

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Малишева Марія Геннадіївна

УДК 811.161.2'42:004.738.5:[316.613.434-028.16](043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ВЕРБАЛЬНА АГРЕСІЯ В МЕРЕЖЕВОМУ ДИСКУРСІ:
ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

03 Гуманітарні науки

035 Філологія

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ М. Г. Малишева

Науковий керівник: **Кондратенко Наталія Василівна**, доктор філологічних наук, професор

Одеса – 2024

АНОТАЦІЯ

Малишева М. Г. Вербальна агресія в мережевому дискурсі: лінгвопрагматичний аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія. – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеса, 2024.

Дисертацію присвячено зіставному лінгвопрагматичному аналізу виявів вербальної агресії в українськомовному та іспанськомовному сегментах соціальної мережі Facebook. Потрактовано вербальну агресію як предмет лінгвістичного дослідження, проаналізовано вияви вербальної агресії в дискурсі соціальних мереж, розроблено типологію комунікативних стратегій і тактик в межах комунікативного акту вербальної агресії.

Актуальність дисертації зумовлено потребою комплексного зіставного дослідження виявів вербальної агресії поміж носіїв української та іспанської мов під час взаємодії в комунікативному просторі соціальної мережі Facebook з позиції лінгвопрагматики. Попри значний інтерес лінгвістів до вивчення явища вербальної агресії в різних сферах буття людини, проблему не можна вважати розв'язаною, оскільки терміносполука «вербальна агресія» досі не має загальноприйнятого потрактування, а наявні наукові розвідки, що висвітлюють вияви вербальної агресії в дискурсі соціальних мереж з позиції лінгвопрагматики, мають поодинокий характер та витлумачують лише окремі аспекти цього явища. Відповідно, вербальна агресія, а саме її теоретичний апарат та репрезентація в мережевому дискурсі, потребує комплексного лінгвістичного опису.

Мета дисертаційної роботи полягає в проведенні комплексного зіставного аналізу виявів вербальної агресії в українськомовному та іспанськомовному сегментах соціальної мережі Facebook з позиції лінгвопрагматики. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: визначити поняття вербальної агресії як предмета лінгвістичного дослідження й окреслити основні ознаки комунікативного акту вербальної агресії; проаналізувати поняття

«мережевий дискурс», сформувані робочу дефініцію поняття і схарактеризувати комунікацію в соціальній мережі Facebook; простежити реалізацію та змодельовати комунікативний акт вербальної агресії в типових ситуаціях полілогічної взаємодії користувачів соціальних мереж у мовленнєвих жанрах допису і коментаря; кваліфікувати та схарактеризувати лексико-семантичні, граматичні, графічні й орфографічні засоби вираження вербальної агресії в соціальних мережах у дописах і коментарях носіїв української та іспанської мов; з'ясувати та описати основні комунікативні стратегії і тактики реалізації вербальної агресії в мережевому дискурсі й порівняти мовленнєву поведінку українськомовних та іспанськомовних користувачів соціальної мережі Facebook; окреслити вербальне наповнення та змодельовати семантичне поле лексеми «агресія»/«agresión» в українській та іспанській мовах на підставі словникових дефініцій та результатів асоціативного експерименту.

Об'єктом дослідження є деструктивна мовленнєва поведінка учасників мережевого дискурсу, а предметом – мовні засоби вираження вербальної агресії в українськомовному та іспанськомовному мережевому дискурсі. Матеріалом для дослідження слугували дописи і коментарі користувачів українськомовного та іспанськомовного сегментів соціальної мережі Facebook, зібрані упродовж 2020–2023 років, загальною кількістю понад 2000 текстових фрагментів з тематичних спільнот та приватних сторінок відомих особистостей (українськомовний та іспанськомовний матеріал представлено в рівній пропорції); словникові дефініції та результати асоціативного експерименту (загалом проаналізовано 196 анкет носіїв української та іспанської мов).

Потраковано вербальну агресію як комунікативний акт, скерований мовцем на адресата з наміром завдати йому моральної шкоди через вербальний вплив. Комунікативний акт вербальної агресії є комунікативною взаємодією ініціатора (ініціаторів) агресивної дії і особи (осіб), на яку (яких) скеровано агресивну дію, наслідком такої взаємодії стає нанесення моральної шкоди особі (особам), на яку (яких) скеровано агресивну дію і визначений як «агресема».

Агресему реалізовано в мовленні у формі конкретних варіантів – маркерів вербальної агресії, що зі свого боку репрезентовані засобами мови різних рівнів.

Визначено мережевий дискурс як мовленнєву репрезентацію комунікативного акту, реалізованого у соціальних мережах. Наявність інформаційного приводу спонукає користувача соціальної мережі до висловлення думки, що оприлюднена невербально, вербалізовано і вербально. Ініціацією комунікативного акту є вербальна реакція, що, зі свого боку, стає новим інфоприводом і з'являється у стрічці інших користувачів соціальної мережі, тобто починається друга ітерація. Відповідно, комунікація в соціальній мережі Facebook потенційно є рекурсивною та має фрактальну форму.

Окреслено елементи комунікативного акту вербальної агресії в соціальній мережі Facebook: *учасники комунікативного акту* (автор допису, *коментатор*; *ініціатор агресивної дії*, суб'єкт агресивної дії), *контакт* (власне взаємодія учасників комунікативного акту в межах певної гілки коментарів), *референт* (суб'єкт агресивної дії; може брати або не брати участі в комунікативному акті), *код* (тут: допис, *коментар*, обов'язково має містити *маркер вербальної агресії*).

Вербальна агресія в українськомовному та іспанськомовному дискурсі реалізована за допомогою лексико-семантичних (інвективи, обценна лексика та дисфемізми, лексеми з негативним оцінним значенням, сталі вирази, okazionalizmi), граматичних (вживання на адресу співрозмовника граматичних форм 2-ої та 3-ої особи (прим. ісп: йдеться про «él», «ella», «ellos», «ellas»), застосування граматичних форм жіночого роду на адресу особи чоловічої статі, упущення іменника після вказівних займенників, застосування дієслівних форм наказового або умовного способу; спонукальні речення з семантикою необхідності виконати дію, питальні речення з хибною пресупозицією), графічних та орфографічних (зловживання великими літерами та знаками пунктуації, подовження голосних і приголосних літер, графічне табування слів, що належать до мови ворожнечі, використання емодзі, анімованих та статичних зображень, наліпок) засобів. В іспанськомовному мережевому дискурсі наявні й

інші маркери вербальної агресії: вживання означеного артикля з іменем або прізвищем особи, на яку скеровано агресію (в українськомовному сегменті не представлено); а в українськомовному – okazіональні трансформації антропонімів (в іспанськомовному – поодинокі), випадки застосування граматичних форм середнього роду на адресу людини (в іспанськомовному – не представлено), навмисне передавання звуків однієї мови графічними засобами іншої мови (в іспанськомовному – не представлено як маркер вербальної агресії). Випадки, коли певні маркери не представлені в певній мові, зумовлено відмінностями в граматичній системі мов (в українській мові немає артикля, в іспанській – середнього роду). Навмисне передавання звуків однієї мови графічними засобами іншої мови в українськомовному мережевому дискурсі є вмотивованим поверхневою схожістю слов'янських мов та вживається з метою іронізування та висміювання осіб, на яких скеровано агресію (здебільшого йдеться про російськомовних та людей, що не розуміють українську). В іспанськомовному мережевому дискурсі такого явища не представлено.

В аспекті аналізу стратегічних параметрів комунікативного акту вербальної агресії домінують комунікативна стратегія дискредитації та завдання образи, тоді як стратегії погрози та тролінгу є менш поширеними. Виокремлені стратегії та їхні ядерні тактики є спільними для українськомовного та іспанськомовного сегменту соціальної мережі Facebook, утім, носії української та іспанської мови добирають різні тактики із «банку тактик» та різні мовні засоби реалізації вербальної агресії. Комунікативні стратегії завдання образи й дискредитації представлені в українськомовному дискурсі переважно рівномірно (35 % = 357 текстових фрагментів проти 38 % = 388 текстових фрагментів відповідно), наступною стратегією за частотою є стратегія погрози (19 % = 194 текстових фрагментів), найменш представленою є стратегія тролінгу (8 % = 81 текстовий фрагмент). В іспанськомовному мережевому дискурсі найчастотнішими також є стратегія дискредитації та завдання образи (42 % = 411 текстовий фрагмент проти 37 % = 363 текстових фрагментів

відповідно), стратегії погрози (12 % = 118 текстових фрагментів) та тролінгу (9 % = 88 текстових фрагментів) представлені поодинокі. Причиною низької частотності реалізації стратегії погрози в іспанськомовному мережевому дискурсі є активна соціальна позиція носіїв іспанської мови: користувачі соціальної мережі Facebook залишають скарги на повідомлення, що містять елементи погрози. Для українськомовного мережевого дискурсу це явище не є характерним: повідомлення «владі» про порушення норм має соціально-негативне забарвлення й сприймається як донос. Загалом носії української мови вільно послуговуються нецензурною лексикою, інвективами, вдаються до оказіональних трансформацій окремих слів та словосполучень, не стримуються під час висловлення негативного ставлення до об'єкта агресії. Носії іспанської мови є більш стриманими, часто реалізують свій лінгвокреативний потенціал за допомогою порівняльних зворотів, гри слів та інших стилістичних засобів з метою висміювання, але також вдаються до нецензурної лексики й інвектив. В зіставному аспекті носії української мови є більш відвертими, невтримними й жорстокими під час розгортання комунікативного акту вербальної агресії, на відміну від носіїв іспанської мови.

Лексикографічні джерела потрактовують лексему «агресія» як збройний напад однієї держави на іншу та як ворожий тип поведінки, а «*agresión*» – як напад на націю (країну) або людину (здебільшого мова йде про фізичний напад або про порушення прав об'єкта агресії) утім, результати асоціативного експерименту дають змогу встановити, що носії мови розширюють значення цих понять під час спілкування: у свідомості українськомовних респондентів агресія тісно пов'язана з почуттям *злості*, *болю* та *страху*, є виявом *зла*, має прояв *війни* та *крику*, а носії іспанської мови асоціюють це явище з почуттям *болю* (*dolor*), *насильством* (*violencia*) та *поганим ставленням* (*maltrato*) до інших. Семантичні поля лексем «агресія» та «*agresión*», розроблені за результатами аналізу словникових дефініцій та реакцій респондентів, переважно корелюють одне з одним в українській та іспанській мовах. У свідомості носіїв української та іспанської мови явище «агресія»/«*agresión*» актуалізується переважно на рівні

емоційного сприйняття. До змодельованого на підставі словникових тлумачень і результатів асоціативного експерименту семантичного поля входять лексико-семантичні групи і підгрупи: ЛСГ «Насильницька дія» (підгрупи «Фізична дія (вчинок)», «Вербальна дія», «Інструмент», «Характеристика дії»); ЛСГ «Суб'єкт» (підгрупа «Характер», «Виконавець та об'єкт дії», «Емоції, почуття та фізичний стан»). Усі лексико-семантичні групи та підгрупи корелюють, за винятком підгрупи «Інструмент», що є непередставленою в іспанськомовному сегменті.

Ключові слова: вербальна агресія, комунікативна стратегія, комунікативна тактика, мовленнєвий акт, дискурс/мережевий дискурс/комп'ютерний дискурс, комунікація/вербальна комунікація, асоціативний експеримент, українська мова, іспанська мова, лексема, семантика, функціонування, текст, ЗМІ/засоби масової інформації/мова засобів масової інформації.

ABSTRACT

Malysheva M. H. Verbal Aggression in Network Discourse: A Linguopragmatic Approach. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for Doctor of Philosophy Degree (PhD), specialty 035 Philology. – Odesa I. I. Mechnikov National University, Odesa, 2024.

The dissertation is devoted to a comparative linguistic and pragmatic analysis of verbal aggression in the Ukrainian and Spanish segments of the social network Facebook. The author interprets verbal aggression as a subject of linguistic research, analyzes manifestations of verbal aggression in the discourse of social networks, and develops a typology of communicative strategies and tactics within the communicative act of verbal aggression.

The relevance of the dissertation is determined by the need for a comprehensive comparative study of verbal aggression manifestations among Ukrainian and Spanish speakers in their interaction in the communicative space of the social network Facebook from the point of view of linguistic pragmatics. Despite the considerable interest of linguists in studying the phenomenon of verbal aggression in various spheres of human life, the problem cannot be considered solved, since the term "verbal aggression" still does not have a generally accepted interpretation, and the available scientific studies that cover the manifestations of verbal aggression in the discourse of social networks from the point of view of linguistic pragmatics are isolated and interpret only certain aspects of this phenomenon. Accordingly, verbal aggression, namely its theoretical apparatus and representation in online discourse, requires a comprehensive linguistic description.

The purpose of the dissertation is to conduct a comprehensive comparative analysis of manifestations of verbal aggression in the Ukrainian and Spanish segments of the social network Facebook from the point of view of linguistic pragmatics. Achieving this goal involves solving the following tasks: to define the concept of verbal aggression as a subject of linguistic research and outline the main features of the

communicative act of verbal aggression; to analyze the concept of "network discourse", form a working definition of the concept and characterize communication on the social network Facebook; to trace the implementation and model the communicative act of verbal aggression in typical situations of political interaction between social media users in the speech genres of post and comment; to qualify and characterize the lexical and semantic, grammatical, graphic and spelling means of expressing verbal aggression in social networks in posts and comments by native speakers of Ukrainian and Spanish; to identify and describe the main communicative strategies and tactics for implementing verbal aggression in online discourse and compare the speech behavior of Ukrainian and Spanish-speaking users of the social network Facebook; to outline the verbal content and model the semantic field of the lexeme "aggression" in Ukrainian and Spanish based on dictionary definitions and the results of an associative experiment.

The object of the study is the destructive speech behavior of participants in online discourse, and the subject is the linguistic means of expressing verbal aggression in Ukrainian and Spanish online discourse. The material for the study was posts and comments by users of the Ukrainian and Spanish-language segments of the Facebook social network collected during 2020–2023, totaling more than 2000 text fragments from thematic communities and private pages of famous personalities (Ukrainian and Spanish-language material is presented in equal proportions); dictionary definitions and the results of an associative experiment (196 questionnaires of native speakers of Ukrainian and Spanish were analyzed in total).

The author interprets verbal aggression as a communicative act directed by a speaker at the addressee with the intention of causing moral harm through verbal influence. A communicative act of verbal aggression is a communicative interaction between the initiator(s) of an aggressive action and the person(s) to whom the aggressive action is directed, and the result of such interaction is the infliction of moral harm to the person(s) to whom the aggressive action is directed and is defined as "agressee". The aggressor is realized in speech in the form of specific variants – markers of verbal aggression, which, in turn, are represented by means of language at different

levels.

The network discourse is defined as a linguistic representation of a communicative act realized in social networks. The presence of an informational occasion prompts a social network user to express an opinion that is made public in non-verbal, verbalized and verbalized ways. The initiation of a communicative act is a verbal reaction, which, in turn, becomes a new information occasion and appears in the feeds of other users of the social network, i.e. the second iteration begins. Accordingly, communication on Facebook is potentially recursive and has a fractal form.

The author outlines the elements of a communicative act of verbal aggression on the social network Facebook: participants of the communicative act (author of the post, commenter; initiator of the aggressive action, subject of the aggressive action), contact (the actual interaction of participants of the communicative act within a certain comment thread), referent (subject of the aggressive action; may or may not participate in the communicative act), code (here: post, comment, must contain a marker of verbal aggression).

Verbal aggression in Ukrainian and Spanish-language discourse is realized through lexical and semantic (invective, obscene vocabulary and dysphemisms, lexemes with negative evaluative meaning, fixed expressions, occasionalisms), grammatical (use of 2nd and 3rd person grammatical forms (for Spanish: "él", "ella", "ellos", "ellas"), use of feminine grammatical forms to address a male person, omission of a noun after a demonstrative pronoun, use of imperative or subjunctive verbs; imperative sentences with the semantics of the need to perform an action, interrogative sentences with false presupposition), graphic and spelling (abuse of capital letters and punctuation marks, lengthening of vowels and consonants, graphic taboo of hate speech words, use of emojis, animated and static images, stickers). There are also other markers of verbal aggression in Spanish-language online discourse: the use of the definite article with the name or surname of the person to whom the aggression is directed (not presented in the Ukrainian-language segment); and in the Ukrainian-language segment – occasional transformations of anthroponyms (in the Spanish-language segment – rare), cases of

using neuter grammatical forms to address a person (not presented in the Spanish-language segment), deliberate transmission of sounds of one language by graphic means of another language (not presented in the Spanish-language segment as a marker of verbal aggression). Cases where certain markers are not represented in a particular language are due to differences in the grammatical system of the languages (Ukrainian has no article, Spanish has no neuter gender). The intentional reproduction of sounds of one language by graphic means of another language in Ukrainian-language online discourse is motivated by the superficial similarity of Slavic languages and is used to ironize and ridicule the persons targeted by the aggression (mostly Russian speakers and people who do not understand Ukrainian). There is no such phenomenon in Spanish-language online discourse.

In terms of analyzing the strategic parameters of the communicative act of verbal aggression, the communication strategy of discrediting and insulting dominates, while the strategies of threatening and trolling are less common. The identified strategies and their nuclear tactics are common to the Ukrainian and Spanish-language segments of the Facebook social network, however, Ukrainian and Spanish speakers select different tactics from the "bank of tactics" and different linguistic means of realizing verbal aggression. The communication strategies of insulting and discrediting are represented in the Ukrainian-language discourse mostly evenly (35% = 357 text fragments vs. 38% = 388 text fragments, respectively), the next most frequent strategy is the threat strategy (19% = 194 text fragments), and the least represented is the trolling strategy (8% = 81 text fragments). In the Spanish-language online discourse, the most frequent strategies are also discrediting and insulting (42% = 411 text fragments vs. 37% = 363 text fragments, respectively), while threatening (12% = 118 text fragments) and trolling (9% = 88 text fragments) are represented rarely. The reason for the low frequency of the threat strategy in the Spanish-language online discourse is the active social position of Spanish speakers: Facebook users leave complaints about messages containing threatening elements. This phenomenon is not typical for Ukrainian-language online discourse: reporting violations of norms to the "authorities" has a

socially negative connotation and is perceived as denunciation. In general, Ukrainian speakers freely use foul language, invectives, resort to occasional transformations of certain words and phrases, and do not hold back when expressing a negative attitude towards the object of aggression. Native Spanish speakers are more reserved, often realizing their linguistic creativity with the help of comparative phrases, wordplay and other stylistic devices for the purpose of ridicule, but also resorting to foul language and invective. In a comparable aspect, Ukrainian speakers are more outspoken, unrestrained and cruel when deploying a communicative act of verbal aggression, unlike Spanish speakers.

Lexicographic sources interpret the lexeme "aggression" as an armed attack by one state against another and as a hostile type of behavior, and "agresión" as an attack on a nation (country) or a person (mostly it is a physical attack or a violation of the rights of the object of aggression). However, the results of the association experiment make it possible to establish that native speakers expand the meaning of these concepts in communication: In the minds of Ukrainian-speaking respondents, aggression is closely related to feelings of *anger*, *pain* and *fear*, is a manifestation of *evil*, has the appearance of *war* and *screaming*, while Spanish speakers associate this phenomenon with feelings of pain (*dolor*), violence (*violencia*) and bad attitude (*maltrato*) towards others. The semantic fields of the lexemes "aggression" and "agresión", developed based on the results of the analysis of dictionary definitions and respondents' reactions, mostly correlate with each other in Ukrainian and Spanish. In the minds of Ukrainian and Spanish speakers, the phenomenon of "aggression"/"agresión" is actualized mainly at the level of emotional perception. The semantic field modeled on the basis of dictionary definitions and the results of the associative experiment includes lexico-semantic groups and subgroups: group "Violent action" (subgroups "Physical action", "Verbal action", "Tool", "Characteristics of action"); group "Subject" (subgroups "Character", "Performer and object of action", "Emotions, feelings and physical condition"). All lexico-semantic groups and subgroups correlate, except for the subgroup "Tool", which is not represented in the Spanish-speaking segment.

Keywords: verbal aggression, communicative strategy, communicative tactics, speech act, discourse/network discourse/computer discourse, communication/verbal communication, associative experiment, Ukrainian language, Spanish language, lexeme, semantics, functioning, text, mass media/mass media/language of mass media.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких оприлюднено основні наукові результати дисертації (опубліковані у фахових виданнях України та в колективній монографії):

1. Малишева М. Г. Граматичні засоби вираження вербальної агресії в іспанськомовному мережевому дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 29. Т. 1. С. 258–262. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.48>

2. Малишева М. Г. Реалізація агресивного потенціалу зоосемізмів у дискурсі соціальних мереж. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2022. Вип. 1. С. 253–256. <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2022.1.39>

3. Малишева М. Г. Мультиmodalьне вираження вербальної агресії у мережевому дискурсі. *Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки і перспективи* : колективна монографія. За ред. Н. Кондратенко. Вінниця : Твори, 2022. С. 114–119. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/37560>

4. Малишева М. Г. Вербалізація агресії в мережевому дискурсі (на матеріалі коментарів у соціальній мережі Facebook). *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 18. С. 238–243. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.18.43>

5. Малишева М. Г. Створення алгоритму для визначення маркерів вербальної агресії в дискурсі соціальних мереж: лінгвістичний підхід. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 39. Том 2. С. 130–134. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-2-22>

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації (опубліковані в інших наукових виданнях України та в закордонних виданнях):

6. Малишева М. Г. Лексико-семантичні засоби вираження вербальної агресії в соціальній мережі Facebook. *Linguodidactica*. 2023. Вип. 27. С. 143–151.

<https://doi.org/10.15290/lingdid.2023.27.10>

7. Малишева М. Г. Мережевий дискурс як різновид електронного дискурсу. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Філологія*. 2023. Вип. 27(2(26)). С. 68–74. [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2022.2\(26\).274983](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2022.2(26).274983)

8. Малишева М. Г. Репрезентація семантичного поля «Агресія». *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: Філологія*. 2021. Вип. 2(24). Том 26. С. 68–77. [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2021.2\(24\).251852](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2021.2(24).251852)

9. Малишева М. Г. Вираження вербальної агресії в коментарях соцмережі Facebook. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: Філологія*. 2020. Вип. 2(22). Том 25. С. 58–63. [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2020.2\(22\).235172](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2020.2(22).235172)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації (опубліковані тези доповідей на наукових конференціях):

10. Малишева М. Г. Covid-19 як чинник агресивної мовленнєвої поведінки в соціальних мережах. *Мова і право* : матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. Дніпро : ДДУВС, 2021. С. 52–55. URL: <https://cutt.ly/cwZMM7Xf>

11. Малишева М. Г. Функції емодзі в іспанськомовному мережевому дискурсі: вираження вербальної агресії. *Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки та перспективи* : збірник матеріалів І Міжнародного конгресу. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2021. С. 71–73. URL: <https://cutt.ly/gwZM11g6>

12. Малишева М. Г. Комунікативна стратегія дискредитації в українськомовному сегменті мережі Facebook. *Прикладна лінгвістика 2021: проблеми і рішення* : матеріали XVII Всеукраїнської науково-методичної конференції студентів і молодих науковців. Миколаїв : НУК, 2021. С. 129–134. URL: <https://cutt.ly/hwZM0EwI>

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень.....	17
Вступ.....	18
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження вербальної агресії в мережевому дискурсі з перспективи лінгвопрагматики.....	27
1.1. Поняття «агресія».....	27
1.1.1. Лексичне значення й місце в терміносистемі гуманітарних наук.....	27
1.1.2. Агресія як предмет лінгвістичного дослідження.....	36
1.2. Основні ознаки комунікативного акту вербальної агресії.....	42
1.2.1. Типи і максими комунікативної взаємодії.....	42
1.2.2. Стратегічні параметри комунікативного акту вербальної агресії.....	48
1.3. Мережевий дискурс: потрактування й ознаки.....	52
1.3.1. Дискурс соціальних мереж.....	54
1.3.2. Дискурсивні ознаки соціальної мережі Facebook.....	64
1.4. Методологічні засади дослідження.....	75
1.4.1. ВРМН: лінгвістичний підхід.....	78
1.4.2. Асоціативний експеримент.....	81
Висновки до 1 розділу.....	84
Розділ 2. Реалізація комунікативного акту вербальної агресії в соціальній мережі Facebook.....	86
2.1. Комунікативний акт вербальної агресії в соціальній мережі Facebook.....	86
2.1.1. Узагальнена структурна модель комунікативного акту вербальної агресії в соціальній мережі Facebook.....	86
2.1.2. Типові ситуації полілогічної взаємодії користувачів соціальних мереж у межах комунікативного акту вербальної агресії.....	89
2.1.3. Агресема та маркери вербальної агресії.....	99
2.2. Засоби вираження вербальної агресії в соціальних мережах.....	101
2.2.1. Лексико-семантичні засоби вираження вербальної агресії.....	102

2.2.2. Граматичні засоби вираження вербальної агресії.....	111
2.2.3. Графічні та орфографічні засоби вираження вербальної агресії.....	121
2.3. Лінгвопрагматичні вияви агресії в мережевому дискурсі.....	130
2.3.1. Стратегія дискредитації.....	131
2.3.2. Стратегія завдання образи.....	144
2.3.3. Стратегія погрози.....	158
2.3.4. Стратегія тролінгу.....	169
Висновки до 2 розділу.....	175
Розділ 3 . Репрезентація семантичного поля «агресія»/«agresión».....	179
3.1. Семантичне поле «агресія».....	179
3.1.1. Аналіз лексикографічних джерел.....	180
3.1.2. Асоціативне поле лексеми-стимулу «агресія».....	182
3.1.3. Зіставлення лексико-семантичного та асоціативного полів.....	184
3.2. Семантичне поле «agresión».....	186
3.2.1. Аналіз лексикографічних джерел.....	187
3.2.2. Асоціативне поле лексеми-стимулу «agresión».....	189
3.2.3. Зіставлення лексико-семантичного та асоціативного полів.....	193
3.3. Семантичне поле «агресія»/«agresión».....	196
Висновки до 3 розділу.....	199
Висновки.....	201
Список використаних джерел.....	205
Додатки.....	224

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

А – автор допису*;

АЧ – активний читач*;

Д – допис*;

К – коментатор*;

ЛСГ – лексико-семантична група*;

ЛСП – лексико-семантичне поле*;

ВРМН – англ. «Business Process Model and Notation», укр. «модель та нотація бізнес-процесів».

Цифра* в нижньому індексі вказує на порядковий номер елемента.

ВСТУП

Сучасне інформаційне суспільство потребує різноманітних новітніх форм комунікативної взаємодії, однією з яких стали соціальні мережі. Мережеве спілкування зберігає засадничі риси міжособистісної комунікації, утім, й ґрунтується на параметрах віртуалізації комунікативного середовища. Перенесення у соціальні мережі основних типів взаємодії – кооперативного й конфліктного – передбачає опертя під час аналізу мережевого дискурсу на основні засади лінгвістичного аналізу, зокрема залучення лінгвопрагматичного підходу. Лінгвопрагматичний вектор дослідження скерований на пріоритетне вивчення комунікативної взаємодії учасників різних типів дискурсів, що набуває особливої актуальності під час виникнення й поширення новітніх форм спілкування, зокрема віртуальних. Однак віртуалізація комунікативного простору зумовлює й домінування яскраво виражених форм агресивної, деструктивної взаємодії, чому сприяє анонімність, дистанційність і доступність соціальних мереж.

Дослідження деструктивної комунікації набувають принципового значення в контексті історико-політичної ситуації в Україні та світі. Нестабільна соціально-політична ситуація (фінансові кризи, пандемія коронавірусної інфекції, повномасштабне вторгнення РФ в Україну та інші чинники) сприяє поширенню панічних та агресивних настроїв, впливає на характер міжособистісного спілкування, що, відповідно, знаходить відображення на рівні мови. Комунікативний простір соціальних мереж стає новим, у певних аспектах досконалішим за реальний світ, «майданчиком» для спілкування, де певна анонімність та комп'ютерна опосередкованість сприяють висловленню емоцій та реалізації деструктивної мовленнєвої поведінки, невід'ємною частиною якої є вербальна агресія. Форми вираження вербальної агресії залежать не лише від загальних умов віртуальної комунікації в соціальних мережах, а й від особливостей картини світу носіїв мови, їхньої лінгвоментальності. Зважаючи на це, доцільно простежити особливості реалізації деструктивної мовленнєвої

поведінки в носіїв різних мов – української та іспанської. Актуальність дисертації зумовлена потребою вивчення виявів вербальної агресії поміж користувачів українськомовного та іспанськомовного сегментів соціальної мережі Facebook з позиції лінгвопрагматики в зіставному аспекті.

Конфліктна комунікація, деструктивна мовленнєва поведінка й, зокрема, вербальна агресія, ставали предметом численних наукових розвідок: Н. Бігунова та А. Грігорян (емоція погрози в англomовному художньому дискурсі [7]), Л. Білоконенко (українськомовний міжособистісний конфлікт [9]), М. Е. Бренес Пенья (вираження вербальної агресії в сучасній іспанській мові [151]), Т. Вецкур (вербальна агресія в англomовному повчальному дискурсі [18]), Н. Войцехівська (конфліктний дискурс в українській художній літературі [20]), О. Гаврилів (вербальна агресія [22]), О. Гуз (вербальна агресія у франкомовному політичному медіадискурсі [29]), Х. К. Діас Перес [160], Л. Завальська (вербальна агресія в політичному дискурсі [35]), А. Кабо Ісасі та А. Гарсія Хуанатей (дискурс ненависті в соціальних мережах [180]), С. Кампільо Муньос (вербальне насильство в соціальних мережах [153]), С. Кауль де Марланжон та А. Кордіско (неввічливість на матеріалі мережевого дискурсу [186]), А. Ковалевська (політичний патогенний мегадискурс [53]), Н. Кондратенко (вербальна агресія в мережевому дискурсі [60]), Ж. Краснобаєва-Чорна (вербальна агресія на матеріалі української фраземіки [68]), О. Кузик (мовленнєва агресія в політичному дискурсі [70]), Н. Кутуза (вербальна агресія в мережевому дискурсі [73]), Л. Т. Лопес Ірета та К. А. Гонсалес Аріас (вербальна агресія на матеріалі журналістських блогів [192]), Ф. М. Льянарес (дискурс ненависті в інтернеті [190]), О. Межов, М. Навальна та Н. Костусяк (вираження образи в сучасних медіатекстах [95]), О. Пеліван, Ю. Віт та І. Євдокимова (ввічливість/неввічливість в конфліктному діалогічному дискурсі [100]), К. Тараненко (вираження погрози на матеріалі української художньої літератури [120]), С. Форманова (інвектива в українській мові, зокрема в художньому та мережевому дискурсі [126; 127]), В. Хорошилова (образя в німецькомовному діалогічному інтернет-дискурсі [129]), Г. Яроцька

(лінгвістичні та мовні конфлікти) [139] та ін.

Інтернет-дискурс як новий простір для комунікації постає в центрі уваги багатьох дослідників, що працюють у галузі інтернет-лінгвістики (А. Аламан та П. Муньос [140], Н. Бойчук та І. Харкаців [12], С. Геррінг та Я. Андруцопулос [178], О. Горошко [26], Н. Гудзь [28], М. Карпенко [48], Л. Компанцева [59], Д. Кристал [159], Н. Ланчуковська та А. Шальов [75], М. Лочер [191], А. Юкер та К. Дюршайд [183] та ін.), зокрема увагу привертають особливості спілкування в соціальних мережах (Т. Андрєєва [1], О. Гуз [30], Х. К. Діас Перес [160], Н. Єльнікова [33], О. Іванків, І. Малишівська та О. Кульчицька [43], А. К. Ісасі та А. Х. Хуанатей [180], С. Кампілльо Муньос [153], М. К. Кантон Тебар [155], Л. Компанцева [58], Н. Кондратенко [60], Н. Кутуза [73], Р. Махачашвілі [94], М. Навальна [97], С. Нерян [98], С. Фіялка [123], С. Форманова [127], В. Хорошилова [129], Л. Швелідзе [133] та ін.).

Комунікативну взаємодію з позиції лінгвопрагматики висвітлено в наукових розвідках таких дослідників, як-от: Ф. Бацевич [5], Н. Бойчук та І. Харкаців [12], Г. Ґрайс [175], Т. Ван Дейк [169], А. Загнітко [37], Л. Завальська [36], О. Іссерс [42], А. Ковалевська [53], Н. Кондратенко [62], Н. Кондратенко, Л. Стрій та О. Білінська [64] Дж. Ліч [188], М. Лочер [191], І. Морозова [96], А. Романченко, Т. Ковалевська та М. Дружинець [107], О. Селіванова [111], Дж. Серль [214] та ін. Проблеми лінгвопрагматичного аналізу текстів мережевої комунікації постають у центрі уваги С. Нерян [98], Л. Швелідзе [133], а в аспекті дослідження вербальної агресії привертають увагу наукові розвідки Л. Білоконенко [9], Ю. Гарюнової та Н. Єльнікової [25], О. Гуз [30], Х. К. Діас Перес [160], Н. Кондратенко [62], О. Кузик [70], О. Межова, М. Навальної та Н. Костусяк [95], О. Пономаренко [104], К. Тараненко [120], С. Форманової [126], В. Хорошилової [129].

Попри значний інтерес лінгвістів до вивчення явища вербальної агресії в різних сферах буття людини, проблему не можна вважати розв'язаною, оскільки терміносполука «вербальна агресія» досі не має загальноприйнятого

потрактування, а наявні наукові розвідки, що висвітлюють вияви вербальної агресії в дискурсі соціальних мереж з позиції лінгвопрагматики, мають поодинокий характер та витлумачують лише окремі аспекти цього явища. Комплексного зіставного дослідження засобів вираження вербальної агресії на матеріалі українськомовного та іспанськомовного сегменту соціальної мережі Facebook наразі не представлено в українському та іспанському мовознавстві. Відповідно, вербальна агресія, а саме її теоретичний апарат та репрезентація в мережевому дискурсі, потребує комплексного лінгвістичного опису. Ці чинники **обґрунтовують вибір теми** й зумовлюють актуальність нашого дослідження.

Мета дисертаційної роботи – провести комплексний зіставний аналіз виявів вербальної агресії в українськомовному та іспанськомовному сегментах соціальної мережі Facebook з позиції лінгвопрагматики. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) визначити поняття вербальної агресії як предмета лінгвістичного дослідження й окреслити основні ознаки комунікативного акту вербальної агресії;
- 2) проаналізувати поняття «мережевий дискурс», сформуванати робочу дефініцію поняття і схарактеризувати комунікацію в соціальній мережі Facebook;
- 3) простежити реалізацію та змоделювати комунікативний акт вербальної агресії в типових ситуаціях полілогічної взаємодії користувачів соціальних мереж у мовленнєвих жанрах допису і коментаря;
- 4) кваліфікувати та схарактеризувати лексико-семантичні, граматичні, графічні й орфографічні засоби вираження вербальної агресії в соціальних мережах у дописах і коментарях носіїв української та іспанської мов;
- 5) з'ясувати та описати основні комунікативні стратегії і тактики реалізації вербальної агресії в мережевому дискурсі й порівняти мовленнєву поведінку українськомовних та іспанськомовних користувачів соціальної мережі Facebook;
- 6) окреслити вербальне наповнення та змоделювати семантичне поле лексеми «агресія»/«agresión» в українській та іспанській мовах на підставі словникових дефініцій та результатів асоціативного експерименту.

Об'єктом дослідження є деструктивна мовленнєва поведінка учасників мережевого дискурсу, а **предметом** – мовні засоби вираження вербальної агресії в українськомовному та іспанськомовному мережевому дискурсі. Матеріалом для дослідження слугували дописи і коментарі користувачів українськомовного та іспанськомовного сегментів соціальної мережі Facebook, зібрані упродовж 2020–2023 років, загальною кількістю понад 2000 текстових фрагментів з тематичних спільнот та приватних сторінок відомих особистостей (українськомовний та іспанськомовний матеріал представлено в рівній пропорції); словникові дефініції та результати асоціативного експерименту (загалом проаналізовано 196 анкет носіїв української та іспанської мов). Вибір соціальної мережі Facebook пояснюється її скерованістю саме на писемну комунікацію, на обмін думками в розширених коментарях, що мають письмову форму, але передбачають спілкування як у режимі реального часу, так і через певні часові проміжки. Ці чинники забезпечують об'єктивний і комплексний лінгвопрагматичний аналіз виявів вербальної агресії в українськомовному та іспанськомовному дискурсі соціальних мереж.

Досягнення мети дисертаційної роботи передбачає залучення загальнонаукових та спеціальних лінгвістичних **методів наукового дослідження**. Поміж загальнонаукових методів було застосовано *аналіз* та *синтез* для побудови теоретичного підґрунтя дисертаційного дослідження, ідентифікації та систематизації виявів вербальної агресії, опрацювання отриманих в ході дослідження даних; *метод суцільної вибірки* для збирання фактичного матеріалу та добору ілюстрацій; *спостереження* за взаємодією користувачів соціальної мережі Facebook для виокремлення характерних маркерів реалізації вербальної агресії; *метод моделювання* для розроблення типових ситуацій полілогічної взаємодії користувачів соцмереж в межах комунікативного акту вербальної агресії, побудови узагальнених структурних моделей комунікативного акту вербальної агресії та такого, що не містить маркерів агресії, та моделювання спрощеної фрактальної структури комунікації в локальному комунікативному просторі в

соціальній мережі Facebook; *описовий метод* для відтворення специфіки українськомовного та іспанськомовного мережевого дискурсу й окреслення виявів вербальної агресії в дискурсі соціальних мереж; *зіставний метод* для зіставлення виявів вербальної агресії в українськомовному та іспанськомовному мережевому дискурсі; *метод таксономії* для фіксації бінарної опозиції комунікативного акту вербальної агресії і такого, що не містить відповідних маркерів, а також опозиції комунікативних стратегій дискредитації та завдання образу; *метод індукції* для підбиття підсумків. Поміж спеціальних лінгвістичних методів застосовано *аналіз словникових дефініцій* для побудови теоретичного підґрунтя дослідження, розроблення семантичного поля понять «агресія»/«*agresión*» та для уточнення семантичного наповнення лексем, що маркують вербальну агресію; *вільний асоціативний експеримент* для побудови асоціативних полів «агресія»/«*agresión*»; *зіставний аналіз* словникових дефініцій та асоціативних полів та *прийом кількісних підрахунків* для уточнення вербального наповнення семантичного поля понять «агресія»/«*agresión*»; *метод компонентного аналізу* для визначення семантичного навантаження маркерів вербальної агресії; *лінгвостилістичний аналіз* для встановлення стилістичного й емоційно-експресивного навантаження досліджуваних одиниць; окрім щойно зазначених методів, елементи *дискурсивного, контекстуально-інтерпретаційного, лінгвопрагматичного та інтент-аналізу* для ідентифікації учасників комунікативного акту та їхніх інтенцій, виявлення імплікатур, виокремлення та комплексного дослідження комунікативних стратегій та тактик, до яких вдаються комуніканти під час взаємодії в комунікативному просторі соціальної мережі Facebook в ситуації вербальної агресії, та конкретних засобів реалізації зазначених стратегій та тактик на різних рівнях. Додатково в дисертаційній роботі було застосовано адаптовану під потреби цього дослідження систему умовних позначень *Business Process Model and Notation* для ілюстрації процесу взаємодії користувачів соціальної мережі Facebook.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше в українському мовознавстві обґрунтовано і проведено зіставний лінгвопрагматичний аналіз виявів вербальної агресії в українськомовному та іспанськомовному дискурсі соціальних мереж: зокрема, схарактеризовано мовні засоби вираження агресії, що їх використовують носії української та іспанської мов у межах комунікативного акту вербальної агресії, запропоновано типологію комунікативних стратегій, до яких вдаються українськомовні та іспанськомовні користувачі соціальної мережі Facebook, комплексно схарактеризовано комунікативні стратегії і тактики учасників українськомовного та іспанськомовного сегментів соціальної мережі, визначено спільні й відмінні моделі комунікативної поведінки українськомовних та іспанськомовних комунікантів упродовж розгортання комунікативного акту вербальної агресії, розроблено семантичне поле поняття «агресія»/«agresión» з опертям на лексикографічні джерела та результати вільного асоціативного експерименту.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що воно розширює відомості й узагальнює концепції інтернет-лінгвістики, дискурсології, лінгвопрагматики, комунікативної лінгвістики й зіставного мовознавства, відповідно становить певний внесок у теоретичні засади цих дисциплін. Аналіз виявів вербальної агресії в українськомовному та іспанськомовному мережевому дискурсі слугуватиме підґрунтям для подальшого вивчення динамічних процесів у сучасній українській та іспанській мовах.

Практичне значення одержаних результатів зумовлено можливістю їхнього використання для розроблення й оновлення курсів та укладання навчальних і навчально-методичних видань із лінгвопрагматики, інтернет-лінгвістики, дискурсології, комунікативної лінгвістики та інших суміжних дисциплін, а також сучасної української та іспанської мови; результати асоціативного експерименту стануть в нагоді під час перегляду та актуалізації семантичного значення лексем «агресія» та «agresión» в лексикографічних джерелах (тлумачних та асоціативних словниках, словниках синонімів), а

застосування адаптованої під лінгвістичні задачі системи *Business Process Model and Notation* розширить можливості моделювання лінгвістичних процесів.

Апробація матеріалів дисертації. Проміжні результати дисертаційного дослідження систематично оприлюднювались в доповідях на міжвузівських, всеукраїнських та міжнародних наукових та науково-практичних конференціях, семінарах, читаннях та конгресах, як-от: Всеукраїнська науково-практична конференція молодих науковців «Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і перспективи розвитку» (Одеса, 26–27 листопада 2020), XVII Всеукраїнська науково-методична конференція студентів і молодих науковців «Прикладна лінгвістика 2021: проблеми і рішення» (Миколаїв, 13 травня 2021), Міжнародна науково-практична конференція «Слов'янські читання» (Одеса, 24–25 травня 2021), I Міжнародний конгрес «Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки та перспективи» (Одеса, 22–23 вересня 2021), Всеукраїнська наукова конференція «Слово – текст – мова у дослідницьких парадигмах сучасної лінгвістики» (Харків, 21 жовтня 2021), Всеукраїнський науково-практичний семінар «Мова і право» (Дніпро, 27 жовтня 2021), 76 наукова конференція професорсько-викладацького складу і наукових працівників Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Одеса, 24–26 листопада 2021), Міжнародна наукова конференція «Мова, культура і суспільство» (14 грудня 2021), Заочна міжвузівська наукова конференція «Соціально-гуманітарний підхід до вирішення актуальних проблем сучасного світу» (Дніпро, 30 березня 2022), Сьомі міжнародні наукові читання пам'яті члена-кореспондента НАН України Юрія Олександровича Карпенка (Одеса, 29–30 вересня 2022), Всеукраїнська науково-практична конференція «Мова і право» (Дніпро, 25 жовтня 2022), Всеукраїнська наукова конференція з міжнародною участю «Українська філологія в контексті розвитку європейської наукової думки», присвячена 85-річчю від дня народження професора Дмитра Бучка (Тернопіль, 10–11 листопада 2022), 77 наукова конференція професорсько-викладацького складу і наукових працівників Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Одеса, 23 листопада

2022), III Заочна міжвузівська наукова конференція «Соціально-гуманітарний підхід до вирішення актуальних проблем сучасного світу» (Дніпро, 30 березня 2023), V Міжнародна наукова конференція «Нова лінгвістична парадигма: теоретичні та прикладні аспекти» (Одеса, 15–16 грудня 2023).

Публікації та особистий внесок здобувача. Основні результати дисертаційної роботи викладено в 12 наукових публікаціях, з них 4 – у фахових виданнях України, 1 – у закордонному виданні, що входить до країн ЄС, 1 – в колективній монографії України, 3 – в інших наукових виданнях України і 3 – тези доповідей на наукових конференціях. Загальний обсяг публікацій становить 5,37 друкованих аркушів. Усі публікації виконано одноосібно.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (221 позиція) та додатків (5 шт.). Загальний обсяг роботи складає 248 сторінок, з них основного тексту – 187 сторінок.

Зв'язок роботи з науковими програмами і темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах наукових тем кафедри прикладної лінгвістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Дослідження тексто-дискурсивних одиниць: теоретико-прикладні аспекти» (реєстраційний номер 0118U001787, наказ № 964-18 від 24.04.2018) та «Прикладні аспекти дослідження мовної комунікації: когнітивно-дискурсивні виміри» (реєстраційний номер 0123U102224, наказ № 326-18 від 03.03.2023). Тему дисертації затверджено Вченою радою Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (протокол № 5 від 24 листопада 2020 р.).

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження вербальної агресії в мережевому дискурсі з перспективи лінгвопрагматики

Перший розділ дисертаційного дослідження закладає підвалини для подальшого вивчення виявів вербальної агресії в соціальних мережах з позиції лінгвопрагматики. Так, розглянуто поняття «агресія», а саме сформульовано його лексичне значення, встановлено його місце в терміносистемі гуманітарних наук, схарактеризовано як предмет лінгвістичного дослідження; визначено основні ознаки комунікативного акту вербальної агресії з опертям на типи і максими комунікативної взаємодії, окреслено стратегічні параметри комунікативного акту вербальної агресії; надано потрактування терміносполуці «мережевий дискурс» й визначено дискурсивні ознаки соціальної мережі Facebook; обґрунтовано методологічні засади дисертаційного дослідження.

1.1. Поняття «агресія»

Термін «агресія» належить до міждисциплінарних і полісемантичних, тому необхідно його витлумачити з урахуванням комплексу значень. У цьому підрозділі проаналізовано лексичне значення поняття «агресія», встановлено місце цього поняття в терміносистемі гуманітарних наук, витлумачено агресію як предмет лінгвістичного дослідження.

1.1.1. Лексичне значення й місце в терміносистемі гуманітарних наук

У сучасній науці агресію (зокрема, природу її походження, її механізми та чинники) розглядають із різних перспектив: філософської, біологічної, психологічної, правознавчої тощо. З огляду на це поняття «агресія» має відповідні дефініції в тлумачних і в галузевих термінологічних словниках.

Насамперед розглянемо роз'яснення значення лексеми «агресія» в

тлумачних словниках української мови. Словник української мови в 11 томах надає таке потрактування: «Неспровокований збройний напад однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її незалежності» [117]. Великий тлумачний словник сучасної української мови актуалізує це значення та надає ідентичну дефініцію [17, с. 10]. Натомість у словнику іншомовних слів С. Бирик та Г. Сюті натрапляємо вже на два значення, одне з яких непряме, тобто поширене на людину: «1. Неспровокований збройний напад однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її незалежності. 2. перен. Активно ворожа поведінка однієї людини (або людей) стосовно іншої (або інших), що виявляється у злісних нападах, образливих акціях і т. ін» [6, с. 17]. Словник української мови в 20 томах надає три потрактування, поширюючи значення лексеми зокрема на певні об'єкти: «1. Незаконне застосування сили однією державою проти іншої, збройний напад однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її незалежності і т. ін. <...> 2. Ворожа внутрішня настанова або ворожий тип поведінки особи щодо когось або чогось. <...> 3. Навальний наступ якого-небудь негативного для людини, природи і т. ін. явища»; агресивний: «1. Який здійснює агресію; загарбницький <...> // Здійснюваний методом агресії; наступальний, ворожий <...> 2. Який характеризується агресією (у 2, 3 знач.) <...> 3. спец. Який хімічно руйнує що-небудь» [118]. У тлумачному словнику іншомовних слів В. Лук'янюка представлено подібні дефініції: «1. Неспровокований збройний напад однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її нездоланності. 2. Войовнича ворожість по відношенню до оточуючих (про людину чи тварину)» [77]. В аспекті динаміки семантичних змін поняття «агресія» Н. Кондратенко та Л. Завальська влучно зауважують, що «значення слова „агресія“ в українській мові трансформувалося від витлумачення агресії як неспровокованого збройного нападу однієї держави на іншу до незаконного силового втручання однієї держави у справи іншої» [63, с. 125–126]. Отже, виявляємо еволюцію поглядів на поняття «агресія». Потрактування агресії як

збройного нападу однієї держави на іншу є первинним та його актуалізовано в усіх проаналізованих лексикографічних джерелах, утім, у більш сучасних словниках значення цієї лексеми поширено, зокрема, на сферу людських взаємовідносин та довкілля.

Схожу ситуацію спостерігаємо у словниках синонімів. У Словнику синонімів української мови виявляємо такі лексеми: «АГРЕСІЯ, напад, вдертя, вломлення, вторгнення, інвазія, експансія; пор. ВІЙНА» [46, с. 12]. Словник синонімів Українського мовно-інформаційного фонду НАН надає схожий перелік: «НАПАД (дії, спрямовані проти кого-, чого-небудь з метою заподіяння шкоди, загарбання території тощо); АГРЕ́СІЯ (напад однієї держави на іншу); НАЛІ́Т, НА́СКОК (раптовий стрімкий напад); НАБІ́Г, НАЇ́ЗД заст. (раптовий напад, короткочасне вторгнення – перев. невеликими силами). Пор. 1. нава́ла» [116]. Цікавим виявляємо, що у словниках синонімів актуалізовано саме фізичний складник поняття агресії, натомість емоційний компонент не висвітлено.

Розглянемо потрактування поняття «*agresión*» (укр. «агресія», *тут і далі переклад наш, для перекладу окремих полісемантичних лексем поза контекстом використовуємо [45]*) в іспанськомовних словниках. У Словнику іспанської мови представлено два потрактування: «1. Напад або насильницька дія, що завдає шкоди; 2. Дія, що суперечить правам інших, зокрема збройний напад однієї нації на іншу» [161]. Енциклопедичний словник надає три дефініції (з них одна – фахова, правознавча): «1. Напад та наслідок нападу; 2. Правознавство. Дія, що порушує права іншої особи; 3. Насильницький напад на особу з метою заподіяння фізичної шкоди їй та (або) її майну» [164]. У Великому словнику іспанської мови натрапляємо на чотири потрактування (одне для широкого загалу і три фахові: правознавча та військові): «1. Напад на людину з метою заподіяння їй шкоди; 2. Правознавство. Дія всупереч правам іншої особи; 3. Військове. Збройний напад всупереч міжнародного права однієї нації на іншу; 4. Військове. Швидкий і раптовий напад, здійснений ворогом або визнаний несправедливим і осудним» [174]. У Словнику іспанської мови Академії іспанської мови представлено дві

дефініції, одна з яких фахова (правознавча): «1. Акт нападу на когось із метою вбити, поранити або завдати йому шкоди. Також використовується в переносному значенні; 2. Правознавство. Збройний напад однієї нації на іншу без попередньої заяви» [205]. В іспанськомовних словниках, на відміну від українськомовних, не спостерігаємо динаміку розвитку поняття «агресія», потрактування є досить сталим. Виявляємо два загальні підходи до тлумачення цієї лексеми: агресія як напад на людину та агресія як збройний напад на націю. Агресія як напад на людину зазвичай має на меті завдання цій людині та (або) її майну фізичної шкоди або порушення прав цієї людини. Завдання об'єкту агресії нефізичної (моральної або психологічної) шкоди актуалізовано лише в Словнику іспанської мови Королівської академії наук. Об'єктом агресії у всіх потрактуваннях є особа або нація (країна). Цікавим виявляємо, що в іспанськомовних лексикографічних джерелах обидва підходи до потрактування мають рівну вагу, утім, в українськомовних словниках значення агресії як збройного нападу на націю (країну) є первинним.

У словниках синонімів виявляємо більш широке тлумачення поняття «агресія». Словник синонімів і антонімів подає такий перелік синонімів лексеми «агресія»: «ataque» (укр. «атака, напад»), «atentado» (укр. «замах, зазіхання»), «asalto» (укр. «напад, атака, штурм, приступ»), «embestida» (укр. «напад, атака, чіпляння, настирливість, надокучливість»), «atraso» (укр. «наліт, напад, грабіж»), «acometida» (укр. «несподіваний напад, атака»), «acorralamiento» (укр. «залякування»), «provocación» (укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання») [163]. Виявляємо, що значення поняття «агресія» поширено на спробу здійснити протиправну дію (замах) і на ставлення іншої людини в скрутне становище. У «Поліфункціональному словнику синонімів, антонімів та паронімів» виявляємо такі лексеми: «acometida» (укр. «несподіваний напад, атака»), «asalto» (укр. «напад, атака, штурм, приступ»), «ataque» (укр. «атака, напад»), «embestida» (укр. «напад, атака, чіпляння, настирливість, надокучливість»), «provocación» (укр. «провокація, провокування, під'юджування,

підбурювання»), «ofensa» (укр. «образа») [166, с. 23]. У Словнику іспанської мови Академії іспанської мови представлено такі синоніми: «ataque» (укр. «атака, напад»), «golpe» (укр. «удар»), «embestida» (укр. «напад, атака, чіпляння, настирливість, надокучливість»), «atentado» (укр. «замах, зазіхання»), «acometida» (укр. «несподіваний напад, атака»), «acometimiento» (укр. «несподіваний напад, атака»), «arremetida» (укр. «ярий напад, натиск») [205]. Як бачимо, значення агресії як абстрактного нападу на націю (країну) або на людину конкретизується, виявляємо фізичні (напад, провокація) та вербальні (провокація, образа) прояви. Отже, іспанськомовні словники подають більш широкий перелік синонімів лексеми «агресія». Здебільшого підтверджено потрактування агресії як нападу на людину та на націю, утім, конкретизовано, що напад може бути фізичним (озброєний напад, удар) або вербальним (образа), спроба здійснити напад також є агресією.

Отже, в українськомовних тлумачних словниках актуалізовано два загальні значення лексеми «агресія»: збройний напад однієї держави на іншу (первинне значення) і ворожий тип поведінки (вторинне значення). У словниках синонімів актуалізовано саме фізичний складник поняття агресії, натомість емоційний компонент не висвітлено. В іспанськомовних лексикографічних джерелах агресія розглядається як напад на націю (країну) або людину. Здебільшого мова йде про фізичний напад або про порушення прав об'єкта агресії, але в поодиноких словниках значення поширено на завдання нефізичної (моральної або психологічної) шкоди людині. В іспанськомовних словниках синонімів виявлено конкретизацію виявів агресії: це можуть бути фізичні дії (збройний напад, удар), вербальні прояви (образи) або спроба здійснити агресивну дію.

В українськомовних термінологічних словниках фіксуємо розширене тлумачення поняття «агресія». Агресія як незаконний збройний напад та застосування сили однією державою проти іншої країни або народу (нації) [103, с. 17] розглядається в межах політології, натомість, агресія як ворожий тип поведінки стає предметом дослідження філософії, психології, кримінології,

лінгвістики тощо. У філософії явище «агресія» позначає «гранично насильницькі акти суб'єктів (сторін) взаємодії» [122, с. 11]. Йдеться про насильницькі та примусові дії та прояви фізичної і вербальної поведінки суб'єктів, що загрожують безпеці окремої людини або соціального життя загалом [122, с. 11]. У «Сучасному тлумачному психологічному словнику» натрапляємо на схоже потрактування: «Індивідуальна чи колективна поведінка або дія, направлена на заподіяння фізичної чи психічної шкоди або навіть на знищення іншої людини чи групи» [131, с. 8]. «Термінологічний словник екстремальної та кризової психології» [32, с. 36] та «Словник сучасної лінгвістики» [38, с. 15] надають ідентичну дефініцію.

В іспанськомовних джерелах натрапляємо на поняття «агресія» переважно в словниках із правознавства, кримінології та психології. Правознавчі словники здебільшого актуалізують значення агресії як збройного нападу на іншу націю або країну та агресії як нападу на людину з метою завдання їй або її майну фізичної шкоди або порушення її прав. У «Юридичній енциклопедії» представлено такі дефініції: «1. Застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави або застосування збройної сили державою в будь-який інший спосіб, несумісний зі Статутом Організації Об'єднаних Націй; 2. У широкому значенні це будь-яка дія, що суперечить правам іншої особи, а у вузькому значенні це напад або наслідок нападу. У такий спосіб, у правознавстві агресія – це напад на особу з метою заподіяння шкоди її майну, її поранення або вбивства» [170]. У «Психоаналітичній кримінології, кримінології поведінки та розвитку» актуалізовано завдання не лише фізичної, а і психологічної шкоди об'єкту агресії: «Агресія охоплює будь-яку поведінку, спрямовану на заподіяння фізичної чи психологічної шкоди іншим» [179, с. 154]. У «Словнику технічних термінів із психології» Е. Косакова агресію розглянуто як «будь-яка поведінка деструктивного або саморуйнівного характеру» [158, с. 26], тобто суб'єкт і об'єкт агресії можуть збігатися.

Визначальними ознаками концепту «агресія» є негативні емоції (плач, злість, втрата контролю), посягання (вторгнення), провокаційний та реактивний

напад і примусові дії [189, с. 9].

В українських психологічних словниках виокремлюють такі типи агресії: ворожа агресія, що характеризується усвідомленим та цілеспрямованим наміром завдати шкоди іншому [32, с. 36]; інструментальна агресія, спрямована не на заподіяння шкоди об'єкту агресії, а на досягнення мети суб'єкта, тобто агресія є інструментом, а не самоціллю [115, с. 9]; фізична агресія, характеризується використанням фізичної сили [115, с. 10]; вербальна агресія, тобто вираження негативних почуттів через словесну форму (напр., сварка, крик, вереск) та зміст висловлень (зокрема погрози, докори, прокляття, лайка, насміхання) [115, с. 9]; пряма агресія, є відкритим проявом агресії без приховання мети агресивних дій [32, с. 36]; непряма (опосередкована) агресія, спрямована на іншу особу (напр., плітки, злісні жарти) або не має спрямованості (напр., є проявом розлюченості і виявляється у вигляді крику, тупотіння ногами, битті кулаками по столу тощо) [115, с. 9–10], утім, спрямованість цієї форми поведінки проти особи чи предмета може приховуватись або не усвідомлюватися суб'єктом агресії [32, с. 36]; реактивна агресія, тобто реакція суб'єкта на психологічний дискомфорт, що виникає через неспроможність досягти певної мети, зробити бажане тощо, та супроводжується емоціями на кшталт гніву, ворожості, ненависті та ін [32, с. 37]; аутоагресія, характеризується спрямуванням ворожих дій не на подразливий об'єкт, а на самого суб'єкта агресії [115, с. 29] та має вияв самозвинувачення, самоприниження, нанесення собі тілесних ушкоджень тощо [32, с. 44]. Маємо зазначити, що цей перелік не є скінченим та наведені різновиди агресії не є взаємовиключними, напр., вербальна агресія може бути водночас реактивною, інструментальною, аутоагресією тощо. Р. Берон та Д. Річардсон наголошують, що мова йде про агресію лише тоді, коли об'єкт агресії прагне уникнути такого ставлення до себе [16, с. 31].

У зарубіжних розвідках виокремлюють емоційну (імпульсивну) та інструментальну (когнітивну) агресію. Емоційна або імпульсивна агресія – це раптова реакція, вона виникає внаслідок переживання негативних емоцій, тобто

рушійною силою агресивних дій є не намір, а саме емоційний стан. Інструментальна або когнітивна агресія є спланованою та розрахованою, вона спрямована на досягнення певної мети (напр., завдання шкоди, привернення уваги, отримання грошової винагороди тощо) [182]. У деяких джерелах ці різновиди мають інші назви: реактивна та проактивна агресія відповідно [172, с. 241]. Також натрапляємо на пасивну агресію – захисний механізм, у якому людина проявляє агресивне ставлення до інших у непрямий і неасертивний спосіб, тобто публічно людина виявляє підкорення і згоду з іншими, утім, насправді приховує образи і ворожість [162].

Щоби встановити, чи є поведінка агресивною, необхідно визначити намір суб'єкта агресії [182]. Загалом дію можна кваліфікувати як агресивну за умови, якщо вона є свідомою, зловмисною та спрямованою на живу істоту, що не бажає подібного ставлення [110, с. 2]. Випадкове незаподіяння шкоди теж розглядають як агресію [16, с. 29]. Агресивні дії не обмежені фізичним завданням шкоди, це також виставлення об'єкта агресії в невігідному світлі, публічне осміяння, ігнорування тощо [16, с. 30].

Широкий діапазон можливих агресивних дій людини наштовхнув науковців на створення різноманітних класифікацій цих дій задля подальшого їхнього системного опису. Можна виокремити фізичні та вербальні агресивні дії [189, с. 1]. Дослідники наголошують на тому, що фізична агресія є первинною, за нестачі мовленнєвих навичок люди вдаються саме до фізичних проявів агресії [цит. за 189, с. 4]. Класичною класифікацією агресивних дій є систематизація, запропонована психологом А. Бассом у 1976 році [цит. за 16, с. 30]. А. Басс висуває три категорії (відповідно вони розгалужені на 8 груп), за якими можна розподілити більшість проявів агресивної поведінки: фізична/вербальна, активна/пасивна, пряма/непряма. Так, прояви агресивної мовленнєвої поведінки можна класифікувати в такий спосіб: вербальна, активна, пряма агресія виявляється в образі чи приниженні іншої людини за допомогою слів; вербальна, активна, непряма агресія є наклепом чи розповсюдженням пліток про іншу

людину; вербальна, пасивна, пряма агресія проявляється у відмові розмовляти з іншою людиною, відповідати на її питання тощо; вербальна, пасивна, непрямая агресія є відмовою надати певні словесні пояснення, напр., відмова висловитись у захист людини, яку неправомірно критикують [цит. за 16, с. 30].

Утім, у новітніх наукових розвідках натрапляємо й на інші класифікації. Так, Е. Косаков виокремлює фізичну (напр., вуличні бійки, війна, тортури), вербальну (напр., образи, кепкування) та приховану (напр., ігнорування, навішування ярликів на певну поведінку тощо) агресію [158, с. 26].

Інший підхід полягає у виокремленні фізичної та нефізичної агресії [182]: фізична агресія передбачає залучення фізичної сили, напр., вдарити рукою, ножом, вистрілити тощо; нефізична агресія, зі свого боку, не передбачає заподіяння фізичної шкоди та поділяється на агресію вербальну (напр., крик, лайка, образи) та соціальну (тобто навмисне втручання в соціальні стосунки іншої людини з деструктивною метою, напр., розпускання пліток, ігнорування, бойкот, відмова запросити людину на захід, прохання не спілкуватись з певною людиною тощо) [141].

Отже, поняття «агресія» розглядають з двох перспектив: агресія як збройний напад однієї держави на іншу та агресія як напад на людину з метою завдання їй шкоди. Головними критеріями для кваліфікації дії як агресивної є усвідомленість, зловмисність та спрямованість на живу істоту, що не бажає подібного ставлення (об'єкт і суб'єкт агресії можуть збігатися; з огляду на проведений лексико-семантичний аналіз далі позначатимемо суб'єкта агресії «нападником», а об'єкта – «потерпілим»). У центрі нашої уваги перебуває агресія як напад на людину, а саме нефізична агресія, тобто та, що не передбачає заподіяння шкоди (матеріальної чи моральної втрати, кривди) потерпілому у фізичний, матеріально-відчутний спосіб (вербальна агресія за класифікацією А. Басса, вербальна та прихована за класифікацією Е. Косакова, нефізична агресія за класифікацією Р. Джангіані і Х. Таррі).

1.1.2. Агресія як предмет лінгвістичного дослідження

Вербальна агресія не може бути повністю інтегрована в концептуальні рамки досліджень фізичної агресії, адже вербальна агресія є формою агресії *sui generis* [147, с. 439], тому далі ґрунтовно розглянемо власне лінгвістичний аспект стану «агресія».

Вербальні прояви агресії розглядають у межах психолінгвістики та інших суміжних когнітивних дисциплін. У наукових розвідках на позначення цього явища використовують наступні терміносполуки: вербальна агресія, мовленнєва агресія, мовна агресія. Здебільшого ці терміни є контекстуальними синонімами і вживаються на позначення ідентичних мовленнєвих явищ. Проте О. Кузик наголошує, що використання терміна «вербальна агресія» передбачає актуалізацію патогенності відповідних мовленнєвих дій і деструктивний характер комунікативної взаємодії з виокремленням «переважно специфічно негативно емоційно забарвлених мовних одиниць і порушення мовленнєво-поведінкових норм» [70, с. 33]. У нашому дослідженні ми використовуємо терміносполуки «вербальна агресія» та «мовленнєва агресія» як тотожні.

Незважаючи на велику кількість наукових праць, що висвітлюють вербальні прояви агресії, поняття «вербальна агресія» ще не отримало загальноприйнятого потрактування. Ю. Щербініна зазначає, що більшість наявних дефініцій презентують занадто вузьке визначення або висвітлюють це явище лише з одного боку, оскільки сформулювати вичерпне і всебічно науково обґрунтоване потрактування вербальної агресії виявляється вкрай складним, адже вербальна агресія має безліч видів і форм прояву та реалізується в багатьох ситуаціях [136, с. 6].

Існує низка підходів щодо потрактування терміносполуки «вербальна агресія». Так, виокремлюють широке та вузьке розуміння цього явища. У вузькому розумінні вербальний прояв агресії є заміником агресивної фізичної дії, напр., образа, насмішка, погроза, вороже зауваження, категоричне вимагання без

використання загальноприйнятих етикетних засобів [4, с. 257]. Вербальною агресією є усна відповідь, яка завдає психічної чи емоційної шкоди іншому, напр., через образу, погрози чи відмову [195, с. 20]. У максимально широкому розумінні вербальна агресія охоплює всі види наступальної, домінувальної мовленнєвої поведінки [4, с. 257]. У цьому аспекті цікавою вважаємо думку Н. Войцехівської щодо зв'язку вербальної агресії з «прагненням одного мовця задовольнити власну інтенцію на тлі протесту з боку іншого учасника» [20, с. 8].

У наукових розвідках вербальну агресію висвітлено в аспекті мовленнєвого впливу. За Д. Інфанте, вербальна агресія – це «дія, в якій адресант впливає на адресата з метою нанесення психологічної шкоди» [цит. за 68, с. 276]. З опертям на ідеї Д. Інфанте Ж. Краснобаєва-Чорна визначає вербальну агресію як «використання вербальних і паравербальних засобів, що суперечать інституційним і ситуативним нормам комунікації, з метою нанесення шкоди або шкоди комунікативній позиції і самооцінці іншої особи» [68, с. 276]. О. Качмар також розглядає вербальну агресію як конфліктогенну мовленнєву поведінку і зазначає, що в її основі «лежить установка на суб'єктно-об'єктний тип спілкування й негативізуючий вплив на адресата» [50, с. 55]. Ю. Кріпак потрактовує вербальну агресію як певну стратегію, що має на меті негативний вплив на адресата [69, с. 143]. К. Седов також розглядає вербальну агресію як цілеспрямовану комунікативну дію, що орієнтована на виклик негативного емоційно-психологічного стану (напр., страху, фрустрації) в об'єкта мовленнєвого впливу [110, с. 2]. О. Храмцов акцентує увагу на деструктивному характері вербальної агресії та виокремлює кримінальну вербальну агресію: «кримінальною вербальною агресією визнається цілеспрямована, деструктивна поведінка, яка виражається в особливому виді інформаційних діянь – вербальних (словесних), які мотивовані ворожістю та ненавистю до людей, суспільства, наносять шкоду життю, здоров'ю, честі та гідності, правам людей або викликають у них психічний дискомфорт (стан напруги, тривоги, страху та інші негативні емоції), за які передбачена кримінальна відповідальність» [130, с. 8–9]. О. Гуз уналежнює

вербальну агресію до засобів маніпулювання свідомістю і наголошує, що «агресивні мовленнєві стратегії розраховані на формування у реципієнта деструктивних почуттів: ненависті, гніву, люті, помсти» [29, с. 155]. О. Кузик також розглядає вербальну агресію як процес мовленнєвого впливу на адресата: «сукупність деструктивних мовленнєвих дій, комунікативно-прагматичною метою яких є підпорядкування аксіологічних настанов адресата інтересам відправника повідомлення та ескалація конфлікту» [70, с. 55]. Н. Кутуза наголошує на потужному маніпулятивному потенціалі вербальної агресії: вона «миттєво “вмикає” потрібні емоції та реакції, й при чому швидко розповсюджується в мережевому дискурсі», «дає змогу активізувати негативні емоції» та, «діючи за принципом медіавірусного зараження, маніпулює масами» [73, с. 17]. С. Форманова також зазначає, що впливу та психологічному тиску піддається не лише адресат, а й спостерігачі комунікативного акту [126, с. 162]. Дослідники наголошують на тому, що вербальна агресія як комунікативна поведінка негативно впливає на соціально-емоційний клімат взаємодії між співрозмовниками [186, с. 147]. В аспекті дослідження інтернет-комунікації цікавою видається думка О. Шерман та Т. Дзюби: вчені виокремлюють вербальну кіберагресію – «дію, спрямовану на завдання різних видів психологічного дискомфорту учасникам інтернет-спілкування за допомогою розміщення відповідних текстових інтернет-повідомлень у широкому розумінні (включно із записами у блогах) чи образів» [135, с. 3], [31, с. 70].

Інші дослідники розглядають вербальну агресію як висловлення негативного або критичного ставлення до потерпілого. В. Апресян розуміє під вербальною агресією негативне або критичне ставлення мовця до адресата, виражене мовними засобами [3, с. 1]. За Д. Хемплом, вербальною агресією є демонстрування за допомогою ворожих та принизливих висловлень відверто негативного ставлення до особистості іншої людини [цит. за 18, с. 84]. Ф. Вайнштейн і Н. Алдунейт розглядають вербальну агресію як мовне повідомлення, що містить негативну оцінку реципієнта або негативну оцінку його

рис, та потенційно завдає шкоди його самооцінці [220, с. 100]. Дослідники зазначають, що метою вербальної агресії є підірвання авторитету опонента [192]. С. Форманова ототожнює вербальну агресію з інвективою і надає таке визначення: «вербально виражене ставлення адресанта до адресата, яке має на меті різке звинувачення, осуд з метою образити, принизити й зганьбити опонента та дискредитувати його» [124, с. 122]. О. Качмар також зазначає, що поняття «інвектива» та «мовленнєва агресія» можуть бути синонімами або співвідноситися як «частина й ціле», тобто поняття «інвектива» є більш конкретним і використовується на позначення табуованої, непристойної лексики [50, с. 55].

Інші дослідники пов'язують вербальні вияви агресії із висловленням гострих емоційних переживань. Цю тенденцію відображено у потрактуванні, що його надає «Словник сучасної лінгвістики»: «Агресія мовленнєва – усний вислів, письмовий текст з вульгаризмами, словами обценної (нецензурної) лексики для вираження партнеру за спілкуванням свого обурення, презирства» [38, с. 16]. Е. Боева та В. Урсул називають таку вербальну агресію, що є засобом висловлювання емоцій, інвективною агресією [11, с. 47–48]. О. Гаврилів серед основних функцій вербальної агресії визначає «звільнення від негативних емоцій» [22, с. 42] і виокремлює агресивні мовленнєві акти: «“агресивними мовленнєвими актами” називаємо ті мовленнєві акти, за допомогою яких мовець виражає свої негативні почуття» [21, с. 10]. С. Форманова визначає вербальну агресію як «навмисне вираження негативних емоцій, які мають інвективне прагматичне значення з метою виплеснути своє обурення за неадекватну поведінку людей» [124, с. 122]. Дослідниця зазначає, що учасники конфліктної взаємодії, у якій реалізується інвективна стратегія, вдаються до вербальної агресії «оскільки, коли в них не вистачає аргументів, у словесній дуелі переважають емоції» [125, с. 145]. І. Романюк потрактовує вербальну агресію як «словесне вираження негативних почуттів, емоцій співрозмовникові у конфліктній ситуації» [108, с. 97]. На її думку, вербальну агресію може бути реалізовано зокрема через словесну образу з метою

зняття стресу мовцем [108, с. 97]. У цьому аспекті цікавим виявляємо визначення Ю. Щербініної, яка розглядає вербальну агресію як особливо неприйнятне в поточній мовленнєвій ситуації вираження негативних почуттів, емоцій або намірів за допомогою слів. З огляду на це, з одного боку, вербальна агресія є засобом вираження негативних емоцій та почуттів (зокрема, злості, роздратування, образи, невдоволення, відрази, презирства тощо), а з іншого, вербальна агресія є певним наміром – цілеспрямованим бажанням мовця нанести комунікативну шкоду адресату (напр., принизити, образити, висміяти тощо) або реалізувати у такий спосіб свої певні потреби (самоствердження, самозахист, самореалізація тощо) [137, с. 1–2].

У складі вербальної агресії виокремлюють мову ворожнечі (синонім: мова ненависті) стосовно різних осіб за статтю, національною належністю, релігійними віруваннями, професійними характеристиками, фізичними особливостями тощо [13, с. 145]. У широкому розумінні мовою ворожнечі є висловлення, що містить заперечення принципу рівності всіх людей у правах [50, с. 56].

Прояви вербальної агресії можна класифікувати з різних підстав, що пояснюється різноманіттям як самих агресивних висловлювань, так і мовних ситуацій, у яких вони функціонують [136, с. 11]. Класифікації вербальних виявів агресії переважно засновано на загальних класифікаціях агресивних вчинків, що їх було розглянуто у підрозділі 1.1.1. Так, Л. Закоян виокремлює наступальну та стриману вербальну агресію. Наступальний тип агресії має афективний спонтанний характер, є засобом мовленнєвого нападу на адресата з метою образити та принизити його і характеризується імпульсивно-емоційною формою висловлення та ворожим ставленням до адресата. Стримана агресія є прихованим засобом вираження негативного ставлення до адресата, напр., у формі пліток або пасивного мовчання [40, с. 5]. Ґрунтовну класифікацію виявів вербальної агресії запропоновано у працях К. Сєдова. К. Сєдов виокремлює десять бінарних опозицій: вербальна/невербальна, пряма (образи, погрози, злопобажання)/непряма (шпильки, глузування, іронія), інструментальна/неінструментальна,

ініціативна/реактивна, активна/пасивна, безпосередня (комуніканти знаходяться в одному просторі і часі)/опосередкована (заочні засудження та обговорення, поширення пліток, що принижують людину, наклепи), спонтанна/підготовлена, емоційна/раціональна, сильна/слабка, ворожа/неворожа [110, с. 3–6].

Л. Швелідзе зазначає, що для вияву вербальної агресії важливими є засоби реалізації вербальної агресії (зокрема, це лексичні і граматичні одиниці, підпорядковані конфліктним стратегіям спілкування) та інтенції адресанта («скерування мовлення на адресата з метою приниження його комунікативного статусу») [133, с. 158]. Ю. Щербініна надає широкий перелік факторів, що їх треба брати до уваги під час виявлення у висловленні елементів вербальної агресії: характер спілкування (офіційне чи неофіційне); загальна комунікативна установка (дружнє спілкування, невимушена розмова чи конфліктне спілкування, конфронтація); певний набір невербальних засобів (меліоративних чи пейоративних); комунікативний намір того, хто говорить (наявність або відсутність мети заподіяння комунікативної шкоди адресату); фактор адресата (його позитивна чи негативна реакція на цей вислів) [136, с. 7].

За Д. Інфанте, під час міжособистісного спілкування агресія (зокрема, вербальна) не завжди спрямована безпосередньо на співрозмовника. Вона може бути спрямованою також на його фізичні характеристики, матеріальні цінності, самооцінку, точку зору щодо теми бесіди, поведінку [цит. за 167, с. 97]. В аспекті спілкування в мережі Інтернет Н. Кондратенко також зазначає, що вербальна агресія не завжди адресована співрозмовнику і не обов'язково передбачає конфліктну взаємодію між комунікантами, учасники дискусії можуть не суперечити одне одному, а висловлювати агресивно марковану позицію щодо певної ситуації або особи [60, с. 229].

У нашому дослідженні ми розглядаємо *вербальну агресію як комунікативний акт, скерований мовцем на адресата з наміром завдати йому моральної шкоди через вербальний вплив*. «Нападником» є адресант (мовець, ініціатор агресивної дії), а «потерпілим» – адресат (особа, на яку скеровано

агресивну дію, референт, не обов'язково співрозмовник).

Враховуючи, що «значення висловлювання як такого може як завгодно сильно відрізнятись від значення того ж висловлювання стосовно тієї чи іншої мовної ситуації» [52, с. 290], вербальну агресію потрібно розглядати саме з позиції прагмалінгвістики.

1.2. Основні ознаки комунікативного акту вербальної агресії

Схарактеризовано особливості кооперативної та конфліктної комунікативної взаємодії. Визначено поняття «комунікативний акт» у кореляції із суміжним термінами. Розглянуто типи і максими комунікативної взаємодії, а також стратегічні параметри комунікативного акту вербальної агресії. Схарактеризовано поняття комунікативної стратегії й вироблено робочі дефініції засадничих понять дослідження.

1.2.1. Типи і максими комунікативної взаємодії

Розгляд вербальної агресії як комунікативного акту вимагає встановлення значення терміносполуки «комунікативний акт». Комунікативний акт є ключовим поняттям комунікативної лінгвістики, утім, цей термін досі не має загальноприйнятого трактування. Широкий перелік наявних дефініцій подає «Словник сучасної лінгвістики» А. Загнітка. Так, *комунікативний акт* – це: «процес, що відбувається у відповідних часово-просторових координатах між адресантом й адресатом як носіями психосоціокогнітивних рис за тим чи тим мовленнєвим жанром, його результатом постає дискурс, текст; акт мовленнєвої взаємодії між суб'єктами спілкування, у процесі якого вирішуються комунікативні завдання; сукупність мовленнєвих актів, що здійснюються комунікантами назустріч один одному; інтеракція» [38, с. 23].

Класичною моделлю комунікативного акту є модель Р. Якобсона (див. Рис. 1.1.). Поміж складників, що зумовлюють реалізацію комунікативного акту, дослідник виокремлює контекст (або референт; контекст має сприйматися адресатом, бути вербальним або допускати вербалізацію), код (більш-менш спільний для адресанта та адресата) та контакт (фізичний канал та психологічний зв'язок між адресантом та адресатом, що зумовлюють можливість встановити та підтримувати комунікацію) [181, с. 353]:

Рис. 1.1. Модель комунікативного акту Р. Якобсона

Іншу модель комунікативного акту пропонує Д. Хаймс (див. Таблиця 1.1.). Дослідник ототожнює поняття «комунікативний акт» і «мовленнєва подія» і виокремлює вісім параметрів (акронім *SPEAKING*: *setting, participants, ends, act sequence, key, instrumentalities, norms, genre*), що дають змогу схарактеризувати мовленнєву подію [цит. за 112, с. 32]. Маємо зазначити, що параметри комунікативного акту (мовленнєвої події) подано не в порядку їхньої важливості, а в порядку, що його вимагає мнемоніка:

S	Setting and Scene	Час та місце мовленнєвої події
P	Participants	Учасники мовленнєвої події
E	Ends	Цілі комунікантів
A	Act Sequence	Послідовність мовленнєвих дій
K	Key	Тональність мовленнєвої події

I	Instrumentalities	Інструменти, тобто канали та коди комунікації
N	Norms	Соціальні правила, що регулюють поведінку комунікантів
G	Genre	Жанр мовленнєвої події та його характеристики.

Таблиця 1.1. Структура комунікативного акту Д. Хаймса

Є. Ключев потрактовує комунікативний акт як акт мовленнєвої взаємодії між носіями певної мови, упродовж якого носії мови розв'язують насамперед комунікативні завдання, тобто спілкуються та обмінюються інформацією. Інакше кажучи, комунікативний акт є сукупністю мовленнєвих дій (мовленнєвих актів, див. Austin [145], Searle [214] та ін.), що їх роблять комуніканти назустріч одне одному з метою обміну інформацією. Компонентами комунікативного акту, за Є. Ключевим, є: адресант, адресат, контакт, референт і код. Загальну структуру комунікативного акту дослідник описує в такий спосіб: адресант вступає з адресатом у контакт із приводу певного референта із використанням певного коду [52, с. 11–14].

Л. Білоконенко також розглядає комунікативний акт як «сукупність мовленнєвих актів осіб щодо один одного» [9, с. 33]. Дослідниця зазначає, що процес взаємодії (обміну такими актами) між комунікантами може мати три форми: злагоджену, нейтральну або конфліктну. На підставі цього Л. Білоконенко виокремлює конфліктний комунікативний акт – «сукупність мовленнєвих актів (мовленнєвих дій) конфліктантів щодо один одного» [9, с. 33].

В аспекті обміну інформацією цікавою є думка Г. Перес Саласара, що розглядає комунікативний акт як усвідомлений процес передавання інформації. Цей процес, на думку дослідника, передбачає транзакційність між відправниками та одержувачами цієї інформації й може бути опосередкованим різними соціотехнічними засобами, що дають змогу здійснювати передавання інформації в різний час та в різних місцях [204, с. 244].

Ф. Бацевич зазначає, що «будь-який комунікативний акт – це взаємодія як мінімум двох осіб за допомогою засобів мовного коду» [5, с. 107] і надає такий

перелік складників комунікативного акту: адресант, адресат, канал комунікації, код, контакт, зворотний зв'язок, комунікативний шум, контекст і ситуація спілкування [5, с. 328].

За О. Селівановою, здебільшого виокремлюють два типи комунікативної взаємодії: комунікативну кооперацію (співробітництво, що характеризується «узгодженістю намірів, стратегічних програм комунікантів, симетричними відношеннями між ними, балансом комунікативних статусів, ефективністю й оптимальністю спілкування» [111, с. 603–604]) та комунікативний конфлікт (що визначається «неузгодженістю намірів, стратегічних програм комунікантів, асиметричними відношеннями між ними, дисбалансом статусів обличчя, результатом чого переважно є припинення спілкування, небажання подальшого продовження комунікації» [111, с. 604]).

Кооперацію (співробітництво) як засадничий принцип комунікації було вперше виокремлено Г. П. Грайсом. Дослідник розглядає кооперацію в межах діалогічної взаємодії. Діалог, на думку вченого, є послідовністю пов'язаних між собою реплік, тобто є усвідомленою спільною діяльністю (взаємодією) учасників, які, зі свого боку, певною мірою визнають спільну мету або «напрямок» діалогу. З огляду на це від учасників діалогу очікується дотримання основного принципу спілкування (принципу кооперації), що врегульовує спільне оперування інформацією: комунікативний внесок кожного з комунікантів на поточному етапі діалогу має узгоджуватися зі спільно визнаною метою (напрямком) цього діалогу. У межах загального принципу кооперації Г. П. Грайс виокремлює конкретні постулати (максими): кількості, якості (інформації), відношення, способу. Відповідно до максими кількості висловлювання має містити не менше й не більше інформації, ніж потрібно для виконання поточних цілей діалогу; згідно із максимою якості інформації висловлювання має бути істинним, тобто відповідати об'єктивній дійсності; відповідно до максими відношення висловлення має бути релевантним, тобто узгоджуватися із темою розмови; згідно із максимою способу висловлення має бути ясним, зрозумілим, однозначним та лаконічним. Г. П. Грайс

зазначає, що мовленнєва взаємодія є вигідною та корисною для кожного із комунікантів за умови, якщо комуніканти послуговуються принципом кооперації, тому учасники діалогу здебільшого очікують одне від одного дотримання цього принципу. У разі нехтування вищезазначеними максимами виникають комунікативні імплікатури, що додають висловлюванню додаткове (імпліцитне, приховане, невербалізоване) значення [175].

Оскільки принцип кооперації врегульовує лише спільне оперування інформацією комунікантами [52, с. 156] і не поширюється на ставлення комунікантів одне до одного, в аспекті дослідження вербальної агресії доцільним буде розглянути принцип ввічливості Дж. Ліча. Принцип ввічливості сформульовано з огляду на етичні норми поведінки, зокрема мовленнєвої, у таких основних максимах: максима такту, що передбачає повагу до особистих кордонів співрозмовника; максима великодушності, що дає змогу запобігти домінуванню мовця впродовж комунікативного акту; максима схвалення, що передбачає висловлення позитивної оцінки щодо особи співрозмовника або його діяльності; максима скромності, відповідно до якої мовцю варто виявляти стриманість щодо демонстрації своїх заслуг та переваг; максима згоди, в межах якої протягом комунікативного акту комунікантам варто надавати перевагу висловленню порозуміння та одностайності в поглядах, утім, дотримання цієї максими не передбачає повне уникнення непорозумінь і розбіжностей; максима симпатії, що ґрунтується на виявленні доброзичливого ставлення до співрозмовника та реалізується зокрема в етикетних формулах [188].

Умисне недотримання принципів кооперації і ввічливості призводить до конфліктної взаємодії. Так, прикладом навмисного ігнорування максими якості інформації та максими схвалення може бути сарказм, що є проявом конфліктної взаємодії в межах комунікативного акту вербальної агресії. Л. Білоконенко розглядає конфліктну комунікативну взаємодію (конфліктну комунікацію) як процес боротьби між суб'єктами, коли вони відстоюють власні потреби [8, с. 159]. Поміж рис, що притаманні конфліктній взаємодії, Н. Войцехівська визначає такі:

«розходження у розумінні чи оцінці співрозмовниками ситуації, наявність негативних емоцій, антипатії стосовно один одного чи теми розмови, порушення правил спілкування та соціальних механізмів регуляції, <...> незбіг комунікативних цілей» [20, с. 8].

Отже, Г. П. Грайс розглядає кооперацію в межах діалогічної взаємодії, утім, з огляду на дискурсивні ознаки комунікації в соціальних мережах (зокрема, полілогічність), вважаємо, що традиційне розуміння кооперації потребує розширення, тобто комунікативний внесок кожного з комунікантів на поточному етапі *полілогу* має узгоджуватися зі спільно визнаною метою (напрямком) цього *полілогу*. На нашу думку, в соціальних мережах учасники комунікативного акту вербальної агресії (автор, коментатори, активні та пасивні читачі) можуть мати спільну позицію і бути колективним нападником, тобто вони можуть вербально й вербалізовано взаємодіяти одне з одним із метою завдання шкоди потерпілому (потерпілий може брати або не брати безпосередньої участі у комунікативному акті), напр. (02.12.2022):

«Автор допису: Репер, відомий як Йе, дав інтерв'ю популяризатору теорій змов Алексу Джонсу. У ньому він зізнався у своїх симпатіях до нацистського диктатора і російського президента.

Більше новин у нашому Telegram-каналі <https://t.me/BifMag> [світлина Каньє Веста][47 реакцій, з них «ха-ха» – 31, «злість» – 9, «подобається» – 5, «овва» – 2; 26 коментарів]

Коментатор₁: Істинний арієць)) [4 реакції, з них «ха-ха» – 2, «подобається» – 2]

Коментатор₂: Коментатор₁, блондин з блакитними очима)».

Безпосередніми учасниками комунікативного акту є автор допису, коментатори, активні читачі (ті, хто ставив реакції до допису та коментаря), ініціаторами агресії є коментатор₁, коментатор₂ і, відповідно, активні читачі, а об'єктом – репер Каньє Вест (референт). Коментатор₁ та коментатор₂ (а також активні читачі) мають спільну негативну позицію щодо особи, про яку йдеться в

тексті допису, у такий спосіб, виявляємо кооперацію в межах конфліктної взаємодії, відтак, на нашу думку, у комунікативному просторі соціальних мереж протиставлення цих різновидів комунікативної взаємодії є недоцільним.

1.2.2. Стратегічні параметри комунікативного акту вербальної агресії

За О. Селівановою, комунікативна взаємодія є опосередкованою «мотивами, намірами й цілями партнерів спілкування» [111, с. 605]. У комунікативному акті вербальної агресії осмисленим чи інтуїтивним наміром нападника (комунікативною інтенцією, від лат. *intentio* – *устримлення, бажання* [5, с. 326]) є нанесення шкоди потерпілому. Утім, зазначимо, що завдання шкоди потерпілому може бути не єдиним наміром нападника, напр., у випадку інструментальної агресії завдання шкоди є інструментом для досягнення мети нападника, а не самоціллю.

Комунікативні інтенції учасників комунікативного акту визначають внутрішню програму мовлення комунікантів і спосіб її втілення [5, с. 326], тобто комунікативну стратегію (синонім: стратегія мовленнєвого спілкування, мовленнєва стратегія). Переважно комунікативну стратегію потрактовують як комплекс мовленнєвих дій (теоретичних ходів), що спрямовані на досягнення комунікативної мети [5, с. 118], [9, с. 40], [37, с. 25], [42]; [52, с. 18], [169, с. 64–65], [187, с. 19]. Комунікативна мета, зі свого боку, є стратегічним результатом, на який спрямовано комунікативний акт [52, с. 18]. Досягнення комунікативної мети припускає декілька способів і залежить від реакції співрозмовника. Іншими словами, комуніканти обирають той чи інший комунікативний хід (комунікативну тактику) залежно від комунікативної ситуації, що склалася, натомість залишаючись у межах єдиного комунікативного «надзавдання» (комунікативної стратегії) [42, с. 178]. Відтак, реалізації комунікативної стратегії сприяють комунікативні тактики – «сукупність прийомів і методів реалізації комунікативної стратегії» [5, с. 340]; локальні інструменти для досягнення стратегічних цілей

[187, с. 19]; одна або декілька дій, що сприяють реалізації комунікативної стратегії [37, с. 27]. Інструментом реалізації комунікативної тактики є комунікативний хід [111, с. 609].

Уперше поняття стратегії було запропоновано Т. А. Ван Дейком. Дослідник аналізує стратегії в когнітивному аспекті і протиставляє когнітивним стратегіям стратегії діалогові (мовленнєві) – специфічні засоби мовленнєвої поведінки, що їх здійснюють під контролем глобального наміру [169]. О. Іссерс потрактує стратегію як когнітивний план спілкування, за допомогою якого контролюється оптимальне вирішення комунікативних завдань мовця в умовах браку інформації щодо дій партнера. Попри наявність когнітивного виміру, предметом аналізу дослідниці є лише лінгвістичні та інтеракційні характеристики стратегій, оскільки вони визначають, у який спосіб та якими засобами можна досягти поставлені цілі. Залежно від ступеня «глобальності» намірів мовця О. Іссерс розмежовує основні (семантичні, когнітивні, тобто ті, що на поточному етапі комунікативної взаємодії є найбільш значущими з погляду ієрархії мотивів і цілей) і допоміжні (ті, що сприяють ефективній організації взаємодії, оптимальному впливу на адресата) комунікативні стратегії. Допоміжні стратегії дослідниця поділяє на прагматичні (комунікативно-ситуативні), діалогові (конверсаційні, їх використовують для моніторингу теми, ініціативи, рівня розуміння в процесі спілкування) та риторичні (техніки ефективного впливу на адресата) [41, с. 106–108].

Наразі вичерпна типологія комунікативних стратегій і тактик залишається недостатньо розробленою проблемою комунікативної лінгвістики [111, с. 608] через розмаїття власне комунікативних ситуацій [37, с. 27], тому у сучасних наукових розвідках натрапляємо й на інші потрактування й типології комунікативних стратегій і тактик. Так, за С. Нерян, комунікативна стратегія визначає загальний план інтеракції, становить схему комунікативної взаємодії і відповідає комунікативній інтенції співрозмовників [98, с. 125]. У контексті дослідження аргументативного дискурсу української інтернет-комунікації в соціальних мережах дослідниця пропонує таку типологію комунікативних

стратегій аргументації: кооперативні стратегії (кооперативна взаємодія): стратегія пояснення (тактики раціонального та емоційного пояснення, протиставлення), поради (тактики прямої та непрямой поради), виправдовування; конфліктні стратегії (конфліктна взаємодія): стратегія дискредитації (тактики звинувачення, образи, приниження), декларування (тактики покликання на неперевірені джерела та заперечення); риторичні стратегії (кооперативна й конфліктна взаємодія): стратегія інтелектуалізації (тактика авторитетності), самопрезентації (тактика солідаризації). С. Нерян зазначає, що вербальна агресія є складником стратегії дискредитації [98].

Л. Швелідзе, зі свого боку, розглядає комунікативну стратегію як втілену в мовленні з метою досягнення певного результату схему реалізації комунікативної інтенції [133, с. 26]. З огляду на основні типи комунікативної взаємодії (кооперацію та конфлікт), дослідниця виокремлює кооперативні та конфліктні стратегії: до кооперативних стратегій Л. Швелідзе уналежнює стратегії аргументації (тактики авторитетності, діалогічності, суб'єктивності, солідаризації), інформаційності (описова, констатувальна, фактографічна тактики), самопрезентації (тактики самооцінювання, гіперболізації, ідеалізації), спонукання (тактики наказу, прохання, рекомендації), ритуальності (тактики привітання, подяки, співчуття); поміж конфліктних стратегій виокремлено стратегії дискредитації (тактики звинувачення, образи, погрози), незгоди (тактики критики та самокритики), тролінгу (тактика провокації). Відповідно, вербальна агресія є визначальною рисою конфліктної взаємодії [133].

В аспекті дослідження вербальної агресії привертають увагу наукові розвідки Л. Білоконенко, О. Гуз, О. Кузик, Н. Кутузи, В. Хорошилової. У контексті міжособистісної конфліктної взаємодії Л. Білоконенко виокремлює конфліктну комунікативну стратегію – «“план” комунікації, “програма” мовленнєвих дій, що сприяє особі в досягненні її конфліктної комунікативної мети» [9, с. 40]. О. Кузик потрактовує комунікативну стратегію саме в контексті дослідження комунікативних особливостей мовленнєвої агресії: «мовленнєва/комунікативна

стратегія (МС/КС) розуміється як певна модель мовленнєвої поведінки, яка в конкретній ситуації є найбільш сприятливою для здійснення агресивної інтенції» [70, с. 47]. Дослідниця пропонує детальну класифікацію стратегій і тактик мовленнєвої агресії в політичному дискурсі, у межах якої виокремлює такі стратегії: дискредитації (тактики викриття, обнародування та/чи нагнітання негативних фактів або наслідків, «навішування ярликів» негативного характеру тощо), дифамації (тактики прямої й непрямой образи, девіації, знуцання, зневажання, насмішки, наклепу тощо), дискримінації (тактики образи, приниження, докору, обвинувачення тощо), маніпулювання (тактики «навішування ярликів», гіперболізації, інсинуації, применшення, підтасовки і фабрикації фактів тощо) [70]. О. Гуз розглядає вербальну агресію як мовленнєву стратегію і виокремлює в її межах стратегію дискредитації. На думку дослідниці, агресивні мовленнєві стратегії мають на меті формування в адресата деструктивних почуттів (гніву, обурення, ненависті, помсти та ін.) щодо потерпілого. Поміж комунікативних тактик, що реалізують стратегію дискредитації, наявні тактики обвинувачення, погрози, докору, викриття, образи, критики діяльності опонента, насмішки, іронії тощо [30, с. 81]. В. Хорошилова розглядає дискредитацію та дискримінацію як тактики, що реалізують стратегію завдання образи. Окрім тактик дискредитації та дискримінації, дослідниця виокремлює тактики приниження, ураження, спаплюження та глузування [129].

У нашому дослідженні ми потрактуємо *комунікативну стратегію як спосіб дій, лінію комунікативної поведінки мовця, що реалізує його інтенцію та спрямована на досягнення запланованого стратегічного результату у комунікативному акті*. Відтак, *комунікативною тактикою є сукупність способів, прийомів, що сприяють реалізації комунікативної стратегії*.

З огляду на проаналізовані теоретичні доробки та зважаючи на потрактування вербальної агресії розглянемо комунікативний акт вербальної агресії відповідно до потрактування комунікативного акту Є. Ключова. Так, *комунікативний акт вербальної агресії є комунікативною взаємодією*

ініціатора (ініціаторів) агресивної дії і особи (осіб), на яку (яких) скеровано агресивну дію, наслідком такої взаємодії стає нанесення моральної шкоди особі (особам), на яку (яких) скеровано агресивну дію. На позначення комунікативного акту вербальної агресії пропонуємо вживати термін *агресема* (від лат. *aggressio* – напад; грецьк. *sema* – знак; *термін та потрактування наше*). Агресема реалізується в мовленні у вигляді конкретних варіантів – маркерів вербальної агресії, що зі свого боку репрезентуються засобами мови різних рівнів. Зважаючи на це, ідентифікуємо агресему, якщо комунікативною інтенцією мовця є завдання шкоди референту, і, відповідно, у мовленнєвих діях, що їх свідомо виконують комуніканти стосовно один одного, є маркери вербальної агресії.

Здебільшого вербальну агресію розглядають у межах конфліктної взаємодії. Зокрема, вербальну агресію висвітлено як окрему комунікативну стратегію або в межах стратегії дискредитації. Утім, на нашу думку, у комунікативному просторі соціальних мереж вербальну агресію доцільно розглядати також у межах кооперативної взаємодії. Учасники комунікативного акту вербальної агресії можуть мати спільну позицію і виступати колективним нападником. З огляду на це вважаємо за необхідне розробити типологію комунікативних стратегій, що враховують обидва типи взаємодії впродовж комунікативного акту вербальної агресії.

1.3. Мережевий дискурс: потрактування й ознаки

Основні засади вивчення дискурсу були закладені в працях зарубіжних дослідників (Е. Бенвеніст [146], З. Гарріс [177], Т. ван Дейк [168], М. Фуко [173] та ін.). Здебільшого дискурс розглянуто як зв'язне мовлення чи письмо («connected speech (or writing)» [177, с. 1], «le discours» [146], «lenguaje, uso lingüístico, interacción verbal y comunicación», укр. «мовлення, використання мови, вербальна взаємодія та комунікація» [168, с. 67]), утім, у лінгвістичних студіях XXI століття досі немає одностайності в дефініціях цього терміна.

Розглянемо основні підходи до потрактування дискурсу в працях закордонних та українських дослідників. Т. Карам наводить три визначення поняття «дискурс»: 1) дискурс як лінгвістична одиниця, що за обсягом перевищує речення, тобто дискурс є глобальним повідомленням, висловленням; 2) дискурс як частина моделі комунікації: у цьому випадку дискурс є ситуацією, що відбувається в певний час та в певному місці, протягом якої адресант реалізує мовленнєву діяльність щодо адресата; 3) дискурс як соціальна практика, породження дискурсу зумовлено соціальними, інституційними, ідеологічно-культурними та історико-ситуативними чинниками [185]. Ф. Юс потрактовує дискурс у широкому розумінні як вербальну, візуальну й мультимодальну комунікацію [221, с. 402].

О. Селіванова стверджує, що наразі поняття «дискурс» має здебільшого чотири значення: «1) зв'язний текст у контексті численних супровідних фонових чинників – онтологічних, соціокультурних, психологічних тощо; 2) текст, “занурений” у життя; замкнута цілісна комунікативна ситуація (подія), складниками якої є комуніканти й текст як знаковий посередник, зумовлена різними чинниками, що опосередковують спілкування й розуміння (соціальними, культурними, етнічними і т. ін.); 3) стиль, підмова мовного спілкування; 4) зразок мовленнєвої поведінки в певній соціальній сфері, що має певний набір змінних» [111, с. 568–569]. У своїх наукових розвідках дослідниця послуговується саме другим визначенням дискурсу – дискурс як комунікативна подія [111, с. 572]. А. Загнітко розглядає поняття «дискурс» із двох перспектив: у широкому та вузькому значенні. Відповідно, дискурс – це: «мовленнєво-мисленнєвий процес, що відтворює і формує комплексні лінгвістичні структури, компонентами яких постають висловлення і групи висловлень, пов'язані дискурсивними операціями; сама комплексна лінгвістична структура, що перевищує за обсягом речення» [37, с. 179]. І. Корольов зазначає, що у вузькому розумінні дискурс є зв'язною послідовністю мовних одиниць, що її створює мовець для адресата в певний час, у певному місці та з певною метою. Відтак, вслід за О. Селівановою та А. Загнітком (перше потрактування), І. Корольов розглядає дискурс у більш широкому

значенні: «розуміємо поняття дискурс ширше, як складне комунікативне явище, як усну мовленнєву дію, враховуючи соціальний контекст, що дає відомості про учасників комунікації та їхні характеристики, а також процеси виробництва й сприйняття повідомлення» [65, с. 290–291]. Н. Кондратенко розглядає дискурс як мовленнєву репрезентацію комунікативного акту, «що є відбиттям певної ситуації об'єктивної дійсності й містить вербальний компонент, яким є текст, та невербальні компоненти, які впливають на створення та розуміння тексту» [61, с. 40]. У нашому дослідженні ми будемо послуговуватися саме цим потрактуванням.

1.3.1. Дискурс соціальних мереж

Розроблення вичерпної типології дискурсів залишається нерозв'язаним питанням сучасної науки. На нашу думку, це зумовлено способами існування дискурсів, що їх наводить А. Загнітко: «дискурси з часом можуть поділятися на два і більше дискурсів <...>; два і більше дискурси з часом можуть поєднатися в один <...>; протягом часу дискурс може зберегти назву, але змінитися змістово <...>; нові дискурси виникають, а старі зникають безперервно <...>; усі наявні дискурси певною мірою пов'язані <...>; усі дискурси досить складні <...>; дискурси можуть бути гібридами інших дискурсів <...>; кількість дискурсів безмежна <...>; дискурси ніколи не мають чітких меж <...>» [37, с. 19–20].

Однак дослідники постійно роблять спроби їх класифікувати. Широко відомою є типологія, запропонована В. Карасиком. Дослідник розглядає дискурс із трьох перспектив: текстолінгвістичної, соціолінгвістичної та прагмалінгвістичної. З позиції прагмалінгвістичної моделі дискурсу В. Карасик подає таку типологію: за способом спілкування протиставлені інформативний та фасцинативний, змістовний та фатичний, несерйозний та серйозний, ритуальний та звичайний, протокольований та непротокольований дискурси; відповідно до каналу спілкування протиставлені усний та письмовий, контактний та дистантний,

віртуальний та реальний типи дискурсу [47, с. 295].

Н. Гудзь наводить такі способи класифікації дискурсу: залежно від загальної настанови та комунікативних принципів виокремлено аргументативний, конфліктний, гармонійний типи дискурсу; відповідно до соціально-демографічних критеріїв вирізняє дитячий, підлітковий, чоловічий, жіночий, дискурс мешканців міста й села та інші [28].

Наявні й інші класифікації й типології. Так, Г. Почепцов виокремлює такі різновиди дискурсів: теле- і радіодискурс, газетний і театральний дискурси, кінодискурс, літературний дискурс, дискурс у сфері зв'язків із громадськістю, рекламний, політичний, тоталітарний, неофіційний (позацензурний), релігійний, неправдивий, ритуальний, лайливий, етикетний, фольклорний, міфологічний, святковий, невербальний, міжкультурний, візуальний, ієрархічний, іронічний дискурси [105].

І. Корольов надає більш широкую типологію, як-от: художній, політичний, аргументативний, науковий, професійний, корпоративний, літературний, поетичний, фольклорний, казковий, магічний, міфологічний, містичний, ритуальний, неофіційний/позацензурний, тоталітарний, дипломатичний, етикетний, монологічний, діалогічний, автобіографічний, наративний, журналістський, масмейдійний, публічний, PR-дискурс, інтернет-дискурс, віртуальний, маніпулятивний, невербальний, дискурс конкретної мовної особистості, оцінний, діловий або бізнес-дискурс, маркетинговий, адміністративний, банківський, економічний, навчальний, педагогічний, академічний, родинний/парентальний, маритальний/матримоніальний, риторичний, передвиборний, філософський, телевізійний, театральний, сценічний, історичний, юридичний, правовий, судовий, адвокатський, емоційний, аудиторний, гастрономічний або глуттонічний, рекламний, молодіжний, публіцистичний, російський, масово-інформаційний, бібліотерапевтичний, ідеологічний, спонукальний, медичний, військовий, спортивний, екологічний, патріотичний, іміджевий, релігійний, біблійний [65, с. 294–296]. Проте в

останньому випадку порушено логіку виокремлення типів дискурсів.

Цей перелік типологій і класифікацій не є виключним. Н. Гудзь зауважує, що «типологія дискурсу завжди історично зумовлена та в кожному окремому випадку обирається дослідником для вирішення конкретних завдань» [28]. У контексті дослідження комунікації в соціальних мережах вважаємо за доцільне розглянути такі типи дискурсів: віртуальний – «дискурс, що існує у віртуальному просторі, що оптимально пов'язується з інтернетом» [38, с. 209]; Інтернет- – «масив електронних, аудіо- та відеотекстів в сукупності з екстралінгвістичними факторами, пов'язаних між собою системою гіперпосилань, доступ до яких забезпечується входом в мережу Інтернет за допомогою комп'ютера чи альтернативних мультимедійних приладів» [28]; комп'ютерний – спілкування в комп'ютерних мережах [23]; електронний – вся повнота вербальної чи невербальної комунікації з електронікою чи комунікація, опосередкована нею [48, с. 7]; WWW- – «мовлення, яке зустрічається у Всесвітній павутині» [48, с. 7]; мережевий – комунікативна взаємодія користувачів соціальних мереж у інтернет-просторі [133, с. 50]; «окрім спілкування в Інтернеті включає ще й комунікацію в інших, зокрема, локальних мережах» [27, с. 229].

В англійських наукових розвідках наразі немає усталеного терміна на позначення комунікації в мережі Інтернет, здебільшого для цього використовують терміносполуки «computer-mediated discourse» (укр. комп'ютерно-опосередкований дискурс), «electronic discourse» (укр. електронний дискурс) або «digital discourse» (укр. цифровий дискурс). Меншою мірою натрапляємо на словосполучення «online discourse» (укр. онлайн-дискурс) [200] та «internet discourse» (укр. інтернет-дискурс) [207]. Д. Кристал пояснює цю термінологічну невизначеність складністю самого поняття комунікації, опосередкованої комп'ютером, оскільки з одного боку, спілкування в інтернеті має різноманітні форми: електронна пошта, віртуальні світи, блоги, миттєві повідомлення, текстові повідомлення, твіти, форуми, соціальні мережі тощо; а з іншого – кожен із цих варіантів охоплює різні можливості, стратегії та очікування [159, с. 10].

С. Геррінг та Я. Андруцопулос потрактовують комп'ютерно-опосередкований дискурс як спілкування, яке відбувається під час взаємодії людей один з одним шляхом передачі повідомлень через комп'ютери, під'єднані до мережі [178, с. 127]. Низка вчених наголошують, що елемент «computer-mediated» (укр. комп'ютерно-опосередкований) у терміносполуці «computer-mediated discourse» (укр. «комп'ютерно-опосередкований дискурс») наразі є зайвим, оскільки він не узгоджується із поточним використанням цього терміна (у значенні спілкування зокрема в інтернеті) та помилково обмежує його сферу застосування до комунікації лише за допомогою комп'ютера, утім, М. Лочер влучно зауважує, що лексема «комп'ютер» вживається не лише на позначення власне персонального комп'ютера, а й будь-якого пристрою, що уможливило електронну комунікацію [191, с. 557]. На позначення цього явища А. Юкер та К. Дюршайд пропонують вживати термін «keyboard-to-screen communication» (укр. комунікація з-клавіатури-на-екран), оскільки, на їхню думку, такі терміни, як «electronic discourse» (укр. електронний дискурс) та «digital discourse» (укр. цифровий дискурс) та ін., є надто широкими та охоплюють зокрема комунікацію через телебачення та радіо. Термін «keyboard-to-screen communication» (укр. комунікація від-клавіатури-до-екрану), за А. Юкером та К. Дюршайд, є більш влучним, адже дає змогу охопити спілкування за допомогою мобільних телефонів, смартфонів, планшетів та комп'ютерів, підключених до мережі [183, с. 40], утім, цей підхід має недолік: із розвитком технологій клавіатури можуть змінитися з огляду на поширення інструментів розпізнавання голосу (голосові повідомлення тощо) [191, с. 557]. У зв'язку із цим, О. Горошко та Т. Полякова пропонують терміносполуку «спілкування від клавіатури та голосу (звуку) – до екрану та голосу (звуку)» (англ. «voice/keyboard – voice/screen computer-mediated communication»), що враховує можливість голосового передавання інформації [цит. за 84, с. 69].

У закордонних неангломовних лінгвістичних студіях на позначення комунікації в мережі Інтернет послуговуються термінами «комп'ютерно-

опосередкований дискурс», «віртуальний дискурс», «інтернет-дискурс», «інтернет-комунікація». Комп'ютерно-опосередкований дискурс визначають як процес комунікативної діяльності двох чи більше людей, що використовують у якості засобу й каналу зв'язку комп'ютер і телекомунікаційні мережі [138].

О. Лутовинова розглядає комп'ютерно-опосередкований, комп'ютерний та електронний дискурс як тотожні поняття, що вживаються на позначення текстів, що вони занурені в ситуацію спілкування за допомогою електронних засобів зв'язку (комп'ютера). Комп'ютерний дискурс дослідниця співвідносить із віртуальним, мережевим та інтернет-дискурсом з огляду на спільну ознаку – опосередкованість спілкування. За О. Лутовиною, в межах комп'ютерного дискурсу перебуває мережевий дискурс, що охоплює спілкування в мережі Інтернет та локальних мережах, а в рамках мережевого дискурсу існує інтернет-дискурс, тобто спілкування в інтернеті. Дослідниця зазначає, що поняття віртуального дискурсу, з одного боку, є вузьким за комп'ютерний дискурс, оскільки комп'ютерний дискурс передбачає спілкування людини з комп'ютером або людей одне з одним за допомогою інтернету або локальних мереж. З іншого боку, поняття віртуального дискурсу є ширшим за комп'ютерний дискурс, оскільки охоплює спілкування у віртуальній реальності – її може створити не лише інтернет, а й інші засоби зв'язку, напр., мобільний телефон із функцією СМС-повідомлень [78]. На нашу думку, мобільний телефон також є комп'ютером, отже віртуальний дискурс коректно розглядати саме в межах комп'ютерного дискурсу. Іншим прикладом є взаємодія з віртуальним асистентом (напр., Siri, Google Assistant, Amazon Alexa, Microsoft Cortana та ін), з персонажами комп'ютерних ігор тощо, тобто віртуальний дискурс є спілкуванням людини із комп'ютером, а не з реальним співрозмовником за допомогою комп'ютера. Зазначимо, що в нашому дослідженні ми розглядаємо віртуальний дискурс саме в межах комп'ютерно-опосередкованої комунікації, прикладом віртуального дискурсу, не опосередкованого комп'ютером, є спілкування під час настільних рольових ігор, що також створюють віртуальну реальність, однак цей різновид

віртуального дискурсу не є предметом нашого дослідження.

В українськомовних наукових розвідках також натрапляємо на ототожнення терміносполук «віртуальний дискурс», «інтернет-дискурс», «комп'ютерний дискурс», «комп'ютерно-опосередкований дискурс», «електронний дискурс», «мережевий дискурс». За О. Горошко, прикметник або іменник в описовій частині словосполучень наголошує на сутнісних особливостях, ролі або характеристиці каналів, що уможливають комунікацію [26]. Розглянемо більш детально. З одного боку, дослідники, як-от Н. Бойчук, І. Харкаців та ін., розглядають комп'ютерний та електронний дискурс як синонімічні поняття [12, с. 22]. З іншого боку, М. Карпенко зазначає, що терміносполука «електронний дискурс» є більш місткою за «комп'ютерний дискурс». Дослідник послуговується терміном «електронний дискурс» на позначення вербальної та невербальної комунікації з електронікою або комунікації, що вона є опосередкованою електронікою. Терміносполуку «комп'ютерний дискурс», на думку М. Карпенка, треба вживати «для посилення на комунікацію в межах комп'ютерного буття, не обов'язково опосередковану Інтернетом; для посилення суто на інтернет-комунікацію – термін інтернет-дискурс» [48, с. 7]. Дослідник зазначає: «доступ до Інтернету і Всесвітньої павутини можна отримати не тільки за допомогою комп'ютера, а також за допомогою інших типів електроніки – смартфонів, планшетів тощо» [48, с. 7]. Утім, на нашу думку, смартфони, планшети та інші пристрої є комп'ютерами, тому вважаємо, що терміносполука «електронний дискурс» є гіперонімом та об'єднує всі вищенаведені типи дискурсу. Коректною видається така ієрархія: інтернет-дискурс реалізується в межах комп'ютерного дискурсу, що зі свого боку реалізується в межах електронного дискурсу. В межах інтернет-дискурсу М. Карпенко виокремлює WWW-дискурс – «мовлення, яке зустрічається у Всесвітній павутині» [48, с. 7]. На нашу думку, виокремлювати WWW-дискурс є сумнівним, оскільки World Wide Web є однією зі служб мережі Інтернет, кінцевий користувач не в змозі відрізнити WWW від іншої служби, тому для нього WWW

та Інтернет є синонімічними поняттями.

А. Загнітко потрактовує віртуальний дискурс як «дискурс, що існує у віртуальному просторі, що оптимально пов'язується з інтернетом» [38, с. 209]. Л. Компанцева надає подібне тлумачення: «комунікативна подія Мережі, комунікативна ситуація, зафіксована в гіпертексті» [59]. Як вже було зазначено вище, ми розглядаємо віртуальний дискурс у межах комп'ютерного дискурсу.

Поняття «мережевий дискурс» розглядається із двох перспектив: мережевий дискурс як спілкування в мережі Інтернет та локальних мережах [27, с. 229]; мережевий дискурс як процес та результат комунікативної діяльності, що реалізована в соціальних мережах [98, с. 24]. На нашу думку, значення мережевого дискурсу як спілкування в мережі Інтернет та локальних мережах актуалізовано в терміносполучці «комп'ютерний дискурс» – спілкування в комп'ютерних мережах [23]. Вважаємо недоцільним виокремлення мережевого дискурсу в значенні спілкування зокрема в локальних мережах, оскільки наразі локальні мережі є малопопулярними (окрім випадків корпоративного застосування) завдяки широкому розповсюдженню доступу до мережі Інтернет та технологіям 3G, 4G, 5G, Starlink тощо. Зважаючи на це, у нашому дослідженні ми використовуємо терміносполучки «мережевий дискурс» і «дискурс соціальних мереж» як тотожні й розглядаємо мережевий дискурс як мовленнєву репрезентацію комунікативного акту, що його було реалізовано в соціальних мережах.

З огляду на це коректною видається така ієрархія: електронний дискурс → комп'ютерний дискурс (синонім: комп'ютерно-опосередкований дискурс) → віртуальний дискурс → інтернет-дискурс (синонім: онлайн-дискурс) → мережевий дискурс (синоніми: дискурс соціальних мереж, соціально-мережевий дискурс). Зазначимо, що наявний перелік типів електронних дискурсів не є вичерпним, оскільки кількість дискурсів є безмежною [37, с. 20].

В іспанськомовних наукових розвідках натрапляємо на такі терміносполучки: «discurso virtual» (укр. віртуальний дискурс) [152], «discurso electrónico» (укр. електронний дискурс) [152], «e-discurso» (укр. електронний

дискурс) [152], «discurso mediado por ordenador» (укр. дискурс, опосередкований комп'ютером) [140], [209], [199], [212], «discurso digital» (укр. цифровий дискурс) [140], [212]. Здебільшого ці терміносполуки вживаються синонімічно на позначення комунікації в мережі Інтернет [140, с. 3].

Виявляємо, що в українськомовній та іспанськомовній терміносистемах наявні поняття електронного, комп'ютерного та віртуального дискурсів, утім, в іспанськомовних лінгвістичних студіях не виокремлюють дискурс соціальних мереж. А. Аламан та П. Муньос зазначають, що наразі в лінгвістичних студіях досі немає загальноприйнятої терміносполуки на позначення комунікації в мережі Інтернет, тому вищенаведений перелік можна доповнити такими синонімами: «comunicación mediada por ordenador»/«comunicación mediada por computador»/«comunicación mediada por computadora» (укр. спілкування, опосередковане комп'ютером; вживання лексеми «ordenador», «computador» чи «computadora» залежить від географічного ареалу: перше слово здебільшого вживають в Іспанії, два наступні – у країнах Латинської Америки); «discurso mediado por ordenador»/«discurso mediado por computador»/«discurso mediado por computadora» (укр. дискурс, опосередкований комп'ютером); «discurso digital» (укр. цифровий дискурс); «texto electrónico» (укр. електронний текст); «lengua en la red» (укр. мова в мережі); «lengua en internet» (укр. мова в інтернеті); «lenguaje en la red» (укр. мовлення в мережі); «lenguaje en internet» (укр. мовлення в інтернеті); «discurso en la web» (укр. дискурс в інтернет-просторі); «lenguaje en la web» (укр. мовлення в інтернет-просторі); «lengua en la web» (укр. мова в інтернет-просторі) [140, с. 9].

В межах «discurso mediado por ordenador»/«discurso mediado por computador»/«discurso mediado por computadora» (укр. дискурс, опосередкований комп'ютером) виокремлюють «discurso web» (укр. вебдискурс) [143, с. 208], [199, с. 180]. Дискурс, опосередкований комп'ютером, охоплює вебсайти і форуми, мобільні повідомлення, блоги й мікроблоги (напр., Twitter), вікі, онлайн-словники та онлайн-енциклопедії (напр., Wikipedia), пошукові системи (напр., Google),

спільноти з поширення мультимедійного контенту (напр., YouTube) [217].

На нашу думку, в іспанськомовній термінологічній системі також треба провести чітке розмежування різних видів електронного дискурсу. З огляду на аналіз, представлений у контексті українськомовних прикладів, коректною видається така ієрархія: «discurso electrónico» (укр. електронний дискурс), «e-discurso» (укр. електронний дискурс), «texto electrónico» (укр. електронний текст) → «discurso digital» (укр. цифровий дискурс) → «discurso mediado por ordenador»/«discurso mediado por computador»/«discurso mediado por computadora» (укр. дискурс, опосередкований комп'ютером), «comunicación mediada por ordenador»/«comunicación mediada por computador»/«comunicación mediada por computadora» (укр. спілкування, опосередковане комп'ютером) → «discurso virtual» (укр. віртуальний дискурс) → «lengua en la red» (укр. мова в мережі); «lengua en internet» (укр. мова в інтернеті); «lenguaje en la red» (укр. мовлення в мережі); «lenguaje en internet» (укр. мовлення в інтернеті); «discurso en la web» (укр. дискурс в інтернет-просторі); «lenguaje en la web» (укр. мовлення в інтернет-просторі); «lengua en la web» (укр. мова в інтернет-просторі).

Виявляємо, що іспанськомовні дослідники здебільшого не виокремлюють дискурс соціальних мереж як окремий тип дискурсу. Утім, пропонуємо додати до іспанськомовної терміносистеми поняття «discurso de las redes sociales» (укр. дискурс соціальних мереж), оскільки: спілкування в соціальних мережах стало невід'ємною частиною життя сучасної людини; соціальні мережі є унікальним майданчиком для спілкування в мережі Інтернет; в українськомовних наукових розвідках наявна терміносполука «мережевий дискурс»; дослідники розробляють типологію дискурсу для вирішення конкретних завдань [28]; «дискурси з часом можуть поділитися на два і більше дискурсів <...>; нові дискурси виникають, а старі зникають безперервно <...>; кількість дискурсів безмежна <...>» [37, с. 19–20].

В українськомовних лінгвістичних студіях мережевий дискурс здебільшого потрактовують як комунікативну взаємодію користувачів соціальних мереж у

віртуальному просторі [133, с. 50] або як процес та результат комунікативної діяльності, що реалізована в соціальних мережах [98, с. 24].

Задля розроблення робочого трактування дискурсу соціальних мереж розглянемо більш детально власне значення цього словосполучення. Соціальні мережі (англ. «social networking sites» або «social networking service») – це: 1) програми, які дають змогу своїм користувачам обмінюватися миттєвими повідомленнями, шукати й запрошувати до системи друзів та колег за умови реєстрації власного профілю з особистою інформацією на кшталт фотографій, відео- та аудіофайлів тощо [184, с. 63]; 2) простір у мережі інтернет, метою якого є надання користувачам можливості взаємодіяти, спілкуватися, поширювати контент і створювати спільноти; ці мережі дають змогу своїм користувачам мати власну вебсторінку (домашню сторінку), на якій вони можуть створити профіль, завантажувати зображення (або будь-який аудіовізуальний вміст), додавати та змінювати інформацію про себе, розповідати про свої вподобання та інтереси й поширювати інформацію серед своїх контактів (друзів) [206]. Л. Компанцева зазначає, що «поняття “соціальні мережі” закріпилося в науковому дискурсі» та має таке значення: «1) спільноти постійних користувачів певного мережевого ресурсу, “коло своїх”, об'єднаних нормами й спільністю цілей комунікації; 2) будь-яка інтернет-технологія, яка використовується в Інтернеті для полегшення спілкування між людьми» [58, с. 80]. Соціальні мережі разом із блогами, спільними проєктами (на кшталт Wikipedia), контент-спільнотами (напр., YouTube), віртуальними соціальними світами (напр., LifeJournal) та віртуальними ігровими світами (на кшталт World of Warcraft) є складниками соціальних медіа [184, с. 62]. Отже, соціальні мережі є певним комп'ютерно-опосередкованим майданчиком для комунікації, каналом, що уможливорює комунікацію.

У нашому дослідженні ми використовуємо терміносполуки «мережевий дискурс» і «дискурс соціальних мереж» як тотожні і розглядаємо мережевий дискурс відповідно до трактування дискурсу, що його пропонує Н. Кондратенко.

Так, *мережевий дискурс є мовленнєвою репрезентацією комунікативного акту, що його було реалізовано у соціальних мережах*. З огляду на це, далі розглянемо більш детально дискурсивні ознаки соціальної мережі Facebook.

1.3.2. Дискурсивні ознаки соціальної мережі Facebook

Джерельною базою для нашого дослідження є соціальна мережа Facebook. За даними Alexa Rank сайт facebook.com посідає 3 місце за відвідуваністю у світі (станом на 03.09.2022) [142] та налічує 2,93 мільярда активних користувачів щомісяця (станом на 30 червня 2022) [197]. На противагу Instagram, TikTok, Twitter та ін., соціальна мережа Facebook є скерованою саме на писемну комунікацію, на обмін думками в розширених коментарях, що мають письмову форму, але передбачають спілкування як у режимі реального часу, так і через певні часові проміжки. З огляду на це далі розглянемо більш детально особливості комунікативної взаємодії користувачів соціальної мережі Facebook.

Соціальні мережі як майданчик для комунікації мають такі *диференційні ознаки*: 1) електронний сигнал як канал спілкування, опосередкованість технічними засобами, дистанційність (віддаленість комунікантів один від одного) [23, с. 50], електронна форма існування тексту [138, с. 59]; 2) соціальна різноманітність аудиторії [48, с. 7]; 3) певний ступінь анонімності (мова не може йти про повну анонімність, оскільки зберігати високий рівень анонімності без залучення спеціальних методик та засобів видається неможливим; для реєстрації у соціальних мережах необхідно використовувати номер мобільного телефону, в багатьох країнах номер телефону можна придбати лише за паспортом; договори про надання послуг доступу до мережі також укладають за паспортними даними); 4) невизначеність категорії адресата, оскільки «адресант не завжди знає, хто відповість на його допис» [43, с. 61]), змінність кількості та вираженості комунікантів [138, с. 59]; 5) переважно письмовий характер комунікації, що передбачає брак відомостей про невербальні реакції співрозмовника [48, с. 8];

б) мультимодальність (мультимодальні тексти поєднують у своїй структурі вербальні та іконічні елементи і засоби інших семіотичних кодів, напр. колір, шрифт тощо [2, с. 3] та переважно спрямовані на візуальне сприйняття адресатом [98, с. 334]); 7) асинхронність комунікації (можливість відповісти на повідомлення через деякий час, детально продумати текст повідомлення перед його відправленням); 8) наявність гіпертексту [48, с. 8], [138, с. 59]. Поміж диференційних ознак інтернет-дискурсу дослідники [48, с. 8], [23, с. 50] виокремлюють статусну рівновагу або статусну рівноправність учасників, «яка передбачає рівноправність між всіма учасниками онлайн-комунікації» [48, с. 8], утім, ця ознака, на наш погляд, видається сумнівною. Ми не можемо стверджувати, що однією із диференційних ознак дискурсу соціальних мереж є статусна рівновага. По-перше, користувачі соціальних мереж з великою кількістю підписників (так звані «лідери думок») мають вищий соціальний статус, вони впливають на громадську думку. По-друге, в соціальних мережах є адміністратори і модератори, що технічно мають більше прав, ніж звичайні користувачі: користувач може зробити допис у групі, але адміністратор групи може його видалити.

Соціальні мережі надають користувачам унікальні технічні можливості для комунікації. Так, наприклад, у соцмережі Facebook задля висловлення думок є можливість: 1) зробити допис; 2) створити розповідь; 3) залишити коментар; 4) вподобати допис, коментар або сторінку автора допису; 5) поширити допис; 6) поскаржитись на допис, коментар або на сторінку автора допису; 7) написати приватне повідомлення у Facebook Messenger (зазначимо: приватне листування не є предметом нашого дослідження).

Пропонуємо до розгляду узагальнену структурну модель комунікативного акту в соціальній мережі Facebook (див. Рис. 1.2). Розглянемо детально. Інформаційний привід (далі—«інфопривід», подія → допис або коментар; на схемі позначено помаранчевим колом) є ініціативою комунікативного акту, він спонукає та дає технічну можливість потенційному учаснику висловитися (потенційний

учасник умовно обирає на розгалуженні (на схемі позначено ромбом з символом «X» і запитанням «Висловитися?»), чи планує він висловлюватись). Якщо не планує, відповідно, комунікативний акт не підтримується, а потенційний учасник комунікативного акту натрапляє на інший інфопривід (повертається на «стартову» позицію). Якщо планує висловитися, на наступному розгалуженні (на схемі позначено ромбом з символом «X» і запитанням «Треба зворотна реакція?») учасник комунікативного акту вирішує, чи бажає він отримати зворотну реакцію від інших учасників комунікативного акту (йдеться про вербалізовані реакції (вподобайки, скарги тощо) та вербальні (власне коментарі) відповіді). Якщо учасник не бажає отримати зворотну реакцію, він має змогу висловити свою думку у три способи (позначено ромбом з символом «*» та запитанням «У який спосіб висловитися?»): залишити вподобайку, поскаржитися та приховати допис зі своєї стрічки (ці варіанти не є взаємовиключними, тобто учасник комунікативного акту може обрати одразу два варіанти подальших дій). Зазначимо, що приховування допису розглядаємо як непідтримання комунікативного акту (або вихід з нього, якщо до цього учасник вербально або вербалізовано брав у ньому участь). Якщо учасник потребує зворотної реакції або окрім вербалізованої реакції бажає відреагувати вербально (позначено ромбом з символом «X» та запитанням «Висловитися в інший спосіб?»), він має змогу написати допис, зробити репост допису або написати коментар (позначено ромбом з символом «*» та запитанням «У який спосіб висловитися?»). У такий спосіб він ініціює комунікативний акт (цей коментар або допис стають новим інфоприводом для інших потенційних учасників комунікативного акту), вступає в комунікативний акт та взаємодіє в його межах з іншими учасниками.

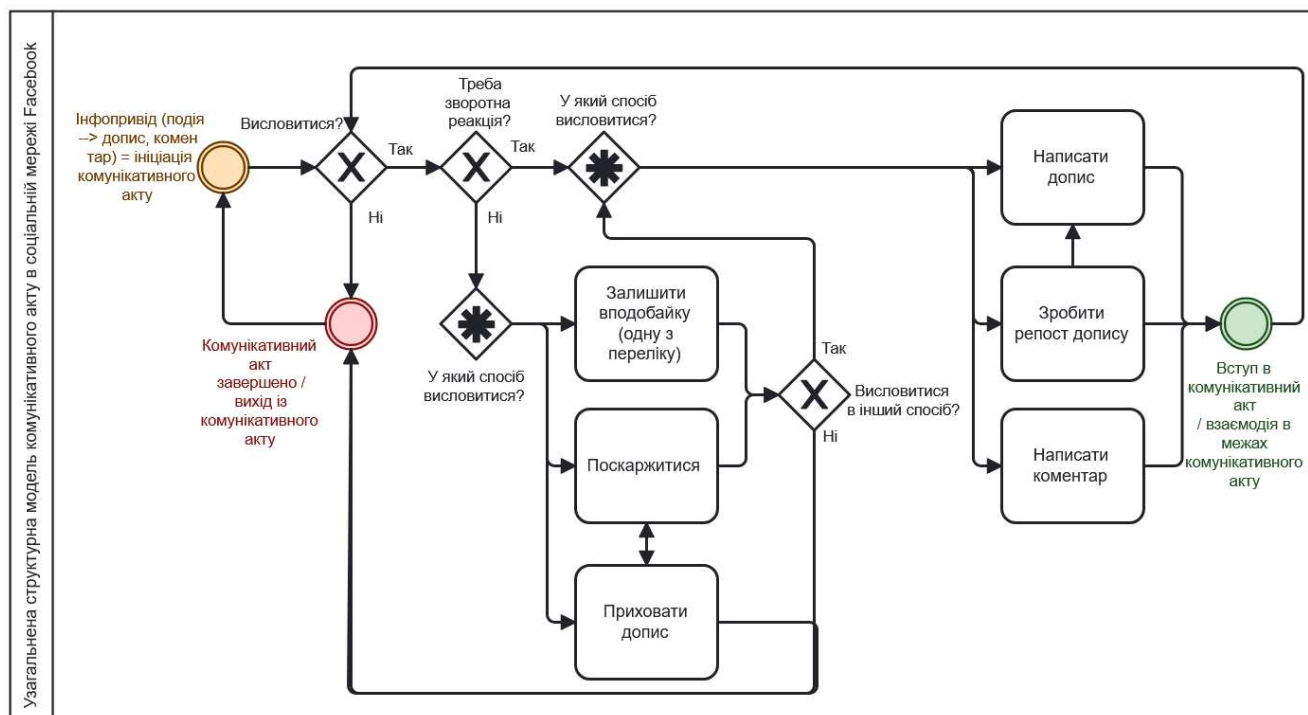

Рис. 1.2. Узагальнена структурна модель комунікативного акту в соціальній мережі Facebook

Отже, відповідно до запропонованої нами моделі, наявність інформаційного приводу (тобто події/допису/коментаря що викликає інтерес в аудиторії) спонукає користувача соціальної мережі до висловлення думки. Він може висловитися невербально (приховати допис), вербалізовано (залишити вподобайку або поскаржитися) і вербально (написати допис, поширити допис, написати коментар). Невербальна та вербалізована реакція не передбачає словесного висловлення думки й отримання зворотного зв'язку від інших користувачів соціальної мережі, відповідно, не є ініціацією комунікативного акту. Разом з вербалізованою реакцією (вподобайкою або скаргю) користувач може висловитися вербально (написати допис, поширити допис, написати коментар), що зі свого боку стає ініціацією комунікативного акту. Цей допис, поширення або коментар стають новим інфоприводом, що з'являється у стрічці інших користувачів соціальної мережі, тобто починається друга ітерація. Виявляємо, що

комунікація в соціальній мережі Facebook потенційно є рекурсивною та має фрактальну форму.

Розглянемо більш детально технічні можливості задля висловлення думок, що їх надає соціальна мережа Facebook.

Допис потрактовують як розширену діалогічну репліку мовця, «який очікує реакції адресата» [43, с. 61] та розглядають як один із жанрів мережевого дискурсу [132, с. 111]. С. Нерян розглядає допис як монологічний жанр мережевого дискурсу, «що репрезентує особистісну позицію автора, містить аргументацію на користь цієї позиції і переконує читачів у її правоті» [99, с. 68]. Дослідниця зазначає, що дописи у соціальних мережах мають різні комунікативні настанови та функційне призначення. З огляду на це та з опертям на лінгвопрагматичні критерії С. Нерян виокремлює такі дописи: дописи-повідомлення (основна функція – передавання інформації); дописи-пояснення (висловлення позиції автора щодо певного питання та її аргументація); дописи-прохання (звернення до читачів з метою спонукання до певних дій, напр., прохання про допомогу); дописи-емоції (вербалізація реакції автора на певну подію, передача внутрішнього емоційного стану автора); дописи-вітання (мають ритуальний характер і містять привітання зі святами чи пам'ятними датами) [99, с. 68–69]. На нашу думку, у соціальних мережах дописи мають такі функції: 1) надати спільноті певну інформацію без обов'язкового вербального зворотного зв'язку (вважаємо первинною функцією, оскільки у Facebook автор має можливість заборонити залишати коментарі до допису, утім, не має можливості заборонити скаржитися на допис чи залишити реакцію); 2) створити локальний комунікативний простір для комунікації (вторинна, актуалізується, якщо автор дає можливість коментувати). Зазначимо, що на корпоративних сторінках за користувачами переважно зберігається можливість залишити коментар з огляду на особливості роботи алгоритму Facebook, що визначає, який контент користувач побачить у своїй стрічці. Залученість користувачів до допису (середній час, що вони витрачають на взаємодію із дописом, дії із дописом тощо) є

одним із факторів, що впливають на ранжування контенту у стрічках інших користувачів.

У соціальній мережі Facebook наявні два види дописів: пряма трансляція (безпосереднє спілкування з глядачами голосом наживо; не є предметом нашого дослідження) та власне допис (висловлення думок автора у письмовій формі). У полі введення тексту допису Facebook пропонує користувачу відповісти на питання «Що у вас на думці?». Вважаємо, що такий підхід дає змогу автору повідомлення більш вільно висловити свої думки, оскільки відповідати на питання легше, ніж формулювати думку без попередньої основи. У тексті допису автор має можливість вжити *емодзі* – кольорові піктограми, що позначають людей, тварин, природні явища, предмети побуту тощо. У переліку емодзі, що його надає Facebook, наявні 1823 піктограми, розподілені на 8 груп: «Смайлики та люди», «Тварини та природа», «Їжа та напої», «Активність», «Подорожі та місця», «Об'єкти», «Символи» та «Прапори», утім цей перелік не є завершеним і постійно актуалізується. Так, емодзі на позначення людей у переліку Facebook зображують людей з жовтим кольором шкіри та темним або сивим волоссям, з обмеженою кількістю можливих гендерів та стосунків між людьми. Утім, у сторонніх джерелах (напр., на сайті <https://getemoji.com/>) натрапляємо на розширений перелік піктограм, зокрема із зображенням людей різної раси, гендеру тощо. На нашу думку, у текстах соціальних мереж емодзі мають такі функції: привернення уваги читача до допису загалом, до певних слів, словосполучень, речень; ілюстрація змісту допису; полегшення сприйняття великого за обсягом тексту; створення необхідної інтонації допису (напр., репліки «Привіт» та «Привіт 😊» сприймаються по-різному); ілюстрація міміки, жестів автора допису. Емодзі є інтуїтивно-зрозумілими та сприяють мовній економії, адже одна піктограма може замінити ціле речення. Інтерес користувачів соціальних мереж до емодзі відображається також у спробах створення словників та спеціальних онлайн-сервісів перекладу з природної мови на мову емодзі і навпаки. Саме через ці причини мова емодзі стає предметом досліджень багатьох вітчизняних та

зарубіжних лінгвістів [92; 93], [154], [155]. Для ілюстрації змісту допису автор має можливість обрати *фонове зображення* (доступно 84 опції, розподілені на три групи: «Популярні», «Нові», «Ще»). Фонові зображення можуть бути абстрактними (напр., градієнт, геометричні фігури, однотонний фон та ін.), конкретними (напр., квіти, тварини, їжа, популярні емодзі тощо), тематичними (напр., фонове зображення до Всесвітнього дня Землі). На нашу думку, такий широкий вибір фонових зображень пояснюється необхідністю привернути увагу до допису у стрічці з іншими дописами та проілюструвати його зміст. Окрім додавання емодзі та фонового зображення, автор повідомлення має можливість *позначити людей*, *відмітити своє місцезнаходження*, *вказати свої почуття* (200 опцій) або *дії* (12 категорій із випадними списками із можливістю додати власний варіант: «Святкую...», «Дивлюся...», «Їм...», «П'ю...», «Відвідую...», «Подорожую до...», «Слухаю...», «Шукаю...», «Думаю про...», «Читаю...», «Граю...», «Підтримую...»). Також автор допису може поширити важливу *життєву подію*: «Робота» (нова робота, підвищення, звільнення, вихід на пенсію), «Освіта» (школа, випуск із навчального закладу), «Стосунки» (нові стосунки, заручини, шлюб, перша зустріч), «Дім та життя» (переїзд, місця проживання, рідне місто), «Родина» (народження дитини, батьківство, новий домашній улюбленець, утрата близької людини), «Подорожі» (із зазначенням на мапі місця подорожі), «Зацікавлення й захоплення» (напр., концерт, подія, нове хобі або громадська діяльність), «Здоров'я та самопочуття» (напр., нова звичка, інформація про здоров'я, тренування, спортивне досягнення), «Визначні події та досягнення» (напр., культурна або релігійна подія, досягнення, перший день народження, ювілей), «Пам'ять», «Створити власну подію». Окрім вищевказаних опцій, автор допису може *додати світлинку, відео або анімоване зображення у форматі GIF*. Створений допис відображається у стрічці дописів, в профілі автора та результатах пошуку і є доступним доти, поки автор його не видалить. Для налаштування публічного доступу до допису автор обирає аудиторію, тобто осіб, хто зможе бачити цей допис (з можливістю встановити аудиторію за

замовчуванням): 1) допис може бути публічним, його бачитиме будь-хто у Facebook чи поза ним; 2) допис бачать друзі у Facebook; 3) допис бачать друзі у Facebook за винятком декількох осіб; 4) допис бачать тільки деякі друзі у Facebook; 5) допис є доступним лише авторові; 6) власні налаштування (створення списків друзів та ін.). У Facebook встановлено певні обмеження щодо довжини допису – не більше 63 206 символів. Кожен допис супроводжується додатковою інформацією: для дописів на особистій сторінці автора (реальна особа, установа, бренд, ЗМІ тощо) вказуються ім'я та прізвище автора із активним посиланням на його сторінку, світлина автора, дата й час публікації, кількість реакцій на допис (вподобайок, коментарів, поширень), для публічних осіб, брендів, ЗМІ – спеціальна позначка про те, що Facebook підтвердив, що цей профіль справді належить вказаній публічній особі; якщо це допис в групі, додатково вказуються назва групи з активним посиланням на сторінку групи, світлина групи, опційно вказуються ім'я, прізвище та світлина автора допису.

Іншим способом висловити свої думки є створення розповіді. У Facebook можна зробити текстову або фоторозповідь. Під час створення текстової розповіді автор має можливість обрати стиль шрифту (простий, охайний, неформальний, вишуканий, заголовок) та фонове зображення (30 опцій). Для створення фоторозповіді необхідно завантажити світлини з пристрою. На відміну від дописів, розповіді відображаються не у загальній стрічці, а у стрічці розповідей та автоматично видаляються протягом доби. Кожна розповідь супроводжується додатковою інформацією: ім'я, прізвище автора (реальна особа, установа, бренд, ЗМІ тощо) з активним посиланням на його сторінку, світлина автора, скільки часу пройшло з моменту публікації (у хвилинах або годинах). Розповідь є доступною лише упродовж 24 годин після публікації.

Соціальна мережа Facebook надає можливість висловити думку-реакцію на допис чи коментар іншої особи. Це можна зробити у такий спосіб: 1) написати текстовий коментар; 2) вподобати допис чи коментар; 3) поширити допис серед друзів; 4) поскаржитись на допис, коментар або на сторінку автора; 5) написати

допис.

Розглянемо створення текстового *коментаря* більш детально. Дослідники розглядають коментар у соціальних мережах як один із жанрів електронної комунікації [127, с. 290]. С. Фіялка розглядає інтернет-коментар як повідомлення, у якому автор висловлює своє судження, пояснення або ставлення до певного факту: «об'єктом коментування є подія, явище, факт, а причиною – бажання автора відреагувати на них» [123, с. 47]. Дослідниця наводить такі функції коментарів: «інформаційну (обмін відомостями, ідеями, думками); комунікативну (налагодження та підтримка контактів, задоволення потреби у спілкуванні); об'єднавчу (створення груп користувачів мережі на основі спільних поглядів); рекламну (просування товарів і послуг, підвищення власного рейтингу)» [123, с. 47]. Т. Андреева зазначає, що користувачі соціальних мереж у коментарях мають змогу «репрезентувати свою особистість (зокрема і її креативний складник), продемонструвати громадянську позицію, надати оцінку певній події або явищу, обґрунтувати свої погляди чи навести аргументи, щоб заперечити чужі, тощо» [1, с. 128]. З опертям на лінгвопрагматичні критерії С. Фіялка виокремлює такі різновиди коментарів: «експертний (відповідь фахівця на поставлене запитання; нерідко він удаваний і лише грає відповідну роль); сатиричний (гостра критика людини, події, ситуації); оцінювальний (аналіз із позитивного чи негативного боку, часто із суб'єктивними висновками); полемічний (відповідь опонентові або навмисне розпалювання дискусії); пропагандистський (обстоювання власної позиції, нерідко суперечливої, просування ідеї в маси)» [123, с. 47].

У соціальній мережі Facebook коментар може містити текст, емодзі (із загального вищезазначеного переліку), світлини або відео, анімоване зображення у форматі GIF або наліпку (10 колекцій зображень, що відображають різні фізичні або емоційні стани, на кшталт «щастя», «святкую», «робота», «злість», «збентежений»). Виявляємо, що тексти дописів і коментарів у соціальних мережах є мультимодальними, тобто вони поєднують у своїй структурі вербальні та іконічні елементи і засоби інших семіотичних кодів, напр., колір, шрифт тощо [2,

с. 3] та переважно спрямовані на візуальне сприйняття адресатом [98, с. 334]. Дослідники наголошують, що ці елементи мають утворювати єдине взаємопов'язане ціле [113], тобто важливою є не лише наявність у тексті різних семіотичних кодів, а саме їхня взаємодія [203, с. 250]. Взаємодія користувачів соціальних мереж також виявляється мультимодальною, оскільки відреагувати на повідомлення співрозмовника можна не лише *вербально* (тобто написати текстовий коментар), а й натиснувши на кнопку «Подобається», що надає доступ до низки реакцій: «подобається», «у захваті», «ха-ха», «тримаймося», «овва», «сумно», «злість», поширивши допис чи коментар серед інших учасників, додавши допис до збережених або приховавши допис. Кожен користувач соціальної мережі Facebook має право поскаржитись на допис, коментар або його автора у випадку, якщо повідомлення порушує загальноприйняті правила поведінки на ресурсі, а саме містить: зображення оголеного тіла; несанкціоновані продажі; насильство; спам; надокучання; самогубство, заподіяння собі тілесних ушкоджень; неправдиву інформацію; мову ворожнечі; тероризм; інше. Також користувачі мають можливість додавати інших учасників соціальної мережі до списку друзів, блокувати їх та скаржитись на їхню поведінку адміністрації ресурсу. Вподобання та скаргу на допис або коментар вважаємо *вербалізованою* реакцією, оскільки ці реакції супроводжуються текстовим описом («подобається», «у захваті», «ха-ха», «тримаймося», «овва», «сумно», «злість», причини скарги обираються із запропонованого переліку із можливістю додати власне обґрунтування). До *невербальних* реакцій уналежнюємо збереження та приховання допису. До вербальних – написання коментаря або допису, поширення допису.

Окремо розглянемо метасвіт (англ. *metaverse*; гра слів: метасвіт як сукупність усіх світів, реальних та віртуальних та метасвіт від назви компанії, що володіє соцмережею Facebook – Meta) – особливе віртуальне середовище, в якому люди (їхні аватари) мають змогу взаємодіяти один з одним та з іншими цифровими об'єктами за допомогою технологій доповненої реальності. Наведемо приклад. Протягом пандемії та війни онлайн-зустрічі проводяться через

спеціальні застосунки на кшталт Zoom, Skype та ін., тобто ми бачимо на екрані сітку з учасниками зустрічі (або їхні світлини чи імена, якщо камери вимкнено). У метасвіті ця зустріч буде ідентичною реальній зустрічі: «люди бачитимуть одне одного за віртуальним столом, чути будуть, звідки саме лунають голоси співрозмовників» [44]. Отже, метасвіт є певною наступною ітерацією інтернету, що надасть людям змогу працювати і взаємодіяти зі світом (віртуальним) не виходячи із дому. Метасвіт вже став частиною нашого життя: у лютому 2022 року у метасвіті Decentraland відсвяткували перше весілля, а компанія Mcdonald's планує відкрити у метасвіті заклад громадського харчування [196]. Для занурення у метасвіт користувачу необхідно мати низку пристроїв: для аудіо- та візуального занурення знадобляться окуляри віртуальної реальності; для взаємодії з іншими цифровими об'єктами у віртуальній реальності необхідно мати спеціальні рукавиці або костюм; для повного занурення також необхідні спеціальні рухомі доріжки, щоби мати змогу пересуватися.

Отже, аналіз технічних можливостей, що надають соціальні мережі своїм користувачам для комунікації, дає змогу стверджувати, що комунікативний простір соціальних мереж стає новим, у певних аспектах більш досконалим за реальний світ, майданчиком для комунікації. Соціальні мережі стирають дистанцію між комунікантами та дають можливість користувачам вільно висловлювати свої думки без втрати емоційної складової повідомлення з урахуванням цензури та загальноприйнятих правил поведінки на ресурсі. Світлини, емодзі, анімовані зображення, що супроводжують текст або вживаються замість нього, дають змогу більш чітко висловити думку. Спілкування у соціальних мережах сприяє економії енергії: якщо необхідно щось пояснити співрозмовнику, можна надіслати коротке покликання з готовими поясненнями або зображення, замість того, щоби витратити час на формулювання та написання тексту.

1.4. Методологічні засади дослідження

Досягнення мети дисертаційної роботи потребувало залучення загальнонаукових та спеціальних лінгвістичних методів наукового дослідження.

Застосування загальнонаукових методів *аналізу* та *синтезу* дало змогу узагальнити наукові доробки науковців для побудови теоретичного підґрунтя дисертаційного дослідження: так, проаналізовано підходи сучасних лінгвістів до потрактування агресії, до дослідження інтернет-комунікації й теорії лінгвопрагматики і в результаті комплексно витлумачено поняття «вербальна агресія» й розроблено робочі визначення понять «мережевий дискурс», «комунікативна стратегія», «комунікативна тактика»). Збирання фактичного матеріалу, а саме – текстів українськомовного та іспанськомовного сегментів соціальної мережі Facebook, що містять вияви вербальної агресії, – виконано методом *суцільної вибірки* упродовж 2020–2023 р. *Спостереження* за взаємодією учасників соціальної мережі Facebook зокрема в межах комунікативного акту вербальної агресії дало змогу виявити типовий процес розгортання комунікативного акту вербальної агресії й типові ситуації полілогічної взаємодії користувачів соціальної мережі в межах зазначеного акту; виявлені спостереження зафіксовано й змодельовано завдяки залученню *методу моделювання*, а саме – адаптованої під потреби цього дослідження системи умовних позначень BPMN (англ. «Business Process Model and Notation», укр. «модель та нотація бізнес-процесів»); метод моделювання також став в нагоді під час розроблення комунікативних тактик, що мають типову конструкцію, напр., тактика навішування ярлика за умовною моделлю « $X \in N$ », де X – це особа, до якої застосовано стратегію, а N – щось негативне (актуалізується у лексемі з негативною семантикою) або тактика створення контрасту за умовною моделлю « X поганий, але Y ще гірший», де X вживається для створення вигідного контрасту, щоби підкреслити негативні якості Y – особи, на яку скеровано агресію тощо. *Описовий* метод дав змогу описати специфіку українськомовного та

іспанськомовного мережевого дискурсу, зокрема схарактеризувати лексико-семантичні, граматичні, графічні, орфографічні й лінгвопрагматичні вияви вербальної агресії, а *зіставний метод* став у нагоді під час порівняння виявів вербальної агресії в українськомовному та іспанськомовному дискурсі соціальних мереж. Завдяки залученню методу *таксономії* запропоновано бінарні опозиції комунікативного акту вербальної агресії (тобто такого, що містить маркери вербальної агресії) і такого, що не містить відповідних маркерів, а також опозицію комунікативних стратегій дискредитації та завдання образу (категорія аргументованості: дискредитація є аргументованою, образа не передбачає аргументації). Під час підбиття підсумків та укладання загальних висновків було застосовано метод *індукції*.

Поміж спеціальних лінгвістичних методів на етапі розроблення семантичного поля понять «агресія»/«*agresión*» та опрацювання фактичного матеріалу було використано *метод компонентного аналізу* та *аналіз словникових дефініцій*, що дали змогу окреслити та уточнити семантичне наповнення лексем, що маркують вербальну агресію (напр., на підставі дефініції, наявної в тлумачному словнику іспанської мови, визначено семантичні компоненти лексеми «*tonterías*», що дало змогу коректно інтерпретувати цю лексему і визначити комунікативну тактику; такий аналіз дає змогу зробити об'єктивні висновки щодо семантичного наповнення лексем, особливостей їхнього використання, динаміки їхніх семантичних змін), та власне поняття «агресія»/«*agresión*» (визначено семантичні компоненти лексем «агресія»/«*agresión*», а на підставі *зіставного аналізу* зафіксовано, зокрема, еволюцію поглядів на поняття «агресія» в українських тлумачних словниках; також для уточнення семантичного наповнення поняття «агресія»/«*agresión*» застосовано *вільний асоціативний експеримент* (носіям української та іспанської мови було запропоновано висловити реакції на лексему-стимул «агресія» та «*agresión*» відповідно), а за його результатами розроблено відповідні асоціативні поля і уточнено семантичну наповненість лексем «агресія»/«*agresión*»; на підставі зіставлення отриманих семантичних полів

«агресія» та «аgresión» вдалось зафіксувати спільні й відмінні риси у сприйнятті поняття «агресія»/«аgresión» носіями української та іспанської мови й обґрунтувати розроблення спільного семантичного поля «агресія» та «аgresión» з огляду на переважну кореляцію ядер та периферії зазначених полів в українській та іспанській мовах). *Прийом кількісних підрахунків* застосовано для формування ядра та периферії семантичного поля, а також для з'ясування динаміки виявів вербальної агресії в українськомовному та іспанськомовному мережевому дискурсі. На етапі розгляду засобів вираження вербальної агресії *лінгвостилістичний аналіз* уможливив встановлення стилістичного й емоційно-експресивного навантаження маркерів вербальної агресії, репрезентованих на різних рівнях. Запропонований нами алгоритм аналізу комунікативних стратегій у соціальних мережах (див. Розділ 2.3.), окрім використання щойно зазначених методів, передбачає застосування елементів *дискурсивного, контекстуально-інтерпретаційного, лінгвопрагматичного та інтеннт-аналізу*, що уможливлюють ідентифікацію учасників комунікативного акту (у нас: автор допису, коментатор, активний читач, референт, ініціатор агресивної дії, об'єкт агресивної дії, спостерігач тощо), дають змогу виявити імплікатури (для цього визначаємо тип взаємодії та аналізуємо, чи було порушено принцип ввічливості та принцип кооперації, які саме максими), інтенції учасників комунікативного акту (в контексті комунікативного акту вербальної агресії однією з інтенцій адресанта має бути завдання шкоди адресату (різновид «шкоди» обумовлює комунікативну стратегію); ідентифікуємо інтенцію з опертям на виявлені імплікатури), виокремити та комплексно дослідити комунікативні стратегії та тактики, до яких вдаються комуніканти під час взаємодії в комунікативному просторі соціальної мережі Facebook в ситуації вербальної агресії (ідентифікація стратегії залежить від інтенції адресанта) та конкретні засоби реалізації зазначених стратегій та тактик на різних рівнях (лексико-семантичному, граматичному, графічному й орфографічному).

1.4.1. BPMN: лінгвістичний підхід

BPMN є системою умовних позначень, спеціально розробленою для моделювання бізнес-процесів і їхнього представлення у вигляді блок-схеми (див. детальний опис [149]). Під час моделювання й коментування типових ситуацій полілогічної взаємодії користувачів соціальних мереж у межах комунікативного акту вербальної агресії, а також розроблення узагальнених структурних моделей комунікативного акту вербальної агресії та такого, що не містить маркерів агресії, та моделювання спрощеної фрактальної структури комунікації в локальному комунікативному просторі в соціальній мережі Facebook в нас виникла потреба в дієвому інструменті, що дасть змогу максимально детально проілюструвати зазначені гіпотези (враховуючи, що на схемі маємо зазначити події, ролі комунікантів, їхні потенційні дії, коментарі до елементів схеми). Оскільки звичайні блок-схеми та діаграми не мають достатньої кількості умовних символів та позначень, й враховуючи, що комунікація є *процесом* обміну інформацією, ми спробували адаптувати систему BPMN під наші потреби. Результат цієї адаптації може бути використаний філологами для ілюстрації власних моделей комунікації.

Розглянемо більш детально адаптовану під наші потреби систему BPMN. Базовими об'єктами є Подія, Дія, Розгалуження, Роль. Подія (на блок-схемі – коло) може бути початковою (просте коло), проміжною (вписане коло) та завершальною (коло з жирним накресленням). Початкова подія позначає ініціацію процесу, проміжна може генерувати наступну подію, завершальна завершує процес. За необхідності подію можна конкретизувати, вписавши в неї необхідний спеціальний символ (напр., символ «конверт» позначає повідомлення). Дія (на блок-схемі – прямокутник з округлими кутами) також може бути конкретизованою за допомогою спеціального символу або типу накреслення прямокутника (напр., підпроцес в рамках поточної дії позначається пунктирним накресленням; відправлення повідомлення може позначатися символом конверта тощо). Від Дії

йде стрілка («потік керування»), що визначає порядок виконання дій (розвитку процесу) та особу, яка виконує дію (за необхідності). Розгалуження (на блок-схемі – ромб) дає змогу застосовувати умови (логічні оператори: *виключне або* (обрати один елемент) – «X», *i* (всі елементи)– «+», *або* (один або більше елементів) – символ кола, складні умови – «*»). Ролі учасників процесу (на блок-схемі – прямокутник, в межах якого вписуються дії, які мають виконати учасники процесу) є обов’язковим елементом, що дає змогу розмежувати обов’язки (дії). Додатковими можливостями є коментування елементів та позначення їх різним кольором. Для створення блок-схеми за правилами нотації BPMN ми використовуємо спеціально розроблений онлайн-редактор BPMN.io [150].

Проілюструємо на прикладі моделі комунікації Р. Якобсона: «адресант, використовуючи засоби мовного коду, формує повідомлення, за допомогою якого у межах конкретного контексту встановлює контакт з адресатом» [5, с. 48]. Розробимо схему покроково:

1. Переходимо у спеціалізоване середовище для створення блок-схеми за правилами нотації BPMN за посиланням <https://demo.bpmn.io/>; натискаємо «create a BPMN diagram».

2. На відкритому просторі для створення блок-схеми створюємо ролі учасників процесу. Для цього в таблиці зліва натискаємо на відповідний символ прямокутника з гострими кутами (перший стовпчик другий елемент знизу), обираємо місце його розташування, натискаємо, щоб розташувати елемент. Цей елемент є загальним процесом (в нашому випадку – спільним контекстом для адресанта та адресата, в межах якого встановлюється контакт), для створення ролей (в нас дві ролі: адресант та адресат) у списку символів справа від прямокутника обираємо відповідний символ (перший стовпчик другий елемент згоди). У такий спосіб наш загальний процес розбивається на дві ролі – «доріжки» (асоціація: доріжка в басейні). Позначимо назви ролей та процесу. Для цього двічі швидко натиснемо на верхню доріжку і запишемо «Адресант», двічі швидко натискаємо на нижню доріжку і запишемо «Адресат», двічі швидко натискаємо на

вертикальний прямокутник, що об'єднує обидві доріжки зліва, і записуємо «Контекст».

3. Процес розпочинається з адресанта, в переліку елементів зліва обираємо символ, що позначає початок процесу (коло з тонкою рамкою, третій елемент згори в першому стовпчику) і ставимо його в доріжку адресанта. Адресант формує повідомлення, тобто виконує дію. Зважаючи на це, в переліку символів справа від початку процесу обираємо символ дії, тобто прямокутник з закругленими кутами (перший рядок останній символ), в ньому зазначаємо: «Формує повідомлення», а для уточнення, що це повідомлення формується засобами мовного коду, додамо відповідний коментар. Для цього спочатку натискаємо на вільне поле поза доріжками, а потім натискаємо на дію, що її виконує адресант, в меню символів, яке щойно відкрилось, обираємо символ на позначення коментаря (другий стовпчик другий символ) і зазначаємо коментар: «засобами мовного коду».

4. За допомогою цього повідомлення адресант встановлює контакт з адресатом, тобто «передає» повідомлення на доріжку адресата й в такий спосіб виконує наступну дію. В меню символів справа від дії обираємо відповідний символ (прямокутник з закругленими кутами, перший рядок останній символ) і друкуємо: «Встановлює контакт». Оскільки ця дія з'явилася в доріжці адресанта, маємо перенести її на доріжку адресата. Для цього наводимо курсор на дію і, щойно курсор зміниться на стрілки, що вказують на чотири сторони, натискаємо на дію та переносимо її на потрібне нам місце.

5. Відповідно до запропонованої моделі, на цьому процес закінчується. Для позначення кінця процесу обираємо відповідний символ в меню справа від дії (коло з жирним накресленням, перший символ).

6. Зберігаємо блок-схему. Для цього в лівому нижньому кутку обираємо зберегти як файл .brtp або як зображення. За потреби, цей файл можна буде редагувати.

Кінцевий результат (див. Рис. 1.3.):

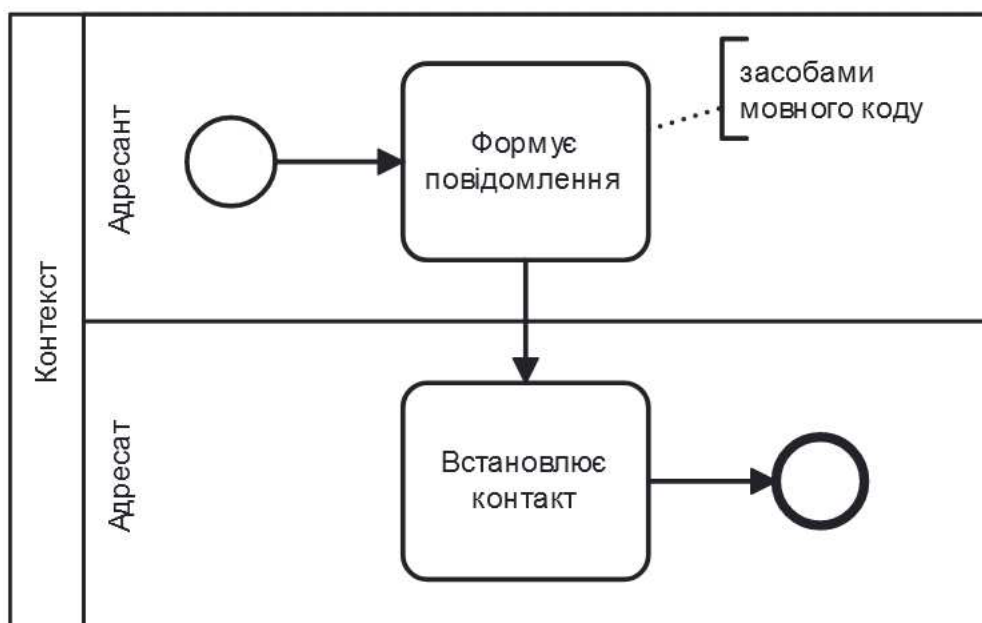

Рис. 1.3. Адаптована система BPMN для моделювання лінгвістичних процесів

1.4.2. Асоціативний експеримент

Одним із етапів розроблення семантичного поля понять «агресія» та «*agresión*» є проведення вільного асоціативного експерименту з метою окреслення асоціативного поля зазначених понять. Теоретичні та практичні аспекти застосування асоціативного експерименту в лінгвістичних дослідженнях висвітлено у розвідках Н. Бутенко [15], О. Карпенко, В. Неклесової та Г. Ткаченко [49], Т. Ковалевської [55], Н. Кузузи [72; 74], С. Мартінек [91], А. Романченко [106], Т. Ковалевської та Ю. Швець [56], К. Табернеро [216], Л. Боррас Далмау [148]. П. Лопес Суріта [194] та ін. Наявні поодинокі праці, що висвітлюють окремі проблеми лексико-семантичного поля *агресія* [67], однак проаналізовані розвідки дають підстави встановити, що лексико-семантичне та асоціативне поля лексеми *агресія* потребують комплексного опису.

Для проведення експерименту ми скористалися онлайн-сервісом Google Форми, такий формат має декілька переваг: респонденти мають змогу анонімно

висловитися; на їхні відповіді не вплине особа автора анкети або ставлення до автора; респонденти не обмежені в часі і в умовах проведення експерименту (можуть заповнити анкету у зручний для них час та в комфортному для них місці); також ми не обмежуємось певною територією і можемо розповсюдити анкетування всією Україною. Щодо недоліків такого формату, виокремлюємо оформлення анкети (стиль тексту, шрифт, кольори), що може здійснювати певний вплив на підсвідомість респондента, змушуючи у такий спосіб респондента несвідомо змінювати реакцію. З метою знівелювати цей ефект, ми використали стандартний шрифт середнього розміру, встановили нейтральний сірий фон та не додавали зображень. Окреслимо основні етапи проведеного нами асоціативного експерименту:

1. Технічний.

1.1. Створення, налаштування та візуальне оформлення Google Форми. Ми створили дві форми: одну для українськомовних респондентів («Асоціативний експеримент "АГРЕСІЯ"»: <https://forms.gle/JPUohBzaVBu8pmTq6>) і одну для іспанськомовних («Experimento asociativo "AGRESIÓN"»: <https://forms.gle/47UCKibhpWUgNpGk6>). Візуально і технічно вони є ідентичними, різниця полягає лише в мові. Після створення форм ми пов'язали їх з відповідними таблицями для подальшої роботи з результатами.

1.2. На першій сторінці форми під назвою міститься загальна інформація для респондента про мету та формат опитування й приблизну тривалість:

«Асоціативний експеримент з метою окреслення семантичного поля концепту "агресія".

Анонімно.

Орієнтований час – 15 хвилин

Відповідайте рідною мовою»

В іспанськомовній формі зазначений такий самий обсяг інформації та стиль її представлення. Ми вирішили зазначити мінімальну кількість інформації, оскільки потенційно будь-яке слово може стати «тригером» та вплинути на

результат експерименту.

Після прочитання загальної інформації респондентам запропоновано відповісти на три відкритих запитання: «Вік», «Стать» та «Рідна мова» (іспанськомовна версія містить ідентичні запитання).

1.3. На другій сторінці форми власне розпочинається асоціативний експеримент. Респондент ознайомлюється з інструкціями:

«Вкажіть усі асоціації, які у Вас викликає запропоноване слово.

Відповідь надайте у довільній формі через кому.

Відповідайте рідною мовою.»

Іспанськомовна версія форми має ідентичну інструкцію іспанською мовою.

Респондентам запропоновано відреагувати на слово «агресія». Ми свідомо орієнтуємо респондентів надавати усі реакції, які їм спадають на думку у довільній формі, щоб не впливати на результат експерименту. Для подальшого аналізу ми взяли лише перші асоціати, оскільки подальші асоціати можуть бути реакціями на попередні слова-стимули.

2. Розповсюдження анкет.

2.1. На першому етапі ми провели експеримент поміж українськомовних респондентів. Анкету поширено через соціальні мережі та месенджери, відповіді приймалися упродовж листопада-грудня 2021 року (загалом 110 відповідей, середній вік респондентів складає 37,1 років, 10% респондентів – чоловіки, 90% – жінки).

2.2. На другому етапі упродовж серпня-жовтня 2022 року опитано іспанськомовних респондентів (загалом 86 відповідей, середній вік респондентів складає 32,2 років, 82,6% респондентів – чоловіки, 17,4% – жінки). Анкету розповсюджено через соціальні мережі, додатковим інструментом поширення стали мобільні застосунки для спілкування з іноземцями.

3. Аналіз результатів та побудова асоціативних полів.

Для подальшого аналізу й побудови асоціативних полів відібрано перші асоціати. Ядерну частину асоціативного поля складають не випадкові асоціації,

визначені за формулою:

$$v \geq 2 + \frac{\ln(n)}{2,3},$$

де v – частота асоціації, n – кількість респондентів. Асоціація є не випадковою та дійсною в асоціативному полі, якщо це співвідношення є дійсним [114]; решта асоціатив належать до периферії (див. Розділ 3.1.2. та 3.2.2.).

Висновки до 1 розділу

Вербальна агресія – це комунікативний акт, скерований мовцем на адресата з наміром завдати йому моральної шкоди через вербальний вплив. «Нападником» є адресант (мовець, ініціатор агресивної дії), а «потерпілим» – адресат (особа, на яку скеровано агресивну дію, референт, не обов'язково співрозмовник). Відповідно, комунікативний акт вербальної агресії є комунікативною взаємодією ініціатора (ініціаторів) агресивної дії і особи (осіб), на яку (яких) скеровано агресивну дію, наслідком такої взаємодії стає нанесення моральної шкоди особі (особам), на яку (яких) скеровано агресивну дію. На позначення комунікативного акту вербальної агресії пропонуємо вживати термін агресема. Агресема реалізується в мовленні у вигляді конкретних варіантів – маркерів вербальної агресії, що зі свого боку репрезентуються засобами мови різних рівнів. Зважаючи на це, ідентифікуємо агресему, якщо комунікативною інтенцією мовця є завдання шкоди референту, і, відповідно, у мовленнєвих діях, що їх свідомо виконують комуніканти стосовно один одного, є маркери вербальної агресії.

Мережевий дискурс (синонім: дискурс соціальних мереж) є мовленнєвою репрезентацією комунікативного акту, що його було реалізовано у соціальних мережах. Соціальна мережа Facebook є скерованою саме на писемну комунікацію, на обмін думками в розширених коментарях, що мають письмову форму, але передбачають спілкування як у режимі реального часу, так і через певні часові проміжки. У соцмережі Facebook задля висловлення думок є можливість:

1) зробити допис; 2) створити розповідь; 3) залишити коментар; 4) вподобати допис, коментар або сторінку автора допису; 5) поширити допис; 6) поскаржитись на допис, коментар або на сторінку автора допису; 7) написати особисте повідомлення у Facebook Messenger. Наявність інформаційного приводу спонукає користувача соціальної мережі до висловлення думки. Він може висловитися невербально, вербалізовано і вербально. Невербальна та вербалізована реакція не передбачає словесного висловлення думки й отримання зворотного зв'язку від інших користувачів соціальної мережі, відповідно, не є ініціацією комунікативного акту. Разом з вербалізованою реакцією користувач може висловитися вербально, що зі свого боку стає ініціацією комунікативного акту. Цей допис, поширення або коментар стають новим інфоприводом, що з'являється у стрічці інших користувачів соціальної мережі, тобто починається друга ітерація. Виявляємо, що комунікація в соціальній мережі Facebook потенційно є рекурсивною та має фрактальну форму. Вподобання та скаргу на допис або коментар вважаємо вербалізованою реакцією, до невербальних реакцій уналежнюємо збереження та приховання допису, до вербальних – написання коментаря або допису, поширення допису.

Для досягнення цілей дисертаційного дослідження застосовано низку загальнонаукових (аналіз, синтез, спостереження, моделювання, порівняння, таксономії, індукції, описовий метод та метод суцільної вибірки) та спеціальних лінгвістичних (аналіз словникових дефініцій, вільний асоціативний експеримент, зіставний, компонентний, лінгвостилістичний, дискурсивний, контекстуально-інтерпретаційний, лінгвопрагматичний та інтент-аналіз) методів наукового дослідження.

Результати дослідження опубліковано у таких розвідках: [79; 80; 81; 82; 83; 84; 85; 88; 89].

Розділ 2. Реалізація комунікативного акту вербальної агресії в соціальній мережі Facebook

Однією із характерних рис комунікативного простору соціальних мереж є опосередкованість спілкування, відповідно – відсутність фізичного контакту між комунікантами. Зважаючи на це, за умови нестачі мовленнєвих навичок комуніканти не мають змоги вдатися до фізичної агресії, а єдиною можливою формою нанесення шкоди адресату стає вербальна агресія. У 2 розділі дисертаційної роботи розглянуто комунікативний акт вербальної агресії в соціальній мережі Facebook, проаналізовано лексико-семантичні, граматичні, графічні та орфографічні засоби вираження та лінгвопрагматичні вияви агресії в мережевому дискурсі.

2.1. Комунікативний акт вербальної агресії в соціальній мережі Facebook

У цьому підрозділі запропоновано узагальнену структурну модель комунікативного акту вербальної агресії в соціальній мережі Facebook, а також проаналізовано типові ситуації полілогічної взаємодії користувачів соціальних мереж у межах комунікативного акту вербальної агресії.

2.1.1. Узагальнена структурна модель комунікативного акту вербальної агресії в соціальній мережі Facebook

Змоделюємо узагальнену структурну модель комунікативного акту вербальної агресії в соціальній мережі Facebook (див. Рис. 2.1). Розглянемо більш детально. Інфопривід (подія → допис або коментар; на схемі позначено помаранчевим колом) є ініціацією комунікативного акту (якщо інфопривід містить маркер вербальної агресії, ініціюється комунікативний акт вербальної агресії), він

спонукає потенційного учасника комунікативного акту висловити свою думку та дає для цього технічну можливість (потенційний учасник умовно обирає на розгалуженні (на схемі позначено ромбом з символом «X» і запитанням «Висловитися?»), чи планує він висловлюватись). Якщо не планує, відповідно, комунікативний акт не ініціюється, і потенційний учасник комунікативного акту натрапляє на інший інфопривід (повертається на «стартову» позицію). Якщо планує висловитися, на наступному розгалуженні (на схемі позначено ромбом з символом «X» і запитанням «Треба зворотна реакція?») учасник комунікативного акту вирішує, чи бажає він отримати зворотну реакцію від інших учасників комунікативного акту (йдеться про вербалізовані реакції (вподобайки, скарги тощо) та вербальні (власне коментарі) відповіді). Якщо учасник не бажає отримати зворотну реакцію, він має змогу висловити свою думку у три способи (позначено ромбом з символом «*» та запитанням «У який спосіб висловитися?»): залишити вподобайку, поскаржитися та приховати допис зі своєї стрічки (ці варіанти не є взаємовиключними, тобто учасник комунікативного акту може обрати одразу два варіанти подальших дій). Зазначимо, що приховування допису розглядаємо як невідтримання комунікативного акту (або вихід з нього, якщо до цього учасник вербально або вербалізовано брав у ньому участь). Якщо учасник потребує зворотної реакції або окрім вербалізованої реакції бажає відреагувати вербально (позначено ромбом з символом «X» та запитанням «Висловитися в інший спосіб?»), він має змогу написати допис, зробити репост допису або написати коментар (позначено ромбом з символом «*» та запитанням «У який спосіб висловитися?»). У такий спосіб він ініціює комунікативний акт (цей коментар або допис стають новим інфоприводом для інших потенційних учасників комунікативного акту; якщо в первинному інфоприводі не було маркерів вербальної агресії, а в новому – є, комунікативний акт трансформується у комунікативний акт вербальної агресії), вступає в комунікативний акт та взаємодіє в його межах з іншими учасниками.

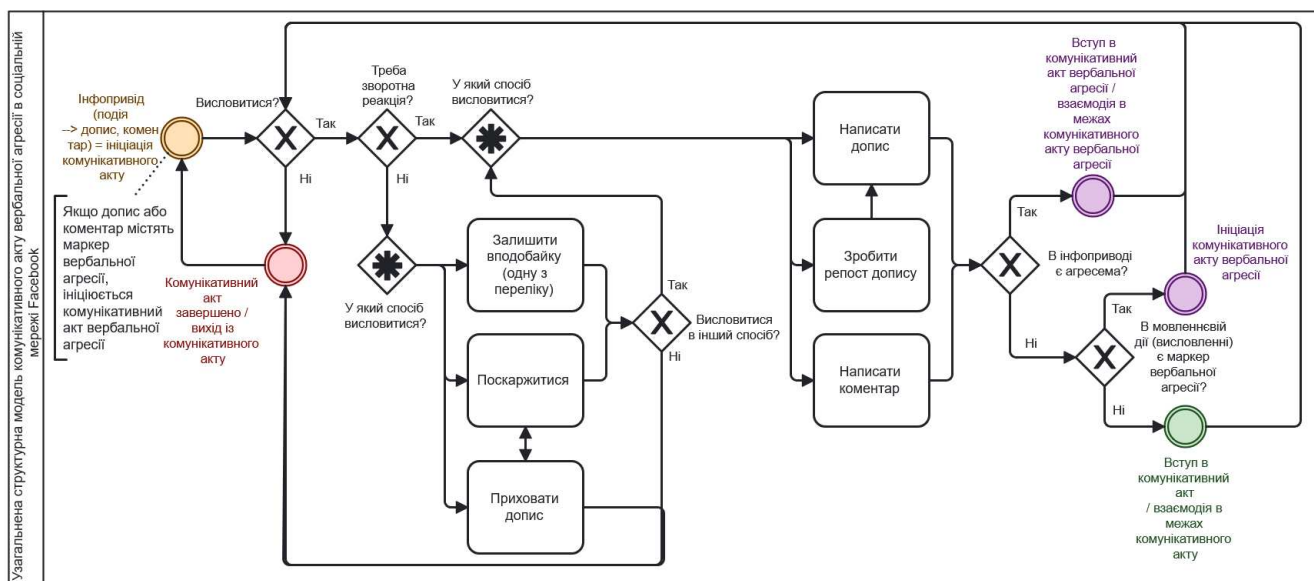

Рис. 2.1. Узагальнена структурна модель комунікативного акту вербальної агресії в соціальній мережі Facebook

Відповідно до запропонованої нами моделі, наявність інфоприводу (тобто події, що викликає інтерес в аудиторії) спонукає користувача соціальної мережі до висловлення думки. Ця подія може бути дописом або коментарем, у такому випадку це є ініціацією комунікативного акту, а за наявності маркерів вербальної агресії – комунікативного акту вербальної агресії. На нашу думку, є бінарна опозиція: комунікативний акт (не містить маркер вербальної агресії) та комунікативний акт вербальної агресії (містить маркер вербальної агресії). Відповідно узагальнена структурна модель комунікативного акту вербальної агресії в соціальній мережі Facebook є подібною до раніше запропонованої моделі комунікативного акту (див. розділ 1.3.2), єдиною відмінністю є чітка фіксація наявності комунікативної інтенції мовця, що полягає в завданні шкоди особі, про яку йдеться в тексті (фіксуємо, чи є маркер вербальної агресії). Отже, у стрічці користувачів соціальної мережі є інфопривід, комунікативний акт ініційовано, є спонукання до висловлення думки. Користувач може висловитися невербально (приховати допис), вербалізовано (поставити реакцію (одну з переліку «вподобайок») або залишити коментар без тексту) і вербально (залишити текстовий коментар або поширити допис з власним текстовим супроводом).

Невербальна та вербалізована (у випадку позначення реакції на коментар або допис) відповідь не передбачає словесного висловлення думки й отримання зворотного зв'язку від інших користувачів соціальної мережі. Разом з вербалізованою реакцією користувач може висловитися вербально. В контексті комунікативного акту вербальної агресії розглядаємо це як взаємодію в межах зазначеного акту. В контексті комунікативного акту, що не містить маркерів вербальної агресії, фіксуємо інтенцію коментатора: якщо адресант свідомо прагне завдати моральної шкоди адресату, вважаємо це ініціацією комунікативного акту вербальної агресії; якщо такого прагнення немає – фіксуємо вступ в комунікативний акт і взаємодію в його межах. Цей допис, поширення або коментар стають новим інфоприводом, що з'являється у стрічці інших користувачів соціальної мережі, тобто починається друга ітерація. Виявляємо, що в контексті вербальної агресії комунікація в соціальній мережі Facebook також потенційно є рекурсивною та має фрактальну форму.

2.1.2. Типові ситуації полілогічної взаємодії користувачів соціальних мереж у межах комунікативного акту вербальної агресії

Розглянемо більш детально типові ситуації полілогічної взаємодії користувачів соціальних мереж у межах комунікативного акту вербальної агресії. Соціальна мережа Facebook є глобальним комунікативним простором, спілкування між користувачами соцмережі відбувається в особистих повідомленнях (вони не є предметом нашого дослідження) та в публічному просторі – через дописи на особистих або корпоративних сторінках (сторінках компаній) та коментарі до цих дописів. Отже, автор допису створює локальний комунікативний простір для взаємодії з потенційними співрозмовниками. У комунікативному акті вербальної агресії автор допису може бути ініціатором комунікативного акту та (необов'язково) ініціатором агресії або особою, на яку скеровано агресію. Після створення локального комунікативного простору (ініціації комунікативного акту)

автор допису може не брати участі в подальших обговореннях. Користувачі соціальної мережі мають змогу за бажанням відреагувати на допис: написати коментар, вподобати та/або поширити допис чи поскаржитися на нього. Якщо вподобання чи скарга на допис не передбачають розгорнутого висловлення думки й подальшої взаємодії з автором допису чи іншими користувачами соціальної мережі, то поширення допису чи написання коментаря до допису є не лише згодою взяти участь у комунікативному акті, а й ініціацією нового комунікативного акту (у випадку поширення допису – створення власного комунікативного простору, а якщо йдеться про коментар – створення локального комунікативного підпростору). З огляду на це, в комунікативному акті вербальної агресії користувач соціальної мережі може підтримати комунікативний акт, створений іншим користувачем, та в такий спосіб ініціювати власний комунікативний акт (за умови написання коментаря чи поширення допису на свою сторінку), може бути ініціатором агресивної дії або її об'єктом. Оскільки комунікативний акт вербальної агресії є комунікативною взаємодією ініціаторів агресивної дії між собою, чи ініціатора з суб'єктом такої дії, наслідком якої стає нанесення шкоди суб'єкту, в соціальній мережі Facebook комунікативний акт вербальної агресії має такі елементи (курсивом виділено обов'язкові елементи): *учасники комунікативного акту* (автор допису, *коментатор*; *ініціатор агресивної дії*, суб'єкт агресивної дії), *контакт* (власне взаємодія учасників комунікативного акту в межах певної гілки коментарів), *референт* (*суб'єкт агресивної дії*; може брати або не брати участі в комунікативному акті), *код* (тут: допис, *коментар*, обов'язково має містити *маркер вербальної агресії*).

Змоделюємо ситуацію полілогічної взаємодії користувачів соціальної мережі Facebook (див. Рис. 2.2). Один із користувачів публікує допис. Допис з'являється у стрічках інших користувачів. Користувачі мають змогу залишити реакцію (умовно позначено трикутником) чи коментар до допису. Цей коментар також відображається під дописом у стрічці, і, відповідно, інші користувачі можуть його прокоментувати або залишити реакцію. Новий коментар також

відображається під коментарем під дописом у стрічці, і також доступний для коментування та вподобання і т. д. Відповідно, потенційно комунікація в межах локального комунікативного простору має фрактальну структуру і може продовжуватись N разів, де N – кількість коментарів, що їх залишили користувачі соціальної мережі, що спілкуються в межах локального комунікативного простору.

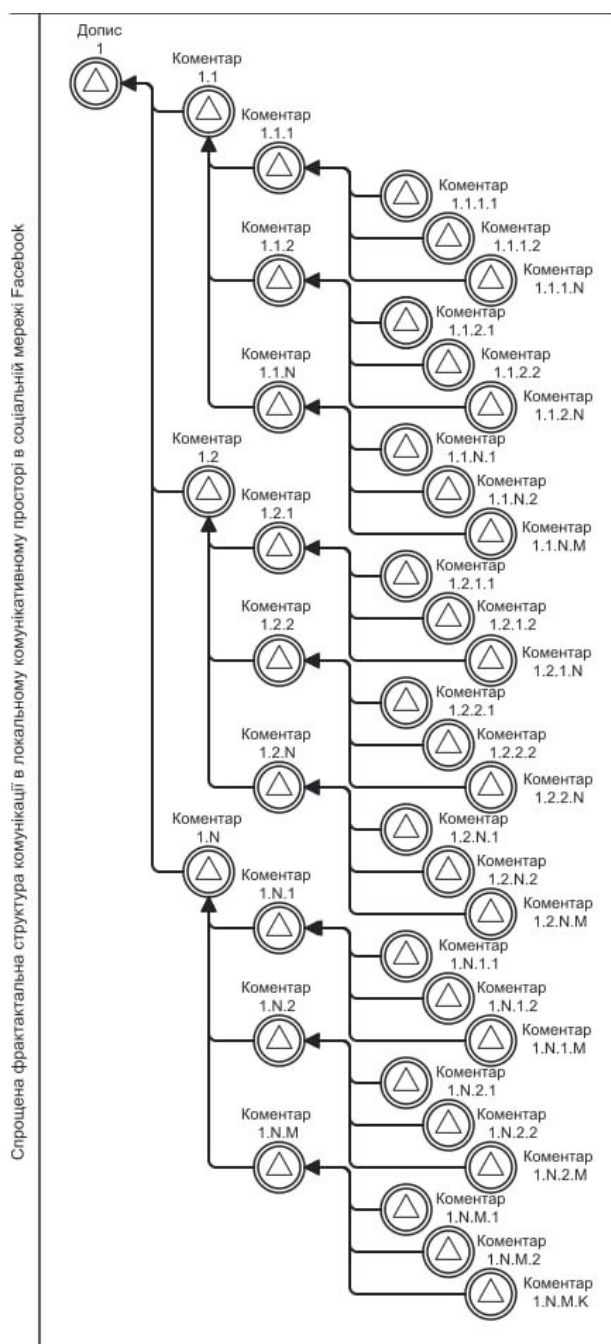

Рис. 2.2. Спрощена фрактальна структура комунікації в локальному комунікативному просторі в соціальній мережі Facebook

Проаналізуємо типові ситуації полілогічної взаємодії користувачів соціальної мережі Facebook у межах комунікативного акту вербальної агресії. Для цього будемо використовувати такі умовні позначення: Д – допис; А – автор допису; АЧ – активний читач; К – коментатор; цифра в нижньому індексі вказує на порядковий номер.

Ситуація №1: А₁ публікує Д₁ (створює локальний комунікативний простір, ініціює комунікативний акт); АЧ_{1, 2, ..., n} реагують на допис та на коментарі за допомогою вподобань (вербалізовано підтримують комунікативний акт, утім не ініціюють власні комунікативні акти і не потребують реакції інших потенційних учасників поточного комунікативного акту); К_{1, 2, ..., n} коментують Д₁ (вербально вступають у комунікативний акт, створюють комунікативні підпростори, ініціюють власні комунікативні акти).

Розглянемо приклад, що унаочнює цю ситуацію (Facebook, 02.12.2022):

«А₁Д₁: Репер, відомий як Йе, дав інтерв'ю популяризатору теорій змов Алексу Джонсу. У ньому він зізнався у своїх симпатіях до нацистського диктатора і російського президента.

Більше новин у нашому Telegram-каналі <https://t.me/BifMag> [світлина Канье Веста] [47 реакцій, з них «ха-ха» – 31, «злість» – 9, «подобається» – 5, «овва» – 2; 26 коментарів]

К₁: белокура бестія йбтвмт)

К₂: От він і єбанувся, бідолашний, і це не дивно (с) [1 реакція «подобається»]

Розглянемо покроково.

А₁ публікує Д₁: *«Репер, відомий як Йе, дав інтерв'ю популяризатору теорій змов Алексу Джонсу. У ньому він зізнався у своїх симпатіях до нацистського диктатора і російського президента. Більше новин у нашому Telegram-каналі <https://t.me/BifMag> [світлина Канье Веста]»*. Оскільки А₁ дає змогу читачам коментувати, то в Д₁ реалізовано обидві функції дописів: надання інформації (А₁ повідомляє, що Канье Вест дав інтерв'ю) та створення локального

комунікативного простору (A_1 заохочує для подальшого обговорення). D_1 містить потенційно конфліктогенний зміст, що може спровокувати значну емоційну реакцію у потенційних читачів (наприклад, обурення), оскільки включає згадки про теорію змов, нацистського диктатора (Адольфа Гітлера) й президента росії (володимира путіна). Схильність до теорії змов здебільшого гостро сприймається потенційними співрозмовниками, що мають іншу точку зору (в такому випадку можливі три варіанти: співрозмовник також є прихильником теорії змов, співрозмовник є противником, співрозмовник ігнорує цей факт; оскільки прихильники та противники мають протилежні позиції, вони часто вдаються до взаємної агресії). виправдовування нацизму та рашизму також можуть викликати суспільний резонанс, оскільки такі дії є неприйнятними у сучасному суспільстві. Підняття контроверсійних («сенсаційних»), потенційно конфліктогенних тем, на нашу думку, є «клікбейтом» (англ. «clickbait», від англ. «click» укр. «клацання» та англ. «bait» укр. «наживка»), тобто спробою змусити читача перейти за посиланням та у такий спосіб збільшити охоплення публікації (йдеться про особливості роботи алгоритмів соціальної мережі: чим більше користувачі взаємодіють із дописом, тим більше інших користувачів побачать цей допис у своїх стрічках, що, відповідно, впливає на кінцевий прибуток). Отже, у такий спосіб A_1 створює локальний комунікативний простір та ініціює комунікативний акт, і в подальшому не бере участі у спілкуванні. Вихід автора допису із комунікативного акту є розповсюдженим явищем на корпоративних сторінках. На нашу думку, це можна пояснити у такий спосіб: автор пише текст допису і не обов'язково є причетним до його публікації (це може робити інша людина), тому, з одного боку, автор може просто виконати свою роботу і не бажати далі обговорювати текст, а з іншого – може не мати фізичного доступу до публікації коментарів. Щойно A_1 опублікував D_1 і у такий спосіб створив локальний комунікативний простір та ініціював комунікативний акт, D_1 стає доступним у стрічці підписників сторінки до реагування на нього та подальшого обговорення.

АЧ_{1, 2, ..., 47} вербалізовано реагують на допис технічними засобами («вподобайками», 47 реакцій, з них «ха-ха» – 31, «злість» – 9, «подобається» – 5, «овва» – 2). У такий спосіб АЧ_{1, 2, ..., 47} надають зворотний зв'язок А₁, утім, не потребують зворотної реакції, оскільки Facebook не надає технічної можливості відреагувати на вподобайку. Повністю об'єктивно вербалізувати значення реакції (наприклад, «злість») видається вкрай складним завданням, оскільки без додатково роз'яснення (контексту, текстового супроводу) є щонайменше такі взаємовиключні інтерпретації: «злість» = «погоджуюсь зі змістом допису, він обурливий» (кооперація), «не погоджуюсь зі змістом допису» (конфлікт); «ха-ха» = «погоджують із змістом допису, він смішний» (кооперація), «не погоджуюсь зі змістом допису, це смішно» (конфлікт); «овва» = «погоджуюсь зі змістом допису, це дивує» (кооперація), «не погоджуюсь зі змістом допису, це неможливо» (конфлікт). З огляду на це, до кооперативної реакції уналежнюємо лише реакцію «подобається» (інтерпретуємо як «погоджуюсь зі змістом допису»), решту реакцій фіксуємо, утім, не інтерпретуємо.

К_{1, 2, ..., 26} залишають вербальні реакції (коментарі, загалом фіксуємо 26 коментарів, а для подальшої ілюстрації методом суцільного добору беремо 2 коментарі). Розглянемо перший коментар: «*К₁: белокура бестія йбтвмт*)». Вважаємо його агресивою (див. Розділ 1.2.2.), що реалізується на декількох рівнях. Натрапляємо на словосполучення з інвективним значенням «белокура бестія» (транскрибування рос. «белокурая бестия», укр. «білява бестія»). За Т. Левченко, умисно вжитий суржик є засобом негативної оцінки та висміювання осіб чи явищ [76, с. 23]. У цьому випадку натрапляємо на пряме відсилання до вербальної агресії через прецедентний вираз «білява бестія» (з нім. «Die blonde Bestie») «з твору німецького філософа Ф. Ніцше (1844–1900) «До походження моралі» (1887), де оспівано людину-хижака» [128], що вживається з іронією на позначення прибічника теорії расової або національної винятковості. У вислові «йбтвмт» натрапляємо на навмисне упущення голосних літер з метою кодифікувати нецензурний вислів (у соціальних мережах діє цензура і система фільтрів, що не

дають опублікувати чи в подальшому видаляють нецензурну лексику, тому щоб соціальна мережа «пропустила» слово, коментатори змінюють його написання: коментатори, що володіють однією мовою, усе ще здатні декодифікувати вислів, утім програмне забезпечення не виявляє в цих елементах забороненого змісту). Декодифікованим варіантом вислову «йбтвмт» є «йоб твою мать», що вживається для: «лайл. а) <...> привернення уваги кого-небудь до чогось; б) <...> вираження великого незадоволення, роздратування, обурення і т. ін.; <...> в) <...> вираження здивування обставинами, які відкрилися і мають позитивну і негативну сторони; <...> г) <...> підтвердження, переконливості чого-небудь висловленого; <...> у ролі виг., obsc., згруб.-просторозм., лайл. <...> вираження негативного, байдужого ставлення кого-небудь до сказаного» [119, с. 239]. Отже, в контексті коментаря вислів «йбтвмт» є допоміжним підсилювальним засобом, що актуалізує емоційний стан K_1 та підсилює експресивний зміст коментаря. Символ закритої дужки «)» ілюструє вираз обличчя мовця – усмішку, тобто позитивний емоційний стан мовця, утім, в контексті агресивності символ «)» набуває агресивних рис і створює відчуття того, що референт або особа співрозмовника сприймаються мовцем несерйозно. Відповідно, символ «)» також є допоміжним підсилювальним засобом. Розглянемо другий коментар: « K_2 : *От він і єбанувся, бідолашний, і це не дивно (с)* [1 реакція «подобається»]». У цьому коментарі натрапляємо на прецедентний текст, а саме – цитату з твору українського митця Леся Подерв'янського «Гамлет, або Феномен датського кацапізма» [102]. Вважаємо це агресивою, що реалізована, зокрема, завдяки вживанню іменника з периферійним інвективним потенціалом «бідолашний» та дисфемізму «єбанувся». Лексема «бідолашний» вживається у значенні: «Бідний, нещасний, безталанний <...> Нещасна, безталанна людина» [117]. Лексема «єбанутися» (та інший її варіант написання «їбанутися») має такі значення: «*док., obsc., згруб.-просторозм.* 1. Упасти; ударитися об що-небудь. 2. Поводити себе як божевільний; збожеволіти <...> 3. у ролі виг. Уживається для вираження здивування, захоплення чим-небудь» [119, с. 196]. На нашу думку, у коментарі цю лексему вжито із другим

значенням: «2. Поводити себе як божевільний; збожеволіти» [119, с. 196], оскільки, по-перше, перше та третє значення не відповідають контексту, і, по-друге, саме цитата з «Гамлет, або Феномен датського кацапізма» Леся Подерв'янського [102] є прикладом-ілюстрацією вживання лексеми «їбанутися» у Словнику нецензурної лексики та її відповідників «Українська мова без табу» Лесі Ставицької [119, с. 196]. Для повної актуалізації значення прецедентного висловлювання згадаємо оригінальний контекст: «Навіщо ж вам було родного брата, слабкішого за Вас своїм здоров'ям, примушувать лизати вам мін'єта? От він і єбанувся, бідолашний, і це не дивно!» [102]. Гамлет ставить це запитання Привиду (своєму батьку), і у такий спосіб пояснює, що його дядько Клавдій збожеволів через те, що зазнав насильницьких дій від Привида. Ю. Гарюнова слушно зазначає, що у творі «Гамлет, або Феномен датського кацапізма» стратегією Леся Подерв'янського є «засудження й висміювання неприйняттого радянського простору, що зображується як комічний і абсурдний» [24, с. 289]. Відповідно, K_2 цією цитатою не лише дискредитує Йє через натяк на наявність у Йє психічного розладу, а й висміює президента росії, що в цьому контексті уособлює радянський простір.

Отже, K_1 , K_2 підтримують комунікативний акт, ініційований A_1 , ініціюють власні комунікативні акти вербальної агресії (які, утім, не дістають подальшого підтримання) і висловлюють агресивно марковану позицію щодо осіб, про яких йдеться в тексті допису (репер Канье Вест та президент росії), тобто K_1 та K_2 є ініціаторами агресивної дії. Зазначимо, що K_1 , K_2 взаємодіють з A_1 , а не одне з одним; ця взаємодія є кооперативною, оскільки позиції A_1 й K_1 , K_2 є спільними. Також виявляємо кооперативну взаємодію активних читачів з A_1 й K_2 (реакції «подобається»). На нашу думку, A_1 не бере участь у подальшому обговоренні через те, що D_1 опубліковано не на приватній, а на корпоративній сторінці (одна з українськомовних медійних компаній). Отже, ініціатором комунікативного акту є A_1 , учасниками комунікативного акту є K_1 , K_2 , що взаємодіють з A_1 з метою завдання шкоди особам, про яких йдеться в дописі (репер Канье Вест та президент

росії).

Ситуація №2: A_1 публікує D_1 (створює локальний комунікативний простір, ініціює комунікативний акт); $AЧ_{1, 2, \dots, n}$ реагують на допис та на коментарі за допомогою вподобань (вербалізовано підтримують комунікативний акт, утім не ініціюють власні комунікативні акти і не потребують реакції інших потенційних учасників поточного комунікативного акту); $K_{1, 2, \dots, n}$ коментують D_1 та коментарі інших учасників комунікативного акту (вербально вступають у комунікативний акт, створюють комунікативні підпростори, ініціюють власні комунікативні акти)

Розглянемо приклад, що унаочнює цю ситуацію (Facebook, 02.12.2022):

A_1D_1 : Репер, відомий як Йе, дав інтерв'ю популяризатору теорій змов Алексу Джонсу. У ньому він зізнався у своїх симпатіях до нацистського диктатора і російського президента.

Більше новин у нашому Telegram-каналі <https://t.me/BifMag> [світлина Каньє Веста] [47 реакцій, з них «ха-ха» – 31, «злість» – 9, «подобається» – 5, «овва» – 2; 26 коментарів]

K_3 : А членом ку клукс клану не являється? [9 реакцій, з них «подобається» – 6, «у захваті» – 2, «ха-ха» – 1]

K_4 : Африканець- расист. Тепер я бачив усе))))).

A_1 створює локальний комунікативний простір та ініціює комунікативний акт, після ініціації комунікативного акту A_1 не бере участі в подальшому спілкуванні; $AЧ_{1, 2, \dots, 47}$ вербалізовано реагують на допис технічними засобами (детальний аналіз див. в першій ситуації).

K_3 залишає вербальну реакцію (коментар), у такий спосіб вступає в комунікативний акт, ініційований A_1 , та ініціює власний комунікативний акт (створює локальний комунікативний підпростір). Розглянемо детально коментар K_3 : «А членом ку клукс клану не являється?». На нашу думку, цей коментар є агресивою, що реалізується зокрема завдяки умисному порушенню максими способу подання інформації (відповідно до неї, висловлення має бути яким, зрозумілим, однозначним та лаконічним, утім у цьому коментарі натрапляємо на

висловлення припущення у формі уточнювального риторичного запитання, що починається з підсилювального елемента «А ...»; оскільки риторичне запитання не передбачає відповіді, виникає імплікатура: «з огляду на його вподобання, він має бути членом Ку-клукс-клану»); максими якості інформації (Ку-клукс-клан є ультраправою расистською організацією в США, що переслідує представників чорної раси, відповідно темношкірий Йе не може бути членом цієї організації; отже, припущення, висловлене в імплікатурі, не відповідає об'єктивній дійсності); максими схвалення (К₃ не схвалює особу Йе, з огляду на прокоментовану вище імплікатуру та порушення максими якості інформації). Відповідно, маркером вербальної агресії в коментарі К₃ є сарказм. Отже, К₃ залишив вербальну реакцію (коментар), у такий спосіб вступив в комунікативний акт, ініційований А₁, та ініціював власний комунікативний акт вербальної агресії (створив локальний комунікативний підпростір). К₄ залишає вербальну реакцію (коментар), у такий спосіб вступає в комунікативний акт вербальної агресії, ініційований К₃, та ініціює власний комунікативний акт (створює локальний комунікативний підпростір), який, зі свого боку, не дістає вербального підтримання з боку інших користувачів соціальної мережі (іншими словами, читачі не залишають вербальних реакцій). Розглянемо детально К₄: «Африканець- расист. Тепер я бачив усе))))»). Перш за все, фіксуємо порушення максими кількості інформації та способу її подання (зокрема, не сказано однозначно, про кого йдеться; зважаючи на зміст К₃ та Д₁, вважаємо, що йдеться про Йе). В контексті імплікатури «з огляду на його вподобання, він має бути членом Ку-клукс-клану», виявляємо таку імплікатуру: «Йе є африканцем і прибічником білого расизму». Натрапляємо на контекстуальний оксиморон, тобто поєднання двох контрастних понять: іменник «африканець» як представник негроїдної раси (представник темношкірого населення) та іменник-прикладка «расист» як людина, що поділяє раси на «вищі» та «нижчі». Отже, в коментарі також фіксуємо порушення максими якості інформації (темношкірий Йе не може бути прибічником білого расизму). Вислів «Тепер я бачив усе» є популярним мемом, що вживається в ситуаціях, коли мовець

став свідком незвичайної, вражаючої ситуації, яку складно уявити. Відповідно, цей вислів є допоміжним підсилювальним засобом, що актуалізує емоційний стан K_4 та підсилює експресивний зміст коментаря. Символ закритої дужки «)» ілюструє позитивний емоційний стан мовця й його вираз обличчя (усмішку). У коментарі символ «)» повторюється чотири рази, йдеться не про усмішку, а про сміх, оскільки повторення збільшують інтенсивність реакції, яку ілюструє символ. В контексті агресивності символ «)» створює відчуття того, що референт або особа співрозмовника сприймається мовцем несерйозно. Відповідно, у коментарі символ «)» є допоміжним засобом, що ілюструє насміхання над особою, на яку скеровано агресію. Зазначимо, що K_3 взаємодіє з A_1 , а K_4 взаємодіє з K_3 . Ця взаємодія є кооперативною, оскільки позиції A_1 й K_3 , K_4 є спільними. Також виявляємо кооперативну взаємодію активних читачів з A_1 й K_3 (реакції «подобається»). Отже, ініціаторами комунікативних актів є A_1 та K_3 , учасниками – K_3 та K_4 відповідно. K_4 взаємодіє з K_3 і K_3 взаємодіє з A_1 з метою завдання шкоди особі, про яку йдеться в дописі (репер Канье Вест); тобто K_3 та K_4 є ініціаторами агресивної дії.

Цей перелік типових ситуацій полілогічної взаємодії користувачів соціальних мереж у межах комунікативного акту вербальної агресії не є викінченим, утім, дає змогу дійти певних висновків. У дискурсі соціальних мереж виявляємо, що учасники комунікативного акту вербальної агресії можуть мати спільну позицію і бути колективним ініціатором агресивної дії. У такий спосіб виявляємо кооперацію в межах конфліктної взаємодії, відповідно, на нашу думку, у комунікативному просторі соціальних мереж протиставлення цих різновидів комунікативної взаємодії є недоцільним.

2.1.3. Агресивність та маркери вербальної агресії

Ідентифікуємо комунікативний акт вербальної агресії (агресивність, див. Розділ 1.2.2.), якщо інтенцією адресанта є завдання шкоди адресату, і, відповідно, у мовленнєвих діях, що їх свідомо виконують комуніканти стосовно

один одного, наявні маркери вербальної агресії. На позначення вияву мовленнєвої агресії адресатом Н. Кутуза пропонує використовувати термін «лінгвоагресив» (за аналогією терміна «афектив» на позначення емоційно-оцінної лексеми) [73, с. 16], а в закордонних лінгвістичних студіях натрапляємо на терміносполуку «лекси агресії», утім, ця терміносполука не дістала загального визнання поміж наукової спільноти (дослідники здебільшого продовжують послуговуватися словосполученнями «маркери агресії», «знаки агресії», «засоби вираження агресії», «вияви агресії»; в іспанськомовній традиції – «señales de agresión», «indicadores de agresión», «marcadores de agresión»). Лекси агресії – це слова та словосполучення, що виконують функцію вираження агресивності в письмовому чи усному мовленні; є формою реалізації вербальної або текстуальної агресії (порівн. з діями, що можуть бути вираженням фізичного насильства) [34, с. 111]. На нашу думку, вербальна агресія у дискурсі соціальних мереж реалізується не лише за допомогою слів (лексем, лексичних одиниць, словосполучень). Розглянемо приклад: «натаха,ти після лоботомії?» (Facebook, 05.07.2021). Поміж маркерів вербальної агресії фіксуємо зокрема такі: написання імені співрозмовника з маленької літери (графічний рівень), вживання зневажливої розмовної форми імені (лексичний рівень), фамільярне звертання на «ти» (граматичний рівень), приниження співрозмовника через натяк на брак у нього розумових здібностей (прагматичний рівень). З огляду на те, що вияви вербальної агресії представлені не лише на лексичному, а й на графічному, граматичному, прагматичному (та ін.) рівнях, вважаємо за доцільне в нашому дослідженні вживати терміносполуку «маркери вербальної агресії», що зі свого боку репрезентуються засобами мови різних рівнів. Маркери вербальної агресії умовно можна розподілити на дві загальні категорії: самостійні (напр., інвективи, прямі заклики імперативного характеру із вимогою обмеження у правах або знищення особи тощо) та залежні (напр., написання імені або прізвища з маленької літери, фамільярні звертання, вживання певних емодзі та ін.). Самостійні маркери актуалізують своє значення незалежно від наявності інших маркерів вербальної

агресії безпосередньо за умови наявності відповідної комунікативної інтенції мовця. Залежні маркери набувають агресивного значення лише за умови наявності додаткового контексту або інших маркерів вербальної агресії. Цей розподіл є умовним, оскільки «значення висловлювання як такого може як завгодно сильно відрізнятись від значення того ж висловлювання стосовно тієї чи іншої мовної ситуації» [52, с. 290]. Проаналізуємо приклади: «а хіба там хтось читає? 🤔» (Facebook, 17.01.2021). Емодзі «плачу від радості» (англ. *Face with Tears of Joy*) 🤩 має позитивну конотацію, його вживають задля ілюстрації почуття радощів, утім у негативному контексті емодзі набуває агресивних рис і створює відчуття того, що референт або особа співрозмовника сприймаються мовцем несерйозно. У наведеному прикладі натрапляємо саме на другий випадок, оскільки за допомогою питального речення із часткою «хіба» (допоміжний підсилювальний засіб) мовець виражає сумнів у діяльності осіб, на яких спрямовано агресію: «там ніхто не читає». З огляду на те, що емодзі «плачу від радості» дістав агресивне значення у контексті інших маркерів вербальної агресії, вважаємо його залежним маркером. Розглянемо інший приклад: «Bien bien rompanle las manos» (укр. «Так так зламайте йому руки») (Facebook, 16.09.2021). Заклик до фізичної розправи є відкритим проявом агресії, тому уналежнюємо його до самостійних маркерів вербальної агресії, що актуалізують свій агресивний потенціал без залежності від інших маркерів.

Далі розглянемо більш детально основні мовні засоби вираження вербальної агресії в соціальних мережах.

2.2. Засоби вираження вербальної агресії в соціальних мережах

У цьому підрозділі ґрунтовно проаналізовано, у який спосіб агресема може реалізуватися на лексико-семантичному, граматичному, графічному та орфографічному рівні. Також окреслено спільні й відмінні засоби вираження вербальної агресії в українськомовному та іспанськомовному сегментах

соціальної мережі Facebook.

2.2.1. Лексико-семантичні засоби вираження вербальної агресії

Проведений аналіз дає змогу розглянути лексико-семантичні засоби вираження вербальної агресії з двох перспектив: за прагматичною ознакою (йдеться про інвективи та обценну лексику й дисфемізми) та за формальною (сталі вислови, неологізми й okazіональні трансформації антропонімів).

Інвективи – це лайливі, гострі, різкі виступи, гнівні звинувачення, образливі висловлювання [124, с. 121]: *скотиняка, ворюга, подельник, чиновничок, повія, дурень, ботиха, кремлебот, шавка, нелюд, ladrón* (укр. «крадій»), *boba hpta* (укр. «тупа лицемірка»), *zorra* (укр. «сука»), *cobardes descerebrados* (укр. «безмозкі боягузи»), *gilipollas* (укр. «мудак»), *imbecil ignorante* (укр. «неосвічений придурок»), *retrasada mental* (укр. «розумово відстала»), *planoencefalicos* (укр. «пласкомізкий»), *orco mental* (укр. «розумовий орк»). Л. Ставицька зазначає, що не можна ототожнювати будь-яку обценну, ненормативну, стилістично-забарвлену лексику із лайкою та інвективою, оскільки «лайка та інвектива виражають лише негативне ставлення мовця до об'єкта оцінки чи адресата, і вони інтенційно спрямовуються на те, щоб образити останнього» [119, с. 22]. О. Межов, М. Навальна та Н. Костусяк також зауважують, що ключовим поняттям, тісно пов'язаним з інвективою, є образа [198, с. 99]. Відповідно, слово або словосполучення набуває інвективного значення лише в контексті зневажливого висловлювання, що скероване проти особи, на яку спрямована агресія. Л. Швелідзе слушно зауважує, що хоча інвективи є різними за тематикою, вони мають спільну лінгвопрагматичну характеристику – метою мовця є свідомо образа об'єкта агресії [133, с. 163], напр.: *А це може означати лише одне , ти просто тупий, і в,,зелені адвокати" не годишся* (Facebook, 19.06.2020); *eres un violador, machista, asesino, misógino y todo lo que se te ocurra* (укр. «ти гвалтівник, сексист, вбивця, жінконенависник і все, що тільки можна придумати») (Facebook,

14.08.2021); *В мене на російську вже почалося відторгнення, завдячуючи деяким щелепоносцям* (Facebook, 21.09.2021); *Este si es un imbecil ignorante, tiene mierda en la cabeza* (укр. «він справжній неосвічений придурок, в нього лайно в голові») (Facebook, 09.12.2020); *Назад до 2 класу за "учитель". Нездара неписьменна!* (Facebook, 03.11.2021); *los cabrones imbéciles siempre llegan a insultar cuándo se acaban los argumentos* (укр. «тупі сволоти завжди переходять до образ, коли закінчуються аргументи») (Facebook, 12.11.2022); *Вчи українську, розумнику!* (Facebook, 03.11.2021); *Paraguay ese 🦜🦜🦜🦜* (укр. «ото папуга») (Facebook, 09.06.2021); *На себе подивіться зі сторони добра фея!!!* (Facebook, 12.09.2020).

Доречно зазначити, що доволі частотними є інвективні лексеми з оцінно забарвленими суфіксами (зменшувально-пестливими та тими, що надають відтінку збільшеності, виражають негативне ставлення, суб'єктивну оцінку згрубілості), напр.: *чиновничок* (утворено від лексеми «чиновник» із суфіксом «-ок», що має демінутивне значення), *скотиняка* (утворено від лексеми «скотина» із аугментативним суфіксом «-як-», що надає відтінку збільшення та згрубілості), *chiquilla* (укр. «дівчинка»; утворено від лексеми «chica» із зменшуваним суфіксом «-ill-»), *bocazas* (укр. «базіка»; утворено від лексеми «boca» із згрубіло-збільшуваним суфіксом «-aza»), *gentuza* (укр. «що за люди!»; утворено від лексеми «gente» із суфіксом «-uza», що надає зневажливого значення; вживається на позначення групи підлих людей) тощо.

Виявляємо, що інвективи часто супроводжуються прикметниками-епітетами: *тупе створіння, мокшанська нечисть, брехливий гандон, ignorante vicioso* (укр. «злобний невіглас»), *plagas mentirosas* (укр. «брехливі шкідники»), *retrasada total* (укр. «зовсім відстала»). Ці прикметники додають іменникам-інвективам додаткового значення або відтінку, збільшують їхній інвективний потенціал, підкреслюють характерну рису особи, на яку спрямована агресія. Принагідно зазначимо, що подібну функцію має зміна звичайного порядку слів (нормальний порядок слів в українській мові: прикметник передує іменнику; в іспанській – навпаки): *vata смердюча, boba hpta* (укр. «тупа лицемірка»).

Обсценна лексика (непристойні, нецензурні слова і вислови) та *дисфемізми*, що не мають інвективного значення, є маркерами вербальної агресії за умови, що їх ужито з метою завдання шкоди особі, на яку спрямовано агресію. Розглянемо приклад: «*Мужики ви молодці треба було того підара ще їбалом об землю*» (Facebook, 10.11.2022). Натрапляємо на дві обсценні лексеми. Лексема «підар» має інвективне значення, оскільки є прямою образою особи, на яку спрямовано агресію (відповідно до словника Л. Ставицької: «ч., вульг.-просторозм. або жарг., лайл. 1. Гомосексуаліст <...> 2. Нікчемна людина, негідник» [119, с. 290]). Лексема «їбало», на нашу думку, не є інвективою, в контексті заклику до фізичної розправи вона є дисфемізмом на позначення обличчя особи, на яку спрямовано агресію (відповідно до словника Л. Ставицької: «с., обсц., згруб.-просторозм. 1. Рот, пащека <...> 2. Обличчя; пика» [119, с. 195]). У такий спосіб, мовець вдається до вживання обсценної лексики та дисфемізмів щоби посилити перлокутивний ефект мовленнєвого акту: *ну гавкнула, і що?* (Facebook, 12.09.2022); *¿Que le pasa en la boca a esta chiquilla?, me parece que la tiene llena de mierda..* (укр. «Що з ротом цієї дівчинки? думаю, що в неї рот повний лайна..») (Facebook, 06.02.2021); *Пиши українською через перекладач, або пиздуй звідси* (Facebook, 01.11.2022); *a ti te importan un pito estas niñas* (укр. «тобі наплювати на цих дівчат») (Facebook, 25.12.2021); *oh i rve пукани свідкам секти* (Facebook, 15.07.2022); *jajaja era callarle el hocico, no humillarlo* (укр. «ха-ха-ха, це було для того, щоб заткнути йому пельку, а не принизити його») (Facebook, 05.04.2022); *Gracias por reporte igual nos vale verga* (укр. «Дякуємо на інформацію, але нам плювати») (Facebook, 05.10.2023); *Але більшість прихожан попрутьса в фсбшній патріархат!* (Facebook, 01.04.2023); *ага, вже починаю вам давати бабло!* (Facebook, 11.07.2022); *Усі кацани повинні здохнути!* (Facebook, 10.11.2022); *Se nota que has tragado mucho telecinco porque lo de terraplanistas que probablemente no sabes ni lo que significa lo han repetido ellos mucho* (укр. «Видно що ти проковтнув багато telecinco (назва телевізійного каналу – М. Г.), бо саме вони полюбляють розповідати про плоскоземельців, хоча ти навіть не знаєш, що це»; порівн. з

нейтр. «ver» укр. «дивитися») (Facebook, 28.10.2021). Дисфемізми активізують емоційний стан мовця, його ставлення до референта. Схожу ситуацію спостерігаємо з лексемами, що мають негативне оцінне значення, але не є інвективами, як-от: *I попереджаючи ваші коментарі, ті, хто найбільше свинячили, це **дебільне** чергування просто ігнорували, за них доводилося частіше довбатися у багні як раз нормальним учням* (Facebook, 06.05.2021); *El fascismo en estado puro, que además no tiene ni **repajolera** idea de lo que dice* (укр. «Фашизм у чистому вигляді, він до того ж не має жодного уявлення про що говорить») (Facebook, 27.09.2021); *дурна традиція швиденько причисляти до почетних тих, хто став президентом країни* (Facebook, 20.06.2021); *yo ni escucho esa musica **ridicula** de una camisa negra* (укр. «Я навіть не слухаю ту смішну музику про чорну сорочку»); об'єктом агресії є співак Хуанес, виконавець пісні «Tengo la camisa negra», укр. «Маю чорну сорочку») (Facebook, 26.05.2022); *бачу час не шкодуєте на **безглузді** коментарі* (Facebook, 06.09.2021); *Ana como siempre decís la **la tontería** que se os pasa por la cabeza sin poner un solo link para comprobarlo* (укр. «Ано, як ти завжди говориш першу нісенітницю, яка спадає тобі на думку, не розмістивши жодного посилання, щоб підтвердити її») (Facebook, 28.10.2021); *як на мою думку , крім **істеричних** записів про люту мене, і читань **беліберди** по загуменкам міста – ви і не відзначились* (Facebook, 20.11.2020); *Iros a mierda con vacunas **de mierda**...* (укр. «Йдіть до біса з бісовими вакцинами») (Facebook, 28.10.2021).

Сталі вирази є поширеним виявом вербальної агресії в текстах соціальних мереж. Вважаємо, що фразеологізми, сталі вирази, прислів'я та приказки в комунікативному акті вербальної агресії можуть мати інвективне значення (коли вони інтенційно спрямовуються на те, щоби образити особу, на яку спрямовано агресію) або посилювати перлокутивний ефект (як обценна лексика та дисфемізми), утім, їхньою головною функцією, на нашу думку, є реалізація лінгвокреативного потенціалу мовця, оскільки мовці часто okazionalno трансформують сталі вислови з метою більш точного формулювання думки в

контексті певної ситуації або створення комічного ефекту. Розглянемо приклад: «*Хоч і навчилося писати українською, але **шила** (москвина) у мішку не сховаєш*» (Facebook, 14.04.2021). Натрапляємо на фразеологізм «шила у мішку не сховаєш», що вживається на позначення чогось явного, що не можна сховати. Мовець оказіонально трансформує фразеологізм, уточнюючи його значення, щоби викрити особу, на яку спрямовано агресію. Трансформований фразеологізм вважаємо самостійним маркером вербальної агресії, оскільки він містить інвективу «москвин». Розглянемо наступний приклад: «*Lo pagaréis tuu caro. Veremos quien ríe último, paletos*» (укр. «Ви за це дорого заплатите. Подивимось, хто буде сміятися останнім, селюки») (Facebook, 29.10.2021). Виявляємо частково трансформований, скорочений варіант прислів'я «*Quien ríe el último, ríe mejor*» (укр. «Добре сміється той, хто сміється останній»), що вживається як пересторога: не варто оголошувати про перемогу передчасно. Також використовується для позначення радості від успішного завершення чогось. Може мати іронічне значення, коли його вимовляє той, хто першим досягнув того, чого водночас прагнув суперник [215]. Без контексту прислів'я не має агресивного значення, утім, у наведеному прикладі він є залежним маркером вербальної агресії в контексті двох самостійних маркерів: погрози «*Lo pagaréis tuu caro*» та інвективи «*paletos*». Розглянемо ще один приклад: «*розійдися море широкє, гівно пливе!*» (Facebook, 07.03.2020). Натрапляємо на вульгарну просторозмовну приказку іронічного або презирливого характеру, що її вживають на позначення зверхньої, нахабної людини, яка підходить до групи людей [119, с. 131]. Також виявляємо такі варіанти цієї приказки, як-от: «*розійдися море – гівно пливе*» (Facebook, 18.07.2019); «*роздайся, море, – жаба лізе*» (Facebook, 18.07.2019); «*розступись море – гівно пливе...*» (Facebook, 02.11.2022), «*Розступись гівно пливе*» (Facebook, 25.11.2020). Вульгарні сталі вирази зі скатологічними елементами є частотними в спілкуванні в соціальних мережах: «*Плюй ку....ві в очі а вона каже що дощ падає*» (Facebook, 14.03.2018); «*bla bla bla. La mascarilla es para evitar ensuciarme de tu diarrea mental, vaya que sea contagiosa pero no de Covid... ¿o si?*» (укр. «бла-

бла-бла. Маска призначена для того, щоб не забруднитися від твої психічної діареї, бо вона ж заразна?, але не від Covid... чи не так?») (Facebook, 01.10.2021); *Отож, чекаю на ще один "аргумент" із заходом у ще якусь фахову царину. Але є таке давнє українське прислів'я: "Якщо вовк не має чим с...ти, то с...ре ликом". Це добре прислів'я для характеристики вашого потоку "аргументації"* (Facebook, 14.04.2021); *Me cago en la ostia....cualquier comentario x mi parte al respecto va a ser políticamente incorrecto y muy bruto hacia ese ser* (укр. «Тиц-пиздиц.... будь-який мій коментар з цього приводу буде політично некоректним і дуже грубим щодо цієї істоти») (Facebook, 13.05.2021). Розуміння цього вбачаємо в наявності в українській обценній лайці скатологічної домінанти [119, с. 24]. Про частотність такої лексики в іспанськомовному мережевому дискурсі зазначає і Х. К. Діас Перес [160, с. 432]. Так, виявляємо частотним вживання оцінного ад'єктивного словосполучення за моделлю «N + de mierda», де N – іменник, «de mierda» вживається на позначення чогось поганої якості, непотрібного, підлого: *mascarillita de mierda* (укр. «маска»), *sociedad de mierda* (укр. «суспільство»), *prensa de mierda* (укр. «преса»), *gente de mierda* (укр. «люди»). Утім, сталі вирази в комунікативному акті вербальної агресії не обмежені скатологізмами, наявні й інші вислови, як-от: *буває, що і рак співає... Це не виправдання тупим стереотипам* (Facebook, 14.04.2021); *Zapatero a tus zapatos, la ciencia no necesita tus ocurrencias de inculto* (укр. «Не літай, вороно, в чужії хороми, науці непотрібні вигадки такої неосвіченої людини, як ти») (Facebook, 31.12.2021); *«дурень думкою багаміє» так і ви* (Facebook, 26.04.2023); *A ti no te hace falta esa vacuna, ya estás como una cabra. Descerebrado.* (укр. «Не треба тобі тієї вакцини, ти вже хворий на голову. Безмізкий») (Facebook, 01.10.2021); *Vete al psicólogo con el cuento Chino de los políticos...*(укр. «Йди до психолога з цими вигадками політиків») (Facebook, 07.07.2021); *ти в Скобєєвої на стажировці бува не побував, чешеш, як по писаному* (Facebook, 29.04.2023); *De verdad que dais vergüenza ajena!* (укр. «Я відчуваю через вас іспанський сором»/«Це кринж») (Facebook, 29.04.2021).

У контексті okazіональних трансформацій сталих висловів та реалізації лінгвокреативного потенціалу мовців доречно виокремити *неологізми*. У дискурсі соціальних мереж натрапляємо на значну кількість okazіоналізмів («авторські, індивідуально-стилістичні неологізми, що вражають своєю новизною, незвичністю» [39, с. 324]), що відображають особливості світобачення мовця, є виявом креативності й словотворчості, способом реалізації мовної гри. Розглянемо приклади: *наросія* (утворено складанням прийменника «на», що став префіксом, та іменника «росія», за аналогією із російським покручем «на Україне» (коректним буде «в Україне»); ця лексема вживається на позначення російської федерації), *ПТН ПНХ* (утворено абрєвіацією вислову «ПуТіН, Пішов На Хуй», прецедентне висловлення та інтернет-мем, джерелом є фотографія білборда «ПТН ПНХ», опублікована телеканалом «ТВі» у Facebook у 2014 році), *барановірус* (утворено основоскладанням іменників «баран» та «вірус» за допомогою інтерфікса «-о-»); лексему «баран» вживають щодо нерозумної та впертої людини, а okazіоналізмом «барановірус» позначають коронавірусну інфекцію), *vrg* (утворено абрєвіацією від іменника «verga» укр. «чоловічий статевий орган»), *planoencefálicos* (утворено основоскладанням прикметників «plano» укр. «плаский» та «encefálico» укр. «мозковий», вжито на позначення неосвіченої людини), *antivacunas* (утворено від префікса «anti-» та іменника «vacuna» укр. «щеплення», вжито на позначення людей, що активно виступають проти щеплення, порівн. з укр. okazіоналізмом *антивакци*). Отже, продуктивними способами творення okazіоналізмів, що можуть бути виявами вербальної агресії, є основоскладання, використання афіксальних засобів та абрєвіація: *Es solo un troll provakunas al servicio de las grandes farmacéuticas* (укр. «Він просто провакцинальний троль на службі Великої Фарми») (Facebook, 01.10.2021); *Ese viejo hpta hace lo que le da la gana con el país y con la alcahueteria de todos sus lameculo malparidos* (укр. «Цей старий лицемір робить із країною все, що хоче, і йому потурають усі його ублюдки-лізуни») (Facebook, 28.11.2021); *Хуйю зі свинологіки* (Facebook, 15.05.2022).

Політично марковані неологізми часто стають інтернет-мемами: *вата* (збірний образ людини із радянською ментальністю, представник руского міру; походить від лексеми «ватник» – назва теплового одягу), *бавовна*, *бавовнятко* (позначає вибухи на тимчасово окупованій території України та на території росії; джерелом є цитата з телеграм-каналу «Оперативний ЗСУ»: «перед початком пожежі чулася потужна бавовна»; текст було перекладено з російської на українську за допомогою онлайн-перекладача, який, зі свого боку, не розпізнав російські омографи «хлопок» (укр. «бавовна») та «хлопок» (укр. «ляскіт»), слово, що його застосовують російськомовні ЗМІ на позначення вибуху) тощо.

В українськомовному сегменті соціальної мережі Facebook натрапляємо на оказіональні трансформації антропонімів з інвективним потенціалом: *Пеніс Душилін*, *арізов*, *підаращенко*, *мохнатік*, *Петьман*. Розглянемо приклади: «*Твари рашиські ГЕТЬ З УКРАЇНИ, ПУТЛЕРОВСЬКІ ВОШИ*» (Facebook, 10.05.2021). Оказіоналізм «путлер» утворено шляхом контамінації («об'єднання початку і кінця двох різних узуальних одиниць» [39, с. 90]) прізвища президента російської федерації путіна і прізвища «Гітлер». Новоутворена лексема вмотивована порівнянням діяльності володимира путіна та Адольфа Гітлера і має оцінно-зневажливий характер. Також натрапляємо на зоосемізм *воша* («1. Маленька безкрила кровосисна комаха – зовнішній паразит тварин і людини» [117]). Н. Кондратенко влучно зауважує: «Використання номінацій тварин на позначення людей передбачає приписування останнім тваринних якостей» [60, с. 230], і, оскільки воша є паразитом, це порівняння є образливим і свідчить про презирливе ставлення мовця до осіб, на яких скеровано агресію. Розглянемо інший приклад: «*Ой добкін-попкін... цього разу так легко не обійдеться.....*» (Facebook, 19.06.2020). Натрапляємо на дражнилку, прив'язану до прізвища особи, на яку спрямовано агресію. Дражнилки є жанром дитячого фольклору, мають іронічно-зневажливий або глузливий характер і реалізують креативний потенціал мовців. У дражнилці рима реалізована за допомогою оказіональної трансформації іменника «попа». Вживання номінацій певних (соціально-табуйованих) частин тіла на

адресу опонента є проявом вербальної агресії. У спілкуванні в соціальних мережах, особливо в комунікативному акті вербальної агресії, дражнилки можуть містити обценні лексеми, заклики до фізичної розправи й інші маркери вербальної агресії: *Пика така, що також просить сніжка* (Facebook, 03.04.2021); *Не вмер “кирило”, так жадоба задавила!* (Facebook, 17.10.2021). Розглянемо інший приклад: *«Рая, прізвище вам відповідає»* (Facebook, 01.12.2021). У наведеному прикладі спостерігаємо дві трансформації антропоніма. По-перше, виявляємо вживання скороченого варіанту імені «Раїса» – «Рая». В полі для коментаря в соціальній мережі Facebook автоматично прописується нікнейм адресата, тому навмисна зміна імені (особливо на скорочену, панібратську форму) видається сигналом вербальної агресії. По-друге, прізвище особи, на яку спрямовано агресію, – Барановская, тому виявляємо гру слів: «прізвище вам відповідає» → «Барановская» → «баран» → «Рая, ви баран». Лексему «баран» вживають на позначення нерозумної людини, відповідно виявляємо імплікатуру: «Рая, ви нерозумна людина». Натрапляємо на інші приклади фамільярних звертань: *«Міша ви довбешка..., хоча начитаний..., але не мудрий»* (Facebook, 03.01.2022).

В іспанськомовному сегменті соціальної мережі Facebook в аспекті трансформації антропонімів не виявляємо яскравої тенденції до реалізації лінгвокреативного потенціалу мовців, натрапляємо лише на поодинокі приклади мовної гри: *vaya apellidos tienes, paro a ti te quedan fatal por miedosa, te quedaría bien el apellido marioneta* 🤖🤖🤖🤖🤖🤖🤖🤖 (укр. «оце так прізвища в тебе, але вони тобі зовсім не відповідають, бо ти ляклива, тобі краще пасуватиме прізвище маріонетка») (Facebook, 23.12.2021). Особа, на яку спрямовано агресію, має прізвище «Guerrero», укр. «воїн». Отже, натрапляємо на ситуацію, подібну до «Рая, прізвище вам відповідає», але без фамільярного звертання. Скорочені, фамільярні, панібратські форми імен не є характерними для іспанськомовного мережевого дискурсу. Виявляємо лише поодинокі приклади: *el viejo Guile* (укр. «старий Гільє», про Гільєрмо Лассо), *dictador rafa* (укр. «диктатор рафа»,

про Рафаеля Корреа). Здебільшого осіб, на яких спрямовано агресію, називають повним ім'ям або прізвищем, іноді з додаванням прикметника або іменника як означення: *No se lo que le ven a Ayuso es absurda y no sabe sino decir tonterías tiene el coeficiente mental de una mosca cogonera* 🍷👉👉👉👉👉👉👉👉👉👉👉👉👉 (укр. «Я не знаю, що вони бачать в Аюсо, вона абсурдна і вмє говорити тільки дурниці, у неї коефіцієнт інтелекту наче у мухи»); йдеться про голову уряду Мадрида Ісабель Діас Аюсо) (Facebook, 28.10.2020); *Que poco te queda para parecerte a putin dictador* (укр. «Тобі залишилося ще трошки щоби бути схожим на диктатора-путіна») (Facebook, 16.09.2023); *Chao Sánchez. Un placer perderte de vista* (укр. «Бувай, Санчесе. Дуже приємно більше ніколи тебе не побачити»); йдеться про Педро Санчеса, прем'єр-міністра Іспанії) (Facebook, 16.09.2023); *Merlina es muy idiota* (укр. «Мерліна дуже дурна»); йдеться про Мерліну (в укр. дубляжі Венздей), головну героїню однойменного телесеріалу) (Facebook, 24.12.2022). Натрапляємо на таку деривацію антропонімів, як-от: «lassista». Похідне від прізвища «Lasso», утворено за допомогою суфікса «-ista», вживається на позначення прихильників Гільєрмо Ласо. Також: *correísta* (від прізвища «Correa»), *uribista* (від прізвища «Uríbe»). Також: «*correísmo*». Похідне від прізвища «Correa», утворено за допомогою суфікса «-ismo», вживається на позначення політичного режиму Рафаеля Корреа. Також: *uribismo* (від прізвища «Uríbe»). Відповідно, якщо в українськомовному сегменті соцмережі Facebook антропоніми можуть мати інвективний потенціал або вказувати на наявність вербальної агресії, в іспанськомовному середовищі вони не є маркерами вербальної агресії.

2.2.2. Граматичні засоби вираження вербальної агресії

Лінгвісти визначають поміж засобів вираження вербальної агресії не лише лексичні, а й граматичні: питальні речення [3]; спонукальні та розповідні речення із прямими закликами імперативного характеру або висловами-припущеннями чи пропозиціями перформативного характеру щодо обмеження в правах чи фізичної

розправи над особами, на яких скеровано агресію [60, с. 230] тощо. З огляду на наведений перелік та проведений аналіз далі розглянемо ґрунтовніше маркери вербальної агресії на рівні граматики.

У контексті аналізу граматичних засобів вираження вербальної агресії доречним буде звернутися до принципу ввічливості Дж. Ліча (максими такту, великодушності, схвалення, згоди, симпатії) [188]. На відміну від принципу кооперації Г. П. Грайса, що врегульовує процес комунікації саме в аспекті спільного оперування інформацією (чи інформацію надано у повному обсязі, чи вона відповідає об'єктивній дійсності, чи вона є доречною, чи повідомлення було сформульовано доступно), принцип ввічливості передбачає дотримання мовленнєвого етикету та знаходження «індивідуального підходу» до співрозмовника (йдеться про повагу до особистих кордонів співрозмовника, об'єктивну самооцінку й прийняття співрозмовника таким, яким він є, уникнення тиску на нього й пошук компромісу). Порухення принципу ввічливості, а саме висловлення негативного суб'єктивного ставлення до адресата й нетактовна мовленнєва поведінка загалом потенційно можуть завдати адресату шкоди (напр., психологічної), тобто є проявами вербальної агресії. Порухення принципу ввічливості часто відображається саме на граматичному рівні. Розглянемо більш детально.

Повага до особистих кордонів співрозмовника передбачає, зокрема, звертання до малознайомої або незнайомої людини на «Ви», підтримання дистанції між співрозмовниками (йдеться передусім про максиму такту). Відповідно, ТИ-номінація, тобто звертання до незнайомої або малознайомої людини на «ти» й застосування особових займенників, як-от: «ти» (проста, неформальна форма, 2 особа однини), «tú» (укр. «ти», використовується в Іспанії та деяких країнах Латинської Америки [205], 2 особа однини), «vos» (укр. «ти», використовується в Аргентині, Болівії, Чилі, Колумбії, Коста-Риці, Еквадорі, Сальвадорі, Гватемалі, Гондурасі, Нікарагуа, Парагваї, Уругваї та Венесуелі [205], 2 особа однини), «ви» (проста, неформальна форма, 2 особа множини), «vosotros»

(укр. «ви» для осіб чоловічої та жіночої статі, використовується здебільшого в Іспанії і у деяких зонах Америки [205], 2 особа множини), «vosotras» (укр. «ви» для осіб жіночої статі, використовується здебільшого в Іспанії і у деяких зонах Америки [205], 2 особа множини), «ustedes» (укр. «ви», на Канарських островах, частині Андалусії та в Америці вживається в ситуаціях неформального спілкування [205], 3 особа множини), і відповідних форм дієслова часто є проявом вербальної агресії. За Л. Білоконенко, «перехід на ти є способом вираження мовцем зверхнього ставлення до співрозмовника, образою, прийомом "пониження його соціального статусу"» [9, с. 140]: *a **tu** кому служуш російськомовне?* (Facebook, 24.03.2023); ***Metete** en la cueva de la que **has salido** si no **vas** a aportar nada bueno a la sociedad* (укр. «Лізь у печеру, з якої ти виліз, якщо не збираєшся нічого доброго внести суспільству») (Facebook, 11.06.2022); ***A ТОБІ НЕДОУМОК СЛАБО ?*** (Facebook, 26.04.2022); ***Aprende** a entender lo que los demás escriben antes de abrir el cubo de basura de **tú** boca* (укр. «Навчися розуміти те, що пишуть інші, перш ніж відкрити свій рот-сміттєвий бак») (Facebook, 01.10.2022); ***Tú** qué **sabrás** de lo que me importa o no, bocazas* (укр. «Що ти знаєш про те, що для мене важливо а що ні, трепло») (Facebook, 31.08.2021); ***Tu** i мислення-речі несумісні.....* (Facebook, 11.04.2022).

Зазначимо, що в комунікативному акті вербальної агресії часто натрапляємо на ввічливу ВИ-номінацію, тобто звертання до незнайомої або малознайомої людини на «ви» й застосування особових займенників, як-от: «Ви» (ввічлива форма, 2 особа однини), «usted» (укр. «Ви», 3 особа однини), «ви» (ввічлива форма, 2 особа множини), «ustedes» (укр. «ви», ввічлива форма, у цьому значенні використовується в Іспанії, за винятком Канарських островів та частини Андалусії [205], 3 особа множини), і відповідних форм дієслова, утім, в контексті агресивної ввічливої ВИ-номінації не свідчить про повагу автора коментаря до співрозмовника та не пом'якшує деструктивний зміст висловлення: *От буде ситуація, хоч не бажаю, але иак часто як правило і стаєттся, згалаєте за свою безпорадність і ото шо **ви** тут нагавнячили своїми пальцями, **вашої** преурасної*

души.. (Facebook, 25.01.2021); *Y Usted también con esa ortografía calladito se ve mejor* (укр. «І Вам з таким правописом краще зовсім не писати») (Facebook, 26.05.2022); *a отаких порадників та любителів ставити незнайомій людині діагнози як ото **ви** я нахуй посилаю* (Facebook, 25.01.2021); *Callese señora, de seguro **cria** a un delincuente* (укр. «Замовкніть, пані, ви напевно виховуєте злочинця») (Facebook, 28.02.2022); *A так **поумнічали,показали** по суті всім що **ви** дурак (без обід) ніякої корисної інформації не **взнали** нічо не **поняли*** (Facebook, 30.06.2022); *le falta leer mas* (укр. «вам потрібно більше читати») (Facebook, 09.01.2021); *a у мене проблем з цим не має,це у **вас** від потуг мізки вирвало* (Facebook, 14.05.2023); *Es en serio mujer ?? Cuando **le** asalten a **usted** allí si **opinara** diferente* (укр. «Жінко, ви серйозно?? Коли на вас там нападуть, ви будете мати іншу думку») (Facebook, 28.02.2022). Зазначимо, що спілкування в соціальних мережах допускає написання ввічливого «Ви» з маленької літери, це може бути маркером вербальної агресії лише за умови наявності інших, більш вагомих маркерів.

Прийняття співрозмовника таким, яким він є, й висловлення позитивного ставлення до особи співрозмовника (йдеться передусім про максимум схвалення) передбачає, зокрема, повагу до його особистості й самовизначення, до його права брати участь в комунікативному акті тощо. Відповідно, вживання на адресу співрозмовника (учасника поточного комунікативного акту) граматичних форм 3-ої особи (напр., особових займенників укр. «він», «вона», «вони», ісп. «él», «ella», «ellos», «ellas», відповідних дієслівних форм) вважаємо виявом агресії, оскільки це суперечить правилам ввічливості й мовець у такий спосіб виключає співрозмовника без його бажання із комунікативного акту. У цьому аспекті доречно зазначити, що застосування граматичних форм жіночого роду на адресу особи чоловічої статі або середнього роду (актуально здебільшого для української мови, оскільки в іспанській мові дієслова не мають категорії роду, іменники і прикметники не мають середнього роду, а займенники в називному відмінку вживаються лише в окремих випадках, зокрема як емпфаза або для уникнення

двозначності) на адресу людини також є маркером вербальної агресії, оскільки у такий спосіб мовець відмовляє цій особі в праві на самовизначення, принижує та знецінює її і, відповідно, завдає моральної шкоди. Оскільки середній рід в українській мові є маркером неістоти, вважаємо, що вживання на адресу людини займенника середнього роду є не лише приниженням, а й знеособленням людини, і, відповідно, завдає їй ще більше моральної шкоди: *я їй, бачте, недолюблена, зате вона перелюблена в усіх місцях, очевидно* (йдеться про співрозмовницю) (Facebook, 25.01.2021); *Wilder le gana a esa perra cobarde.....* (укр. «Вайлдер перемаже ту боягузливу суку...»), йдеться про Деонтея Вайлдера й Ентоні Джошуа) (Facebook, 20.05.2019); *Воно живе в другому вимірі* (Facebook, 22.03.2021); *Воно ж якесь обдовбане* (Facebook, 19.11.2021); *воно тупе і безвідповідальне і фармдільці, скоріш всього, занесли конвертик* (Facebook, 17.01.2021); *Воно гавкнуло і пропало* (Facebook, 27.08.2022).

У текстах коментарів натрапляємо й на інші особові займенники (і відповідні їм форми дієслів, прикметників тощо), вжиті на позначення особи, на яку скеровано агресію, утім, на нашу думку, вони здебільшого не стають маркерами вербальної агресії, оскільки не маркують порушення принципу ввічливості: *Давно пора, за ними давно нари плачуть* (Facebook, 02.06.2022); *Era de quebrarle una pata .en Ecuador no hay ley* (укр. «Треба було йому ногу зламати. в Еквадорі нема законів») (Facebook, 13.12.2021); *Нада було ту бляшанку засунути йому в дупло!!!!(((((((* (Facebook, 04.09.2021); *deberian es quemarlos* (укр. «їх треба спалити») (Facebook, 25.07.2020); *Ya empezaron a buscar votos.. Estas ratas* (укр. «Вже почали шукати голоси... Ці щури») (Facebook, 30.07.2021).

Принагідно прокоментуємо й інші типи займенників (означальні, заперечні, вказівні тощо: «всякий», «ніхто», «nadie», «цей», «este», «той», «ese», «aquel» та ін.), що на них часто натрапляємо в комунікативних актах вербальної агресії: *«Йй аби хоч толкове щось рекламували, а то всяке гівно нікому не потрібне!»* (Facebook, 24.02.2022). Виявляємо три займенники: неозначений «щось», означальний «всяке», заперечний «нікому». Агресію в наведеному

прикладі скеровано на рекламодавців і реалізовано в такий спосіб: «товар, що рекламується, не є змістовним» + «товар, що рекламується, є гівном» + «товар, що рекламується, нікому не потрібний» → «рекламодавці погані». Неозначений займенник «щось» має нейтральну конотацію і його вжито не на адресу осіб, на яких скеровано агресію, тому він не є маркером вербальної агресії. Означальний займенник «всяке» та заперечний займенник «нікому», на нашу думку, є маркерами емоційного стану мовця, актуалізують негативне ставлення мовця до референта (тут: товарів, що рекламуються), утім, не маркують агресію (вербальною агресією є «рекламували непотрібне гівно»). Розглянемо інший приклад: «*Démosle lo que quiere a este baboso, no escuchemos más el ruido que produce este ñero*» (укр. «Давайте дамо цьому слимаку те, що він хоче, і більше не будемо слухати шум, який створює цей селюк») (Facebook, 08.06.2021). Натрапляємо на вказівний займенник «este» (укр. «цей»), що вказує на особу, згадану в дописі. В контексті агресивності (що ми її фіксуємо завдяки маркерам «baboso», «ñero» тощо) наведений вказівний займенник набуває негативного оцінного значення, стає маркером емоційного стану мовця, утім, не стає маркером вербальної агресії. Займенник «ese» також може набувати афективного значення і позначати зневажливе ставлення (вживається як перед іменником, так і після). Натрапляємо на подібний випадок в таких прикладах: *Esa senadora fastidiosa y raviatica es una ladrona y todos los senadores* (укр. «Ця надокучлива скажена сенаторка – злодійка, і всі сенатори також») (Facebook, 16.08.2022); *me mudo* (мабуть адмін сайту пенсіонерів)) (Facebook, 17.01.2021).

Окремо звернімо увагу на вживання вказівних займенників без іменника, як-от: «Зараз про **таких** кажуть "сучилища"» (Facebook, 11.12.2021). У наведеному прикладі виявляємо вказівний займенник «таких», тобто «схожих на зазначених у дописі, що мають такі ознаки». Автор коментаря навмисно дає можливість іншим коментаторам обрати відповідний іменник, що його можна вжити на позначення осіб, на яких скеровано агресію. Відповідно, в контексті агресивності (напр., маркером вербальної агресії є зокрема okazionalizm «сучилища»

(утворено від: рос. «училище» → рос. «с училища» та рос. «сука» + рос. суфікс із семантикою згрублості «-ищ-» → «сучище»), вжитий як ярлик із метою дискредитації об'єктів агресії), упушення іменника після вказівних займенників може маркувати вербальну агресію: *Este si es un imbécil ignorante* (укр. «Оцей точно невіглас») (Facebook, 05.11.2022); *A **цї** все піаряться* (Facebook, 24.09.2020); *A ver si la fiscalia mete mano a **esta** también..* (укр. «Подивимося, чи візьметься прокуратура ще й за цю...») (Facebook, 06.04.2023); *Невже **макі** бувають, моя свекруха то гірше ворога* (Facebook, 12.04.2023).

В іспанськомовному сегменті соціальної мережі Facebook натрапляємо на вживання означеного артикля з іменем або прізвищем особи, на яку скеровано агресію. Відповідно до чинної граматики, особові імена вживаються без артикля (за винятком деяких територій, напр., Чилі, де це є допустимим) [165], оскільки власна назва (тут: антропонім), на відміну від загальної назви, має максимальний ступінь референційності та унікальності і, відповідно, не потребує артикля [156]. На нашу думку, означений артикль поряд з антропонімом (за винятком ситуацій, коли його вживання регламентоване чинним правописом: з антропонімом у формі множини у функції узагальнення; якщо антропонім супроводжується означенням; перед прізвищем відомих жінок [165]) є маркером вербальної агресії, оскільки означений артикль прирівнює власну назву до загальної назви й надає власній назві оцінного значення [156]: *El Pedro Sánchez este tiene más de nazi ultraderechista que de izquierdas. Lo de este tío es vergonzoso, engañar a millones de españoles para conseguir sus votos y luego intentar pactar con la derecha... ciudadanos y PP. Es un neofascista* (укр. «Цей Педро Санчес – це скоріше ультраправий нацист, а не з лівих. Він ганебний, обманює мільйони іспанців, щоб отримати їхні голоси, а потім намагається домовитися з правими... громадянами та ПП («Partido Popular» – назва політичної партії – М. Г.). Він неофашист») (Facebook, 31.07.2019); *“El Pablo Casado del Pp” sigue haciendo el papel del gili.* (укр. «“Пабло Касадо з Пп” продовжує відігравати мудака») (Facebook, 28.11.2021).

Агресеми реалізуються в різних типах речень (маємо зазначити, що різновид речення не є маркером вербальної агресії), напр.: *МІНІСТЕРСТВО ПОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ!!!* (розповідне окличне) (Facebook, 12.07.2021); *Que metedura de pata con este post* (укр. «Як облажались з цим дописом», розповідне неокличне) (Facebook, 26.06.2021); *Полічіться обоє і НЕОБЗИВАЙТЕ ЛЮДЕЙ!!!* (спонукальне окличне) (Facebook, 15.06.2021); *coge un libro y aprende a escribir* (укр. «візьми книжку і навчись писати», спонукальне неокличне) (Facebook, 20.06.2021); *цікаво як довго Ви будете так активно намагатись пхати носа до нас і намагатись нас облити лайном як на вікіа, так і тут? :) Що ж ми вам так жити заважаємо?* (питальне, неокличне) (Facebook, 02.01.2021); *Mierda de gente por que no se tuieren de covid???* (укр. «Блін чому вони не вмирають від ковіду???»), питальне, неокличне) (Facebook, 18.02.2021).

У розповідних реченнях агресема реалізується у повідомленні співрозмовнику інформації, що потенційно може завдати шкоди суб'єкту агресивної дії. Так, здебільшого натрапляємо на вислови-припущення з вираженням особистої позиції та критичного ставлення адресанта щодо адресата (передусім йдеться про порушення максими схвалення й симпатії), на дорікання й констатацію факту, що потенційно може викликати негативну реакцію у суб'єкта агресивної дії (недотримання максими схвалення й такту) тощо. Розглянемо приклади: *Ну, ви, виявляється, не лише філолог (це, звісно іронія, і мушу це вказати, бо не покладаюся на вашу тямковитість), але й психоаналітик (це навіть не іронія, а вже – сарказм)* (Facebook, 14.04.2021); *retrasados tiene que haber en todos sitios* (укр. «Дебіли усюди є») (Facebook, 18.04.2021); *Ось такі гуманітарії, як авторка цього і нищать українську освіту й науку!* (Facebook, 21.07.2023); *ya apareció el gañán !!!* (укр. «А ось і дурень !!!») (Facebook, 22.04.2021); *таку херню настрочити, валодька, великого розуму не треба* (Facebook, 08.12.2021); *No podía faltar el subnormal que niega la existencia de la violencia de género* (укр. «Звичайно, знайшовся дебіл, що заперечує існування гендерного насильства») (Facebook, 03.01.2021); *Лошадь, ти меморандум не*

дотримав (Facebook, 10.10.2022).

Спонукальне речення є більш продуктивним простором для реалізації вербальної агресії. У таких реченнях агресема реалізується у прагненні й спонуканні до завдання шкоди суб'єкту агресивної дії, заохочуванні до виконання деструктивних дій щодо нього. Це можуть бути вимоги: «Громадяни України, які ще не володіють українською, **нехай вчать** – щелена не відвалиться» (аналітична форма наказового способу: частка «нехай» + форма 3-ої особи множини теперішнього часу) (Facebook, 19.10.2022); заклики й підбурювання до фізичної розправи: «Всіх кацапів **треба знищити** нахер, тоді всій планеті стане набагато легше жити без цих засяяних нікчемних жалюгідних пародій на людей!!!» (граматична конструкція зобов'язання «треба + інфінітив») (Facebook, 11.11.2022), «**hay que sacar de raiz estas plagas mentirosas del congreso!**» (укр. «цих брехливих шкідників треба викоринити з конгресу!!»), граматична конструкція зобов'язання «hay que + інфінітив») (Facebook, 22.10.2021), «Гниди, шістки хуйла, **чавити** сучар!» (інфінітив) (Facebook, 14.05.2022), «Ви́ла в сраку й на гілляку!» (неповне речення) (Facebook, 23.05.2021), «**muerte a estos doble hptas...!!!!**» (укр. «смерть цим подвійним лицемірам...!!!!»), неповне речення) (Facebook, 15.01.2023); накази: «**вивчи** рідну мову і тоді **веди** дискусію, а так гуляй звідси.....» (наказовий спосіб, 2 особа однини) (Facebook, 13.10.2022); побажання, поради: «**Не копай** могилу іншому , бо сам туди ляжеш» (прислів'я, наказовий спосіб, 2 особа однини) (Facebook, 11.03.2022), «**No les peguen... mejor quemenles!**» (укр. «Не бийте їх... краще спаліть їх!», форма заперечувального наказового способу (прогібітиву) «no peguen», стверджувальна форма «quemen», 3 особа множини) (Facebook, 28.02.2022), «Вам **легше забратися** геть» (імплицитний наказ «йдіть геть» у формі поради за допомогою конструкції «легше (= краще) + інфінітив») (Facebook, 29.10.2021), «**Покайтесь** би вам, для початку, хоча б душі, перед самим собою» (категоричність висловлювання пом'якшено дієслівною формою умовного способу) (Facebook, 05.07.2023), «**Enviarles a prision, por ignorantes**» (укр. «Посадити їх до в'язниці, за невігластво», інфінітив)

(Facebook, 26.02.2022), «*A prisión y que allí les den jabón*» (укр. «До в'язниці їх і нехай там їм дадуть мило»), граматична конструкція «а + іменник», граматична конструкція «que + дієслово у формі субхунтиву») (Facebook, 28.02.2022); побажання: «*q se le caiga el pelo al degenerado ese* 🙄🙄🙄🙄🙄🙄» (укр. «нехай у цього дегенерата волосся повипадає»), граматична конструкція вираження бажання «que + дієслово у формі субхунтиву») (Facebook, 07.01.2023); пропозиції: «*Давай наб'єм йому, за це підлабузцтво, рило?*» (частка «давай» + форма 1-ої особи множини майбутнього часу) (Facebook, 28.06.2022). Заклик як мовленнєвий акт у соціальних мережах є специфічним і часто агресивним, те ж саме виявляємо, зокрема, і в контексті мовленнєвого акту поради, що має значний агресивний потенціал. Маркерами вербальної агресії у спонукальних реченнях стають переважно дієслівні форми наказового способу, граматичні конструкції наказу, бажання та зобов'язання, частки, еліпсиси, інфінітиви.

У питальних реченнях агресема реалізується завдяки прагненню змусити співрозмовника визнати свою неспроможність, намаганням дорікнути особі, на яку спрямовано агресію, образити її. Йдеться насамперед про прямі запитання образливого змісту з хибною пресупозицією, що передбачають односкладну відповідь (так або ні), т. зв. «класичні запитання про насильство в сім'ї» («*classical spouse abuse question*») [219, с. 39] (термін Д. Н. Волтона). Д. Н. Волтон дає такий зразок запитання: «Чи припинили ви жорстоко поводитися зі своїм чоловіком/дружиною?». Головна особливість цього запитання з підступом полягає в тому, що, хоч би як респондент відповів («так» чи «ні»), він погоджується з тим, що чинив насильство над чоловіком/дружиною [219, с. 39]. В соціальних мережах натрапляємо на інший приклад запитання: «*ви сьогодні, ліки пили?*» (Facebook, 21.02.2022). У такий спосіб мовець висловлює сумніви стосовно психічного здоров'я співрозмовника. З огляду на те, що питання переважно потребують відповіді, у такий спосіб мовець примушує співрозмовника визнати свою психічну неспроможність: якщо співрозмовник відмовиться відповідати, це буде означати згоду (підтвердження неспроможності), якщо співрозмовник відповість

стверджувально, це також буде згодою (підтвердженням неспроможності), якщо заперечить – буде виправдовуванням (підтвердженням неспроможності). Також: *Sigues creyendo en los reyes magos ?* (укр. «Ти все ще віриш в діда мороза?») (Facebook, 28.10.2021); *Ву розумієте, що Ву смішні???* (Facebook, 01.06.2021); *tienes las NEURONAS bien???* (укр. «у тебе все гаразд з нейронами???)» (Facebook, 26.12.2022).

Натрапляємо також на питання, що передбачають надання розгорнутої відповіді, питально-відповідні комплекси, питання-докори та власне-риторичні питання: *Чому всіх міністрів міняють а цей сидить як пеньок* (Facebook, 12.11.2020); *Dónde están los datos de todos los millones de muertos ya en el mundo por el pinchazo transgénico?? Dónde los reportes de los millones de afectados por esa HАСКuna experimental?? Bien silenciadito lo tenéis,ehh perros?* (укр. «Де дані про всі мільйони вже померлих у світі від трансгенного уколу? Де повідомлення про мільйони людей, які постраждали від цієї експериментальної ХАКцини? Ви, собаки, добре їх замовчуєте, еге ж?») (Facebook, 28.10.2021); *А Ви чого сюди влізли, щоб Вас як слід відшпиняли, натякаєте на те, що Ви латентний бабій і підкаблучник, навіть важко втриматися без жіночої спідниці?* (Facebook, 13.12.2020); *ignorante viciosa , le dices igual a tus amigos multimillonarios judios ?* (укр. «злобна невігласка, ти так само говориш своїм єврейським друзям-мільярдерам?») (Facebook, 16.08.2022); *даруйте, в ви українською не відповідайте принципово? Щелена не рухається?* (Facebook, 20.04.2022); *te refieres a ti y a todos los vacunados ,indigente mental ?* (укр. «Ти маєш на увазі себе і всіх вакцинованих, розумово відсталий?») (Facebook, 08.10.2021); *а хіба там хтось читає?* 🤔 (Facebook, 17.01.2021).

2.2.3. Графічні та орфографічні засоби вираження вербальної агресії

Широкий спектр технічних можливостей для самовираження в соціальних мережах дає змогу користувачам вільно висловлювати свої думки без втрати

емоційного складника повідомлення з урахуванням цензури та загальноприйнятих правил поведінки на ресурсі. З огляду на те, що мережева комунікація має переважно письмовий характер та передбачає брак відомостей про невербальну реакцію співрозмовника, текстова інформація доповнена графічними та аудіо- або відеоелементами [48, с. 7–8], тобто є мультимодальною (див. Т. Ковалевська [54], П. Скопоні [213]; синонім: «креолізований текст» (О. Анісімова [2] та ін.) та «полікодовий текст» (Л. Близнюк та Т. Семенюк [113], С. Нерян [98] та ін.)). Мультимодальні тексти поєднують у своїй структурі вербальні та іконічні елементи й засоби інших семіотичних кодів, напр. колір, шрифт тощо [2, с. 3] та переважно спрямовані на візуальне сприйняття адресатом [98, с. 334]. Дослідники наголошують, що ці елементи мають утворювати єдине взаємопов'язане ціле [113, с. 5–6], тобто важливою є не лише наявність у тексті різних семіотичних кодів, а саме їхня взаємодія [203, с. 250]. Взаємодія користувачів соціальних мереж також виявляється мультимодальною, оскільки відреагувати на повідомлення співрозмовника можна не лише вербально (тобто написати текстовий коментар), а й вербалізовано (оскільки ці реакції прописані текстом), напр., натиснувши на кнопку «Подобається», що надає доступ до низки реакцій: «подобається», «у захваті», «ха-ха», «тримаймося», «овва», «сумно», «злість», і квазіфізично (додавши в коментар емодзі, щоби проілюструвати фізичну реакцію, або анімоване чи статичне зображення із цією ж метою). З огляду на це розглянемо більш детально графічні, іконічні та орфографічні засоби вираження вербальної агресії.

У текстових коментарях (вербальних реакціях) часто натрапляємо на зміну регістра літер. Йдеться про навмисне чи ненавмисне зловживання великими літерами та вживання великої літери замість малої і навпаки. Так, адресант може вжити велику або малу літеру в ситуаціях, коли це не відповідає чинним нормам, з метою привернути увагу адресата до певного слова (часто маркера вербальної агресії): *Como se ven de bellos todos los oligarcas en ese nido de RATAS que tienen aunque es una pequeña parte* (укр. «Як гарно виглядають всі олігархи у своєму

щурячому гнізді») (Facebook, 19.04.2021); *He humana a ЧМО* (Facebook, 25.03.2023); *Hay que tener la CARA más dura que el MÁRMOL* (укр. «Який же він нахаба!», дослівно: «Треба мати обличчя твердіше за мармур», вмотивовано іспанською ідіомою «tener cara dura» → дослівно «мати тверде обличчя» → «бути нахабою») (Facebook, 29.12.2022); *Міністерству пОхорони України загалом і Ляшку зокрема* (Facebook, 22.08.2021); *Buena muestra de tú Labor Pedagógica* 🤗🤗 (укр. «Гарний приклад твоєї педагогічної діяльності») (Facebook, 01.08.2022).

Зловживання великими літерами на письмі сприймається як крик: *І ЩО ЗРОБИВ ДЛЯ УКРАЇНИ, ТІЛЬКИ ВМІЄШ ГАДИТИ!!!* (Facebook, 04.05.2022); *JUANES ERES UNA VERGÜENZA PARA TU PUEBLO* (укр. «Хуанес, ти ганьбиш свій народ») (Facebook, 26.05.2022).

Навмисна зміна регістру літер під час написання власних назв може позначати зневажливе, презирливе ставлення адресанта до особи, на яку скеровано агресію. В соціальних мережах апелятивація («перехід власних іменників (онімів) до розряду загальних без зміни форми» [38, с. 61]) використовується не лише з метою узагальнення, а й для дискредитації референта, оскільки у цьому випадку власна назва прирівнюється до загальної назви й набуває оцінного значення. Так, в українськомовному сегменті соціальної мережі Facebook натрапляємо на умисне написання з маленької літери таких власних назв, як-от «росія», «кремль», «путін» та інших лексем, пов'язаних із країною-терористкою: *Коли командувачем так званої «сво» призначили суровікіна – він влаштував масову атаку по Україні. Нещодавно призначили герасімова. І він відзначається перед путіним – вбиває цивільних. Терористична держава росія має зникнути назавжди* (Facebook, 19.03.2023). Натрапляємо й на інші випадки апелятивації з метою висловлення зневажливого ставлення до референта: *prefiero mil Pedro Sánchez que un solo corcuera tu y felice os habeis aliado con vox y pp para derrocar a Sánchez ¿a cambio de que no se?* (укр. «Я віддаю перевагу тисячі Педро Санчесів, ніж одному коркуері, ви з феліпе об'єдналися з вокс і пп (назви політичних партій «Vox» і «Partido Popular» – М. Г.), щоб скинути Санчеса в обмін

на хто зна що?» (Facebook, 30.07.2020); *Спроба аристовича строить з себе дурочку не проканала* (Facebook, 26.06.2023). Зазначимо, що зміна регістра літер маркує агресію лише в контексті агресеми, оскільки не всі користувачі соціальних мереж мають необхідні навички для роботи із текстом або друкують швидко, тому можуть припускатися помилок, або опанували правопис не в повному обсязі. Зі свого боку, написання власних назв із великої літери не маркує нейтральне або позитивне ставлення мовця до референта, оскільки сучасні мобільні телефони мають функцію «автозаміна», що може автоматично виправляти допущені помилки.

Іншим частотним явищем в текстах коментарів та дописів в соціальній мережі Facebook є графічне табування слів, що належать до мови ворожнечі (йдеться не лише про нецензурну лексику, а й про ворожі висловлювання, погрози або напади на людину чи групу людей). Компанія Meta використовує штучний інтелект, що дає змогу фіксувати та видаляти потенційно деструктивний контент, перш ніж інші користувачі його побачать та поскаржаться на нього. Задля того, щоб соціальна мережа «пропустила» слово, коментатори змінюють його написання: коментатори, що володіють однією мовою, усе ще здатні декодифікувати вислів, утім програмне забезпечення не виявляє в цих елементах забороненого змісту: *Están bien pen***os pero lástima que no tengan solución alguna* (укр. «Вони доволі тупі, але шкода що в них немає ніякого рішення»; інструментом кодифікації є символ «астериск», декодифікований варіант – «pendejos», тобто один астериск вжито замість однієї літери) (Facebook, 12.01.2021); *Gente mis3r@ble* (укр. «Жалюгідні люди»; інструментом кодифікації є цифра «3» й символ «равлик», такий вибір символів вмотивовано схожістю написання, порівн. кодифікований варіант «mis3r@ble» і декодифіковану лексему «miserable») (Facebook, 01.07.2021); *бормотуха у тя за парєбріком, рва#ь раісь#кая* (інструментом кодифікації є символ «октоторп», декодифікований варіант: «рвань раіськая», в першому випадку октоторп вжито через схожість написання з літерою «н», у другому випадку символ додано в середину слова з

метою екранування (щоб соцмережа не видалила коментар), утім сам символ під час читання ігнорується людиною) (Facebook, 19.12.2021); *el Esteban es un claro ejemplo de la gente más estu...a qué uno puede encontrar* (укр. «Естебан – яскравий приклад **найгупішої** людини, яку тільки можна знайти»; інструментом кодифікації є символ «крапка», декодифікований варіант – «estupida», тобто замість однієї літери вжито одну крапку) (Facebook, 15.01.2022); *Que gente de mierda que culpa tiene el arbolito hijos de la gran p... no se les puede llamar con otro nombre* (укр. «Що за паскудний народ, в чому винні маленькі деревця? **сучі** діти, по-іншому їх не назвеш»; інструментом кодифікації є трикрапка, що використовується для акросемії, тобто скорочення слова «puta» до першої літери) (Facebook, 06.12.2020); *іди на..., кремлебот – ця хрень вже не працює, змінюй методичку* (акросемія, подібно до попереднього прикладу) (Facebook, 30.05.2022).

У контексті кодифікації інвектив в українськомовному сегменті соціальної мережі Facebook окремо розглянемо такі приклади: «*арестович – коZел !*» (Facebook, 26.06.2023). Виявляємо кодифіковану інвективу «коZел» (декодифікована лексема «козел»; «1. мол., крим.; презирл. Зрадник, донощик <...> 2. крим.; зневажл. Пасивний гомосексуал <...> 3. крим. Найобразливіша лайка, адресована особі чоловічої статі у кримінальному середовищі» [119, с. 179–180]). Інструментом кодифікації є літера латинського алфавіту «Z», наразі вона (також літери «V», «O») є символом російської агресії, сучасним аналогом свастики Третього Рейху. Оскільки «Z» з одного боку є символом російської агресії, а з іншого – літерою алфавіту, її використовують у контекстах, пов'язаних із рф (напр., щоби наголосити на зв'язку з рф): *Роззіяне завжди брешуть!!!* (Facebook, 18.06.2023); *Вихід із конфлікту – це коли розія покине територію України 🍌* (Facebook, 07.10.2022). На нашу думку, кодифікація не є самостійним маркером вербальної агресії (за винятком вживання літери «Z»), оскільки її застосування об'єктивно вмотивоване правилами поведінки на ресурсі. Іншим можливим поясненням вживання кодифікованих лексем вважаємо небажання адресанта «вимовляти» табуйовані слова, що в усному мовленні реалізується як павза або

промовляння пошепки. Так, користувачі соцмережі вдаються до використання різносистемних графічних елементів: астериск, равлик, октоторп (гештег), цифри, крапки з різним значенням (одна крапка замість однієї літери, трикрапка замість всієї лексеми тощо) з метою екранування певного «забороненого» слова. Ці елементи можуть вживатися замість літери (вибір символу може бути вмотивовано схожістю написання, але це не є обов'язковою умовою) або поміж літер (тоді символ не вимовляється і має суто технічне значення – власне кодифікація лексеми).

У цьому аспекті доречно розглянути навмисне «передавання звуків однієї мови графічними засобами іншої мови, тобто вживання слова як фонетичного (графічного) варваризму в тканині іншої мови» [121, с. 23] з метою іронізування та висміювання осіб, на яких скеровано агресію: *Пам'ятник шальной імператрице будет воссоздан в Якутии из материала наиболее подходящего* (транскрибування російської мови; йдеться про пам'ятник російській імператриці Катерині II, що його було демонтовано в центрі Одеси; фрагмент «шальная імператрица» є прецедентним текстом, а саме – рядком з пісні Ірини Аллегрової про імператрицю легкої поведінки, цю номінацію вмотивовано репутацією Катерини II) (Facebook, 17.01.2023); *Ректором буде лєгітімний проФФеССор, а секретарем його перша ледЯ* (виявляємо пародію на безграмотне написання колишнього президента України Віктора Януковича; натрапляємо на мем «проффесор», вмотивований відомою помилкою, що її зробив В. Янукович в анкеті кандидата на пост президента України, та на мем «легітімний», вмотивований зверненням В. Януковича після його втечі в Ростов-на-Дону у 2014 році про те, що він залишається «єдиним легітімним президентом України та верховним головнокомандувачем») (Facebook, 30.12.2022).

Натрапляємо на подовження голосних і приголосних літер, що сприймається як крик і вживається зокрема для привернення уваги до певної лексеми. Це явище є виявом емоцій і стає маркером вербальної агресії лише за умови наявності самостійних маркерів: *Fueraaaaaa* (укр. «геть») (Facebook,

04.07.2022); *Miserablessssss es poco!!!!!!!!!!!!!!* (укр. «Жалюгідні – це м'яко сказано») (Facebook, 23.11.2020); *Desgraciadossss ojalá os pagen con la misma moneda,pero en la cárcel que será peor* (укр. «Сподіваюся, вам, падлюки, відплатять тією ж монетою, але в тюрмі, що буде ще гірше») (Facebook, 26.02.2022); *lo q merecen es palo esos hptasss* (укр. «ці лицеміри заслуговують на те, щоби їх вбили») (Facebook, 26.02.2022).

На графічному рівні виявляємо повторення знаків оклику або питання. Такі заклики імітують емоційність та підвищення голосу, сприймаються як крик, а кількість окличних та питальних знаків ілюструє рівень експресивності висловлення: *попитом не користуєтесь, пане хаме!!* (Facebook, 07.05.2023); *aprende a escribir, analfabeto !!* (укр. «навчися писати, безграмотний !!») (Facebook, 26.05.2022); *Коняча голова знову казки придумує!!! Все рівно здохнеш падаль а по твоєму не буде!!!* (Facebook, 10.10.2022); *Cobardes descerebrados!!!!* (укр. «Безмозгли боягузи!!!!») (Facebook, 06.10.2020); *А з якої гори ця мавпа злізла???* (Facebook, 12.12.2021); *usted en que mundo vive???? En el de la demencia moral ???* (укр. «в якому світі ви живете???? У світі морального божевілья???)» (Facebook, 24.01.2022); *Коли вже він нажереться???????????* (Facebook, 01.03.2022); *???... hablaba con pedro... tu sigue tu curso* (укр. «????... я розмовляв з педро... ти йди куди йшов») (Facebook, 10.04.2021); *ЗАКАЗУХА І ФЕЙК!!!!!! ЖУРНАШЛЮХИ ТУПИ!!!!!!* (Facebook, 23.03.2022). Варто зазначити, що таке вживання розділових знаків вважаємо маркером вербальної агресії лише в контексті агресеми.

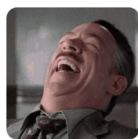
У цьому аспекті доцільно зазначити про вживання відкритої та закритої дужки в комунікативному акті вербальної агресії (актуально для українськомовного сегменту соцмережі Facebook). Символ відкритої дужки «(» здебільшого позначає сумний вираз обличчя, зі свого боку закрита дужка «)» є символом усмішки (первісні смайлики: «:(», «:)»), тобто вони є квазіфізичною (невербальною) реакцією: *Нада було ту бляшанку засунути йому в дупло!!!!(((((((* (Facebook, 04.09.2021); *ого"або й англійської" :)))* рівень пихи та зарозумілості

заикалює (Facebook, 14.04.2021); *Насувати у свій висір „інформації„ з помийок і сидіти на сра@ці рівно((((Facebook, 29.12.2020); Пішли нахер))) (Facebook, 26.05.2021). На нашу думку, маркером вербальної агресії може стати символ закритої дужки «)», оскільки в контексті агресивності цей символ створює відчуття того, що адресант кепкує з адресата, сприймає його чи предмет бесіди несерйозно.*

Поміж нелітерних маркерів, що трапляються в комунікативному акті вербальної агресії, виявляємо емодзі, тобто піктограми, що зображують людей, тварин, рослини, природні явища, предмети побуту, символи тощо. Емодзі є інтуїтивно-зрозумілими та сприяють мовній економії, адже одна піктограма може замінити ціле речення. Розглянемо приклад: *«Я називала це «у вчителя червоні дні» 🤔» (Facebook, 14.08.2021). У наведеному прикладі адресант висловлює негативне ставлення щодо дій або поведінки особи, на яку скеровано агресію (тут: вчителя). Натрапляємо на емодзі, що ілюструє жест «фейспалм» 🤔 – піднесення долоні до обличчя як прояв розчарування, сорому, збентеження у відповідь на недоречні та безглузді дії або слова співрозмовника. Зазначимо, що зустрічаємо цей емодзі лише у негативних контекстах (напр., із метою підкреслення негативного ставлення до референта). Емодзі здебільшого вживають для ілюстрації дій (напр., жестів або виразу обличчя) та емоційного стану мовця або для ілюстрації ключових слів у висловленні (зادля посилення перлокутивного ефекту), як заміник слова, словосполучення або речення, також натрапляємо на самостійне використання емодзі без текстового супроводу: *у el problema que muchos borregos lo ven bien porque lo hace su partido 🤔🤔🤔 (укр. «і проблема в тому, що багато овець вважають, що це добре, тому що це робить їхня партія»; чоловіча версія емодзі «фейспалм» (Facebook, 09.12.2020); **МІНІСТЕРСТВО ПОХОРОНИ 🤔 ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ. 🤔🤔🤔!!! (емодзі «розгніване обличчя» відображає емоційний стан мовця, емодзі «великі пальці вниз» відображають негативну оцінку об'єкта агресії або його дій) (Facebook, 12.07.2021); *Payaso 🤔🤔🤔 de 🤔🤔🤔 (укр. «Довбаний клоун»; емодзі «клоун» ілюструє ключове слово – інвективу «payaso» (укр. «клоун»; «про несерйозну людину, схильну смішити*****

людей своїми висловами або вчинками» [202, с. 238]), емодзі «купка екскрементів» вжито замість лексеми «mierda» (укр. «лайно») для формування оцінного ад'єктивного словосполучення «de mierda», що вживається на позначення чогось поганої якості, непотрібного, підлого) (Facebook, 12.11.2022); 🤢🤢🤢🤢🤢🤢 (емодзі «щур» вжито замість лексеми з інвективним значенням «rata» (укр. «щур»; «1. Злодій. 2. Підла людина. 3. Скупий» [202, с. 269]), емодзі «гроші в очах» вживається в контекстах, пов'язаних із грошима, тут ці емодзі взаємодоповнюють одне одного: «вони злодії, вони крадуть гроші») (Facebook, 30.07.2021); *basta de consejos y aprende ortografía* 😏😏 (укр. «перестаньте давати поради і навчіться писати правильно»); емодзі «усміхнене обличчя» і «підморгує обличчя з язиком» мають позитивну семантику, їх вживають задля ілюстрації почуття радощів, загравання, утім в контексті агресивності емодзі набувають інших рис і створюють відчуття того, що мовець не є щирим у своїх почуттях, кепкує зі співрозмовника, сприймає його чи предмет бесіди несерйозно) (Facebook, 26.05.2022).

Анімовані та статичні зображення, наліпки також вживаються задля ілюстрації дій (жестів, виразу обличчя тощо) та емоційного стану мовця, фізичної або вербальної реакції на повідомлення співрозмовника. Зокрема йдеться про

меми, напр., «сміх Джеймсона» (джерелом цього мему є епізод із другої частини фільму «Людина-Павук» 2004 р., у якому бос Пітера Паркера сміється, закинувши голову назад), що вживається як сардонічний сміх, або мем «¡Usted

como es de bruta!» (укр. «Яка ж Ви тупа!»); джерелом є репліка Хьюго Ломбарді у колумбійському серіалі «Yo soy Betty, la fea», 1999–2001 рр. (укр. «Я – негарна Бетті»)), що вживається для висловлення сумнівів щодо інтелектуальних здібностей адресата. Вважаємо, що меми із текстовим супроводом є повноцінними висловленнями, як і суто текстові коментарі, тому

також можуть містити маркери вербальної агресії. Так, у мемі «¡Usted como es de bruta!» (укр. «Яка ж Ви тупа!») маркером вербальної агресії стає інвектива «bruta» (укр. «тупа»). Мем «Сміх Джеймсона» не має текстового супроводу, натрапляємо на квазіфізичну реакцію на слова або дії співрозмовника.

2.3. Лінгвопрагматичні вияви агресії в мережевому дискурсі

Комунікативною інтенцією учасника (або учасників) комунікативного акту вербальної агресії є завдання шкоди особі, на яку скеровано агресію. Ця комунікативна інтенція визначає внутрішню програму мовлення комунікантів і спосіб її втілення [5, с. 326], тобто комунікативну стратегію – «комплекс (теоретичних ходів) мовленнєвих дій, що скеровані на досягнення комунікативної мети» [5, с. 118], [9, с. 40], [37, с. 25], [42], [52, с. 18], [169, с. 64–65], [187, с. 19]. Реалізації комунікативної стратегії сприяють комунікативні тактики – «сукупність прийомів і методів реалізації комунікативної стратегії» [5, с. 340]; локальні інструменти для досягнення стратегічних цілей [187, с. 19]; одна або декілька дій, що сприяють реалізації комунікативної стратегії [37, с. 27].

З метою уникнення неоднозначності в нашому дослідженні ми послуговуємось загальноприйнятим потрактуванням комунікативної стратегії («комплекс мовленнєвих дій, що скеровані на досягнення комунікативної мети» [5, с. 118], [9, с. 40], [37, с. 25], [42], [52, с. 18], [169, с. 64–65], [187, с. 19]). Для аналізу комунікативних стратегій у соціальних мережах пропонуємо послуговуватися таким алгоритмом:

1. Збір текстових даних й сегментація тексту (на цьому етапі обираємо для аналізу комунікативний акт (або його фрагмент)).
2. Ідентифікація учасників комунікативного акту, їхні ролі (автор допису, коментатор, активний читач, спостерігач тощо).
3. Визначення типу взаємодії між учасниками комунікативного акту (технічна, кооперативна, конфліктна).

4. Фіксація агресеми:

4.1. Виявлення референта (адресата вербальної агресії: це може бути дійсний або потенційний співрозмовник або особа, що не бере безпосередньої участі в комунікативному акті);

4.2. Виявлення імплікатур;

4.3. Визначення мети адресанта (для підтвердження наявності агресеми метою адресанта має бути завдання шкоди адресату; саме на цьому етапі фіксується комунікативна стратегія).

5. Аналіз комунікативних тактик, що сприяють реалізації стратегії;

6. Аналіз лексико-семантичних, граматичних, графічних, орфографічних маркерів відповідної стратегії.

2.3.1. Стратегія дискредитації

Грунтовний аналіз комунікативної стратегії дискредитації представлено у наукових розвідках О. Іссерс [41], Н. Кондратенко, А. Кисельової, Л. Завальської [187], О. Кузик [70], Л. Завальської [36], С. Нерян [98], Л. Швелідзе [133] та ін. Стратегію дискредитації розглядають в межах конфліктної взаємодії, її метою є «підривання довіри, применшення авторитету чи значення когось або чогось» [70, с. 270], приниження співрозмовника, створення його негативного образу [98, с. 169]. Часто під час реалізації стратегії дискредитації мовець негативно оцінює погляди свого опонента (не обов'язково конкретного) і вдається до критики, принижень й образ замість висловлення власних поглядів і аргументації своєї позиції [36, с. 166–167]. В межах стратегії дискредитації Н. Єльнікова виокремлює такі тактики, як-от: «дискримінація (негативна оцінка за соціальної приналежністю комуніканта, тобто через вік, стать, расу, національність тощо); спаплюження (негативна оцінка аксіологічних і морально-етичних орієнтирів, філософії, віросповідання, смаків тощо); ураження (негативна оцінка зовнішності й особистих якостей комуніканта); приниження (негативні висловлювання,

спрямовані проти честі й гідності людини» [33, с. 44]. Отже, комунікативна стратегія дискредитації є комплексом дій, що скеровані на підривання довіри, пониження, применшення авторитету чи значення адресата (особи, на яку скеровано агресію). Оскільки застосування стратегії дискредитації передбачає нанесення шкоди особі, щодо якої застосовано цю стратегію, вважаємо, що стратегія дискредитації завжди реалізується саме в комунікативному акті вербальної агресії.

Проаналізуємо реалізацію комунікативної стратегії дискредитації в соціальних мережах відповідно до запропонованого нами алгоритму.

Приклад 1. Йдеться про обговорення нової стрічки «Трикутник смутку» на сторінці однієї українськомовної медійної компанії (Facebook, 17.12.2022):

АД₁: Трикутник смутку – термін із модельного бізнесу, що означає зону між бровами, де утворюються зморшки. У цій стрічці це також і піраміда соціальної нерівності, яку Естлунд обоженює перевертати. Тож у його новому фільмі знову можна посміятися над недолугими буржуа, але чи провокує він по-справжньому, розповідає Дмитро Десятерик [посилання на статтю] [37 реакцій «подобається»; 5 коментарів]

К₁: У фільмі занадто багато росіян, при цьому їх важко відрізнити від інших, що в житті зовсім навпаки. Єдиний росіянин, який вирізняється серед інших, насправді крутий і прикольний. По-друге, для чогось Вуді Харельсона змусили говорити, що це США є вселенським злом, а не Росія. Дивно... Насправді ні. [5 реакцій «подобається»]

К₂: К₁, тільки глибоко згвалтована совком людина може так все сприйняти. Зокрема вважати гівно-олігарха родом з '90х вважати крутим. В принципі він і символізує наївних нових капіталістів з постсовка, а капітан -- наївних американських марксистів. [1 реакція «подобається»]

K₁: K₂, принаймні я нікого не ображав, хоч і згвалтований совком [1 реакція «подобається»]

Проаналізуємо детально кожний коментар.

АД₁ створює локальний комунікативний простір, ініціюючи глобальний комунікативний акт, і в такий спосіб запрошує інших користувачів соціальної мережі Facebook до взаємодії (коментування, позначення реакцій, поширення). Після створення комунікативного простору для потенційних учасників комунікативного акту АД₁ більше не бере активної участі в його розгортанні, тобто стає спостерігачем або перестає бути учасником комунікативного акту. На нашу думку, АД₁ не бере участь у подальшому обговоренні через те, що цей допис опубліковано не на приватній, а на корпоративній сторінці (одна з українських медійних компаній). На користь припущення про подальшу неучасть (пасивну участь) АД₁ у комунікативному акті також свідчить «деперсоналізований» характер допису: він є рекламним текстом, що заохочує читачів перейти за посиланням для прочитання статті, а не висловленням власної позиції. Може здатися, що у дописі наявні елементи вербальної агресії (напр., «посміятися над недолугими буржуа»), утім, вважаємо, що агресії у дописі немає, оскільки АД₁ лише констатує наявність у фільмі «недолугих буржуа» і можливості «посміятися» над ними. Вони не є живими людьми, їм не може бути завдано шкоди, тому, на нашу думку, це не є вербальною агресією.

У другому коментарі К₁ підтримує ініційований АД₁ глобальний комунікативний акт і в такий спосіб ініціює власний локальний акт (гілку коментарів), запрошуючи до обговорення інших читачів (потенційних коментаторів). Взаємодія між АД₁ і К₁, на нашу думку, має суто технічний характер: К₁ користується локальним комунікативним простором, що його створив АД₁, для висловлення власної позиції (ініціації власного комунікативного акту), оскільки коментатори не мають технічної можливості створювати власний комунікативний простір, утім, у своєму коментарі К₁ не звертається до АД₁. З огляду на це, в контексті комунікативного простору соціальних мереж пропонуємо

ввести додатковий тип взаємодії: *технічний*, коли взаємодія комунікантів одне з одним полягає лише в користуванні спільним локальним комунікативним простором. К₁ висловлює власну критичну думку стосовно референта (також тут виявляємо зміну референта з кінострічки на росіян загалом) і вдається до вербальної агресії: «для чогось Вуді Харельсона змусили говорити, що це США є вселенським злом, а не Росія. Дивно... Насправді ні». На нашу думку, про наявність агресії свідчить порушення максими схвалення (висловлення негативної оцінки щодо особи, на яку скеровано агресію – тут натрапляємо на синекдоху росія = росіяни – полягає у наявності імплікатури «росіяни є вселенським злом»), максими способу й кількості (коментар «для чогось Вуді Харельсона змусили говорити, що це США є вселенським злом, а не Росія. Дивно... Насправді ні» не є чітким і ясним, оскільки містить недостатню кількість інформації: «чому дивно»? Що саме «насправді ні»? Чому «насправді ні?»). З огляду на порушення максим кооперації виникає імплікатура: «росіяни є вселенським злом», «це очевидно і всі знають, що росіяни є вселенським злом». Хоча це твердження відповідає об'єктивній дійсності, маємо констатувати наявність вербальної агресії, що реалізується у стратегії дискредитації: мовець свідомо прагне створити негативний образ об'єкта агресії, знівелювати його цінність і значення. Реалізації стратегії дискредитації у цьому прикладі сприяють такі комунікативні тактики, як-от: комплекс *тактик подиву й апеляції до очевидності* («Дивно...»), що актуалізує пресупозицію «це очевидно, що росіяни є вселенським злом» (*тактика подиву* бере участь в організації мовленнєвого акту, тобто є способом реалізації тактики апеляції до очевидності; *тактика апеляції до очевидності* є маніпулятивною тактикою, що «грає» на почутті власної гідності й гордості потенційного співрозмовника, актуалізує поведінку натовпу: «якщо це всі знають, отже це є правдою»); *тактика гіперболізації* («є вселенським злом»), що дає змогу привернути увагу читача й підкреслює емоційний зміст повідомлення, актуалізує оцінне сприйняття мовцем особи, на яку скеровано агресію; *тактика навішування ярлика* за умовною моделлю «X є N», де X – це особа, до якої

застосовано стратегію, а N – щось негативне (актуалізується у лексемі з негативною семантикою): «росіяни є вселенським злом» (зазначимо: ця тактика сприяє реалізації стратегії дискредитації лише за наявності хоча б формального пояснення, напр., в комплексі із тактикою апеляції до очевидності; без відповідної аргументації йдеться не про дискредитацію, а про образу). На лексико-граматичному рівні реалізації стратегії дискредитації фіксуємо вживання прислівників з оцінною семантикою («Дивно...», «Насправді») й нечленованих речень.

K₂ підтримує ініційований K₁ локальний комунікативний акт і в такий спосіб ініціює власний (який, утім, не дістає подальшого підтримання). Взаємодія K₂ й K₁ є конфліктною, виявляємо зокрема дисбаланс статусів обличчя, що реалізується у публічному висловленні критичного ставлення K₂ щодо особи K₁ у неприйнятній для цього формі (з вербальною агресією, скерованою на K₁). Фіксуємо порушення принципу ввічливості: максими схвалення (висловлення негативної оцінки щодо особи K₁ полягає у наявності імплікатур «ви є хворою людиною», «ваше сприйняття не є адекватним»), максими згоди (погляди K₁ та K₂ є протилежними й K₂ публічно про це оголошує) й максими такту (натрапляємо на тактику переходу на особистості, що полягає у критиці особи K₁, а не її позиції). Також порушено принцип кооперації, а саме максимуму способу, оскільки висловлення K₂ «тільки глибоко згвалтована совком людина може так все сприйняти» не є точним і однозначним. В наслідок цього виникають такі імплікатури: «ви – глибоко згвалтована совком людина» → «совок вас скалічив» → «ви є хворою людиною», «ваше сприйняття не є адекватним». Отже, метою K₂ є приниження й знецінення K₁, що свідчить про розгортання стратегії дискредитації. Її реалізації сприяють такі комунікативні тактики, як-от: *тактика гіперболізації* («глибоко згвалтована»), що підсилює емоційний зміст повідомлення й актуалізує негативне ставлення мовця до особи K₁; *тактика переходу на особистості* (натрапляємо на критику особи K₁, а не його позиції; метою тактики є створення у потенційних читачів відчуття недовіри до особи, до

якої застосовано тактику, через висловлення негативного ставлення до неї (часто з елементами образи та приниження), а не критики її аргументів) й *тактика навішування ярлика* за умовною моделлю «тільки X може вважати, що N є P», де X – це особа, на яку скеровано агресію (тут: K₁), N – це негативне явище («гівно-олігарх»), P – позитивне явище («крутий»), ця тактика реалізує стратегію дискредитації завдяки наявності відповідної аргументації (тут: в комплексі із тактикою наведення аргументу); *тактика наведення аргументу* (у нашому прикладі аргументом є приклад «Зокрема...»), з метою довести, що позиція K₂ не є суб'єктивною, а підкріплена фактами, доказами, прикладами. На лексико-граматичному рівні реалізації стратегії дискредитації фіксуємо вживання лексем з негативною й гіперболізованою семантикою («глибоко згвалтована»), жаргонізмів («совок»), вульгаризмів («гівно-олігарх»), вживання на адресу співрозмовника граматичних форм 3-ої особи («може сприйняти», «може вважати»). З огляду на наявність імплікатури «ви є хворою людиною», вважаємо словосполучення «глибоко згвалтована совком людина» інвективною.

K₁, попри наявний конфліктний тип комунікативної взаємодії, не полишає локального комунікативного акту й робить спробу «реабілітуватися» в очах потенційних читачів. Для цього K₁ привселюдно погоджується із тезою K₂ («хоч і згвалтований совком»), але порушує принцип ввічливості – максимуму скромності (наголошує на своїх перевагах: «принаймні я нікого не ображав») – й принцип кооперації: максимуму способу й релевантності, внаслідок чого виникають такі імплікатури: «я погоджуюся, що моє сприйняття не є адекватним» (публічно погоджуюся, насправді – ні), «ви вдаєтеся до образ» + «я не вдаюся до образ» → «ваш недолік є значнішим за мій» → «ви гірший за мене». Оскільки кінцевою метою K₁ є знецінення K₂ (зокрема в очах читачів), що є завданням шкоди, вважаємо, що це комунікативний акт вербальної агресії, що її реалізовано за допомогою стратегії дискредитації. Цьому сприяють такі комунікативні тактики: *тактика створення контрасту* за умовною моделлю «X поганий, але Y ще гірший», де X (K₁) вживається для створення вигідного контрасту, щоби

підкреслити негативні якості Y – особи, на яку скеровано агресію (K_2), у нашому прикладі виявляється у такий спосіб: « K_1 можливо (лише за словами K_2) має неадекватне сприйняття, але не вдається до образ, але K_2 вдається до образ, тобто є гіршим за K_1 », *тактика викриття в лицемірстві* (полягає у тому, що мовець дискредитує опонента за допомогою апеляції до невідповідності опонента його ж моральним принципам), тут реалізується у такий спосіб: «хоча я й згвалтований совком /моє сприйняття можливо не є адекватним/, я не вдаюся до образ, а ви вдаєтесь»; *тактика перекручування*, тобто використання аргументів опонента у ситуації, що є вигідною для мовця, коли цей аргумент набуває іншого, часто викривленого значення (у нашому випадку аргумент «згвалтований совком» вжито з метою створення вигідного K_1 контрасту).

Розглянемо приклад 2. Натрапляємо на цю гілку коментарів під дописом-щоденним звітом Міністерства охорони здоров'я Іспанії (Ministerio de Sanidad) щодо кількості хворих на Covid-19 (Facebook, 28.10.2021):

K₃: 1- Estamos en mínimo de contagios desde julio del año pasado.

2- Hemos bajado de 20 fallecidos diarios (media a 7 días).

3- Somos el país en mejor situación de contagios de Europa, solo por detrás de Polonia.

Y aún así los 3 tristes negacionistas/antivacunas/conspiranoicos siguen insistiendo en sus tonterías.

Pobres 🤔 [40 реакцій, з них 24 – «подобається», 11 – «ха ха», 4 – «у захваті», 1 – «злість»] [укр. «1- У нас найнижча кількість заражень з липня минулого року. 2- Ми зменшили кількість смертей до 20 на день (в середньому за 7 днів). 3- Ми є країною з найкращою ситуацією щодо зараження в Європі, поступаючись лише Польщі. І все ж 3 сумні заперечувачі/антивакцинатори/прибічники теорії змови продовжують наполягати на своїх нісенітницях. Бідолахи»].

K₄: K₃, Sigues creyendo en los reyes magos ? Mienten con las cifras de muertes, no veo la TV [3 реакції, з них 2 – «подобається», 1 – «ха ха»]

[укр. «Ти все ще віриш в трьох царів? Вони брешуть про цифри смертності, я не дивлюся телевизор». Зазначимо: йдеться про трьох царів-волхвів, що принесли малюку-Ісусові дари на його народження; в іспанськомовних країнах існує традиція: в ніч з 5 на 6 січня три царі приносять хорошим дітям подарунки].

K₃: K₄, el que debe creer en Papá Noel eres tú, que niegas la realidad
 [5 реакцій, з них 3 – «подобається», 2 – «ха ха»] [укр. «це ти певно віриш в Санта-Клауса, бо заперечуєш реальність»].

Проаналізуємо детально кожний коментар.

K₃ ініціює локальний комунікативний акт, мотивований наявністю великої кількості так званих «negacionistas/antivacunas/conspiranoicos» (укр. «заперечувачі/антивакцинатори/прибічники теорії змови») у коментарях до щоденного звіту Міністерства охорони здоров'я Іспанії. Взаємодія K₃ та АД₂ (Міністерства охорони здоров'я Іспанії) є технічною, тому не підлягає подальшому аналізу, а взаємодія K₃ з потенційними коментаторами може мати два напрями: кооперативний (з тими, хто поділяє позицію K₃) та конфліктний (з тими, хто не поділяє погляди K₃). K₃ висловлює власну критичну думку щодо осіб, які заперечують існування Covid-19, і вдається до порушення принципу ввічливості: максими схвалення (тут виявляємо висловлення негативної оцінки щодо осіб коментаторів і їхньої діяльності через інвективи «negacionistas» укр. «заперечувачі», «antivacunas» укр. «антивакцинатори», «pobres» укр. «бідолахи», «conspiranoicos» укр. «прибічники теорії змови», оцінно забарвлені лексеми «siguen insistiendo en sus tonterías» укр. «продовжують наполягати на своїх нісенітницях»), максими згоди (на позначення поглядів своїх опонентів K₃ вживає оцінно забарвлену лексему «tonterías» укр. «нісенітниця») (відповідно до тлумачного словника, лексема «tonterías» має такі значення: «1. ж. Іменник до «дурний»; 2. ж. Нерозумний вислів або вчинок; 3. ж. Несуттєвий вислів або вчинок; 4. ж. Річ, що не має особливого сенсу або значення» [205], тобто лексема «tonterías» вживається на позначення висловів, вчинків, речей, що є

нерозумними й абсурдними), відповідно, К₃ висловлює неодностайність у поглядах, оскільки вважає погляди опонентів абсурдними), максими симпатії (зазначимо, що мережеве спілкування допускає відхилення від правил етикету, зокрема, ігнорування етикетних формул, тому порушенням максими симпатії тут є вдавання до прямих образ інших коментаторів, знецінення їхньої позиції). З огляду на це, метою К₃ є, зокрема, позбавлення значущості коментаторів із протилежною думкою, відповідно фіксуємо розгортання стратегії дискредитації. Окрім лексико-семантичних маркерів реалізації цієї стратегії, наявні графічні (емодзі 😂 «плачу від сміху», що ілюструє фізичну реакцію й емоційний стан К₃) й граматичні: вживання на адресу (потенційних) співрозмовників (тобто осіб, що беруть участь у глобальному комунікативному акті й можуть долучитися до локального комунікативного акту, ініційованого К₃) граматичних форм 3-ої особи «siguen insistiendo» укр. «вони продовжують наполягати». Також фіксуємо прецедентне висловлювання: «3 tristes negacionistas/antivacunas/conspiranoicos siguen insistiendo en sus tonterías» укр. «3 сумні заперечувачі/антивакцинатори/прибічники теорії змови продовжують наполягати на своїх нісенітницях», що є креативною трансформацією відомої іспанської скоромовки «tres tristes tigres tragaban trigo en un trigal» укр. «три сумні тигри ковтали пшеницю на пшеничному полі». Виявляємо порівняння осіб, на яких скеровано агресію, («3 tristes negacionistas/antivacunas/conspiranoicos» укр. «3 сумні заперечувачі/антивакцинатори/прибічники теорії змови») з трьома сумними тиграми, що поводяться абсурдно (адже тигри не їдять пшеницю), тобто йдеться про те, що діяльність цих осіб позбавлена здорового глузду. На нашу думку, ця оказіональна трансформація в межах стратегії дискредитації свідчить також про наявність стратегії креативізації. Реалізації стратегії дискредитації сприяють такі тактики, як-от: *тактика наведення аргументу* (на початку коментаря коментатор наводить низку аргументів на користь своєї позиції), *тактика навішування ярлика* за умовною моделлю «X робить NA», де X – особа, на яку скеровано агресію («negacionistas» укр. «заперечувачі», «antivacunas» укр. «антивакцинатори»),

«conspiranoicos» укр. «прибічники теорії змови»), а NA – діяльність, що є абсурдною, непотрібною, шкідливою («siguen insistiendo en sus tonterías» укр. «продовжують наполягати на своїх нісенітницях»), ця тактика реалізує стратегію дискредитації завдяки наявності відповідної аргументації позиції К₃ на початку коментаря), *тактика ілюстрації* (оскільки в мережевому спілкуванні, за винятком комунікації в режимі відеозв'язку, бракує відомостей про невербальні реакції, комуніканти прагнуть проілюструвати свої дії та емоційний стан і вживають зокрема емодзі; натрапляємо на емодзі «плачу від сміху» 🤔, що зображує обличчя з широкою усмішкою, піднятими бровами й усміхненими очима зі сльозами від сміху, з огляду на наявність агресивності вважаємо, що у цьому випадку це є висміюванням коментаторів), *тактика насмішки* (за допомогою емодзі «плачу від сміху» 🤔 К₃ уїдливо насміхається з коментаторів, що мають протилежну думку), *тактика применшення значущості й тактика надання суб'єктивної негативної оцінки* (К₃ вживає на позначення позиції інших коментаторів оцінно забарвлену лексему з семантикою абсурдності «tonterías» укр. «нісенітниця»).

К₄ підтримує ініційований К₃ локальний комунікативний акт. Фіксуємо конфліктний тип взаємодії, що виявляється зокрема у порушенні К₄ принципу ввічливості: максими такту (неповага до особистих кордонів К₃ виявляється зокрема у ТИ-номінації), максими схвалення й скромності (К₄ вважає за недолік перегляд телевізору й акцентує на тому, що він його не дивиться, на відміну від К₃), максими згоди (К₄ не висловлює порозуміння й не виявляє однакості в поглядах з К₃). Порушення принципу кооперації, зокрема, максими кількості інформації (хоча про телевізор не йшлося, К₄ зазначає, що не дивиться його) й способу висловлення (запитання «Sigues creyendo en los reyes magos ?» укр. «Ти все ще віриш в трьох царів?» вжито у переносному значенні, К₄ апелює до наївності К₃, оскільки в царів вірять лише маленькі діти), стає причиною виникнення таких імплікатур: «Ти наївний, як маленька дитина?», «ти дивишся телевізор», «по телевізору брешуть», «я не дивлюся телевізор», «ти наївний, бо

віриш тому, що кажуть по телевізору», «я – дорослий, а ти – мала дитина», «я маю рацію, бо я дорослий». К₄ применшує авторитет К₃, прагне підірвати довіру потенційних читачів до нього. Відповідно, фіксуємо розгортання стратегії дискредитації, а її реалізації сприяють такі тактики, як-от: *тактика переходу на особистості* (замість критики аргументів К₃ К₄ вдається до висловлення критичного ставлення до особи К₃: «Sigues creyendo en los reyes magos ?» укр. «Ти все ще віриш в трьох царів?»), *тактика навішування ярлика* за умовною моделлю «Х робить НА», де Х – особа, на яку скеровано агресію, а НА – діяльність, що є абсурдною, непотрібною, шкідливою (тут Х – К₃, НА – «вірити в трьох царів» й «дивитися телевізор», формальною аргументацією, що дає змогу зафіксувати саме стратегію дискредитації, є тактика апеляції до очевидності: «Mienten con las cifras de muertes» укр. «Вони брешуть про цифри смертності»), *тактика применшення значущості* (К₄ применшує значущість слів К₃ через апеляцію до його наївності, тобто позиції «дитини», й своєї позиції «дорослого», що виявляється в імплікатурах «я – дорослий, а ти – мала дитина», «я маю рацію, бо я дорослий»), *тактика апеляції до очевидності* (К₄ з позиції «дорослого» авторитетно стверджує, що «Mienten con las cifras de muertes» укр. «Вони брешуть про цифри смертності» й, з огляду на наявність імплікатур «по телевізору брешуть», «я не дивлюся телевізор», маніпулятивно «грає» на почутті власної гідності й гордості К₃ актуалізує поведінку натовпу: «якщо це всі знають, отже, це є правдою», й у такий спосіб знову повертає К₃ до позиції «дитини»), *тактика запитання з підтекстом* (експліцитно К₄ дає можливість К₃ відповісти на запитання «Sigues creyendo en los reyes magos ?» укр. «Ти все ще віриш в трьох царів?» й реабілітуватися, але імпліцитно наявна пресупозиція «Ти ще не подорослішав» й за будь-якої відповіді К₃ залишиться в позиції «дитини»), *тактика переходу на «ти»* (за наявності агресії має функцію зниження статусу особи, на яку скеровано агресію, тобто К₄ у такий спосіб підтверджує, що статус К₃ є нижчим за його (про те, що «перехід на «ти» є способом вираження мовцем зверхнього ставлення до співрозмовника, образою, прийомом «пониження» його соціального

статусу», зазначає і Л. Білоконенко [9, с. 140])). У наведеному прикладі стратегія дискредитації реалізована передусім на граматичному рівні: ТИ-номінація (звертання до незнайомої людини на «ти»: «Sigues creyendo» укр. «Ти все ще віриш») й запитання у непрямій функції.

В наступному коментарі К₃ робить спробу реабілітувати своє становище. Для цього він вдається до взаємного звинувачення (тактика «ти дурак» – «сам дурак») й порушення принципу ввічливості: максими такту (неповага до особистих кордонів К₄ виявляється зокрема у ТИ-номінації), схвалення (К₃ висловлює негативну оцінку щодо К₄), згоди (К₃ не висловлює порозуміння й не виявляє одностайності в поглядах з К₄) тощо; й принципу кооперації, зокрема максими способу висловлювання (вислів «creer en Papá Noel» укр. «вірити в Санта-Клауса» вжито у переносному значенні «бути наївним»). З огляду на це виявляємо такі імплікатури: «це ти віриш в Санта-Клауса», «я не вірю в Санта-Клауса», «це ти – дитина», «я – дорослий», «ти нічого не розумієш», «я все знаю». Відповідно, метою К₃ також є применшення авторитету К₄ й підірвання довіри потенційних читачів, що є наслідком застосування стратегії дискредитації. Її реалізації сприяють такі тактики, як-от: *тактика «ти дурак» – «сам дурак»* (виявляється у застосуванні опонентами спільного аргументу: «Sigues creyendo en los reyes magos ?» укр. «Ти все ще віриш в трьох царів?» = «el que debe creer en Papá Noel eres tú, que niegas la realidad» укр. «це ти певно віриш в Санта-Клауса, бо заперечуєш реальність» = «ти наївний»), *тактика навішування ярликів* за умовною моделлю «Х робить NA», де Х – особа, на яку скеровано агресію, а NA – діяльність, що є абсурдною, непотрібною, шкідливою (тут Х – К₄, NA – «вірити в Санта-Клауса» й «заперечувати реальність»), *тактика апеляції до очевидності* (К₃ вживає абстрактну лексему «realidad» укр. «реальність» й не конкретизує її, а маніпулятивно «грає» на почутті власної гідності й гордості К₄, актуалізує поведінку натовпу: «це знають всі, це очевидно, а ти це заперечуєш»), *тактика применшення значущості* (виявляється в імплікатурах «це ти – дитина», «я – дорослий», тобто К₃ намагається змістити К₄ на позицію «дитини», а самому

піднятися на позицію «дорослого» й у такий спосіб применшити значущість слів К₄), *тактика ілюстрації* (емодзі «Ой!» 😞, що зображує усміхнене обличчя з рум'яними щоками й позначає сором'язливий сміх, збентеження або нахабне «Ой!»; тут ілюструє фізичну реакцію К₃ та його емоційний стан) й *тактика насмішки* (за наявності агресивної емоції «Ой!» 😡 актуалізує своє третє значення: нахабне «Ой!», що є глузливою насмішкою з К₄), *тактика наведення аргументу* (К₃ наводить аргумент-пояснення «que niegas la realidad» укр. «бо заперечуєш реальність» з метою підкріпити свою позицію, зробити її об'єктивною, а не суб'єктивною, і у такий спосіб закріпитися в позиції «дорослого»). У наведеному прикладі стратегію дискредитації реалізовано передусім на граматичному рівні: ТИ-номінація (звертання до незнайомої людини на «ти»: «eres tú» укр. «це ти», «niegas» укр. «заперечуєш»); й графічному: емоції «Ой!». Як бачимо, К₃ вдався до тих самих методів із тою самою метою, що й К₄, тому, на нашу думку, йому не вдалося реабілітувати своє становлення й піднятися з позиції «дитини» на позицію «дорослого».

Отже, для підтвердження розгортання комунікативної стратегії дискредитації метою адресанта має бути підірвати довіру до адресата, применшити його авторитет та значення, знищити його репутацію та повагу оточення. В контексті стратегії дискредитації частотним є порушення принципу кооперації та ввічливості, а саме їхніх максим: схвалення адресата, згоди з адресатом, такту, скромності, симпатії, способу надання інформації, кількості інформації, релевантності інформації. Ключовими тактиками, що реалізують стратегію дискредитації, є тактики навішування ярлика (за різними моделями) й апеляції до очевидності/наведення аргументу/апеляції до авторитету. Також фіксуємо допоміжні тактики: переходу на особистості, створення контрасту, переходу на «ти», викриття в лицемірстві, насмішки, применшення значущості, надання суб'єктивної негативної оцінки, тактика подиву, гіперболізації, перекручування, ілюстрації, запитання з підтекстом, «ти дурак» – «сам дурак», запитання-відповідь, надання хибної альтернативи, хибної поступки за умовною

моделлю «Це було б добре, але це не добре», повторення тощо. Поміж лексичних маркерів частотним є вживання інвектив, жаргонізмів, вульгаризмів, лексем з негативною й оцінною семантикою тощо; на граматичному рівні стратегію дискредитації здебільшого реалізовано шляхом вживання на адресу співрозмовника граматичних форм 3-ої особи, ТИ-номінації, вживання питань у непрямій функції та ін.; також частотним є вживання емодзі, напр. емодзі «плачу від сміху» чи емодзі «Ой!» тощо).

2.3.2. Стратегія завдання образи

Грунтовний аналіз комунікативної стратегії завдання образи представлено у наукових розвідках Ю. Гарюнової, Н. Єльнікової [25], Л. Завальської [35], О. Межова, М. Навальної та Н. Костусяк [95], В. Хорошилової [129], Л. Швелідзе [133, с. 182] та ін. Так, за В. Хорошиловою, стратегія завдання образи є конфронтаційною локальною стратегією, скерованою на «завдання емоційного болю адресату через негативну оцінку його особистості у цілому, окремих характеристик або поведінки» [129, с. 44]. В межах стратегії завдання образи дослідниця виокремлює такі тактики, як-от: дискримінації (навішування ярликів), приниження, ураження, спаплюження, глузування, дискредитації [129]. Л. Завальська розглядає завдання образи як комунікативну тактику і тлумачить її як «негативне оцінювання особисто співрозмовника або його дій» [35, с. 78]. Перлокутивним ефектом образи, за О. Межовим, М. Навальною та Н. Костусяк, є «почуття душевного болю, гіркоти, хвилювання» в адресата, його приниження «в очах суспільства, колег, друзів, родини»; «Основним маркером тактики образи є інвективна лексика, яка прямо через власне-лексичне значення або опосередковано за допомогою контекстного оточення виконує відповідну прагматичну функцію» [95, с. 181]. Ю. Гарюнова та Н. Єльнікова зазначають, що часто науковці уналежнюють образу до стратегії дискредитації, хоча це уналежнення видається хибним, оскільки стратегія

завдання образи і стратегія дискредитації, за дослідницями, мають різний вектор впливу. Так, за Ю. Гарюновою та Н. Єльніковою, стратегія дискредитації передбачає публічне приниження жертви, а під час розгортання стратегії завдання образи наявність спостерігачів не є обов'язковою [25, с. 15]. В аспекті диференціації дискредитації та завдання образи пропонуємо додати ще одну категорію: аргументованість. Дискредитація – тобто підривання довіри до особи – завжди є хоча б формально аргументованою, щоби опоненти перестали вірити особі, на яку скеровано стратегію, має бути причина. Образа, зі свого боку, не є аргументованою, оскільки передбачає висловлення негативної оцінки особи, на яку скеровано агресію, без мети підривання довіри, а з метою викликання в цієї особи певного емоційного стану або реакції. Зазначимо, що об'єкт образи не обов'язково безпосередньо бере участь в комунікативному акті і, відповідно, може не знати про факт завдання образи (тобто, адресант не має змоги пересвідчитися у реакції адресата), тому для фіксації комунікативної стратегії образи пропонуємо враховувати наявність такого комплексу елементів: по-перше, висловлення неаргументованої негативної оцінки особи, на яку скеровано агресію, і по-друге, ця оцінка *потенційно* може викликати в об'єкта образи почуття гіркоти, досади й душевного болю, стану роздратування. Відтак, комунікативна стратегія завдання образи є комплексом дій, що скеровані на викликання в адресата (особи, до якої застосовано стратегію) почуття гіркоти, досади й душевного болю, стану роздратування шляхом висловлення негативної оцінки адресата (особи, на яку скеровано стратегію). Оскільки застосування стратегії завдання образи передбачає нанесення шкоди особі, щодо якої застосовано цю стратегію, вважаємо, що стратегія завдання образи завжди реалізується саме в комунікативному акті вербальної агресії.

Проаналізуємо реалізацію комунікативної стратегії завдання образи в соціальних мережах відповідно до запропонованого нами алгоритму.

Приклад 1. Допис на сторінці однієї з українських медійних компаній й коментарі до цього допису (Facebook, 13.10.2021):

АД₁: Друзі, як вам кандидатка на крісло міністра оборони? [Посилання на статтю про Ірину Верещук] [150 реакцій, з них 82 – «злість», 35 – «ха ха», 21 – «подобається», 11 – «сумно», 1 – «овва»; 63 коментарі; 7 поширень]

К₁: Кандидатка до психіатра [37 реакцій, з них 35 – «подобається», 2 – «у захваті»]

К₂: З неї такий міністр оборони, як з мене космонавт [8 реакцій «подобається»]

К₃: Убога [4 реакції «подобається»]

Розглянемо кожний коментар окремо.

АД₁ створює локальний комунікативний простір, ініціюючи глобальний комунікативний акт, і в такий спосіб завдяки запитанню-пропозиції до обговорення запрошує інших користувачів соціальної мережі Facebook до взаємодії (коментування, позначення реакцій, поширення). Ввічливо-поблажливе панібратське звертання до читачів («Друзі») свідчить про формально кооперативний тип потенційної взаємодії із коментаторами й реалізацію комунікативної стратегії консолідації (створення кола «своїх» та заохочення потенційних коментаторів до долучення до цього кола). АД₁ не бере участі в подальших обговореннях, тобто його роль є суто технічною: створення локального комунікативного простору (глобального комунікативного акту). Безпосередньо у тексті допису немає експліцитних маркерів вербальної агресії, утім, констатуємо наявність агресивності, оскільки стаття, що її запропоновано прочитати, містить критичний аналіз діяльності референта і його особи загалом, з елементами сексизму (напр., «Хороша жінка, яка комусь подобається в Офісі президента» або «Матиме гарний вигляд. Говоритиме якісь правильні речі. Коли треба – критикуватиме, коли ні – мовчатиме»).

К₁ відповідає на запитання АД₁, тобто підтримує ініційований АД₁ глобальний комунікативний акт й у такий спосіб ініціює власний локальний акт, який зі свого боку не дістає подальшого підтримання. Взаємодія між АД₁ і К₁, на нашу думку, має кооперативний характер: обидва комуніканти висловлюють

критичне ставлення до референта (особи, на яку скеровано агресію), відповідно, К₁ підтримує консолідуючу комунікативну стратегію АД₁ (вступає у коло «своїх») і вдається до завдання образи: фіксуємо творчу трансформацію словосполучення «кандидатка на крісло міністра оборони» в «кандидатка до психіатра», тобто К₁ висловлює сумніви щодо психічного стану референта. Виявляємо порушення принципу кооперації, поміж інших, йдеться про максимум кількості (через порушення цієї максими фіксуємо розгортання саме стратегії завдання образи, а не стратегії дискредитації, оскільки різниця між цими двома стратегіями полягає у відсутності або наявності аргументації (хоча б формальної): порівн. образа – «він погана людина», але дискредитація: – «він погана людина, тому що...»). З огляду на те, що психіатр лікує людей, що мають психічні розлади, вдається виявити імплікатуру «вона має психічний розлад, є нездоровою». Отже, також порушено принцип ввічливості, а саме максимум такту (виявляється в публічному висловленні сумнівів щодо психічної стабільності референта), схвалення (К₁ не схвалює особу, на яку скеровано агресію, і її діяльність) й симпатії (не фіксуємо висловлення доброзичливості щодо особи, на яку скеровано агресію). Оскільки К₁ висловлює неаргументовану негативну оцінку особи референта, і ця оцінка потенційно може викликати у референта почуття гіркоти, досади й душевного болю, стану роздратування, фіксуємо розгортання комунікативної стратегії завдання образи. Реалізації стратегії завдання образи сприяють такі комунікативні тактики, як-от: *тактика перекручування й насмішки* (К₁ трансформує словосполучення «кандидатка на крісло міністра оборони», вжите в оригінальному дописі, в «кандидатка до психіатра» й у такий спосіб надає вислову глузливого значення; також це свідчить про розгортання креативної комунікативної стратегії), імпліцитна (реалізована в імплікатурі) *тактика навішування ярлика* за умовною моделлю «X є N», де X – це особа, до якої застосовано стратегію, а N – щось негативне (актуалізується у лексемі з негативною семантикою): «вона є психічно нездоровою» або «/референт–/Кандидатка до психіатра»; *тактика переходу на особистості*

(натрапляємо на критику особи референта, а не його діяльності, що реалізується в апеляції до його незадовільного психічного стану); *тактика применшення значущості* (шляхом публічного висловлення сумнівів щодо стану ментального здоров'я адресата) й *тактика надання суб'єктивної негативної оцінки й апеляції до очевидності* (K_1 висловлює негативну оцінку особи референта, утім, не наводить доказів, тобто вважає, що це є очевидним фактом, що не потребує аргументації). На лексико-граматичному рівні стратегію завдання образи маркує називне речення-констатація факту із інвективною семантикою: «Кандидатка до психіатра».

K_2 також відповідає на запитання AD_1 і, відповідно, підтримує ініційований AD_1 глобальний комунікативний акт, ініціює власний локальний акт, який зі свого боку не дістає подальшого підтримання. Взаємодія між AD_1 і K_2 , на нашу думку, також має кооперативний характер, обидва комуніканти висловлюють критичне ставлення до особи, на яку скеровано агресію. Фіксуємо порушення принципу кооперації, зокрема максими якості інформації (K_2 не є космонавтом, тобто висловлення не відповідає об'єктивній дійсності) й максими способу (висловлення не є лаконічним й однозначним й може сприйматися як «я поганий космонавт, вона поганий міністр оборони», «я гарний космонавт, вона гарний міністр оборони» тощо, тобто K_2 змушує потенційного читача самостійно робити висновок: позначимо умовно твердження «вона міністр оборони» літерою a , «я космонавт» літерою b ; якщо відомо, що $b = 0$, тоді $a \wedge 0 = 0$, відповідно твердження a не є істинним, і референт не може бути міністром оборони), максими кількості (відсутня аргументація). З огляду на те, що K_2 не є космонавтом (тобто K_2 не має відповідної освіти, кваліфікації, навичок тощо), виявляємо імплікатуру «вона не має необхідної кваліфікації для займання посади міністра оборони», що є порушенням принципу ввічливості (напр., максими схвалення). З огляду на те, що K_2 висловлює негативну оцінку особи, на яку скеровано агресію, не аргументує свою позицію, а ця оцінка потенційно може викликати в референта почуття гіркоти, досади й душевного болю, стану роздратування, фіксуємо

розгортання комунікативної стратегії завдання образи. Реалізації цієї стратегії сприяють такі комунікативні тактики: *комплекс тактик переходу на особистості, применшення значущості, надання суб'єктивної негативної оцінки та імпліцитної апеляції до очевидності* (взаємодія цих тактик дає змогу зафіксувати трансформацію імплікатури «вона не має необхідної кваліфікації для займання посади міністра оборони» в пресупозицію «референт не може бути міністром оборони»: К₂ впевнено стверджує, що референт є некомпетентним, але не наводить доказів) й *тактика насмішки й образливого порівняння* за умовною моделлю «з Х такий ..., як з мене ...», де Х – особа, на яку скеровано агресію, а другий аргумент має не відповідати дійсності. На граматичному рівні стратегію завдання образи маркує порівняльний зворот за умовною моделлю «з нього такий ..., як з мене ...».

К₃ також відповідає на запитання АД₁ (підтримує ініційований АД₁ глобальний комунікативний акт й у такий спосіб ініціює власний локальний акт). Як і в попередніх випадках, взаємодія між АД₁ і К₃, на нашу думку, є кооперативною, оскільки обидва комуніканти висловлюють критичне ставлення до особи, на яку скеровано агресію. К₃ висловлює власну думку і умисно порушує максимум якості та кількості інформації (оскільки К₃ відповідає на запитання про референта, маємо змогу виявити імплікатуру « особа, на яку скеровано агресію – убога»; лексема «убогий» вживається у таких значеннях, як-от: «1. Який живе в нестатках, злиднях; бідний; протилежне багатий. <...> 2. Такий, як у бідних, власт. бідним; недорогий, неякісний, з поганого матеріалу і т. ін. <...> 3. на що, чим. Який має або містить у собі мало, недостатньо чого-небудь. <...> 4. Невеликий, незначний обсягом, кількістю; мізерний. <...> 5. перен. Який не має в достатній кількості належних ознак, бідний змістом. <...> 6. Який має якусь фізичну ваду; покалічений. <...> 7. перен. Духовно обмежений; нікчемний» [117]; виявляємо, що ця лексема має негативно-оцінний характер і семантику «браку», отже, без аргументації висловлення про убогість референта не є істинним, тобто не відповідає об'єктивній дійсності), схвалення (К₃ виявляє негативну оцінку щодо

Розглянемо кожний коментар окремо. Педро Санчес на своїй сторінці створює локальний комунікативний простір (допис про свій черговий візит до однієї з установ), ініціює глобальний комунікативний акт. З огляду на те, що персональні сторінки відомих людей переважно ведуться не ними самими, а спеціально найманими спеціалістами (оскільки політики, співаки, актори та інші відомі люди публічно мають підтримувати певний образ, імідж, що не обов'язково корелює з їхньою справжньою особистістю), тому, як і у випадку зі сторінками компаній, фіксуємо технічний тип подальшої комунікативної взаємодії з потенційними коментаторами: «Педро Санчес» створює допис, утім, не бере участі в обговореннях.

K₄ підтримує ініційований «Педро Санчесом» глобальний комунікативний акт і у своєму коментарі висловлює гіперболізоване позитивно марковане ставлення до Педро Санчеса («el mejor Presidente de toda la historia democrática», укр. «найкращий Президент в історії демократії»: використання форми найвищого ступеня порівняння до прикметника *bueno* укр. «хороший», узагальнення за допомогою означального займенника *todo* укр. «весь»: «toda la historia democrática», укр. «в історії демократії»), при цьому відбувається зміна референта (порушення максими релевантності: в дописі референтом була не особа прем'єр-міністра, а повідомлення про один із його візитів). Принагідно зазначимо, що в комунікативному просторі соціальних мереж (не лише соціальної мережі Facebook) є не лише люди, які прагнуть реалізувати одну із своїх базових потреб – спілкування. Соціальні мережі також є майданчиком для досягнення інших цілей: заробітку, формування суспільної думки тощо, тому часто натрапляємо на ботів (спеціально створені комп'ютерні програми, що імітують поведінку живої людини, або певним чином, напр., фінансово, мотивовані люди). Здебільшого боти (програми та люди) є легко впізнаваними, оскільки спілкування з їхнього боку є «вимушеним», «неприродним», тому у нашому випадку можливі такі інтерпретації особи K₄: жива людина, що є прибічником Педро Санчеса; жива людина, що намагається у штучний спосіб вплинути на соціальну думку (бот);

комп'ютерна програма, що імітує людину, метою якої є вплив на соціальну думку (бот). З огляду на подальший розвиток комунікативного акту, К₄ не є комп'ютерною програмою, утім, визначити справжні наміри К₄ не видається можливим.

К₅ підтримує ініційований К₄ локальний комунікативний акт й у такий спосіб ініціює власний локальний акт. З огляду на те, що К₅ публічно ставить К₄ запитання особистого характеру стосовно його психічного стану, і при цьому зловживає знаками питання та великими літерами (що сприймається як підвищення тону голосу), констатуємо, що взаємодія між К₅ та К₄, на нашу думку, має конфліктний характер, оскільки К₅ висловлює критичне ставлення до позиції співрозмовника (відповідно, референт змінюється на співрозмовника). Окрім порушення максими релевантності, реалізації агресивної інтенції К₅ сприяє спосіб висловлення: пряме закрите запитання образливого змісту з хибною пресупозицією, що передбачає односкладну відповідь (так або ні), підтип т. зв. «класичного запитання про насильство в сім'ї» («*classical spouse abuse question*») [219, с. 39] (термін Д. Н. Волтона). Д. Н. Волтон дає такий зразок запитання: «Чи припинили ви жорстоко поводитися зі своїм чоловіком/дружиною?». Головна особливість цього запитання з підступом полягає в тому, що, хоч би як респондент відповів («так» чи «ні»), він погоджується з тим, що чинив насильство над чоловіком/дружиною [219, с. 39]. У нашому випадку, пресупозиція К₅ – «таке може сказати лише людина, яка має вади мозку», тобто К₅ висловлює сумніви стосовно стану ментального здоров'я К₄ і примушує К₄ визнати свою психічну неспроможність: якщо К₄ відмовиться відповідати, це буде підтвердженням неспроможності (оскільки К₄ у такому випадку не оскаржить пресупозицію К₅), якщо К₄ відповідь стверджувально, це буде виправдовуванням (підтвердженням неспроможності), якщо заперечить – буде погодженням (підтвердженням неспроможності). Відтак, окрім порушення принципів кооперативної взаємодії (зміна референту та некоректність способу висловлення, відсутність аргументації), К₅ також вдається до невічливого спілкування: порушення

максими такту (йдеться передусім про особисте запитання щодо стану ментального здоров'я), згоди (актуалізується в пресупозиції «таке може сказати лише людина, яка має вади мозку»), симпатії (виявляється у панібратському звертанні на «ти» та зловживанні питальними знаками й великими літерами, що сприймається як необґрунтоване підвищення тону голосу). З огляду на те, що висловлена позиція K₅ щодо стану ментального здоров'я K₄ потенційно може викликати в K₄ почуття гіркоти, досади й душевного болю, стану роздратування, фіксуємо розгортання комунікативної стратегії завдання образи, що реалізується передусім за допомогою комунікативної *тактики переходу на особистості й навішування ярлика* за умовною моделлю «X є N», де X – це особа, до якої застосовано стратегію, а N – щось негативне («*tienes las NEURONAS bien???*» укр. «з твоїми НЕЙРОНАМИ все гаразд???» → «у тебе є вади мозку?» → «ти психічно хворий»; «K₄ є психічно хворим») та *применшення значущості* (K₅ применшує значущість слів K₄ через апеляцію до стану його ментального здоров'я), *тактика надання суб'єктивної негативної оцінки та апеляції до очевидності* (K₅ не аргументує свою позицію, тобто сприймає її як очевидну для усіх потенційних учасників комунікативного акту, утім, без наведення доказів ці є суб'єктивною оцінкою особи референта), *тактика запитання з підтекстом* (експліцитно K₅ дає можливість K₄ відповісти на запитання «*tienes las NEURONAS bien???*» укр. «з твоїми НЕЙРОНАМИ все гаразд???» й реабілітуватися, але імпліцитно наявна пресупозиція «таке може сказати лише людина з розумовими вадами» й за будь-якої відповіді K₄ залишиться в позиції нижче за K₅), *тактика переходу на «ти»* (за наявності агресії має функцію зниження статусу особи, на яку скеровано агресію, тобто K₅ у такий спосіб підтверджує, що статус K₄ є нижчим за його), *тактика підвищення тону голосу* (виявляється у зловживанні великими літерами й знаками питання; у такий спосіб K₅ підтверджує свою зверхню позицію щодо K₄). На граматичному рівні розгортання стратегії завдання образи сприяють ТИ-номінація (звертання до незнайомої людини на «ти») й запитання образливого змісту з хибною пресупозицією; на графічному –

зловживання великими літерами та питальними знаками («*tienes las NEURONAS bien???*» укр. «з твоїми НЕЙРОНАМИ все гаразд???»). Цей прийом трактуємо як еквівалент підвищення тону голосу в розмовному мовленні.

K₄ підтримує конфліктно-орієнтований комунікативний акт, ініційований K₅, змінюючи референта з себе на співрозмовника. Виявляємо тотожний випадок: K₄, вслід за K₅, фамільярно звертається до співрозмовника на «ти» й ставить пряме особисте відкрите запитання необґрунтовано образливого змісту з хибною пресупозицією «таке може сказати лише людина з вадами мозку» (тобто, порушує максимум кількості, способу, такту й симпатії). Отже, K₄ прагне реабілітувати своє становище шляхом дзеркальної «зміни фокусу» з себе на співрозмовника і завдання йому образи. Реалізації комунікативної стратегії завдання образи сприяють такі тактики: *переходу на особистості, надання суб'єктивної негативної оцінки, апеляції до очевидності, навішування ярлика* за умовною моделлю «X є N», де X – це особа, до якої застосовано стратегію, а N – щось негативне («*las tengo muy bien y tu como las tienes*» укр. «у мене з ними все дуже добре а як у тебе» → «це в тебе є вади мозку» → «ти психічно хворий»; «K₅ є психічно хворим», утім, K₄ не пояснює свою позицію, тобто для нього вона є очевидною, утім, без доказів це є суб'єктивним твердженням) та *применшення значущості* (K₄ применшує значущість слів K₅ через апеляцію до стану його ментального здоров'я), *тактика «ти дурак» – «сам дурак»* (виявляється у застосуванні K₄ аргументу опонента: «*tu como las tienes*» укр. «а з твоїми»), *тактика запитання з підтекстом* (K₄ дає можливість K₅ відповісти на запитання «*tu como las tienes*» укр. «а як у тебе» й реабілітуватися, але імпліцитно наявна пресупозиція «таке може сказати лише людина з розумовими вадами» й за будь-якої відповіді K₅ залишиться в позиції нижче за K₄), *тактика переходу на «ти»* (за наявності агресії має функцію зниження статусу особи, на яку скеровано агресію, тобто K₄ у такий спосіб підтверджує, що статус K₅ є нижчим за його), *тактика ілюстрації* (емодзі «усміхнене обличчя з усміхненими очима» 😊, що зображує жовте обличчя з усміхненими очима та широкою відкритою посмішкою,

що показує верхні зуби; тут ілюструє фізичну реакцію К₄ та його емоційний стан; зловживання цим емодзі свідчить про інтенсивність вияву емоційної реакції) й *тактика насмішки* (за наявності агресивних емодзі «усміхнене обличчя з усміхненими очима» 😊 позначає глузливу насмішку з К₅). На граматичному рівні розгортанню стратегії завдання образи сприяють ТИ-номінація (звертання до незнайомої людини на «ти») й пряме запитання образливого змісту з хибною пресупозицією; на графічному – вживання емодзі «усміхнене обличчя з усміхненими очима» 😊, що повторюється. Зазначимо, що наявність поодиноких помилок у коментарі не є маркером вербальної агресії; на нашу думку, це пояснюється особливостями «мови інтернет-середовища», що тяжіє до спрощення та порушення певних правил, зокрема, орфографії та пунктуації.

К₅ підтримує конфліктно-орієнтований комунікативний акт. Метою К₅ все ще є викликати в К₄ почуття гіркоти, досади й душевного болю, стану роздратування, оскільки імперативне висловлення «*ve por la medicación*» укр. «підди за ліками» в контексті аналізу попередньої репліки К₅ («*tienes las NEURONAS bien???*» укр. «з твоїми НЕЙРОНАМИ все гаразд???» → «у тебе є вади мозку?» → «ти психічно хворий»; «К₄ є психічно хворим») підтверджує попередній висновок про психічну неспроможність К₄ («*ve por la medicación*» укр. «підди за ліками» → «тобі варто випити ліки, оскільки ти психічно хворий»). Розгортанню комунікативної стратегії завдання образи сприяють тактики *переходу на особистості*, *надання суб'єктивної негативної оцінки*, *апеляції до очевидності* й *навішування ярлика* за умовною моделлю «X є N», де X – це особа, до якої застосовано стратегію, а N – щось негативне («*ve por la medicación*» укр. «підди за ліками» → «тобі варто випити ліки, оскільки ти психічно хворий» → «ти психічно хворий»; «К₄ є психічно хворим») та *применшення значущості* (К₅ применшує значущість слів К₄ через апеляцію до стану його ментального здоров'я), *тактика переходу на «ти»* (за наявності агресивних емодзі має функцію зниження статусу особи, на яку скеровано агресію, тобто К₅ у такий спосіб підтверджує, що статус К₄ є нижчим за його), *тактика наказу* (використовується

для зниження статусу співрозмовника). На граматичному рівні маркерами стратегії завдання образи є ТИ-номінація та вживання наказової форми дієслова («*ve*» укр. «піді»).

Окремо в межах стратегії завдання образи розглянемо ситуацію, коли адресант умисно відмовляє адресатові в подальшій участі в локальному комунікативному акті (йдеться як про технічні можливості, що їх надає соціальна мережа Facebook, так і про вербальне «видалення» адресата з комунікативного акту). Частотними є такі варіанти: 1) задекларувати намір заблокувати співрозмовника: *„пацієнт“ бенадійний, мозок мертвий, в бан* (Facebook, 06.02.2021); *І взагалі, мабуть, я вас забаню, бо з грубіянами в мене дуже коротка розмова: "Грубіян – у бан!"* (Facebook, 25.12.2021); *Deberían banearte a ti mejor* [укр. «Їм варто було б тебе забанити»] (Facebook, 24.02.2022); *може, а Вам бан, оскільки Ви не вмієте поводитися в соціальних мережах* (Facebook, 05.04.2022); *jajaja mejor te baneo* [укр. «Хахаха краще я тебе забаню»] (Facebook, 08.06.2020); *Я думаю я вас краще забаню, не люблю витрачати час на «дискусії» з тими, хто перекручує чужі слова* (Facebook, 25.12.2020). 2) насильне змушування адресата вийти з локального комунікативного акту вербальними засобами (переважно йдеться про «наполегливе прохання піти геть» або «більше не розмовляти»): *Tu olvidaste prohibirme. Nahuy pizduy* (Facebook, 27.09.2021); *Callese señora, de seguro cria a un delincuente* [укр. «Замовкніть пані, ви точно виховуєте злочинця»] (Facebook, 28.02.2022); *ідьте в Росію, ліпити півнів за лайна* (Facebook, 26.05.2022); *Chao Sánchez. Un placer perderte de vista* [укр. «Бувай Санчесе. Приємно більше ніколи тебе не побачити»] (Facebook, 16.09.2023); *vata smerdyacha, zginь!* (Facebook, 27.11.2022); *Así que a manipular a tu casa* [укр. «Йди маніпулювати до себе додому»] (Facebook, 13.05.2021); *Poma чорного закрій* (Facebook, 11.10.2022); *eres un violador, machista, asesino, misógino y todo lo que se te ocurra. No se discuten argumentos, solo sentimientos. Saludos valiente* [укр. «ти гвалтівник, шовініст, вбивця, жінконенависник тощо. Аргументи не підлягають обговоренню, тільки почуття. Бувай сміливцю»] (Facebook, 14.08.2021); *щоб*

коментувати про розум *вивчи мову і тоді поговорим*, що з твоїм вакуумом не так (Facebook, 31.11.2022); *Y Usted también con esa ortografía calladito se ve mejor* [укр. «І Вам теж з таким правописом краще мовчати»] (Facebook, 26.05.2022). Вважаємо, що одностороннє позбавлення адресата можливості брати участь в комунікативному акті є завданням образи, оскільки, по-перше, це є виявленням неаргументованого негативного ставлення до особи, на яку скеровано агресію (йдеться про відкрите небажання з нею спілкуватися → применшення її значущості → навішування ярлика, що ця особа не є гідною для конструктивної комунікації), і по-друге, змушування особи полишити комунікативний акт потенційно може викликати в об'єкта образи почуття гіркоти, досади й душевного болю, стану роздратування.

Для підтвердження розгортання комунікативної стратегії завдання образи мовець має висловити неаргументовану негативну оцінку особи, на яку скеровано агресію, що потенційно може викликати в об'єкта образи почуття гіркоти, досади й душевного болю, стану роздратування. В контексті стратегії завдання образи частотним є порушення принципу кооперації та ввічливості, а саме їхніх максимумів: кількості інформації (є ключовим маркером для фіксації саме завдання образи, а не дискредитації), якості, релевантності та способу надання інформації; такту, схвалення й симпатії до особи співрозмовника. Ядром стратегії завдання образи є тактики переходу на особистості, применшення значущості, надання суб'єктивної негативної оцінки, апеляції до очевидності та навішування ярлика за умовною моделлю « $X \in N$ », де X – це особа, до якої застосовано стратегію, а N – щось негативне (актуалізується в лексемі з негативною семантикою). Також під час розгортання стратегії завдання образи натрапляємо на допоміжні тактики: перекручування, образливого порівняння за умовною моделлю «з X такий ..., як з мене ...», де X – особа, на яку скеровано агресію, а другий аргумент має не відповідати дійсності, запитання, переходу на «ти», підвищення тону голосу, тактику «ти дурак» – «сам дурак», тактику ілюстрації, насмішки, наказу. Поміж лексичних маркерів частотним є вживання інвектив, жаргонізмів, лексем з

негативною й оцінною семантикою тощо; на граматичному рівні стратегію завдання образи здебільшого реалізовано шляхом вживання на адресу об'єкта образи граматичних форм 3-ої особи, ТИ-номінації, вживання питань у непрямій функції, порівняльних зворотів з інвективним компонентом, наказових форм дієслова; широко представлені називні речення з інвективним компонентом; та ін.; на графічному рівні частотним є вживання емодзі, зловживання великими літерами, знаками питання та оклику тощо. В іспанськомовному сегменті соціальної мережі Facebook предметом образи переважно є розумові здібності людини, зокрема її ідеологія (напр., політичні погляди) чи вчинки, які здаються адресанту безглуздими або деструктивними, а в українськомовному сегменті натрапляємо на завдання образи з апеляцією не лише до розумових здібностей опонента, й до його зовнішності та статі.

2.3.3. Стратегія погрози

Погроза як предмет лінгвістичного дослідження постає в центрі уваги таких українських та зарубіжних науковців, як Л. Білоконенко [9], Н. Войцехівська [19], К. Коротич [66], К. Тараненко [120], О. Пономаренко [104], Ю. Кекало [51], О. Кузик [70], В. Мартел, Д. Карранко та Д. Севальос [195], М. Е. Бренес Пенья [151], С. Кампільо Муньос [153], Ф. М. Льїнарес [190], Х. Кастанеда Рохас [157], Л. Ф. Руїс Антон [210] та ін. Погрозу витлумачують як намір або неминучу загрозу виникнення дій, які можуть поставити під загрозу фізичну, психологічну або соціальну цілісність особи чи групи осіб [195, с. 20]. Перлокутивним ефектом погрози є викликати почуття страху в опонента [210, с. 34]. Є різні підходи до розгляду цього явища.

З одного боку, погрозу висвітлено як мовленнєвий акт (менасив (Г. Почепцов)/комісив/директив/складний директивно-комісивний акт (перелік різновидів мовленнєвих актів подано за Н. Войцехівською [19, с. 18]; *acto de habla amenazante* [151], *acto verbal violento* [153])). К. Тараненко досліджує погрозу як

складний директивно-комісивний мовленнєвий акт і робить висновок, що такий акт «негативно впливає на емоційну сферу особистості адресата та є прямим засобом здійснення психологічного насилля в комунікації» [120, с. 122]. Йдеться насамперед про апеляцію до почуття страху чи побоювання адресата з метою досягнення цілей автора менасива [19, с. 19]. Метою такого акту, за М. Е. Бренес Пенья, є обмежити адресату можливість вираження його поглядів або думок [151, с. 511], а на думку С. К. Муньос, погроза є виявом бажанням змусити співрозмовника страждати [153, с. 202], що на нашу думку є доволі загальним твердженням, оскільки усі акти вербальної агресії мають на меті завдання шкоди адресату. Н. Войцехівська поміж характерних рис менасива у конфліктному дискурсі виокремлює категоричність, цілеспрямованість, експресивність та маніпулятивність. За дослідницею, «погроза – це завжди шантаж, обмеження свободи дій адресанта, коли мовець-агресор диктує свої умови (наказ, вимога) і вказує на свої дії в майбутньому у випадку невиконання його вимог» [19, с. 23], мовець-агресор намагається задовольнити свою комунікативну мету через залякування адресата [19, с. 27]. О. Пономаренко розглядає погрозу як мовленнєвий акт, який «базується на намірі мовця заподіяти адресату або його близьким фізичну, майнову або моральну шкоду в разі невиконання ним певної вимоги» [104, с. 7]. Мовленнєвий акт погрози, за дослідницею, поєднує директивну та комісивну ілокуції: з одного боку – «вимога здійснити певну дію всупереч інтересам адресата», а з іншого – «зобов'язання виконати певну небажану для адресата дію у майбутньому в разі невиконання адресатом вимоги» [104, с. 6]. Дж. К. Рохас зазначає, що загалом мовленнєвий акт погрози вимагає виконання певних конститутивних правил, що вони є відомими та прийнятими обома співрозмовниками: на першому етапі, адресат має виконати дію в найближчому майбутньому і разом з тим адресат не хоче виконувати цю дію, не потребує цього, не має від неї вигоди; на другому етапі, адресант має намір зробити іншу дію і зобов'язується перед адресатом виконати цю дію щодо нього в найближчому майбутньому [157, с. 64]. Мовленнєвий акт погрози набуває

достатньої ілюктивної сили, щоб вважатися таким, що впливає на свободу адресата в процесі формування волі і, отже, завдає шкоди інтересам адресата [190, с. 103]. О. Гаврилів виокремлює мовленнєвий акт погрози поміж найживаніших *агресивних мовленнєвих актів* (термін О. Гаврилів, «мовленнєві акти, за допомогою яких мовець виражає свої негативні почуття») [21, с. 10]. Реалізації мовленнєвого акту погрози сприяють «1) стратегія переконування (тактики наполягання і аргументації); 2) стратегія дискредитації (тактика образи і інвективна тактика); 3) стратегія маніпуляції (тактики роз'яснення, встановлення довіри та експлуатації моральних цінностей адресата); 4) стратегія вербального насилля (тактики наказу та заборони)» [104, с. 7]. Утім, у межах нашого дослідження ми розглядаємо завдання образи як окрему комунікативну стратегію, що складає бінарну опозицію до стратегії дискредитації, і не виокремлюємо стратегію маніпуляції, оскільки вербальна агресія має потужний маніпулятивний потенціал і є наявною в усіх комунікативних стратегіях, що реалізуються в комунікативному акті вербальної агресії. Національним науковим центром «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. М. Бокаріуса» розроблено методику семантико-текстуальних досліджень мовленнєвого акту «погроза», яка дає змогу кваліфікувати певний мовленнєвий акт як погрозу. Відповідно до цього алгоритму, на першому етапі фіксується тематика мовленнєвого акту, а саме предмет мовлення та інформація, яку повідомляють, на другому – встановлюється ставлення (виражена модальна оцінка дії та емоційна оцінка наслідків відмови: «вам необхідно це зробити»/«ви пошкодуєте, що зробили це»; «вам буде погано»), на третьому – визначається комунікативна мета (спонукання до дії або висловлення незадоволення через дії, вчинені адресатом; за необхідності – за допомогою додаткового аргументу) [109, с. 12]. Також у методиці наведено визначальні ознаки, характерні для мовленнєвого акту «погроза»: наявність адресанта (виконавця дії), адресата (об'єкта дії) і дії, спрямованої на адресата (дія полягає у спричиненні шкоди адресантом адресату і є вираженою в майбутньому часі). Загалом наявність конфлікту між адресантом і адресатом, приналежність

діяльності, до якої адресант заохочує адресата, до сфери інтересів адресанта та негативне ставлення адресанта до адресата в сукупності дають змогу зафіксувати, що «застереження вживається адресантом у функції погрози» [109, с. 13]. В іспанськомовній традиції розрізняють два типи погроз: погрози-попередження (умовна модель: «якщо ти зробиш X, я зроблю тобі Y») та погрози-реакції (умовна модель безпосередньо: «Я зроблю тобі Y за те, що ти зробив X» та умовна модель у випадку, якщо реалізація погрози-реакції залежить від інших обставин: «Щойно я матиму змогу, я зроблю тобі Y»), де X – дія, небажана для адресанта, а Y – дія, небажана для адресата [151, с. 511].

К. Коротич розглядає погрозу як комунікативну стратегію й зазначає, що комунікативна стратегія погрози (що реалізується однойменною комунікативною тактикою) «зорієнтована на викликання в реципієнта страху перед можливими небезпечними діями» [66, с. 141], а комунікативною метою адресанта є «шляхом погрози змінити наміри адресата виконати якісь дії» [66, с. 141]. На думку дослідниці, для реалізації комунікативної стратегії погрози необхідно, щоби суб'єкт залякав об'єкта чи пообіцяв заподіяти йому зло (*на нашу думку, це синонімічні поняття*), якщо об'єкт не виконає вимоги суб'єкта припинити виконувати дії, які не задовольняють суб'єкта, утім, не всі елементи стратегії обов'язково мають бути наявні [66, с. 142].

Також погрозу розглядають як комунікативну тактику (Ю. Кекало [51], О. Гуз [30] Н. Войцехівська [19], О. Шевчук [134], Л. Білоконенко [9], О. Кузик [70], Н. Борисенко [14]). Одностайно з переважною більшістю інших вчених, Л. Білоконенко зазначає, що погроза «орієнтована на примус опонента до виконання потрібних дій», навіть якщо вони суперечать інтересам опонента. Обов'язковими елементами погрози є «вимога (умова), що пред'являється опоненту, обіцянка негативних наслідків у разі невиконання цієї вимоги (умови)» [9, с. 213]. О. Шевчук розглядає тактику погрози з позиції теорії ввічливості і підкреслює, що застосування цієї тактики має на меті обмежити волю адресата (і у такий спосіб визначити, тобто обмежити його майбутні дії) [134, с. 189].

Н. Борисенко, поглиблюючи бачення О. Шевчук, стверджує, що «менасивна комунікативна поведінка визначається нами як така, що реалізує погрозу (=комунікативну тактику, прим. М. Г.), а саме обіцянку або попередження про намір чи можливість мовця нанести збитки слухачеві» [14, с. 3]. О. Гуз та О. Кузик, зі свого боку, виокремлюють тактику погрози в межах стратегії дискредитації [30, с. 81], [70, с. 293]. На нашу думку, цей підхід не завжди є доречним в контексті дослідження вербальної агресії, оскільки комунікативна стратегія дискредитації є комплексом дій, що скеровані на підірвання довіри, приниження, применшення авторитету чи значення адресата (особи, на яку скеровано агресію), утім, не передбачає обов'язкове залякування адресата. Погроза як комунікативна тактика (один із ходів, що сприяють реалізації зазначеної стратегії), вірогідно, може бути наявною, утім, залежно від кінцевої мети адресанта (підірвати довіру – дискредитація, залякати, щоби добитися свого – погроза) погроза може розглядатися і як комунікативна стратегія.

Отже, комунікативна стратегія погрози є комплексом дій, що скеровані на викликання в адресата (особи, на яку скеровано агресію) почуття страху з метою насильно змусити адресата виконати дії, необхідні адресанту. Оскільки застосування стратегії погрози передбачає нанесення шкоди особі, щодо якої застосовано цю стратегію, вважаємо, що ця стратегія реалізується саме в комунікативному акті вербальної агресії.

Зібраний фактичний матеріал дає змогу зафіксувати, що в контексті комунікативної стратегії погрози коментатори ініціюють власні комунікативні акти, які в подальшому переважно не дістають вербального підтримання інших учасників глобального комунікативного акту (тобто коментатор залишає коментар під дописом, але не отримує вербальної реакції інших потенційних коментаторів). Утім, попри цей факт ми вважаємо, що погроза є власне комунікативною стратегією, а не тактикою або комунікативним ходом, оскільки погроза може бути вираженою завдяки різноманітним тактикам.

Проаналізуємо реалізацію комунікативної стратегії погрози в соціальних мережах відповідно до запропонованого нами алгоритму.

Приклад 1. Розглянемо коментарі до одного з дописів Ірини Фаріон (допис є технічним, в ньому йдеться про дату випуску Ірини Фаріон з університету; коментарі датовано 7.11.2023 та 9.11.2023):

К₁: Завали свій писок вонючий!!! Поки тобі його не розвалили! [4 реакції «подобається»]

К₂: Фаріон має рацію, я підтримую її позицію [4 реакції, з них 3 – «злість», 1 – «подобається»].

К₃: К₂, будеш разом з нею на карачках повзати перед Захисниками!!

К₁ висловлює негативне ставлення до діяльності та особи АД₁ і у такий спосіб ініціює локальний комунікативний акт. Взаємодія К₁ та АД₁ є технічною (АД₁ створює комунікативний простір, в межах якого потенційні коментатори мають змогу взаємодіяти) та має ймовірно конфліктний характер (АД₁ створює простір для комунікації, але не бере активної участі в комунікативному акті /не фіксуємо жодної реакції та коментаря, всі дописи на сторінці, окрім технічних, видалено/, утім, оскільки АД₁ є особою, на яку скеровано агресію, фіксуємо конфліктну взаємодію, оскільки К₁ вдається до вербальної агресії на адресу АД₁). Взаємодія між К₁ та іншими учасниками комунікативного акту (потенційними коментаторами), попри наявність експліцитних маркерів вербальної агресії, є кооперативною, оскільки отримано 4 вербалізовані реакції «подобається» від активних читачів, що підтримують позицію К₁. Допис та коментар не пов'язані за змістом, на нашу думку, К₁ залишив коментар через одну з гучних заяв Ірини Фаріон, з якою він не згодний. Отже, фіксуємо низку інтенцій: висловити безпосередньо автору заяви своє ставлення до оприлюдненої ним інформації (оскільки автор коментаря висловлює свою думку саме на сторінці автора заяви, а не на тому ресурсі, де було оприлюднено інформацію), змусити автора заяви змінити свою думку і не висловлювати її в подальшому (шляхом залякування й погрози, про це далі), виразити негативне ставлення до особи АД₁ у неприйнятній

для цього формі (з вербальною агресією, скерованою на АД₁). Тобто окрім порушення максими релевантності, реалізації агресивних інтенцій К₁ сприяє зокрема порушення максими симпатії та такту (звертання на «ти», використання наказового способу, зловживання знаками оклику, що сприймається як підвищення тону голосу, та ін). Фрагмент «Завали свій писок вонючий!!!» позначає дію, яку має виконати адресат, а фрагмент «Поки тобі його не розвалили!» позначає наслідок, що реалізується, якщо адресат не виконає дію («Якщо ти не завалиш свій писок вонючий, тобі його розвалить»). Відповідно, К₁ робить спробу викликати в АД₁ почуття страху (побоювання за себе) з метою насильно змусити АД₁ виконати дії, необхідні К₁ («завалити писок»), отже фіксуємо розгортання комунікативної стратегії погрози. Реалізації цієї стратегії сприяють такі комунікативні тактики, як-от: *тактика переходу на особистості* (К₁ висловлює своє негативне ставлення до особи АД₁ в неприйнятній для цього формі, зокрема, вдаючись до вербальної агресії), *тактики переходу на «ти» й применшення значущості* (перехід на «ти» з незнайомою або малознайомою людиною є проявом неповаги до співрозмовника, адресант робить спробу зайняти більш високу позицію щодо адресата й у такий спосіб применшити його значущість, а в комплексі з тактикою залякування та наказу – змусити адресата виконати дію, необхідну адресанту), *тактика залякування* (виражається в погрозі фізичною розправою «розвалили писок»), *тактика наказу* (використання наказового способу, зокрема з метою знизити статус співрозмовника та змусити його виконати дію, необхідну мовцю), *тактика надання суб'єктивної негативної оцінки* (виявляється у використанні словосполучення «писок вонючий» без аргументації, що підтримує цю тезу; також реалізується в використанні дисфемізмів: «писок» замість «рот», «завали» замість «закрий» тощо; має на меті посилити перлокутивний ефект погрози та відображає емоційний стан К₁; також цьому сприяє зміна порядку слів: «писок вонючий» замість «вонючий писок»), *тактика навішування ярлика* за умовною моделлю «X є N», де X – особа (або предмет, який належить цій особі), на яку скеровано агресію, а N – щось

негативне (актуалізується у лексемі з негативною семантикою) («закрий свій писок вонючий» трансформуємо в «твій писок є вонючим», такий вислів потенційно може завдати морального болю адресату, отже, вважаємо його образою), *тактика підвищення тону голосу* (зловживання знаками оклику сприймається як крик). На лексико-семантичному рівні натрапляємо дисфемізми та прагматично-зabarвлені синоніми нейтральних слів («завалити писок» замість «закрити рота», «вонючий», «розвалити»), на граматичному рівні стратегію погрози маркує вживання наказової форми дієслова («завали»), звертання до співрозмовника на «ти», використання окличних речень, зміна порядку слів («писок вонючий» замість «вонючий писок»); на графічному рівні – зловживання знаками оклику.

K_2 , зі свого боку, висловлює протилежну K_1 позицію і у такий спосіб ініціює власний локальний комунікативний акт. Взаємодія з AD_1 є потенційно кооперативною, оскільки K_2 підтримує AD_1 , формує коло «своїх» та публічно виражає позитивне ставлення до діяльності AD_1 . Взаємодія з потенційними коментаторами має два вектори розвитку: кооперативний (з тими, хто також входить до кола «своїх», тобто ті, хто підтримує позицію AD_1 ; напр., з учасником комунікативного акту, який позначив реакцію «подобається») та конфліктний (з тими, хто формує коло «чужих» та, відповідно, виступає проти особи AD_1 та її діяльності; напр., K_3 та учасники комунікативного акту, які позначили реакції «злість»). Зазначимо, що на поточному етапі цей локальний комунікативний акт не є комунікативним актом вербальної агресії.

На комунікативний акт вербальної агресії його перетворює коментар K_3 , оскільки K_3 виражає негативне ставлення до особи K_2 та AD_1 у неприйнятній для цього формі (з вербальною агресією, скерованою на K_2 та AD_1). У відповідь на позитивний відгук щодо діяльності AD_1 , K_3 вдається до погроз K_2 та AD_1 : натрапляємо на порушення максими кількості (немає інформації, з якої причини K_2 та AD_1 будуть «на карачках повзати»), симпатії та такту (перехід на «ти», приниження осіб, на яких скеровано агресію, та ін.). Відповідно до контексту (K_3

відповідає на коментар К₂), робимо висновок, що К₂ та АД₁ будуть «на карачках повзати» через їхню позицію, отже виявляємо небажану для К₃ «дію» (підтримувати АД₁) та наслідок цієї дії («на карачках повзати»). З огляду на це, інтенцією К₃ є змусити К₃ та АД₁ змінити свої погляди шляхом залякування (погрози публічним приниженням), це дає нам змогу зафіксувати розгортання комунікативної стратегії погрози. Реалізації цієї стратегії сприяють такі тактики: *тактика переходу на «ти»*, *применшення значущості й переходу на особистості* (як і в попередній ситуації, вважаємо, що звертання на «ти» до людини, з якою мовець не підтримує дружніх стосунків, є проявом неповаги до цієї людини; в контексті комунікативного акту вербальної агресії вважаємо це є спробою підвищити свою позицію за рахунок примусового зниження позиції співрозмовника і, відповідно, применшення його значущості з метою не допустити опору), *тактика залякування й наказу* (є ключовими для реалізації стратегії погрози; у цьому випадку натрапляємо на експліцитне залякування шляхом погрози публічним приниженням (констатація факту в майбутньому часі «будеш разом з нею на карачках повзати») та імпліцитний наказ змінити свої погляди, оскільки саме погляди К₂ та АД₁ змотивували погрозу), *тактика надання суб'єктивної негативної оцінки* (ця тактика актуалізує емоційний стан мовця та сприяє посиленню перлокутивного ефекту погрози; реалізується шляхом вживання вульгаризму «на карачках повзати»), *тактика підвищення голосу* (реалізується у зловживанні знаками оклику). На лексико-семантичному рівні стратегію погрози представлено вульгаризмом «на карачках повзати» (є приниженням та виявом неповаги), на граматичному – звертання на «ти» (вияв неповаги та знецінення), використання майбутньої форми дієслова (для констатації загрозливого факту в майбутньому), зміна порядку слів та використання окличного речення (ілюструють емоційний стан мовця), на графічному рівні маркером є зловживання окличними знаками (підкреслює емоційний стан мовця та сприймається як крик).

Приклад 2. На сторінці Міністерства охорони здоров'я Іспанії під дописом про кількість померлих від коронавірусної інфекції натрапляємо на такий коментар (Facebook, 28.10.2021):

K₁: Bien silenciadito lo tenéis, ehh perros?

Lo pagaréis muy caro. [укр. «Ви, собаки, все так замовчуєте, так? Ви за це дорого заплатите»].

K₁ висловлює негативне ставлення до референта (референтом є службовці Міністерства охорони здоров'я Іспанії) і у такий спосіб ініціює локальний комунікативний акт, який, зі свого боку, не дістає підтримання (вербалізованого та вербального) поміж коментаторів. Взаємодія з АД₁ є технічною: K₁ користується можливостями, що їй надає АД₁, щоб залишити коментар. Виявляємо порушення максими кількості інформації (що саме замовчує референт? що саме матиме серйозні наслідки? хто виконає дію? яку?) та її якості (K₁ не може стверджувати, що референт дійсно замовчує інформацію та що вчинок референта дійсно матиме наслідки), а також максими симпатії та такту (перехід на «ти», приниження референта та ін.). Відповідно до контексту, дія, за яку референт «дорого заплатить» – це замовчування інформації, тобто маємо змогу відтворити повну структуру погрози: «Ви дорого заплатите за те, що замовчуєте інформацію». Виявляємо дію, яку має виконати референт: «оприлюднити інформацію», та майбутній наслідок невиконання цієї дії: «референт дорого за це заплатить». Утім, зазначимо, що наслідок не є конкретизованим (невідомо, хто і що зробить референту). Метою K₁ є змусити референта виконати певну дію шляхом залякування, відповідно, фіксуємо розгортання комунікативної стратегії погрози. Реалізації цієї стратегії сприяють такі комунікативні тактики: *тактика запитання з підтекстом* та *апеляції до очевидності* (K₁ дає можливість референту відповісти на запитання «Bien silenciadito lo tenéis, ehh perros?» укр. «Ви, собаки, все так замовчуєте, так?» й реабілітуватися, але імпліцитно наявна пресупозиція «вони все замовчують» й за будь-якої відповіді референт залишиться в позиції нижче за K₁, оскільки буде вимушений виправдовуватися), *тактика навішування ярлика* за

умовною моделлю « $X \in N$ », де X – особа, на яку скеровано агресію, а N – щось негативне (актуалізується у лексемі з негативною семантикою) («*Bien silenciadito lo tenéis, eh, perros?*» укр. «Ви, собаки, все так замовчуєте, так?») трансформуємо в «ви є собаками», «*perro*» укр. «собака» вживається на позначення зловмисної людини, що має лихий умисел [202, с. 272], такий вислів потенційно може завдати морального болю адресату, отже, вважаємо його образою), *тактика залякування й наказу* (є ключовими для реалізації стратегії погрози; у цьому випадку натрапляємо на залякування шляхом погрози (неконкретизована констатація факту в майбутньому «*Lo pagaréis muy caro*» укр. «ви за це дорого заплатите») та імпліцитний наказ оприлюднити інформацію), *тактика переходу на «ти»* (є проявом неповаги до референта та зниження його статусу; виявляється у використанні дієслова у формі другої особи множини). На лексико-семантичному рівні розгортанню стратегії погрози сприяє інвектива («*perro*» укр. «собака»), а на граматичному рівні виявляємо звертання на ти (дієслово у формі другої особи множини), пряме запитання образливого змісту з хибною пресупозицією та розповідне речення-констатація факту з дієсловом, вжитим у формі майбутнього часу.

Для підтвердження розгортання комунікативної стратегії погрози інтенцією адресанта має бути шляхом залякування змусити адресата виконати дії, необхідні адресанту. В контексті стратегії погрози частотним є порушення принципу кооперації та ввічливості, а саме їхніх максим: кількості та якості інформації, а також максими такту, схвалення й симпатії до особи співрозмовника. Ядром стратегії погрози є тактики залякування та наказу (реалізуються в конкретизованих або неконкретизованих погрозах фізичною розправою, приниженням, обмеженням дій, викриттям). На периферії стратегії погрози виокремлюємо допоміжні тактики: переходу на «ти», применшення значущості, підвищення тону голосу, переходу на особистості, тактика навішування ярлика за умовною моделлю « $X \in N$ » (X є особою, на яку скеровано стратегію, N реалізується в лексемі з негативною семантикою), тактика надання суб'єктивної

негативної оцінки, запитання з підтекстом, апеляції до очевидності тощо. Поміж лексичних маркерів частотним є вживання інвектив, жаргонізмів та вульгаризмів, дисфемізмів тощо; на граматичному рівні стратегію погрози здебільшого реалізовано шляхом застосування дієслівних форм наказового способу або майбутнього часу для експлікації наслідків, звертання до адресата на «ти», вживання питань у непрямій функції, окличних та розповідних речень, зміни порядку слів та ін.; на графічному рівні частотним є зловживання знаками оклику тощо. В іспанськомовному сегменті соціальної мережі Facebook випадки реалізації стратегії погрози, в порівнянні з українськомовним сегментом, є менш поширеними. Здебільшого йдеться про погрози заблокувати користувача на особистих чи тематичних сторінках або про погрозу на кшталт «lo pagaréis tuu saño» укр. «ви за це дорого заплатите» (в прямому або переносному сенсі) в коментарях під дописами відомих політиків або на сторінках з новинами.

2.3.4. Стратегія тролінгу

Тролінг здебільшого розглядають як мовленнєву провокацію та вияв вербальної агресії [62, с. 86], [133, с. 193]. Досліджуючи алгоритми нейтралізації патогенних текстів, А. Ковалевська виокремлює стратегію тролінгу і визначає її як «розробка завідомо провокаційних повідомлень з метою нейтралізації негативного ефекту патогенних політичних мегадискурсів шляхом або ескалації емоційності та неправдивості інформації, поданої в оригінальному масиві, або ж доведення поданої в оригінальному масиві інформації до абсурду, що уможливить максимальне зниження раціональності сприйняття початкового масиву, а згодом – і довіри як до оригінального масиву почасти, так і згодом до спроможності адресанта зазначених масивів узагалі» [53, с. 400]. Тролінг є неоднорідним явищем: тролі можуть діяти індивідуально, щоб привернути до себе увагу або виплеснути своє розчарування, або діяти колективно та організовуватися для нападу на конкретні цілі [180]. Завданням троля є «викликати в адресата

негативну реакцію, вивести з рівноваги, змусити реагувати емоційно і порушувати правила спілкування» [133, с. 193], «провокацію в адресата або об'єкта тролінгу емоційної відповіді, реакції, образ і тривалих марних дискусій» [53, с. 325], «спровокувати адресата до агресивних дій <....> при цьому адресатом тролінгу є не лише емоційна людина, яка реагує на текст саме так, як очікує мовець-маніпулятор. Адресатом виступає масова аудиторія, переважно високого інтелекту, оскільки має добре розуміти алюзії, порівняння, посилення на джерела» [62, с. 88]. В нашому дослідженні ми розглядаємо тролінг як комунікативну стратегію, що охоплює дії, скеровані на виведення адресата зі стану рівноваги, викликання в нього яскраво вираженого почуття злості, що може призвести до втрати адресатом контролю над своїми діями. Оскільки застосування стратегії тролінгу передбачає нанесення шкоди особі, щодо якої застосовано цю стратегію, вважаємо, що ця стратегія реалізується саме в комунікативному акті вербальної агресії.

Розглянемо приклади.

Приклад 1. Натрапляємо на цю гілку коментарів під дописом про психологічні травми в спільноті з психології (Facebook, 25.01.2021) (для зручності подальшого аналізу ми розбили комунікативний акт на етапи).

Етап 1.

K₁: колись одна дівчина мені розповіла що її звалтував її родич

K₂: і що, які стосунки далі були з тим родичем чи батьки дізнались?

K₁: не знаю, вона не казала

Етап 2.

K₂: ну що ж ви, не запитали.. Не поцікавились чи то на психіку вплинуло, то ж все трааами з дитинства.. Я б то так не могла прлсто забути, я б зотіла допомогти

K₁: я не вважаю за потрібне лізти людині в душу. я не можу людині допомогти фахово бо я не психотерапевт, а черговим мамциним психологом бути не збираюся

K₂: от власне, могли порадити людині піти до психолога,.. А отак “не

лізти” – часто чусіди говорять, квартир які чуютьт крики, чи плач, , де відкривають двері вже з мертвими дітьми..не збирайтесь звісно, але ні ваші діти ні ви не були засираховані від такого дитинства. Боже яка байдужістт. Якась черства душа у вас, ні напевне серце

К₁: ви так багато знаєте про мою душу з одного коментаря на фб. а отаких порадників та любителів ставити незнайомій людині діагнози як ото ви я нахуй посилаю. і не треба пересмикувати про закриті двері.

К₂: иа посилайте, так вашу дитину хтось лесь пошле і вас.. От буде ситуація, хоч не бажаю, але иак часто як правило і стається, згалаєте за свою безпорадність і ото шо ви тут нагавнячили своїми пальцями, вашої преурасної душі.. Звісно знаю.. Просто перечитайте що ви пишете, потім уявіит собв зо на місці цієї дівчини ваша дити, чи ви, і може в мізках сіра масса трохи звопушиттєся шолі

К₁: просто ідіть нахуй з вашими порадами і діагнозами там, де вас не просять. психологиня мамцина. нахуй.

Етап 3.

К₂: та видно шо вам того хуя сильно таки не вистачає, що як слово паразит повторюєте. Вийдіть трохи, та зловітт вже будь якого хлопа, шоп на людей не кидатись) а осьь і добрвишою станете

К₁: зате у вас їх дуже багато, з таким знанням справи говорите. коли немає аргументів і елементарного такту, треба обов'язково згадати про хуї :)

К₁: я прибанила цю їбанашку бо мені набридло. я їй, бачте, недолюблена, зате вона перелюблена в усіх місцях, очевидно.

Під час першого етапу відбувається ініціація комунікативного акту (К₁ є ініціатором) та встановлення контакту (К₂ ставить К₁ уточнююче запитання, а К₁ надає відповідь). На цьому етапі взаємодія комунікантів має кооперативний характер і не містить маркерів вербальної агресії.

На другому етапі вектор комунікативної взаємодії змінюється на конфліктний (тут і далі в межах поточного комунікативного акту особою, на яку скеровано агресію, є співрозмовник). K_2 вдається до порушення всіх максимумів принципу кооперації та ввічливості: максимуми відношення (змінює референт на особу співрозмовника), якості (констатує факти, достовірність яких перевірити неможливо), способу (K_2 робить велику кількість помилок, що подекуди унеможлиблює розуміння тексту), кількості інформації (обсяг коментарів перевищує потреби K_1), такту (ставить запитання особистого характеру, і, відповідно, не поважає особисті кордони співрозмовника), схвалення й згоди (дорікає співрозмовнику), скромності (виставляє себе у більш вигідному світлі), великодушності (K_2 домінує впродовж комунікативного акту). Метою K_1 є викликання в K_2 почуття гіркоти, досади й душевного болю, стану роздратування шляхом висловлення негативної оцінки K_2 й завершення комунікативного акту, отже, фіксуємо розгортання стратегії завдання образи. Оскільки K_2 не реагує на «сигнали» K_1 до закінчення комунікативного акту (напр., K_1 не ставить запитань, попереджає, що поведінка K_2 є неприйнятною та прямо вимагає від K_2 полишити комунікативний акт), вважаємо, що метою K_2 є виведення K_1 зі стану рівноваги, викликання в K_1 яскраво вираженого почуття злості, що може призвести до втрати K_1 контролю над своїми діями, відповідно, фіксуємо розгортання стратегії тролінгу. Реалізації цієї стратегії сприяють такі комунікативні тактики (приклади реалізації тактик подаємо (1–2 приклади для кожної тактики); прокоментуємо лише функціонування тих тактик, які не були представлені в межах інших стратегій): *докору й переходу на особистості* (K_2 висловлює незадоволення з приводу ставлення K_1 до ситуації, звинувачує в байдужості: «ну що ж ви, не запитали», «от власне, могли порадити людині»), *повторення* («ну що ж ви, не запитали.. Не поцікавились чи то на психіку вплинуло», «Я б то так не могла прлсто забути, я б зотіла допомогти»), *апеляції до очевидності* («то ж все траами з дитинства»), *створення контрасту* («Я б то так не могла прлсто забути, я б зотіла допомогти» → «ви змогли просто забути, ви не хотіли допомогти»),

навішування ярлика за умовною моделлю « $X \in N$ » («Боже яка байдужістт. Якась черства душа у вас, ні напевне серце» → «Ви є байдужою. Ви є безсердечною»), тактика «*крок назад*» (K_2 спочатку висловлює перший варіант свого враження, потім з метою уточнення думки робить «крок назад», забирає свої слова та виправляється: «Якась черства душа у вас, ні напевне серце»), *перекручування й гіперболізації* («А отак “не лізти” – часто чусіди говорять, квартир які чуотт крики, чи плач, , де відкривають двері вже з мертвими дітьми..»), «От буде ситуація, хоч не бажаю, але иак часто як правило і стаєттся, згалаєте за свою безпорадність і ото шо ви тут нагавнячили своїми пальцями, вашої преурасної душі..»), *хибної згоди* (K_2 показно погоджується з позицією K_1 і одразу наводить гіперболізований контраргумент «не збирайтесь звісно, але ні ваші діти ні ви не були засираховані від такого дитинства», «иа посилайте, так вашу дитину хтось лесь пошле і вас»), *подиву* («Боже»). K_1 робить спробу завершити комунікативний акт, утім K_2 демонстративно це ігнорує.

На третьому етапі поведінка троя набуває максимальної експліцитності і K_1 комунікативний завершує комунікативний акт в односторонньому порядку (блокує K_2), відповідно, стратегію тролінгу та завдання образи реалізовано повною мірою (K_2 вдалось вивести K_1 зі стану рівноваги та викликати в K_1 яскраво виражене почуття злості, що призвело до блокування K_2).

На лексичному рівні стратегію тролінгу, як і решту стратегій, що застосовуються в комунікативному акті вербальної агресії, маркує вживання дисфемізмів, вульгаризмів; на рівні граматики не фіксуємо специфічних маркерів; на рівні орфографії виявляємо велику кількість помилок, що подекуди унеможлиблюють читання. На нашу думку, причиною такої кількості помилок є те, що K_2 перебував в емоційно-збудженому стані і намагався друкувати з максимальною можливою швидкістю (виявляємо, що в переважній більшості одруківок K_2 натискав на сусідню літеру, що є підтвердженням нашої гіпотези).

Приклад 2. Окрім цілеспрямованого спілкування з однією людиною, троль може зробити провокаційний допис (створити глобальний комунікативний акт) і

«збирати» реакції потенційних читачів (спостерігати за взаємодією учасників). Розглянемо приклад (Facebook, 24.12.2022).

АД₁: Merlina es muy idiota [25 реакцій «овва» і «злість», жодної позитивно маркованої реакції; 20 коментарів] [укр. «Венздей така ідіотка»].

К₁: Más idiota es usted [1 реакція «подобається»] [укр. «Ви ще більша ідіотка»].

К₂: cómo tú [укр. «як і ти»].

К₃: La idiota eres tú [укр. «Це ти ідіотка»].

К₄: Tu mamá pedaso de basura [укр. «Твоя мати шматок сміття»].

К₅: Solo a ti se te ocurre decir eso [укр. «Ти єдина, хто міг таке сказати.»].

АД₁ висловлює негативне необґрунтоване ставлення до Венздей (головна героїня популярного серіалу) на сторінці фанатів серіалу «Венздей» і у такий спосіб дає можливість учасникам спільноти висловити свою думку. З огляду на те, що спільноту було створено саме фанатами серіалу, а АД₁ висловлює своє ставлення до референта в неприйнятній для цього формі (вдаючись до вербальної агресії, тобто порушує максимум такту, якості та кількості інформації), виявляємо конфліктний тип подальшої взаємодії з учасниками спільноти. Ці факти також свідчать про мету АД₁, що полягає у виведенні учасників спільноти зі стану рівноваги, викликання в них яскраво вираженого почуття злості, що може призвести до втрати ними контролю над своїми діями (тобто, реалізується стратегія тролінгу). Іntenцією коментаторів, з їхнього боку, є викликання в АД₁ почуття гіркоти, досади й душевного болю, стану роздратування шляхом висловлення негативної оцінки АД₁, отже, фіксуємо розгортання стратегії завдання образи. Стратегія тролінгу маскується під стратегію завдання образи і виявляється у її стандартних тактиках: *навішування ярлика «X є Y», переходу на особистості, применшення значущості, надання суб'єктивної негативної оцінки, апеляції до очевидності*. На лексичному рівні стратегію тролінгу маркує інвектива «Merlina» укр. «така ідіотка». На граматичному та графічному рівнях маркери не

зафіксовані.

Для підтвердження розгортання комунікативної стратегії тролінгу інтенцією адресанта має бути виведення адресата зі стану рівноваги, викликання в нього яскраво вираженого почуття злості, що може призвести до втрати адресатом контролю над своїми діями. На нашу думку, стратегія тролінгу має високий адаптивний та маніпулятивний потенціал, може маскуватися під інші стратегії (напр., образи) і у такий спосіб перебирати на себе характерні риси цих стратегій. З огляду на це, поміж усіх зафіксованих тактик нам не вдалось виокремити ядерні, а поміж лексико-семантичних, граматичних та графічних виявів зафіксувати саме маркери тролінгу.

Висновки до 2 розділу

Комунікативний акт вербальної агресії є комунікативною взаємодією ініціаторів агресивної дії між собою, чи ініціатора з суб'єктом такої дії, наслідком якої стає нанесення шкоди суб'єкту, відповідно, в соціальній мережі Facebook комунікативний акт вербальної агресії має такі елементи (курсивом виділено обов'язкові елементи): *учасники комунікативного акту* (автор допису, коментатор; *ініціатор агресивної дії*, суб'єкт агресивної дії), *контакт* (власне взаємодія учасників комунікативного акту в межах певної гілки коментарів), *референт* (*суб'єкт агресивної дії*; може брати або не брати участі в комунікативному акті), *код* (тут: допис, *коментар*, обов'язково має містити *маркер вербальної агресії*).

Поміж засобів вираження вербальної агресії фіксуємо елементи на лексико-семантичному, граматичному, графічному й орфографічному рівнях (див. Додаток 2). На лексико-семантичному рівні поширені в українськомовному, та в іспанськомовному сегменті соціальної мережі Facebook: інвективи, обценна лексика та дисфемізми, сталі вирази, неологізми. В українськомовному сегменті також частотним є вживання оказіональних трансформацій антропонімів (в

іспанськомовному сегменті – поодинокі). На граматичному рівні поширені: вживання на адресу співрозмовника граматичних форм 2-ої особи («ти-номінація») та 3-ої особи (прим. для іспанської мови: йдеться про «él», «ella», «ellos», «ellas», оскільки «usted», «ustedes» є учасниками комунікативного акту), застосування граматичних форм жіночого роду на адресу особи чоловічої статі, упущення іменника після вказівних займенників; в спонукальних реченнях вживання граматичних конструкцій, що виражають необхідність щось зробити, вживання інфінітивів, неповних речень, дієслівних форм наказового й умовного способу; в питальних реченнях – запитання, що передбачають односкладну або розгорнуту відповідь, питально-відповідні комплекси, риторичні запитання. В українськомовному сегменті також частотним є застосування граматичних форм середнього роду на адресу людини, а в іспанськомовному – вживання означеного артикля з іменем або прізвищем особи, на яку скеровано агресію. Графічними й орфографічними засобами, що можуть маркувати вербальну агресію, є: зловживання великими літерами, окличними й питальними знаками, подовження голосних і приголосних літер, апелятивація, вживання певних емодзі й зображень, графічне табування слів, що належать до мови ворожнечі. В українськомовному сегменті також частотним є навмисне передавання звуків однієї мови графічними засобами іншої мови, вживання закритої дужки (в іспанськомовному сегменті не зафіксовано).

В аспекті аналізу стратегічних параметрів комунікативного акту вербальної агресії виокремлюємо стратегію дискредитації, завдання образи, погрози й тролінгу. Стратегія дискредитації є комплексом дій, що скеровані на підірвання довіри, приниження, применшення авторитету чи значення адресата. Ядерними тактиками, що реалізують стратегію, є: навішування ярлика й апеляції до очевидності/наведення аргументу/апеляції до авторитету. Стратегія дискредитації представлена в українськомовному та іспанськомовному мережевому дискурсі переважно рівномірно за кількістю випадків, користувачі соціальної мережі здебільшого вдаються до вживання лексем з оцінною семантикою та інвектив,

використання на адресу співрозмовника граматичних форм 3-ої особи; в іспанськомовному сегменті частотними є маркери граматичного рівня (ТИ-номінація та закриті запитання з хибною пресупозицією); в українськомовному сегменті – лексичного (жаргонізми, вульгаризми). Стратегія завдання образи є комплексом дій, що скеровані на викликання в адресата почуття гіркоти, досади й душевного болю, стану роздратування шляхом висловлення негативної оцінки адресата. Ядром стратегії є тактики переходу на особистості, применшення значущості, надання суб'єктивної негативної оцінки, апеляції до очевидності та навішування ярлика. Стратегія завдання образи представлена в українськомовному та іспанськомовному мережевому дискурсі переважно рівномірно за кількістю випадків, користувачі соціальної мережі здебільшого вдаються до вживання інвектив та зловживання великими літерами та знаками оклику/питання; в іспанськомовному сегменті частотними є маркери граматичного рівня (ТИ-номінація, закриті запитання з хибною пресупозицією, порівняльні звороти); в українськомовному сегменті – лексичного (інвективи). В іспанськомовному сегменті соціальної мережі Facebook предметом образи здебільшого є розумові здібності людини, зокрема її ідеологія чи вчинки, які здаються адресанту безглуздими або деструктивними, а в українськомовному сегменті – апеляція до розумових здібностей опонента, його зовнішності та статі. Стратегія погрози є комплексом дій, що скеровані на викликання в адресата почуття страху з метою насильно змусити адресата виконати дії, необхідні адресанту. Ядром стратегії є тактики залякування та наказу. Стратегія погрози представлена в українськомовному та іспанськомовному мережевому дискурсі нерівномірно за кількістю випадків (в іспанськомовному дискурсі поодинокі), користувачі соціальної мережі здебільшого вдаються до вживання лексем з оцінною семантикою, дисфемізмів та інвектив, використання на адресу співрозмовника граматичних форм 2-ої особи (ТИ-номінація), вживання дієслів у формі наказового способу або майбутнього часу, зловживання знаками оклику/питання; в іспанськомовному сегменті частотними є маркери граматичного

рівня (ТІ-номінація, вживання дієслів у формі майбутнього або теперішнього часу, окличних та питальних речень); в українськомовному сегменті – лексичного та граматичного (інвективи, дисфемізми, вульгаризми, ТІ-номінація, зміна порядку слів, окличні речення, вживання дієслів в наказовій формі або у формі майбутнього часу). Стратегія тролінгу є комплексом дій, скерованих на виведення адресата зі стану рівноваги, викликання в нього яскраво вираженого почуття злості, що може призвести до втрати адресатом контролю над своїми діями. Стратегія тролінгу має високий адаптивний та маніпулятивний потенціал, може маскуватися під інші стратегії (напр., образи) і у такий спосіб перебирати на себе характерні риси цих стратегій. З огляду на це, стратегія тролінгу не має ядерних тактик. Поміж найпоширеніших тактик, що сприяють реалізації агресивної інтенції адресата, в українськомовному та іспанськомовному мережевому дискурсі виокремлюємо тактику апеляції до очевидності, навішування ярлика, переходу на «ти», наведення аргументу, надання суб'єктивної негативної оцінки, переходу на особистості, насмішки, применшення значущості. В українськомовному сегменті частотними також є тактика перекручування, подиву; в іспанськомовному – тактика «ти дурак» – «сам дурак», запитання з підтекстом, образливого порівняння.

Результати дослідження опубліковано у таких розвідках: [79; 80; 81; 82; 83; 85; 86; 89; 90].

Розділ 3. Репрезентація семантичного поля «агресія»/«*agresión*»

Лексикографічні джерела потрактовують лексему *агресія* здебільшого як збройний напад однієї держави на іншу та як ворожий тип поведінки, а *agresión* – як напад на націю (країну) або людину (здебільшого мова йде про фізичний напад або про порушення прав об'єкта агресії) утім, носії мови розширюють значення цих понять під час спілкування. Зважаючи на це, постає необхідність окреслення вербального наповнення семантичного поля *агресія/agresión*. С. М. Осоріо Монсальве розглядає семантичне поле як сукупність слів, які мають спільну частину значення в межах різновидів і відмінностей однієї мови [201, с. 87]. На першому етапі визначення семантичної наповненості лексем «агресія»/«*agresión*» було розглянуто відповідні статті у лексикографічних джерелах та сформовано лексико-семантичне поле зазначених лексем на матеріалі словникових дефініцій. На другому етапі було проведено лінгвістичний асоціативний експеримент і розроблено асоціативні поля лексем-стимулів «агресія»/«*agresión*». На третьому етапі на підставі зіставного аналізу сформованих полів було деталізовано й уточнено розроблені польові структури. На четвертому етапі було об'єднано розроблені поля в одне семантичне поле, що репрезентує поняття «агресія»/«*agresión*».

3.1. Семантичне поле «агресія»

Проблеми формування лексико-семантичного поля (далі – ЛСП) постають у центрі уваги багатьох науковців, зокрема К. Близнюк (ЛСП «патріотизм») [10], Т. Ковальової (ЛСП «кольоративи») [57], М. Кулібаби (ЛСП «синоптична метеорологія») [71], О. Петрушенко (ЛСП «час») [101] та ін. Наявні поодинокі праці, що висвітлюють окремі аспекти лексико-семантичного поля «агресія» (О. Крамчанінова [67]), однак проаналізовані розвідки дають підстави встановити, що лексико-семантичне та асоціативне поля лексеми «агресія» потребують

комплексного опису.

3.1.1. Аналіз лексикографічних джерел

З метою розроблення лексико-семантичного поля лексеми «агресія» на матеріалі словникових дефініцій було проаналізовано відповідні словникові статті в Словнику української мови в 11 томах [117], Великому тлумачному словнику української мови [17], Словнику іншомовних слів С. Бирик та Г. Сюті [6], Словнику української мови в 20 томах [118], Тлумачному словнику іншомовних слів В. Лук'янюка [77], Словнику синонімів української мови [46] та Словнику синонімів Українського мовно-інформаційного фонду НАН [116]. Опрацювання словникових дефініцій дало змогу виявити, що в тлумачних словниках актуалізовано два загальні значення лексеми «агресія»: збройний напад однієї держави на іншу (первинне значення, наявне в усіх проаналізованих лексикографічних джерелах) і ворожий тип поведінки (вторинне значення, міститься у більш сучасних словниках); у словниках синонімів актуалізовано саме фізичний складник поняття агресії, натомість емоційний (нефізичний) компонент не висвітлено (див. детальний аналіз у розділі 1.1.1.)). В асоціативних словниках не було виявлено лексеми-стимулу *агресія* [91].

До ядерної частини лексичного значення, зважаючи на проведений аналіз, уналежнюємо семи *насилницька дія, ворожість*. До периферії лексичного значення відносимо семи *напад, загарбання, ліквідація, обмеження, збройна, неспровокована, держава, людина, наступальна, раптова, вторгнення, тип поведінки, внутрішня настанова, заподіяння шкоди, застосування сили, наступ, войовнича, вдертя, вломлення, інвазія, експансія, наліт, наскок, набіг, наїзд, злісна, загарбницька, образлива, стрімка, незаконна, тварина*. Відповідно, маємо змогу виокремити дві лексико-семантичні групи (далі – ЛСГ), (див. Рис. 3.1.):

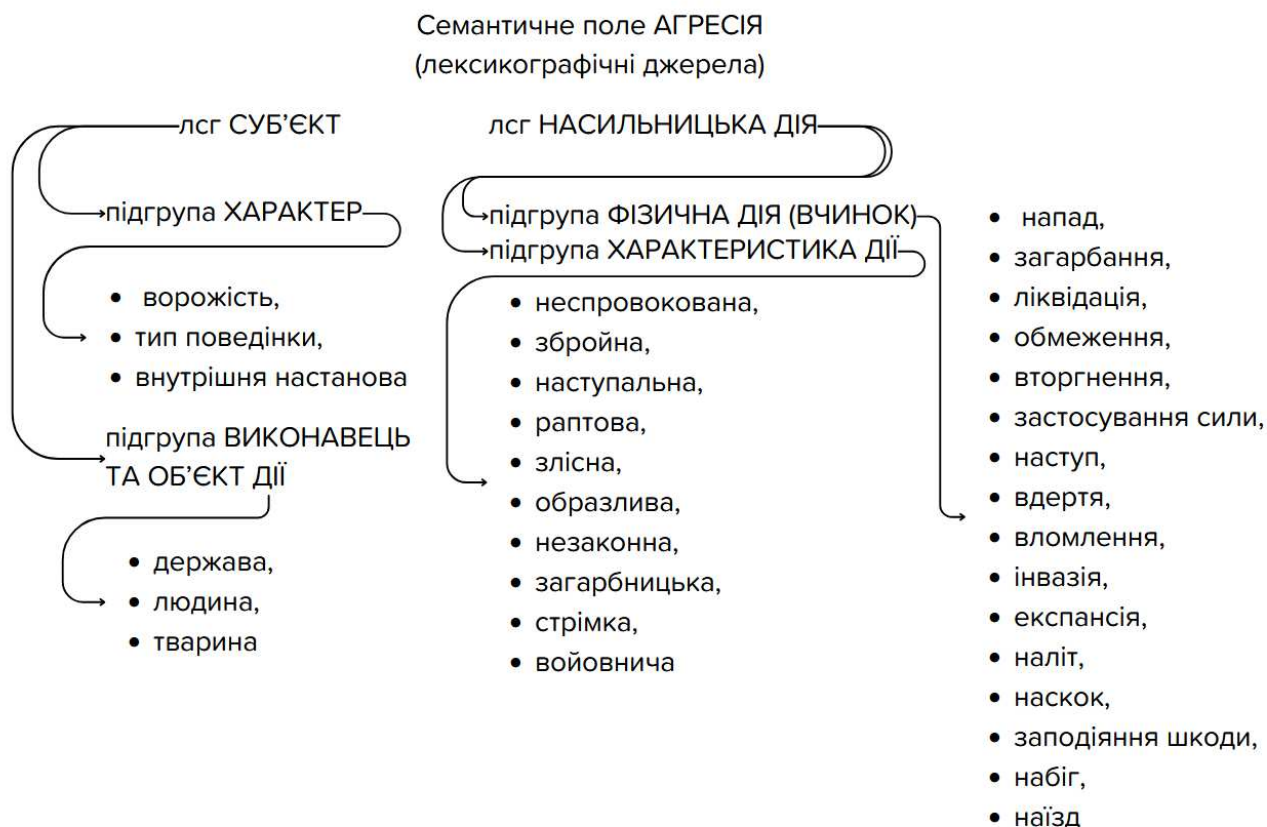

Рис. 3.1. Лексико-семантичне поле «агресія» на матеріалі дефініцій лексикографічних джерел

1. ЛСГ «Насильницька дія» (що саме робить ініціатор агресивної дії та у який спосіб):

- підгрупа «Фізична дія (вчинок)»: *напад, загарбання, ліквідація, обмеження, вторгнення, застосування сили, наступ, вдертя, вломлення, інвазія, експансія, наліт, наскок, заподіяння шкоди, набіг, наїзд;*
- підгрупа «Характеристика дії»: *неспровокована, збрійна, наступальна, раптова, злісна, образлива, незаконна, загарбницька, стрімка, войовнича.*

2. ЛСГ «Суб'єкт» (хто є ініціатором агресивної дії та на кого її скеровано):

- підгрупа «Характер»: *ворожість, тип поведінки, внутрішня настанова;*
- підгрупа «Виконавець та об'єкт дії»: *держава, людина, тварина.*

Другим етапом було проведення асоціативного експерименту з метою

окреслення асоціативного поля лексеми «агресія».

3.1.2. Асоціативне поле лексеми-стимулу «агресія»

В результаті проведення асоціативного експерименту (див. Розділ 1.4.2.) ми отримали 110 реакцій, з них 51 унікальна (в експерименті взяли участь 110 респондентів): *злість 17, крик 13, зло 10, біль 6, страх 6, агресія 4, війна 4, ненависть 3, бійка 2, військова 2, жорстокість 2, насильство 2, червоний 2, аб'юз, буря, вибух, відчувати, ворог, вспильчивість, гнів, грубість, дискомфорт, жорстке ставлення, захист, злий, зло в очах і обличчі людини, конфлікт, лайка, чоловіки, напад, невиправдане застосування сили, негатив, неприйняття, несправедливість, образи, обурення, піднімання руки, погана людина, протест, психічний стан, сила, сильна, скандал, стиснуті кулаки, тремор, удар, характер, чоловіки, чорний, шум, я*. Попередній аналіз отриманих асоціацій виявив відсутність відмов у наданні реакції (від 110 респондентів отримано 110 реакцій) та відсутність реакцій, що не мають семантичного зв'язку зі стимулом, утім зафіксовано повтори стимулу замість реакції (*агресія 4*).

Ядерну частину асоціативного поля складають реакції з частотою понад 4 (включно): *злість 17, крик 13, зло 10, біль 6, страх 6, війна 4*, решта асоціативів належать до периферії. Отже, у свідомості респондентів агресія тісно пов'язана з почуттям *злості, болю та страху* є виявом *зла*, має прояв *війни та крику*. Усі отримані реакції розподілено на ЛСГ, утворені на попередньому етапі дослідження, додатково в межах ЛСГ «Насильницька дія» виокремлено підгрупу «Вербальна дія» для виявів вербальної агресії та «Інструмент» для знаряддя реалізації агресії; в межах ЛСГ «Суб'єкт» виокремлено підгрупу «Емоції, почуття та фізичний стан» для асоціативів, що позначають емоційний та фізичний стан суб'єкта агресії (див. Рис. 3.2.):

Рис. 3.2. Асоціативне поле «агресія»

1. ЛСГ «Насильницька дія» (49 реакцій, з них 22 унікальні):

- підгрупа «Фізична дія (вчинок)» (42 реакції, з них 16 унікальних): *крик 13, зло 10, війна 4, бійка 2, насильство 2, аб'юз, жорстке ставлення, захист, конфлікт, напад, невиправдане застосування сили, піднімання руки, протест, скандал, удар, шум;*
- підгрупа «Вербальна дія» (3 реакції, усі унікальні): *грубість, лайка, образи;*
- підгрупа «Інструмент» (1 реакція, унікальна): *сила;*
- підгрупа «Характеристика дії» (3 реакції, з них 2 унікальні): *військова 2, сильна;*

2. ЛСГ «Суб'єкт» (68 реакцій, з них 29 унікальних):

- підгрупа «Характер» (5 реакцій, 4 унікальні): *жорстокість 2, вспильчивість, грубість, злий;*
- підгрупа «Виконавець та об'єкт дії» (5 реакцій, усі унікальні): *ворог, чоловіки, погана людина, я;*

• підгрупа «Емоції, почуття та фізичний стан» (58 реакцій, з них 20 унікальних): *злість 17, зло 10, біль 6, страх 6, ненависть 3, червоний 2, буря, вибух, відчувати, гнів, дискомфорт, зло в очах і обличчі людини, негатив, неприйняття, несправедливість, обурення, психічний стан, стиснуті кулаки, тремор, чорний.*

Зазначимо, що поодинокі лексеми можуть належати до двох ЛСГ одночасно, напр. *зло* є елементом ЛСГ «Насильницька дія» (підгрупа «Фізична дія (вчинок)») та «Суб'єкт» (підгрупа «Емоції, почуття та фізичний стан»).

Отже, виокремлені в результаті аналізу асоціатів ЛСГ корелюють з ЛСГ, розробленими після аналізу словникових дефініцій. Асоціативний експеримент дав змогу не лише доповнити вже наявні підгрупи, а й виокремити нові: «Вербальна дія», «Інструмент», «Емоції, почуття та фізичний стан».

3.1.3. Зіставлення лексико-семантичного та асоціативного полів

Зіставлення лексико-семантичного та асоціативного полів дає змогу зафіксувати певні спостереження. Словникові дефініції лексеми «агресія» лише частково корелюють з отриманими асоціатами, серед спільних елементів виявляємо *напад і (невиправдане) застосування сили*, утім найчастотніша реакція *злість* не відображена у потрактуваннях. Попри це, елементами лексико-семантичного та асоціативного полів вдається доповнити раніше розроблені ЛСГ та підгрупи. Семантичне поле поняття «агресія» репрезентується у такий спосіб (див. Рис. 3.3.) (одиниці подано за частотно-алфавітному порядку, жирним шрифтом позначені спільні елементи лексико-семантичного та асоціативного полів):

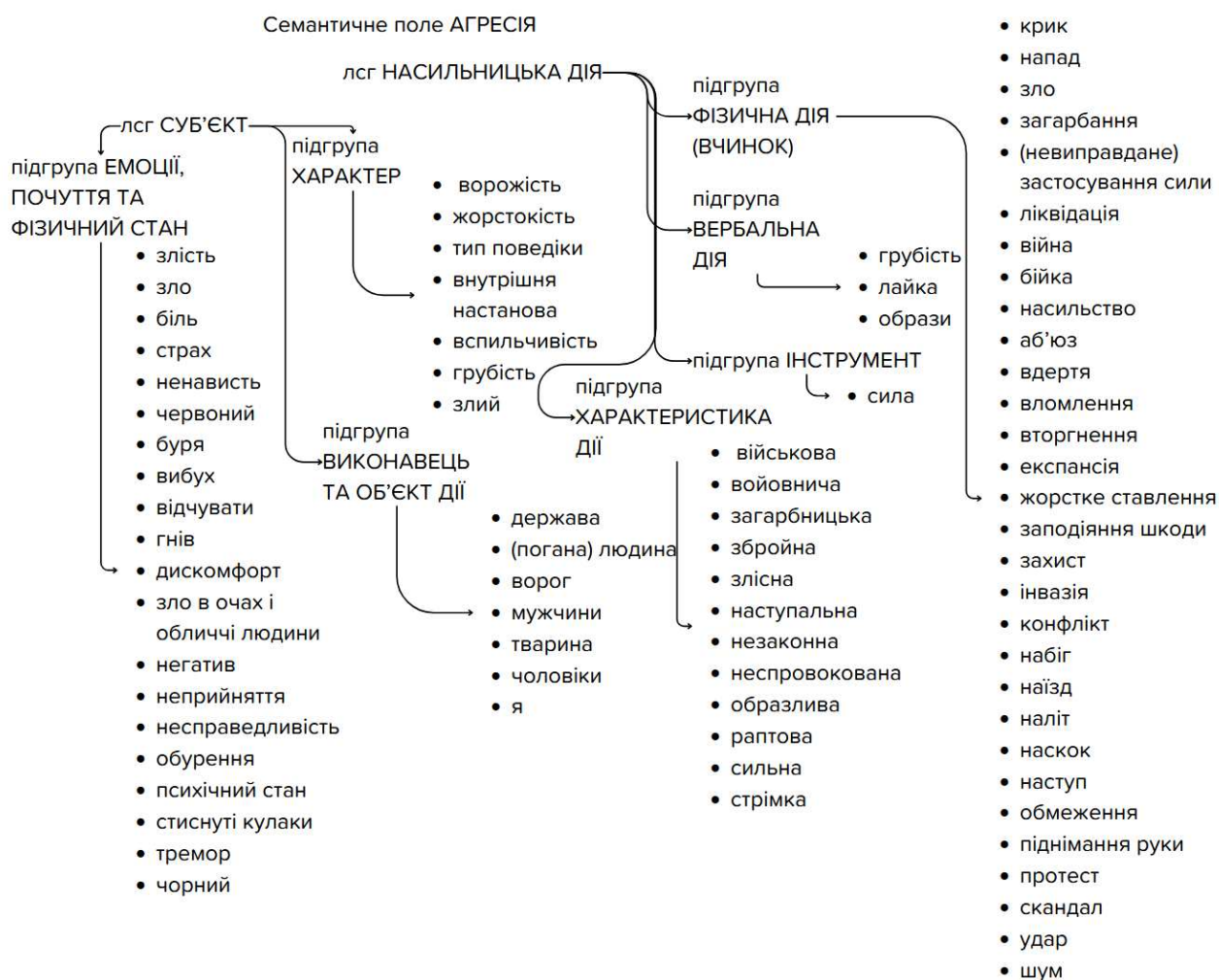

Рис. 3. 3. Семантичне поле

1. ЛСГ «Насильницька дія» (43 елементи):

- підгрупа «Фізична дія (вчинок)» (30 елементів): *крик, напад, зло, загарбання, (невиправдане) застосування сили, ліквідація, війна, бійка, насильство, аб'юз, вдертя, вломлення, вторгнення, експансія, жорстке ставлення, заподіяння шкоди, захист, інвазія, конфлікт, набіг, наїзд, наліт, наскок, наступ, обмеження, піднімання руки, протест, скандал, удар, шум;*
- підгрупа «Вербальна дія» (3 елементи): *грубість, лайка, образи;*
- підгрупа «Інструмент» (1 елемент): *сила;*
- підгрупа «Характеристика дії» (12 елементів): *військова, войовнича, загарбницька, збройна, злісна, наступальна, незаконна, неспровокована, образлива, раптова, сильна, стрімка;*

2. ЛСГ «Суб'єкт» (34 елементи):

- підгрупа «Характер» (7 елементів): *ворожість, жорстокість, тип поведінки, внутрішня настанова, встильчивість, грубість, злий;*
- підгрупа «Виконавець та об'єкт дії» (7 елементів): *державна, (погана) людина, ворог, мужчини, тварина, чоловіки, я;*
- підгрупа «Емоції, почуття та фізичний стан» (20 елементів): *злість, зло, біль, страх, ненависть, червоний, буря, вибух, відчувати, гнів, дискомфорт, зло в очах і обличчі людини, негатив, неприйняття, несправедливість, обурення, психічний стан, стиснуті кулаки, тремор, чорний.*

Отже, зіставлення результатів компонентного аналізу словникових дефініцій лексеми «агресія» та реакцій на лексему-стимул «агресія» дає змогу підтвердити, що носії мови розширюють значення цього поняття під час спілкування, а саме актуалізують емоційний компонент (емоції, почуття), фіксують знаряддя завдання агресії (інструмент) та виокремлюють окрім фізичної агресії вербальну.

3.2. Семантичне поле «agresión»

В іспанськомовному сегменті наукової літератури натрапляємо на розвідки, присвячені розробці лексико-семантичних полів, зокрема йдеться про дослідження таких науковців, як-от: Е. М. Енрікес Андраде (ЛСП «olores» укр. «запахи») [171], М. М. Венегас Гарсія (ЛСП «tristeza» укр. «сум») [218], І. Лопес Родрігес (ЛСП «cabeza» укр. «голова») [193], Х. Гутієрес Куадрадо та Ф. Родрігес (ЛСП «grasa» укр. «жир») [176], Ф. Х. Родрігес Муньос та С. Рідао Родріго (ЛСП «conflicto» укр. «конфлікт» та «juicio» укр. «суд») [208] та ін. Наявні поодинокі праці, що висвітлюють окремі аспекти ЛСП «violencia» укр. «наси́льство» [211] та «enojo» укр. «гнів» [144], однак лексико-семантичне та асоціативне поля лексеми «agresión» укр. «агресія» все ще потребують комплексного опису.

3.2.1. Аналіз лексикографічних джерел

Словникові статті для подальшого аналізу було відібрано з таких лексикографічних джерел, як-от: Словник іспанської мови видавництва Espasa-Calpe [161], Енциклопедичний словник [164], Великий словник іспанської мови видавництва Larousse Editorial [174], Словник іспанської мови Академії іспанської мови [205], Словник синонімів і антонімів видавництва Espasa-Calpe [164] та Поліфункціональний словник синонімів, антонімів та паронімів [166] (детальний аналіз див. у розділі 1.1.1., оригінал потрактувань лексеми «*agresión*» див. у додатку 1). Виявляємо два загальні підходи до тлумачення цієї лексеми: агресія розглядається як напад на націю (країну) або людину. Здебільшого мова йде про фізичний напад або про порушення прав об'єкта агресії, але в поодиноких словниках значення поширено на завдання нефізичної (моральної або психологічної) шкоди людині. В словниках синонімів виявлено конкретизацію виявів агресії: це можуть бути фізичні дії (збройний напад, удар), вербальні прояви (образи) або спроба здійснити агресивну дію.

До ядерної частини лексичного значення, зважаючи на проведений аналіз, уналежнюємо сему *acto violento* укр. «насильницька дія». До периферії лексичного значення відносимо семи: *ataque* укр. «атака, напад», *acometer* укр. «стрімко нападати, атакувати; кидатися», *causar daño* укр. «заподіяти шкоди», *embestida* укр. «напад, атака, чіпляння, настирливість, надокучливість», *nación* укр. «нація», *vulnerar el derecho* укр. «порушувати права», *agredir* укр. «нападати, ображати», *armado* укр. «озброєний, збройний», *asalto* укр. «напад, атака, штурм, приступ», *atentado* укр. «замах, зазіхання», *física* укр. «фізична», *persona* укр. «людина», *provocación* укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», *acorralamiento* укр. «залякування», *arremetida* укр. «ярий напад, натиск», *atracó* укр. «наліт, напад, грабіж», *sin declaración* укр. «без оголошення», *enemigo* укр. «ворог, недруг», *golpe* укр. «удар», *herir* укр. «ранити», *injusto* укр. «несправедливий», *matar* укр. «убивати», *ofensa* укр. «образа», *rápido*

укр. «швидкий, стрімкий», *reprobable* укр. «вартий догани, ганебний», *por sorpresa* укр. «раптово, несподівано», *violento* укр. «насильницький». Виявлені одиниці переважно корелюють із українськомовними, з огляду на це класифікуємо виявлені одиниці в межах ЛСГ та підгруп, виокремлених під час роботи над поняттям «агресія» (див. Рис. 3.4.) (жирним позначено спільні елементи з українськомовним лексико-семантичним полем, побудованим за результатами компонентного аналізу словникових дефініцій):

1. ЛСГ «Насильницька дія»:

- підгрупа «Фізична дія (вчинок)»: *ataque* укр. «атака, напад», *acometer* укр. «стрімко нападати, атакувати; кидатися», *causar daño* укр. «заподіяти шкоди», *embestida* укр. «напад, атака, чіпляння, настирливість, надокучливість», *vulnerar el derecho* укр. «порушувати права», *agredir* укр. «нападати», *asalto* укр. «напад, атака, штурм, приступ», *atentado* укр. «замах, зазіхання», *provocación* укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», *acorralamiento* укр. «залякування», *arremetida* укр. «ярий напад, натиск», *atracó* укр. «наліт, напад, грабіж», *golpe* укр. «удар», *herir* укр. «ранити», *matar* укр. «убивати»;
- підгрупа «Вербальна дія»: *agredir* укр. «ображати», *provocación* укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», *acorralamiento* укр. «залякування», *ofensa* укр. «образа»;
- підгрупа «Характеристика дії»: *armado* укр. «озброєний, збройний», *física* укр. «фізична», *sin declaración* укр. «без оголошення», *injusto* укр. «несправедливий», *rápido* укр. «швидкий, стрімкий», *reprobable* укр. «вартий догани, ганебний», *por sorpresa* укр. «раптово, несподівано», *violento* укр. «насильницький».

2. ЛСГ «Суб'єкт»:

- підгрупа «Виконавець та об'єкт дії»: *nación* укр. «нація», *persona* укр. «людина», *enemigo* укр. «ворог, недруг».

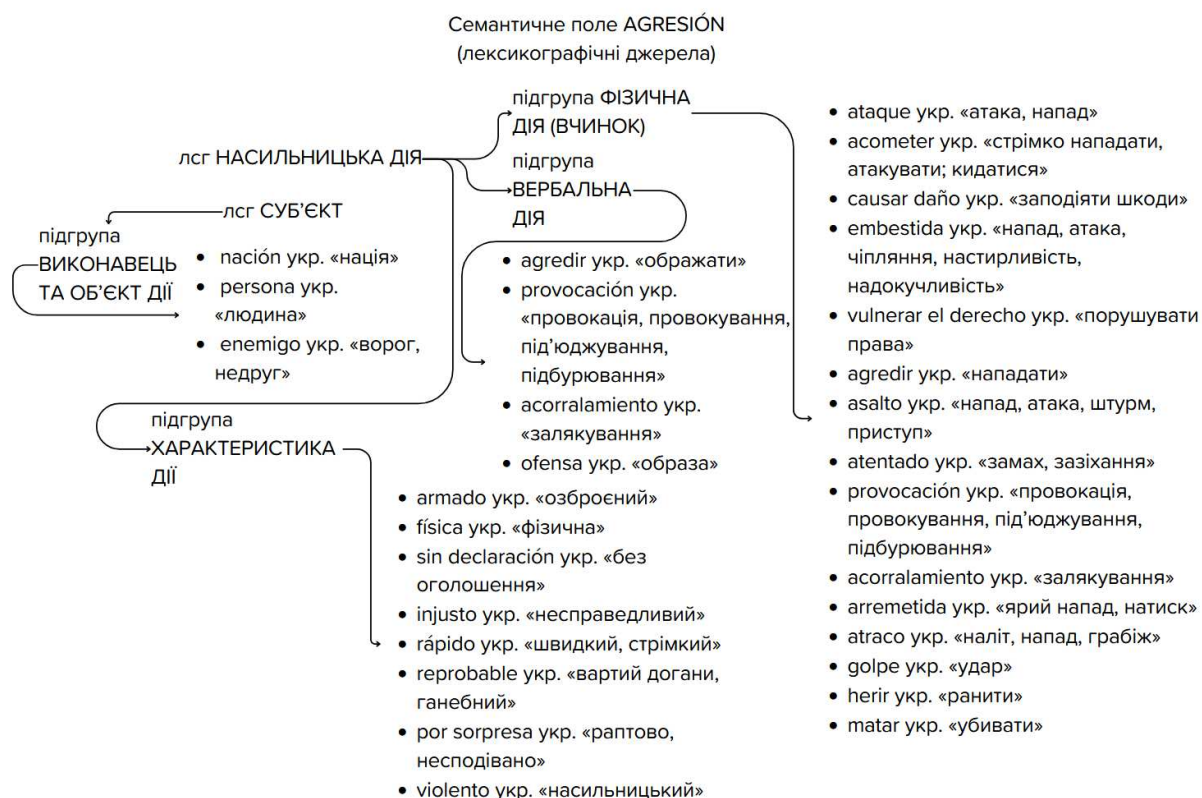

Рис. 3.4. Семантичне поле за результатами аналізу словникових дефініцій

Отже, в іспанськомовних лексикографічних джерелах, на відміну від українськомовних, виокремлено окрім фізичної агресії вербальну, утім не актуалізовано характер суб'єкта агресії і його емоційний та фізичний стан. Виявляємо, що елементи українськомовного та іспаномовного полів переважно корелюють.

Другим етапом було проведення асоціативного експерименту з метою окреслення асоціативного поля лексеми *agresión* укр. «агресія».

3.2.2. Асоціативне поле лексеми-стимулу «*agresión*»

В результаті проведення асоціативного експерименту (див. Розділ 1.4.2.) ми отримали 86 реакцій, з них 42 унікальна (в експерименті взяли участь 86 респондентів): *violencia* 21 укр. «насильство», *dolor* 6 укр. «біль», *maltrato* 4

укр. «погане ставлення», *discriminación* 3 укр. «дискримінація», *odio* 3 укр. «ненависть», *acoso* 2 укр. «переслідування, гонитва; гоніння, цькування», *bullying* 2 укр. «булінг», *causar daño* 2 укр. «заподіяти шкоди», *enojo* 2 укр. «досада, прикрість, гнів», *físico* 2 укр. «фізичний», *golpe* 2 укр. «удар», *golpear* 2 укр. «ударяти, бити», *insulto* 2 укр. «образа», *provocación* 2 укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», *rabia* 2 укр. «гнів, лють», *sexual* 2 укр. «статевий, сексуальний», *verbal* 2 укр. «словесний», *asco* укр. «огида, відраза», *ataque físico* укр. «фізичний напад», *atentado* укр. «замах, зазіхання», *brutalidad* укр. «грубість, жорстокість», *burla* укр. «насмішка, знущання», *comportamiento hostil* укр. «ворожа поведінка, неприязна поведінка», *debilidad* укр. «слабість, кволість», *despiadada* укр. «безжалісна, жорстока, нелюдяна», *disgusto* укр. «досада, незадоволення, засмучення», *encogimiento del corazón* укр. «стискання, скорочення серця», *groserías* укр. «неввічливість, нечемність, грубість», *guerra* укр. «війна», *herida* укр. «рана, поранення», *injusta* укр. «несправедлива», *insultar* укр. «ображати», *ira* укр. «гнів, обурення, лють», *lastimar físicamente* укр. «ранити, завдавати ушкодження, завдавати болю», *maldad* укр. «злоба, злість», *miedo* укр. «страх», *molestar* укр. «набридати, надокучати», *muerte* укр. «смерть», *ofender* укр. «ображати», *pensamientos negativos* укр. «негативні думки», *tristeza* укр. «сум, печаль», *violencia verbal* укр. «словесне насильство». Попередній аналіз отриманих асоціацій виявив відсутність відмов у наданні реакції (від 86 респондентів отримано 86 реакцій) та відсутність реакцій, що не мають семантичного зв'язку зі стимулом.

Ядерну частину асоціативного поля складають реакції з частотою понад 4 (включно): *violencia* 21 укр. «насильство», *dolor* 6 укр. «біль», *maltrato* 4 укр. «погане ставлення», решта асоціативів належать до периферії. Отже, у свідомості респондентів агресія тісно пов'язана з почуттям болю (*dolor*) і реалізується в насильстві (*violencia*) та поганому ставленні (*maltrato*) до інших. Усі отримані реакції розподілено на раніше розроблені ЛСГ (див. Рис. 3.5.)

(жирним позначено спільні асоціати носіїв української та іспанської мови):

1. ЛСГ «Насильницька дія» (62 реакції, з них 27 унікальних):

- підгрупа «Фізична дія (вчинок)» (43 реакції, з них 15 унікальних): **violencia** 21 укр. «насильство», *discriminación* 3 укр. «дискримінація», *acoso* 2 укр. «переслідування, гонитва; гоніння, цькування», *bullying* 2 укр. «булінг», *causar daño* 2 укр. «заподіяти шкоди», **golpe** 2 укр. «удар», *golpear* 2 укр. «ударяти, бити», *provocación* 2 укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», **ataque físico** укр. «фізичний напад», *atentado* укр. «замах, зазіхання», *burla* укр. «насмішка, знуцання», **guerra** укр. «війна», *lastimar físicamente* укр. «ранити, завдавати ушкодження, завдавати болю», *molestar* укр. «набридати, надокучати», *muerte* укр. «смерть»;
- підгрупа «Вербальна дія» (17 реакцій, 11 унікальних): *discriminación* 3 укр. «дискримінація», *acoso* 2 укр. «цькування», *bullying* 2 укр. «булінг», **insulto** 2 укр. «образа», *provocación* 2 укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», *burla* укр. «насмішка, знуцання», **groserías** укр. «неввічливість, нечемність, грубість», *insultar* укр. «ображати», *molestar* укр. «набридати, надокучати», *ofender* укр. «ображати», *violencia verbal* укр. «словесне насильство»;
- підгрупа «Характеристика дії» (17 реакцій, з них 11 унікальних): **maltrato** 4 укр. «погане ставлення», *físico* 2 укр. «фізичний», *sexual* 2 укр. «статевий, сексуальний», *verbal* 2 укр. «словесний», **ataque físico** укр. «фізичний напад», *comportamiento hostil* укр. «ворожа поведінка, неприязна поведінка», *despiadada* укр. «безжалісна, жорстока, нелюдяна», **groserías** укр. «неввічливість, нечемність, грубість», *lastimar físicamente* укр. «ранити, завдавати ушкодження, завдавати болю», *violencia verbal* укр. «словесне насильство»;

2. ЛСГ «Суб'єкт» (25 реакцій, з них 16 унікальних):

- підгрупа «Характер» (1 реакція, унікальна): **brutalidad** укр. «грубість, жорстокість»;
- підгрупа «Емоції, почуття та фізичний стан» (24 реакції, з них 15 унікальних):

dolor 6 укр. «біль», *odio* 3 укр. «ненависть», *enojo* 2 укр. «досада, прикрість, гнів», *rabia* 2 укр. «гнів, лють», *asco* укр. «огида, відраза», *debilidad* укр. «слабкість, кволість», *disgusto* укр. «досада, незадоволення, засмучення», *encogimiento del corazón* укр. «стискання, скорочення серця», *herida* укр. «рана, поранення», *ira* укр. «гнів, обурення, лють», *maldad* укр. «злоба, злість», *miedo* укр. «страх», *muerte* укр. «смерть», *pensamientos negativos* укр. «негативні думки», *tristeza* укр. «сум, печаль».

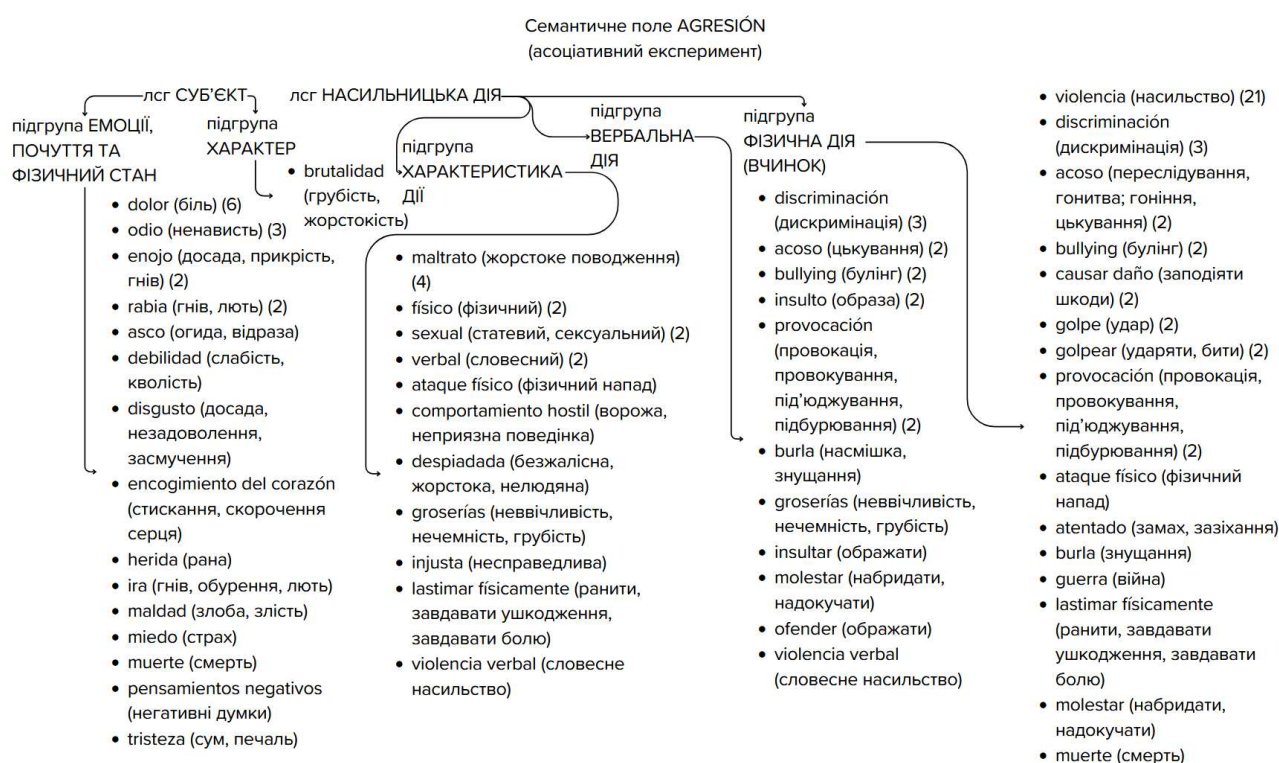

Рис. 3.5. Семантичне поле «agresión» на матеріалі даних, отриманих під час асоціативного експерименту

Певні лексеми належать до двох ЛСГ або підгруп одночасно, напр. *acoso* укр. «переслідування, гонитва; гоніння, цькування» є елементом підгрупи «Фізична дія (вчинок)» та «Вербальна дія» зі значенням «цькування».

Отже, виокремлені в результаті аналізу асоціатів ЛСГ здебільшого корелюють з ЛСГ, розробленими після аналізу словникових дефініцій.

Асоціативний експеримент дав змогу доповнити вже наявні підгрупи і виокремити підгрупу «Емоції, почуття та фізичний стан» та «Характер». Підгрупа «Виконавець та об'єкт дії» не знайшла свого відображення поміж зафіксованих асоціатів. Принагідно зазначимо про переважну кореляцію асоціатів носіїв іспанської та української мов (натрапляємо на спільні асоціати в межах більшості підгруп, окрім «Інструменту», «Виконавця та об'єкта дії»).

3.2.3. Зіставлення лексико-семантичного та асоціативного полів

Порівняння лексико-семантичного та асоціативного поля лексеми-стимулу «*agresión*» дає змогу підтвердити, що носії мови розширюють значення цієї лексеми під час спілкування. Так, семи, виокремлені під час аналізу словникових статей, розподілено зокрема в підгрупу «Виконавець та об'єкт дії» (ЛСГ «Суб'єкт»), утім, за результатами асоціативного експерименту в ЛСГ «Суб'єкт» не отримано жодного асоціата, що відповідає цій підгрупі. Натомість, респонденти під час анкетування актуалізували емоційну складову поняття «*agresión*», що відображено в підгрупі «Емоції, почуття та фізичний стан». Словникові дефініції лексеми «*agresión*» частково корелюють з отриманими асоціатами, серед спільних елементів виявлено окремі елементи в межах ЛСГ «Насильницька дія»: підгрупа «Фізична дія (вчинок)»: *provocación* укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», *golpe* укр. «удар», *ataque* укр. «атака, напад», *atentado* укр. «замах, зазіхання»; підгрупа «Вербальна дія»: *provocación* укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання»; підгрупа «Характеристика дії»: *física* укр. «фізична», *injusto* укр. «несправедливий».

Семантичне поле поняття «*agresión*» репрезентується у такий спосіб (див. Рис. 3.6.) (жирним позначено спільні елементи лексико-семантичного та асоціативного полів):

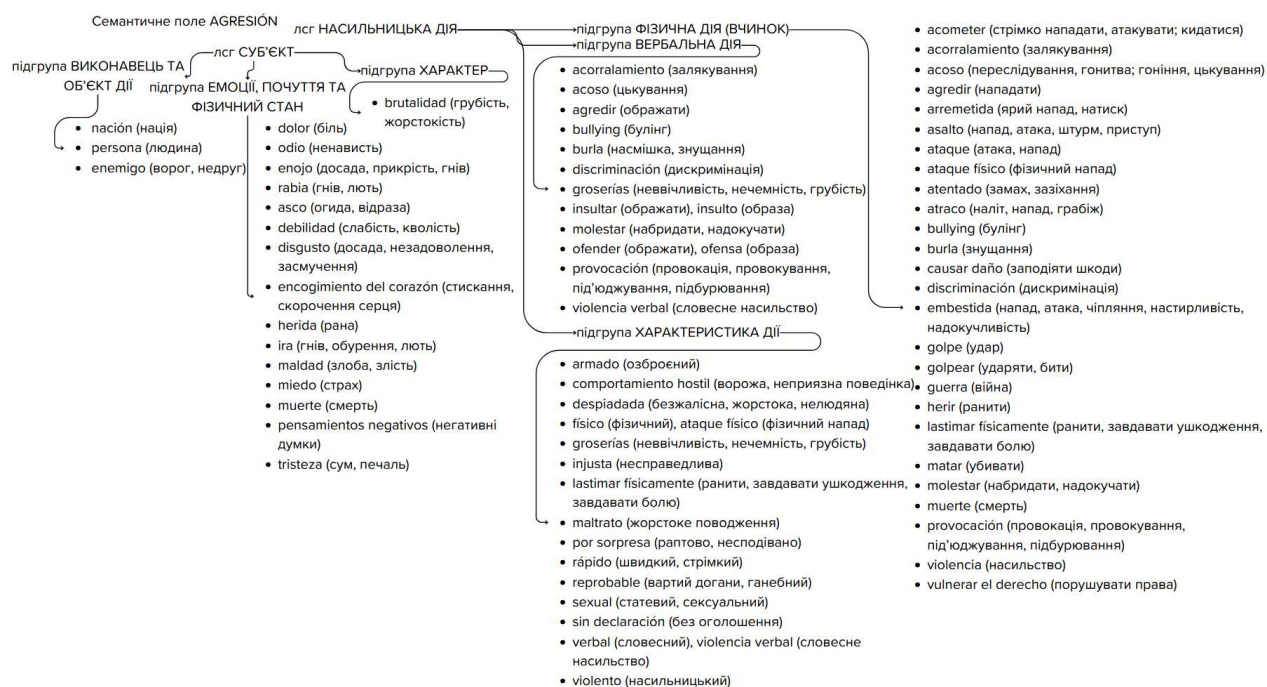

Рис. 3.6. Семантичне поле «agresión»

1. ЛСГ «Насильницька дія» (46 елементів):

• підгрупа «Фізична дія (вчинок)» (26 елементів): *acometer* укр. «стрімко нападати, атакувати; кидатися», *acorralamiento* укр. «залякування», *acoso* укр. «переслідування, гонитва; гоніння, цькування», *agredir* укр. «нападати», *arremetida* укр. «ярий напад, натиск», *asalto* укр. «напад, атака, штурм, приступ», *ataque* укр. «атака, напад», *ataque físico* укр. «фізичний напад», *atentado* укр. «замах, зазікання», *atraco* укр. «наліт, напад, грабіж», *bullying* укр. «булінг», *burla* укр. «насмішка, знущання», *causar daño* укр. «заподіяти шкоди», *discriminación* укр. «дискримінація», *embestida* укр. «напад, атака, чіпляння, настирливість, надокучливість», *golpe* укр. «удар», *golpear* укр. «ударяти, бити», *guerra* укр. «війна», *herir* укр. «ранити», *lastimar físicamente* укр. «ранити, завдавати ушкодження, завдавати болю», *matar* укр. «убивати», *molestar* укр. «набридати, надокучати», *muerte* укр. «смерть», *provocación* укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», *violencia* укр. «насильство», *vulnerar el derecho* укр. «порушувати права»;

- підгрупа «Вербальна дія» (14 елементів): *acorralamiento* укр. «залякування», *acoso* укр. «цькування», *agredir* укр. «ображати», *bullying* укр. «булінг», *burla* укр. «насмішка, знущання», *discriminación* укр. «дискримінація», *groserías* укр. «неввічливість, нечемність, грубість», *insultar* укр. «ображати», *insulto* укр. «образа», *molestar* укр. «набридати, надокучати», *ofender* укр. «ображати», *ofensa* укр. «образа», *provocación* укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», *violencia verbal* укр. «словесне насильство»;
- підгрупа «Характеристика дії» (17 елементів): *armado* укр. «озброєний», *ataque físico* укр. «фізичний напад», *comportamiento hostil* укр. «ворожа поведінка, неприязна поведінка», *despiadada* укр. «безжалісна, жорстока, нелюдяна», *física* укр. «фізична», *groserías* укр. «неввічливість, нечемність, грубість», *injusto* укр. «несправедливий», *lastimar físicamente* укр. «ранити, завдавати ушкодження, завдавати болю», *maltrato* укр. «погане ставлення», *por sorpresa* укр. «раптово, несподівано», *rápido* укр. «швидкий, стрімкий», *reprobable* укр. «вартий догани, ганебний», *sexual* укр. «статевий, сексуальний», *sin declaración* укр. «без оголошення», *verbal* укр. «словесний», *violencia verbal* укр. «словесне насильство», *violento* укр. «насильницький»;

2. ЛСГ «Суб'єкт» (19 елементів):

- підгрупа «Характер» (1 елемент): *brutalidad* укр. «грубість, жорстокість»;
- підгрупа «Виконавець та об'єкт дії» (3 елементи): *nación* укр. «нація», *persona* укр. «людина», *enemigo* укр. «ворог, недруг»;
- підгрупа «Емоції, почуття та фізичний стан» (15 елементів): *asco* укр. «огида, відраза», *debilidad* укр. «слабкість, кволість», *disgusto* укр. «досада, незадоволення, засмучення», *dolor* укр. «біль», *encogimiento del corazón* укр. «стискання, скорочення серця», *enojo* укр. «досада, прикрість, гнів», *herida* укр. «рана, поранення», *ira* укр. «гнів, обурення, лють», *maldad* укр. «злоба, злість», *miedo* укр. «страх», *muerte* укр. «смерть», *odio* укр. «ненависть», *pensamientos negativos* укр. «негативні думки», *rabia* укр. «гнів, лють», *tristeza* укр. «сум, печаль».

3.3. Семантичне поле «агресія»/«*agresión*»

Семантичні поля понять «агресія» та «*agresión*» переважно корелюють одне з одним. Так, під час опрацювання сем, виокремлених в результаті аналізу відповідних словникових статей, встановлено спільну ядерну сему *acto violento* укр. «насильницька дія», на периферії лексичного значення серед спільних елементів виявлено *ataque* укр. «напад», *acometer* укр. «стрімко нападати», *causar daño* укр. «заподіяти шкоди», *embestida* укр. «напад», *agredir* укр. «нападати», *armado* укр. «збройний», *asalto* укр. «напад», *persona* укр. «людина», *atracó* укр. «наліт, напад», *rápido* укр. «стрімкий», *por sorpresa* укр. «раптово». Спільні елементи дали змогу сконструювати єдину систему лексико-семантичних груп та підгруп: ЛСГ «Насильницька дія» (підгрупи «Фізична дія (вчинок)», «Вербальна дія», «Характеристика дії») та ЛСГ «Суб'єкт» (підгрупи «Характер», «Виконавець та об'єкт дії»). На етапі аналізу реакцій на лексему-стимул «агресія» та «*agresión*» встановлено спільний ядерний асоціат *dolor* укр. «біль», а на периферії корелюють реакції *odio* укр. «ненависть», *enojo* укр. «гнів», *insulto* укр. «образа», *rabia* укр. «гнів», *brutalidad* укр. «грубість, жорстокість», *groserías* укр. «грубість», *injusta* укр. «несправедлива», *ira* укр. «гнів, обурення». На підставі вербальних реакцій, зібраних під час експерименту, розширено розроблену систему лексико-семантичних груп та підгруп (в межах ЛСГ «Насильницька дія» виокремлено підгрупу «Інструмент», в межах ЛСГ «Суб'єкт» виокремлено підгрупу «Емоції, почуття та фізичний стан»). Зазначимо, що ЛСГ та підгрупи мають спільні асоціати поміж українськомовних та іспанськомовних респондентів, утім, поміж усіх підгруп не зафіксовано спільних асоціатів в підгрупах «Інструмент» та «Виконавець та об'єкт дії» (відсутні реакції іспанськомовних респондентів) та в підгрупі «Характеристика дії». Після об'єднання лексико-семантичного та асоціативного полів виявлено, що всі ЛСГ та підгрупи корелюють (за винятком підгрупи «Інструмент», що залишається непередставленою в іспанськомовному сегменті). На підставі такої кореляції семантичних полів «агресія» та «*agresión*»

об'єднано зазначені поля в одне з метою його уточнення та деталізації. Відповідно, семантичне поле «агресія»/«*agresión*» репрезентується у такий спосіб (див. Рис. 3.7.) (жирним позначено спільні елементи):

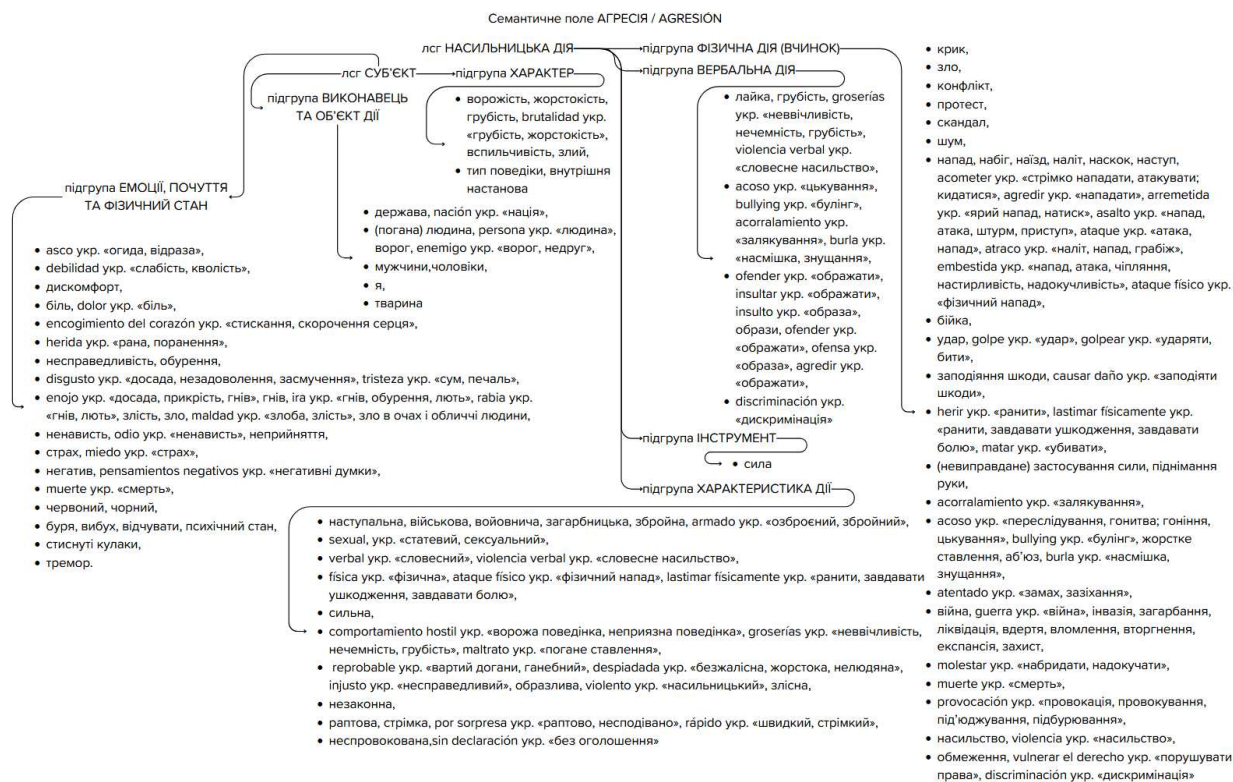

Рис. 3.7. Семантичне поле «агресія»/«*agresión*»

1. ЛСГ «Насильницька дія» (102 елементи):

• підгрупа «Фізична дія (вчинок)» (56 елементів): *крик*, *зло*, *конфлікт*, *протест*, *скандал*, *шум*, **напад**, *набіг*, *наїзд*, **наліт**, *наскок*, *наступ*, *acometer* укр. «стрімко нападати, атакувати; кидатися», **agredir** укр. «нападати», *arremetida* укр. «ярий напад, натиск», **asalto** укр. «напад, атака, штурм, приступ», **ataque** укр. «атака, напад», **atraco** укр. «наліт, напад, грабіж», **embestida** укр. «напад, атака, чіпляння, настирливість, надокучливість», **ataque físico** укр. «фізичний напад», **бійка**, **удар**, **golpe** укр. «удар», **golpear** укр. «ударяти, бити», **заподіяння шкоди**, **causar daño** укр. «заподіяти шкоди», **herir** укр. «ранити», **lastimar físicamente** укр. «ранити, завдавати ушкодження, завдавати болю», **matar** укр. «убивати», **(невиправдане) застосування сили, піднімання руки**,

acorralamiento укр. «залякування», *acoso* укр. «переслідування, гонитва; гоніння, цькування», *bullying* укр. «булінг», **жорстке ставлення**, *burla* укр. «насмішка, знущання», *atentado* укр. «замах, зазіхання», *аб'юз*, *discriminación* укр. «дискримінація», **війна**, *guerra* укр. «війна», *інвазія*, *загарбання*, *ліквідація*, *molestar* укр. «набридати, надокучати», *вдертя*, *вломлення*, *вторгнення*, *експансія*, *захист*, *muerte* укр. «смерть», *provocación* укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», **насильство**, **violencia** укр. «насильство», *обмеження*, *vulnerar el derecho* укр. «порушувати права»;

- підгрупа «Вербальна дія» (16 елементів): *лайка*, *acorralamiento* укр. «залякування», *acoso* укр. «цькування», *bullying* укр. «булінг», *burla* укр. «насмішка, знущання», **грубість**, **groserías** укр. «неввічливість, нечемність, грубість», *violencia verbal* укр. «словесне насильство», *insultar* укр. «ображати», **insulto** укр. «образа», **образи**, *ofender* укр. «ображати», **ofensa** укр. «образа», **agredir** укр. «ображати», *discriminación* укр. «дискримінація»;

- підгрупа «Інструмент» (1 елемент): *сила*;

- підгрупа «Характеристика дії» (29 елементів): *наступальна*, **військова**, *войовнича*, *загарбницька*, **збройна**, **armado** укр. «озброєний, збройний», *sexual* укр. «статевий, сексуальний», *verbal* укр. «словесний», *violencia verbal* укр. «словесне насильство», *fisica* укр. «фізична», *ataque fisico* укр. «фізичний напад», *lastimar fisicamente* укр. «ранити, завдавати ушкодження, завдавати болю», *сильна*, *comportamiento hostil* укр. «ворожа поведінка, неприязна поведінка», **groserías** укр. «неввічливість, нечемність, грубість», **maltrato** укр. «погане ставлення», *reprobable* укр. «вартий догани, ганебний», *despiadada* укр. «безжалісна, жорстока, нелюдяна», *injusto* укр. «несправедливий», *образлива*, *violento* укр. «насильницький», *злісна*, *незаконна*, **раптова**, **стрімка**, **por sorpresa** укр. «раптово, несподівано», **rápido** укр. «швидкий, стрімкий», *неспровокована*, **sin declaración** укр. «без оголошення»;

2. ЛСГ «Суб'єкт» (53 елементи):

- підгрупа «Характер» (8 елементів): *ворожість*, **жорстокість**, **грубість**,

brutalidad укр. «грубість, жорстокість», *вспильчивість, злий, тип поведінки, внутрішня настанова*;

- підгрупа «Виконавець та об'єкт дії» (10 елементів): *держава, nación* укр. «нація», *(погана) людина, persona* укр. «людина», *ворог, enemigo* укр. «ворог, недруг», *мужчини, чоловіки, я, тварина*;

- підгрупа «Емоції, почуття та фізичний стан» (35 елементів): *asco* укр. «огида, відраза», *debilidad* укр. «слабість, кволість», *discomfort, біль, dolor* укр. «біль», *encogimiento del corazón* укр. «стискання, скорочення серця», *herida* укр. «рана, поранення», *несправедливість, обурення, disgusto* укр. «досада, незадоволення, засмучення», *tristeza* укр. «сум, печаль», *enojo* укр. «досада, прикрість, гнів», *гнів, ira* укр. «гнів, обурення, лють», *rabia* укр. «гнів, лють», *злість, зло, maldad* укр. «злоба, злість», *зло в очах і обличчі людини, ненависть, odio* укр. «ненависть», *неприйняття, страх, miedo* укр. «страх», *негатив, pensamientos negativos* укр. «негативні думки», *muerte* укр. «смерть», *червоний, чорний, буря, вибух, відчувати, психічний стан, стиснуті кулаки, тремор*.

Висновки до 3 розділу

В тлумачних словниках актуалізовано два загальні значення лексеми «агресія»: збройний напад однієї держави на іншу (первинне значення, наявне в усіх проаналізованих лексикографічних джерелах) і ворожий тип поведінки (вторинне значення, міститься у сучасних словниках); у словниках синонімів актуалізовано саме фізичний складник поняття агресії, натомість емоційний (нефізичний) компонент не висвітлено. В результаті проведення асоціативного експерименту встановлено, що дефініції лексеми «агресія» лише частково корелюють з отриманими асоціатами, серед спільних елементів виявлено *напад і (невиправдане) застосування сили*, утім найчастотнішу реакцію *злість* не відображено у потрактуваннях.

Іспанськомовні лексикографічні джерела окреслюють два загальні підходи

до тлумачення лексеми «*agresión*»: агресія як напад на націю (країну) або людину. Здебільшого мова йде про фізичний напад або про порушення прав об'єкта агресії, але в поодиноких словниках значення поширено на завдання нефізичної (моральної або психологічної) шкоди людині. В словниках синонімів конкретизовано вияви агресії: це можуть бути фізичні дії (збройний напад, удар), вербальні прояви (образи) або спроба здійснити агресивну дію. Результати асоціативного експерименту дають змогу встановити, що носії мови розширюють значення цієї лексеми під час спілкування, а словникові дефініції лексеми «*agresión*» частково корелюють з отриманими асоціатами.

Семантичні поля понять «агресія» та «*agresión*» переважно корелюють одне з одним. Так, під час опрацювання сем, виокремлених в результаті аналізу відповідних словникових статей, зафіксовано спільну ядерну сему *acto violento* укр. «насильницька дія», на периферії лексичного значення також виявлено низку спільних елементів. З огляду на таку кореляцію семантичних полів «агресія» та «*agresión*» об'єднано зазначені поля в одне з метою його уточнення та деталізації. Відповідно, виокремлені нами елементи семантичного поля «агресія»/«*agresión*» класифіковано на такі групи і підгрупи: 1. ЛСГ «Насильницька дія» (підгрупи «Фізична дія (вчинок)», «Вербальна дія», «Інструмент», «Характеристика дії»); 2. ЛСГ «Суб'єкт» (підгрупа «Характер», «Виконавець та об'єкт дії», «Емоції, почуття та фізичний стан»).

Результати дослідження опубліковано у таких розвідках: [87].

ВИСНОВКИ

1. Вербальна агресія – це комунікативний акт, скерований мовцем на адресата з наміром завдати йому моральної шкоди через вербальний вплив. Комунікативний акт вербальної агресії є комунікативною взаємодією ініціатора (ініціаторів) агресивної дії і особи (осіб), на яку (яких) скеровано агресивну дію, наслідком такої взаємодії стає нанесення моральної шкоди особі (особам), на яку (яких) скеровано агресивну дію і визначений як «агресема». Агресему реалізовано в мовленні у формі конкретних варіантів – маркерів вербальної агресії, що зі свого боку репрезентовані засобами мови різних рівнів. Агресема має місце, коли комунікативною інтенцією мовця є завдати шкоди референту, і, відповідно, у мовленнєвих діях, що свідомо виконані комунікантами стосовно один одного, наявні маркери вербальної агресії.

2. Мережевий дискурс – це мовленнєва репрезентація комунікативного акту, реалізованого в соціальних мережах. Наявність інформаційного приводу спонукає користувача соціальної мережі до висловлення думки, що оприлюднена невербально, вербалізовано і вербально. Ініціцією комунікативного акту є вербальна реакція, що, зі свого боку, стає новим інфоприводом і з'являється у стрічці інших користувачів соціальної мережі, тобто починається друга ітерація. Відповідно, комунікація в соціальній мережі Facebook потенційно є рекурсивною та має фрактальну форму.

3. У соціальній мережі Facebook комунікативний акт вербальної агресії містить такі елементи: *учасники комунікативного акту* (автор допису, коментатор; *ініціатор агресивної дії*, суб'єкт агресивної дії), *контакт* (власне взаємодія учасників комунікативного акту в межах певної гілки коментарів), *референт* (*суб'єкт агресивної дії*; може брати або не брати участі в комунікативному акті), *код* (тут: допис, *коментар*, обов'язково має містити *маркер вербальної агресії*). Учасники комунікативного акту вербальної агресії можуть мати спільну позицію і бути колективним ініціатором агресивної дії.

4. Вербальна агресія в українськомовному та іспанськомовному дискурсі реалізована за допомогою лексико-семантичних (інвективи, обценна лексика та дисфемізми, лексеми з негативним оцінним значенням, сталі вирази, okazіоналізми), граматичних (вживання на адресу співрозмовника граматичних форм 2-ої та 3-ої особи (прим. ісп: йдеться про «él», «ella», «ellos», «ellas»), застосування граматичних форм жіночого роду на адресу особи чоловічої статі, упущення іменника після вказівних займенників, застосування дієслівних форм наказового або умовного способу; спонукальні речення з семантикою необхідності виконати дію, питальні речення з хибною пресупозицією), графічних та орфографічних (зловживання великими літерами та знаками пунктуації, подовження голосних і приголосних літер, графічне табування слів, що належать до мови ворожнечі, використання емодзі, анімованих та статичних зображень, наліпок) засобів. В іспанськомовному мережевому дискурсі наявні й інші маркери вербальної агресії: вживання означеного артикля з іменем або прізвищем особи, на яку скеровано агресію (в українськомовному сегменті не представлено); а в українськомовному – okazіональні трансформації антропонімів (в іспанськомовному – поодинокі), випадки застосування граматичних форм середнього роду на адресу людини (в іспанськомовному – не представлено), навмисне передавання звуків однієї мови графічними засобами іншої мови (в іспанськомовному – не представлено як маркер вербальної агресії). Випадки, коли певні маркери не представлені в певній мові, зумовлено відмінностями в граматичній системі мов (в українській мові немає артикля, в іспанській – середнього роду). Навмисне передавання звуків однієї мови графічними засобами іншої мови в українськомовному мережевому дискурсі є вмотивованим поверхневою схожістю слов'янських мов та вживається з метою іронізування та висміювання осіб, на яких скеровано агресію (здебільшого йдеться про російськомовних та людей, що не розуміють українську). В іспанськомовному мережевому дискурсі такого явища не представлено.

5. В аспекті аналізу стратегічних параметрів комунікативного акту вербальної агресії домінує комунікативна стратегія дискредитації й завдання образу, стратегії погрози й тролінгу є менш поширеними. Виокремлені стратегії та їхні ядерні тактики є спільними для українськомовного та іспанськомовного сегменту соціальної мережі Facebook, утім, носії української та іспанської мови добирають різні тактики із «банку тактик» та різні мовні засоби реалізації вербальної агресії. Комунікативні стратегії завдання образу й дискредитації представлені в українськомовному дискурсі переважно рівномірно (35 % = 357 текстових фрагментів проти 38 % = 388 текстових фрагментів відповідно), наступною стратегією за частотою є стратегія погрози (19 % = 194 текстових фрагментів), найменш представленою є стратегія тролінгу (8 % = 81 текстовий фрагмент). В іспанськомовному мережевому дискурсі найчастотнішими також є стратегія дискредитації та завдання образу (42 % = 411 текстовий фрагмент проти 37 % = 363 текстових фрагментів відповідно), стратегії погрози (12 % = 118 текстових фрагментів) та тролінгу (9 % = 88 текстових фрагментів) представлені поодинокі. Причиною низької частотності реалізації стратегії погрози в іспанськомовному мережевому дискурсі є активна соціальна позиція носіїв іспанської мови: користувачі соціальної мережі Facebook залишають скарги на повідомлення, що містять елементи погрози. Для українськомовного мережевого дискурсу це явище не є характерним: повідомлення «владі» про порушення норм має соціально-негативне забарвлення й сприймається як донос. Загалом носії української мови вільно послуговуються нецензурною лексикою, інвективами, вдаються до оказіональних трансформацій окремих слів та словосполучень, не стримуються під час висловлення негативного ставлення до об'єкта агресії. Носії іспанської мови є більш стриманими, часто реалізують свій лінгвокреативний потенціал за допомогою порівняльних зворотів, гри слів та інших стилістичних засобів з метою висміювання, але також вдаються до нецензурної лексики й інвектив. В зіставному аспекті носії української мови є більш відвертими, невтримними й жорстокими під час розгортання комунікативного акту вербальної

агресії, на відміну від носіїв іспанської мови.

6. Лексикографічні джерела потрактовують лексему «агресія» як збройний напад однієї держави на іншу та як ворожий тип поведінки, а «*agresión*» – як напад на націю (країну) або людину (здебільшого мова йде про фізичний напад або про порушення прав об'єкта агресії) утім, результати асоціативного експерименту дають змогу встановити, що носії мови розширюють значення цих понять під час спілкування: у свідомості українськомовних респондентів агресія тісно пов'язана з почуттям *злості*, *болю* та *страху*, є виявом *зла*, має прояв *війни* та *крику*, а носії іспанської мови асоціюють це явище з почуттям *болю* (*dolor*), *насильством* (*violencia*) та *поганим ставленням* (*maltrato*) до інших. Семантичні поля лексем «агресія» та «*agresión*», розроблені за результатами аналізу словникових дефініцій та реакцій респондентів, переважно корелюють одне з одним в українській та іспанській мовах. Спільною ядерною семою є *acto violento* укр. «насильницька дія», на периферії лексичного значення серед спільних елементів зафіксовано вияви фізичної агресії та їхні характеристики. Спільним ядерним асоціатом є *dolor* укр. «біль», а на периферії корелюють реакції на позначення емоцій та почуттів, вербальних виявів агресії та їхніх характеристик. У свідомості носіїв української та іспанської мови явище «агресія»/«*agresión*» актуалізується переважно на рівні емоційного сприйняття. До змодельованого на підставі словникових тлумачень і результатів асоціативного експерименту семантичного поля входять лексико-семантичні групи і підгрупи: ЛСГ «Насильницька дія» (підгрупи «Фізична дія (вчинок)», «Вербальна дія», «Інструмент», «Характеристика дії»); ЛСГ «Суб'єкт» (підгрупи «Характер», «Виконавець та об'єкт дії», «Емоції, почуття та фізичний стан»). Усі ЛСГ та підгрупи корелюють, окрім підгрупи «Інструмент» (є непередставленою в іспанськомовному сегменті).

Перспективи дослідження полягають зокрема в розширенні джерельної бази й порівняльно-зіставному аналізі виявів вербальної агресії в різних соціальних мережах на лексико-семантичному, граматичному, графічному, орфографічному та прагматичному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Т. М. Оними як ресурс для неологізації у ФБ-коментарях. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2019. № 39. С. 122–145.
2. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов) : учеб. пособие для студ. фак. иностр. яз. вузов. Москва : Издательский центр «Академия», 2003. 128 с.
3. Апресян В. Ю. Имплицитная агрессия в русском языке. *Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии*. URL: <https://goo.su/5sgO>.
4. Басовская Е. Н. Творцы черно-белой реальности: о вербальной агрессии в средствах массовой информации. *Критика и семиотика*. 2004. 7. С. 257–263.
5. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 344 с.
6. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів. Тлумачення, словотворення та слововживання : близько 35000 слів і словосполучень / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків : Фоліо, 2005. 623 с.
7. Бігунова Н. О., Грігорян А. І. Інтонаційна реалізація емоції погрози в англomовному художньому дискурсі. *Наука та освіта в умовах воєнного часу*. 2023. С. 123–124.
8. Білоконенко Л. А. Лінгвокультурне поле конфлікту. *Записки з українського мовознавства*. 2017. Вип. 24. Т. 2. С. 156–164.
9. Білоконенко Л. А. Українськомовний міжособистісний конфлікт : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2015. 335 с.
10. Близнюк К. Р. Лексико-семантичне поле «патріотизм» в українській, англійській і польській мовах : автореферат дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Вінниця, 2019. 22 с.
11. Боева Е. В., Урсул В. С. Вербальна агресія та засоби її вираження в сучасному соціумі. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. 2011. № 13. С. 46–54.

12. Бойчук Н., Харкавців І. Особливості англomовного інтернет-дискурсу: прагматичний та соціолінгвістичний аспекти. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. 2019. № 44. С. 19–27.
13. Бондаренко Т. Г. Мовленнева агресія та мовні інструменти для запобігання вербальній ворожнечі. *Права людини та мас-медіа в Україні* : збірник конспектів лекцій. Київ : Ін-т журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка. 2018. С. 145–155.
14. Борисенко Н. Д. Менасивна комунікативна поведінка персонажів британської драми: гендерний аспект. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2014. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/14184/>.
15. Бутенко Н. П. Словник асоціативних норм української мови. Львів : Вища школа, 1979. 120 с.
16. Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 352 с.
17. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
18. Вецкур Т. А. Прояви вербальної агресії в англomовному повчальному дискурсі. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. 2011. № 13. С. 83–90.
19. Войцехівська Н. К. Засоби вираження погрози в українському конфліктному діалогічному дискурсі. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2014. Вип. 30. С. 17–30.
20. Войцехівська Н. К. Конфліктний дискурс в українській художній літературі: структурний, семантичний, комунікативний і лінгвокогнітивний аспекти : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2019. 34 с.
21. Гаврилів О. Непряма вербальна агресія. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2020. Т. 6. № 2. С. 7–20.
22. Гаврилів О. Вербальна агресія: між насильством і безсиллям. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2017. Т. 4. № 2. С. 34–46.
23. Галичкина Е. Н. Специфика компьютерного дискурса на английском и русском

- языках: на материале жанра компьютерных конференций : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20. 2001. URL: <http://surl.li/cvwyb>.
24. Гарюнова Ю. О. Вербалізація прецедентних феноменів у п'єсах Леся Подерв'янського (на матеріалі творів «Гамлет», або Феномен датського кацапізму» й «Король Літр»). *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2018. № 67 (2). С. 287–293.
25. Гарюнова Ю. О., Єльнікова Н. І. Комунікативні стратегії в девіантній комунікації (на прикладі українськомовних медійних текстів на воєнну тематику). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33. № 3. С.12–16.
26. Горошко Е. И. Современная интернет-коммуникация: структура и основные параметры. *Интернет-коммуникация как новая речевая формация* : колл. монография / науч. ред. Т. Н. Кольцова, О. В. Лутовинова. Москва : Наука, Флинта, 2012. С. 9–52.
27. Гудзь Н. О. Інтернет-дискурс – невід'ємна складова сучасної комунікації. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. Вип. 4. С. 228–232.
28. Гудзь Н. О. Інтернет-дискурс як новий тип комунікації: структура, мовне оформлення, жанрові формати. *Сучасні лінгвістичні студії* : навчальний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. С. 61–87.
29. Гуз О. П. Особливості вираження вербальної агресії в масмедійному дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2010. Вип. 13. С. 154–159.
30. Гуз О. П. Стратегія дискредитації і засоби її реалізації у політичному медіадискурсі (на матеріалі передвиборчих виступів кандидатів у президенти Ніколя Саркозі і Франсуа Олланда). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2015. Вип. 53. С. 79–81.
31. Дзюба Т. М. Віртуальна агресія як результат інтернет-залежної поведінки підлітків. *Вісник післядипломної освіти. Серія : Соціальні та поведінкові науки*.

2017. Вип. 3. С. 67–78.

32. Екстремальна та кризова психологія : термінологічний словник / за заг. ред. проф. О. В. Тімченка. Харків : ХНАДУ, НУЦЗУ, 2010. 291 с.
33. Єльнікова Н. Комунікативні стратегії в девіантній комунікації (на прикладі українськомовних медіа). *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. №4 (40). С. 42–46.
34. Жмуров Д. В. Словарь терминов агрессии и насилия: анатомия жестокости. LAMBERT Academic Publishing, 2011. 272 с.
35. Завальська Л. В. Лінгвопрагматичний потенціал образи як комунікативної тактики в українському політичному дискурсі. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2015. С. 75–84.
36. Завальська Л. В. Типологія конфліктних стратегій в інтерактивній взаємодії політиків. *Записки з українського мовознавства*. 2017. № 2(24). С. 165–171.
37. Загнітко А. П. Основи дискурсології : науково-навчальне видання. Донецьк : ДонНУ, 2008. 194 с.
38. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни : в 4 т. Донецьк : ДонНУ, 2012. Т. 1. 402 с.
39. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни : в 4 т. Донецьк : ДонНУ, 2012. Т. 2. 350 с.
40. Закоян Л. М. Выражение агрессии в современном русском и английском языках (на материале американского национального варианта английского языка) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. 2010. URL: <https://goo.su/ag5X>.
41. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи: изд. 5-е. Москва : ЛКИ, 2008. 288 с.
42. Иссерс О. С. Речевое воздействие : учеб. пособие для студентов, обучающихся по специальности «Связи с общественностью». Москва : Флинта : Наука, 2009. 224 с.
43. Іванків О. О., Малишівська І. В., Кульчицька О. О. Соціолінгвістичні особливості англійської мови інтернет-простору (на матеріалі дискурсу соціальної

- платформи Фейсбук). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*: Серія «Філологія». 2019. № 7(75). С. 60–64.
44. Ігнатенко О. Навіщо Facebook міняє назву? І що за «Метасвіт» він хоче створити? *Радіо Свобода*. 2021. 22 жовт. URL: <https://cutt.ly/nCkIzIP>.
45. Іспансько-український словник. Українсько-іспанський словник : 230 000 + 210 000 : два в одному томі : 440 000 од. пер. / під. заг. ред. В. Бусела. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2013. 1136 с.
46. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. Київ : Українська книга, 2000. 480 с.
47. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.
48. Карпенко М. Ю. Лінгвістичні особливості інтернет-дискурсу. *Мова*. 2016. № 26. С. 5–11.
49. Карпенко О., Неклесова В., Ткаченко Г. Асоціативний експеримент як один із чинників дослідження власних назв. *Записки з ономастики*. 2022. № 25. С. 20–40.
50. Качмар О. В. Вербальна агресія та шляхи її подолання. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. Вип. 12. С. 55–57.
51. Кекало Ю. В. Мовні засоби вираження погрози в гендерному конфліктному спілкуванні. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 7. Т. 1. С. 20–24.
52. Ключев Е. В. Речевая коммуникация : учебное пособие для университетов и институтов. Москва : РИПОЛ КЛАССИК, 2002. 320 с.
53. Ковалевська А. В. Політичний патогенний мегадискурс: алгоритм нейтралізації : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2021. 515 с.
54. Ковалевська Т. Ю. Графо-фонеміка і параграфеміка сучасного англійськомовного мультимодального тексту. *Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов за 2020 рік. На пошану доктора філологічних наук, академіка Романа Семеновича Помірка*. Львів : ПАІС, 2021. С. 81–82.
55. Ковалевська Т. Ю. Прикладні аспекти укладання асоціативних словників.

- Українська і слов'янська тлумачна і перекладна лексикографія*. 2013. С. 140–146.
56. Ковалевська Т. Ю., Швець Ю. В. Асоціативний фон класичних густативів. *Записки з українського мовознавства*. 2023. № 30. С. 254–272.
57. Ковальова Т. В. Лексико-семантичні поля кольоративів в українській поезії початку ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 1999. 19 с.
58. Компанцева Л. Ф. Дослідження соціальних мереж: трансфер міждисциплінарності. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2015. Т. 2. № 1. С. 76–85.
59. Компанцева Л. Ф. Інтернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти : автореф. дис... д-ра філол. наук : 10.02.02. Київ : 2007. 36 с.
60. Кондратенко Н. В. Вербальна агресія у спілкуванні в соціальних мережах: актуалізація етнічних гетеростереотипів. *Записки з українського мовознавства*. 2019. Том 2. № 26. С. 227–233.
61. Кондратенко Н. В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 320 с.
62. Кондратенко Н. В. Тролінг у політичному інтернет-дискурсі: мовні засоби репрезентації. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. Спец. випуск. С. 86–88.
63. Кондратенко Н. В., Завальська Л. В. Семантичні трансформації лексем «звільнення» та «агресія» (на матеріалі української, російської та німецької мов). *Linguodidactica*. 2023. Т. 27. С. 117–129.
64. Кондратенко Н. В., Стрій Л. І., Білінська О. С. Лінгвопрагматика політичного дискурсу: типологія мовленнєвих жанрів : монографія / за заг. ред. Н. В. Кондратенко. Одеса: Астопринт, 2019. 236 с.
65. Корольов І. Р. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія. *Studia Linguistica*. 2012. Вип. 6(2). С. 285–305.
66. Коротич К. Комунікативні стратегії погрози та подолання страху в дискурсі української преси ХХ–ХХІ століть : мовні механізми впливу на реципієнта. *Вісник*

Львівського університету. 2009. Вип. 46. Ч. 1. С. 140–145.

67. Крамчанинова О. В. Структура лексико-семантичного поля агресії. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Філологічні науки. Мовознавство»*. 2007. № 4. С. 192–194.

68. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Типологія вербальної агресії проф. Домініка А. Інфанте: спроба фраземної адаптації. *Записки з українського мовознавства*. 2021. № 28. С. 275–283.

69. Кріпак Ю. В. Реалізація мовленнєвої агресії в конфліктному та агресивному дискурсах. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2014. Вип. 4. С. 140–143.

70. Кузик О. А. Когнітивні та комунікативні особливості мовленнєвої агресії в політичному дискурсі (на матеріалі електронних видань США та Великої Британії) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2019. 296 с.

71. Кулібаба М. О. Прагмалінгвістична специфіка українського метеодискурсу : дис. ... доктора філософії 03 гуманітарні науки 035 Філологія. Одеса, 2021. 254 с.

72. Кутуза Н. В. Комунікативна сугестія в рекламному дискурсі: психолінгвістичний аспект : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. 736 с.

73. Кутуза Н. В. Маніпулятивна функція лінгвоагресивів у мережевому дискурсі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Київ : Видавничий дім «Гельветика». 2023. Т. 34 (73). № 4. С. 14–18.

74. Кутуза Н. В., Ковалевська Т. Ю. Короткий асоціативний словник рекламних слоганів. Одеса : Астропринт», 2011. 80 с.

75. Ланчуковська Н. В, Шальов А. С. Інтернет-дискурс – лінгвістичний аспект. *Науковий вісник МГУ : Філологія*. 2023. № 60. Том 1. С. 73–76.

76. Левченко Т. Суржик як засіб пейоративної оцінки у мові засобів масової комунікації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2020. № 85. С. 72–76.

77. Лук'янюк В. Словник іншомовних слів. URL: <https://goo.su/T94>.

78. Лутовинова О. В. Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса : дисс. ... док. филол. наук : 10.02.19. Волгоград, 2009. URL: <http://surl.li/ddxfk>.
79. Малишева М. Г. Вербалізація агресії в мережевому дискурсі (на матеріалі коментарів у соціальній мережі Facebook). *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 18. С. 238–243.
80. Малишева М. Г. Вираження вербальної агресії в коментарях соцмережі Facebook. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: Філологія*. 2020. Вип. 2(22). Том 25. С. 58–63.
81. Малишева М. Г. Граматичні засоби вираження вербальної агресії в іспанськомовному мережевому дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 29. Т. 1. С. 258–262.
82. Малишева М. Г. Комунікативна стратегія дискредитації в українськомовному сегменті мережі Facebook. *Прикладна лінгвістика 2021: проблеми і рішення* : матеріали XVII Всеукраїнської науково-методичної конференції студентів і молодих науковців. Миколаїв : НУК, 2021. С. 129–134.
83. Малишева М. Г. Лексико-семантичні засоби вираження вербальної агресії в соціальній мережі Facebook. *Linguodidactica*. 2023. Вип. 27. С. 143–151.
84. Малишева М. Г. Мережевий дискурс як різновид електронного дискурсу. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Філологія*. 2023. Вип. 27(2(26)). С. 68–74.
85. Малишева М. Г. Мультиmodalне вираження вербальної агресії у мережевому дискурсі. *Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки і перспективи* : колективна монографія. За ред. Н. Кондратенко. Вінниця : Твори, 2022. С. 114–119.
86. Малишева М. Г. Реалізація агресивного потенціалу зоосемізмів у дискурсі соціальних мереж. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2022. Вип. 1. С. 253–256.
87. Малишева М. Г. Репрезентація семантичного поля «Агресія». *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: Філологія*.

2021. Вип. 2(24). Том 26. С. 68–77.

88. Малишева М. Г. Створення алгоритму для визначення маркерів вербальної агресії в дискурсі соціальних мереж: лінгвістичний підхід. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип 39. Том 2. С. 130–134.

89. Малишева М. Г. Функції емодзі в іспанськомовному мережевому дискурсі: вираження вербальної агресії. *Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки та перспективи* : збірник матеріалів I Міжнародного конгресу. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2021. С. 71–73.

90. Малишева М. Г. Covid-19 як чинник агресивної мовленнєвої поведінки в соціальних мережах. *Мова і право* : матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. Дніпро : ДДУВС, 2021. С. 52–55.

91. Мартінек С. В. Український асоціативний словник : в 2 т. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. Т. I. 344 с.

92. Махачашвілі Р. К., Бахтіна А. О. Емпіричний метод у дослідженні полілатеральності емої. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 43. Т. 3. С. 141–144.

93. Махачашвілі Р. К., Бахтіна А. О. Hate емої в лінгвокриміналістичних експертизах: проблеми декодифікації смислу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2021. № 1 (94). С. 79–96.

94. Махачашвілі Р. К., Сидоркіна А. Дискурс японських нових мас-медіа: природа, ознаки та розвиток. *Studia Philologica*. 2019. № 12. С. 38–45.

95. Межов О., Навальна М., Костусяк Н. Засоби вираження комунікативно-прагматичної інтенції образи в сучасних медіатекстах. *Лінгвістичні студії*. 2021. Вип. 41. С. 179–192.

96. Морозова І. І., Вакуленко А. І. Стратегії і тактики британського парентального дискурсу: історична перспектива. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2023. Вип. 97. С. 22–29.

97. Навальна М. Блоги як нові засоби в сучасній комунікації. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2021. № 12. Т. 1. С. 238–254.

98. Нерян С. О. Аргументативний дискурс української інтернет-комунікації в соцмережах: лінгвопрагматичний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2019. 221 с.
99. Нерян С. О. Допис у соцмережі як мовленнєвий жанр інтернет-комунікації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Лінгвістика*. 2018. Вип. 34. Т. 1. С. 66–70.
100. Пеліван О., Віт Ю., Євдокимова І. Просодія ввічливості/неввічливості в англійському формальному конфліктному діалогічному дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 63. Т. 2. С. 157–164.
101. Петрушенко О. О. Лексико-семантичне поле «час» в українській поезії другої половини ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2010. 22 с.
102. Подерв'янський Л. Гамлет, або Феномен датського кацапізму. URL: <https://cutt.ly/XwXZ2UFK>.
103. Політологічний словник : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М. Ф. Головатого, О. В. Антонюка. Київ : МАУП, 2005. 792 с.
104. Пономаренко О. О. Мовленнєві акти погрози в сучасному англійському діалогічному дискурсі: когнітивно-прагматичний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2019. 23 с.
105. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ : Видавничий центр «Київський університет», 1999. 308 с.
106. Романченко А. П. Елітарна мовна особистість у просторі наукового дискурсу: комунікативні аспекти : монографія. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2019. 541 с.
107. Романченко А. П., Ковалевська Т. Ю., Дружинець М. Л. Комунікативна мережа наукового дискурсу. *Slavica Slovaca*. 2021. Вип. 56. №. 1. С. 3–16.
108. Романюк І. В. Вербальні прояви агресії в конфліктному діалогічному дискурсі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2020. № 46. Т. 2. С. 97–99.

109. Свиридова Л. В., Ковкіна Є. В., Дідушок Н. Я. Методика семантико-текстуальних досліджень мовленнєвого акту «погроза». Харків : ННЦ ІСЕ, 2023. 19 с.
110. Седов К. Ф. Агрессия как вид речевого воздействия. URL: <https://cutt.ly/owXJGt68>.
111. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
112. Семенюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації : навчальний посібник. Київ : Академія, 2010. 240 с.
113. Семенюк Т., Близнюк Л. Інтертекстуальний характер полікодових текстів: невербальний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. 2019. № 8(76). С. 39–42.
114. Серкин В. П. Решение задачи о случайности/неслучайности количества групповых ассоциаций. *Психодиагностика*. 2009. № 4. С. 22–31.
115. Синявський В. В., Сергєєнкова О. П. Психологічний словник / за ред. Н. А. Побірченко. 2007. 336 с.
116. Словник синонімів Українського мовно-інформаційного фонду НАН. URL: <https://goo.su/ZGe>.
117. Словник української мови : в 11 томах. Київ : Наукова думка, 1970. URL: <http://www.inmo.org.ua/sum.html>.
118. Словник української мови : в 20 томах. Київ : Наукова думка, 2010. URL: <https://sum20ua.com/>.
119. Ставицька Л. Українська мова без табу : словник нецензурної лексики та її відповідників : обценізми, евфемізми, сексуалізми. Київ : Критика, 2008. 455 с.
120. Тараненко К. В. Прагматика погрози як засобу деструктивної мовленнєвої поведінки. *Молодий вчений*. 2018. № 9 (61). С. 120–123.
121. Тараненко О. О. Українсько-російські мовні контакти на сучасному етапі: притягування і відштовхування. II. Текстуальні вкраплення, прецедентні тексти мовою оригіналу. *Мовознавство*. 2010. № 4–5. С. 21–39.

122. Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. І. Шинкарук (голов. ред.) та ін. Київ : Абрис, 2002. 751 с.
123. Фіялка С. Б. Інтернет-коментарі в системі масової комунікації. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 9. С. 47–48.
124. Форманова С. В. Інвектива в сучасних інтернет-виданнях. *Молодий вчений*. 2018. №9.1 (61.1). С. 121–124.
125. Форманова С. В. Інвектива як засіб сугестивного впливу. *Записки з українського мовознавства*. 2009. Вип. 18. С. 143–152.
126. Форманова С. В. Інвективи в українській мові : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 336 с.
127. Форманова С. В. Коментар у соціальних мережах: інвективні форми. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2020. № 72. С. 282–294.
128. Фразеологічний словник. *Горох : словники української мови*. URL: <https://goroh.pp.ua/Фразеологія/>.
129. Хорошилова В. М. Стратегія завдання образи у німецькомовному діалогічному інтернет-дискурсі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2016. 275 с.
130. Храмцов О. М. Кримінологія вербальної агресії : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 24 с.
131. Шагар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.
132. Швелідзе Л. Д. Експресиви в мовленні українських та американських політиків (на матеріалі дописів у Facebook і Twitter). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2020. № 45. Т. 1. С. 111–114.
133. Швелідзе Л. Д. Мовні засоби реалізації комунікативних стратегій у дискурсі соціальних мереж (на матеріалі української та англійської мов) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Вінниця, 2021. 240 с.

134. Шевчук О. О. Конфронтативна стратегія в мовленні персонажів сучасної англomовної прози : гендерний аналіз. *Вісник Житомирського державного університету*. 2009. Вип. 46. С. 187–190.
135. Шерман О. М. Агресія в інтернеті. URL: <https://cutt.ly/fXOsaVf>.
136. Щербинина Ю. В. Вербальная агрессия в школьной речевой среде : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Москва, 2001. 19 с. URL: <https://cutt.ly/FwXKg1vR>.
137. Щербинина Ю. В. Русский язык. Речевая агрессия и пути её преодоления : учебное пособие. Москва : Флинта : Наука, 2004. URL: <https://cutt.ly/5wBL0x2v>.
138. Щипицина Л. Ю. Комплексная лингвистическая характеристика компьютерно-опосредованной коммуникации: на материале немецкого языка : дисс. ... док. филол. наук : 10.02.04. 2010. URL: <http://surl.li/ddxez>.
139. Яроцька Г. С. Лінгвістичні та мовні конфлікти: глобальні та локальні тренди. *Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки і перспективи* : колективна монографія. За ред. Н. Кондратенко. Вінниця : Твори. 2022. С. 269–275.
140. Alamán A. P., Muñoz P. M. Una aproximación a los estudios sobre el discurso mediado por ordenador en lengua española. *Tonos digital: Revista de estudios filológicos*. 2016. № 30. P. 1–30.
141. Allen J. J., Anderson C. A. Aggression and Violence: Definitions and Distinctions. *The Wiley Handbook of Violence and Aggression*, 2017. URL: <https://cutt.ly/swCF03JK>.
142. Amazon Alexa. URL: <http://www.alexa.com/>.
143. Androutsopoulos J. Localizing the Global on the Participatory Web. *The Handbook of Language and Globalization*. Oxford, UK, 2010. P. 201–231.
144. Andújar Moreno G. Análisis comparativo del campo semántico del enojo en la obra *L'Élégance du hérisson* y en sus traducciones al castellano, catalán e inglés. *Sendeban*. 2012. № 23. P. 159–175.
145. Austin J. L. How to do things with words : the William James lectures delivered at Harvard University in 1955. Oxford University Press, 1962. 174 p.
146. Benveniste É. Problemas de lingüística general. México : Siglo XXI, 1991. 218 p.

147. Bonacchi S. Verbale Aggression. 2019. URL: <https://goo.su/JNS>.
148. Borrás Dalmau L. Los artículos lexicográficos de zoónimos en diccionarios españoles de lengua general : tesis de doctorado : lingüística aplicada (léxico y discurso). Barcelona, 2004. 539 p.
149. BPMN 2.0. URL: <https://cutt.ly/4wXZOjfU>.
150. BPMN Editor. URL: <https://demo.bpmn.io/>.
151. Brenes Peña M. E. La agresividad verbal y sus mecanismos de expresión en el español actual : tesis doctoral. Sevilla, 2009. 784 p.
152. Calero Vaquera M. L. El discurso del 'whatsapp': entre el 'messenger' y el 'SMS '. *Oralia*. 2014. Vol. 17. P. 85–114.
153. Campillo Muñoz S. Propuesta de clasificación de actos verbales violentos en las redes sociales. *E-Aesla*. 2019. № 5. P. 199–208.
154. Cantamutto L., Vela Delfa C. Interpretación de emojis en interacciones digitales en español. *Lenguas Modernas*. 2020. № 54. P. 29–47.
155. Cantón Tébar M. C. El lenguaje no verbal en las redes sociales. *Sabir: International Bulletin of Applied Linguistics*. 2020. Vol. 1. № 2. P. 5–32.
156. Carranza Brito R. Artículo ante nombre propio: matices de significado. *LL*. 2008. URL: <https://cutt.ly/7wXXpiVG>.
157. Castañeda Rojas G. La violencia verbal en el aula: análisis del macroacto de amenaza. *Enunciación*. 2011. Vol 16. № 1. P. 58–69.
158. Cosacov E. Diccionario de términos técnicos de la Psicología : 3ª edición. Córdoba : Brujas, 2007. 344 p.
159. Crystal D. Internet Linguistics : A Student Guide. London : Routledge, 2011.
160. Díaz Pérez J. C. Pragmalingüística del disfemismo y la descortesía. Los actos de habla hostiles en los medios de comunicación virtual : tesis doctoral. Madrid, 2012. 517 p.
161. Diccionario de la lengua española. Espasa-Calpe, 2005. URL: <https://cutt.ly/sLFFL4n>.
162. Diccionario de psicología. URL: <https://cutt.ly/sLFJV5b>.

163. Diccionario de sinónimos y antónimos. Espasa-Calpe, 2005. URL: <https://cutt.ly/DwXL7z06>.
164. Diccionario Enciclopédico Vox 1. Larousse Editorial, 2009. URL: <https://cutt.ly/3LFF1Fg>.
165. Diccionario panhispánico de dudas. URL: <https://www.rae.es/dpd/>.
166. Diccionario Polifuncional Sinónimos: antónimos: parónimos: usos de la lengua española. LEXUS EDUTORES, 2008. URL: <https://cutt.ly/6XcGAY0>.
167. DiCioccio R. L. Humor as aggressive communication. *Humor Communication: Theory, Impact, and Outcomes*. Kendall Hunt Publishing, 2012. P. 93–108.
168. Dijk T. A. Discurso, cognición y sociedad. *Signos. Teoría de comunicación*. 1997. Nº 22. P. 66–74.
169. Dijk T. A., Kintsch W. Strategies of Discourse Comprehension. New York : Academic Press, 1983.
170. Enciclopedia jurídica. 2020. URL: <https://cutt.ly/dLFGnfV>.
171. Enríquez Andrade H. M. El campo semántico de los olores en español. *Signo y Seña*. 2017. Nº 31. P. 23–42.
172. Flanigan M. E., Russo S. J. Recent advances in the study of aggression. *Neuropsychopharmacology*. 2019. Nº 44. P. 241–244.
173. Foucault M. El Orden Del Discurso. Buenos Aires : Fabula, 2005. 73 p.
174. Gran diccionario de la lengua española. Larousse Editorial, 2022. URL: <https://cutt.ly/3LFF1Fg>.
175. Grice H. P. Logic and Conversation. URL: <https://cutt.ly/pVbPSLW>.
176. Gutiérrez Cuadrado J., Rodríguez, F. El campo léxico de “grasa” en el español del siglo XIX. *Revista de Investigación Lingüística*. 2008. Vol. 11. P. 165–188.
177. Harris Z. Discourse Analysis. *Language*. 1952. Vol. 28. Nº 1. P. 1–30.
178. Herring S. C., Androutsopoulos J. Computer-Mediated Discourse 2.0. *Handbook of Discourse Analysis*. John Wiley & Sons, 2015. P. 127–151.
179. Hikal W. Criminología psicoanalítica, conductual y del desarrollo. México. 167 p.

180. Isasi A. C., Juanatey, A. G. El discurso del odio en las redes sociales: un estado de la cuestión. *Ajuntament de Barcelona*. 2016. 38 p.
181. Jakobson R. Linguistics and Poetics. *Style in Language*. 1960. P. 350–377.
182. Jhangiani R., Tarry H. Principles of Social Psychology. Bccampus, 2022. URL: <https://cutt.ly/ywXLfNzH>.
183. Jucker A. H., Dürscheid Ch. The linguistics of keyboard-to-screen communication. A new terminological framework. *Linguistik Online*. 2012. Vol. 56(6/12). P. 1–26.
184. Kaplan A. M., Haenlein, M. Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. *Business Horizons*. 2010. Vol. 53. P. 59–68.
185. Karam T. Una introducción al estudio del discurso y al análisis del discurso. *Global Media Journal*. 2005. Vol. 2. № 3. URL: <https://cutt.ly/SwCFJXYc>.
186. Kaul de Marlangeon S. B., Cordisco A. La descortesía verbal en el contexto político-ideológico de las redes sociales. *Revista de Filología*. 2014. № 32. P. 145–162.
187. Kondratenko N. V., Kiselova A. A., Zaval'ska L. V. Strategies and Tactics of Communication in Parliamentary Discourse. *Studies about languages*. 2021. № 36. P. 17–29.
188. Leech G. N. Principles of Pragmatics. Longman, 1983.
189. Liu J. Concept analysis: aggression. *Issues in mental health nursing*. 2004. Vol. 25. Issue 7. P. 693–714 (1–17).
190. Llinares F. M. Taxonomía de la comunicación violenta y el discurso del odio en Internet. *IDP. Revista de Internet, Derecho y Política*. 2016. Vol. 22. P. 82–107.
191. Locher M. A. Electronic discourse. *Pragmatics of Discourse*. 2014. P. 555–581.
192. López Ireta L. T., González Arias C. A. Las expresiones agresivas en los comentarios de los usuarios de blogs periodísticos: un análisis por medio de la teoría de la valoración. *Tonos digital: revista de estudios filológicos*. 2013. № 24. URL: <https://cutt.ly/CwXLneee>.
193. López Rodríguez I. ¡Que no se te vaya la olla! Estudio lingüístico-cognitivo del campo semántico de la 'cabeza'. *Tonos*. 2009. № 17. URL: <https://cutt.ly/2wCF8A56>.
194. López Zurita P. Estudio Semántico de las Interferencias Inglés/Español en

Gatherings from Spain, de Richard Ford. 725 p.

195. Martel W., Carranco D., Cevallos D. Determinación de niveles de agresividad en comentarios de la red social Facebook por medio de Minería de Texto. *GEEKS DECC – Reports*. 2015. Vol 6. № 1. P. 19–25.

196. McDonald's has filed a trademark for a restaurant in the metaverse that will actually deliver food to your home. *Business Insider*. 2022. URL: <https://cutt.ly/XwXKDO4g>.

197. Meta Reports Second Quarter 2022 Results. URL: <https://cutt.ly/bCfmWBW>.

198. Mezhov O., Navalna M., Kostusiak N. Invective Vocabulary in Media Discourse of the Beginning of the XXI Century: A Psycholinguistic Aspect. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2020. Vol. 7. №. 1. P. 97–110.

199. Muñoz P. M. Los comentarios de los usuarios en la prensa digital: una propuesta para su estudio desde el discurso mediado por ordenador y los estudios periodísticos. *Caracteres. Estudios culturales y críticos de la esfera digital*. 2015. Vol. 4. № 1. P. 178–199.

200. Nilan P. Online Discourse and Social Media. *Young People and the Far Right. Alternatives and Futures: Cultures, Practices, Activism and Utopias*. Palgrave Macmillan, Singapore, 2021. URL: https://doi.org/10.1007/978-981-16-1811-6_2.

201. Osorio Monsalve S. M. Análisis léxico semántico del discurso de las víctimas del conflicto armado en Colombia. *Semas: Revista de Lingüística Teórica y Aplicada*. 2023. Vol. 4. № 7. P. 85–106.

202. Para insultar con propiedad : diccionario de insultos / María del Pilar Montes de Oca Sicilia. XcUiDi : 2016.

203. Pauwels L. A Multimodal Framework for Analyzing Websites as Cultural Expressions. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 2012. Vol. 17. Issue 3. P. 247–265.

204. Pérez Salazar G. Internet como medio de comunicación. Teoría y análisis de actos comunicativos en los entornos virtuales. Plaza y Valdés, 2012. URL: <https://cutt.ly/4XaZO3z>.

205. Real Academia Española. Diccionario de la lengua española : 23.ª ed. URL: <https://dle.rae.es>.
206. Renau Ruiz V., Oberst U., Carbonell-Sánchez X. Construcción de la identidad a través de las redes sociales online: una mirada desde el construccionismo social. *Anuario de Psicología*. 2013. Vol. 43. Nº 2. P. 159–170.
207. Richardson K. *Internet Discourse and Health Debates*. London : Palgrave Macmillan, 2005. 236 p.
208. Rodríguez Muñoz F., Ridao Rodrigo S. La terminología en diacronía: los campos léxico-semánticos de conflicto y juicio. *Revista de Llengua i Dret*. 2012. Nº 58. URL: <https://cutt.ly/SwXLSpP6>.
209. Rueda A. M., Alamán A. P. Las redes sociales como corpus de estudio para el Análisis del discurso mediado por ordenador. *Humanidades Digitales: desafíos, logros y perspectivas de futuro*. 2014. P. 305–315.
210. Ruiz Antón L. F. La acción como elemento del delito y la teoría de los actos del habla: Cometer delitos con palabras. *Anuario de derecho penal y ciencias penales*. 1998. Vol. 51. Nº 1.
211. Salvatierra L., Rico N. W. Una aproximación al campo semántico de la violencia en los medios nacionales. El caso del “conflicto docente” en 2017. *Actas de Periodismo y Comunicación*. 2017. Vol. 3. Nº 1. URL: <https://cutt.ly/PwXLFIW6>.
212. Sampietro A. Emoticonos y emojis: Análisis de su historia, difusión y uso en la comunicación digital actual : tesis doctoral. Valencia, 2016. URL: <https://cutt.ly/sCiDugL>.
213. Scoponi P. Hacia una caracterización del ciberlenguaje adolescente: el caso de la multimodalidad en Facebook. *Revista Estudios del Discurso Digital (REDD)*. 2019. Nº 2. P. 101–128.
214. Searle J. What is a Speech Act? *Pragmatics, discourse analysis and socio linguistics*. URL: <https://cutt.ly/iXaZgUc>.
215. Sevilla Muñoz J., Zurdo Ruiz-Ayúcar M. I. T. *Refranero multilingüe*. Madrid : Cervantes (Centro Virtual Cervantes), 2009. URL:

<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/>.

216. Taberero C. Consideración lingüística y social de la injuria en el Tesoro de Covarrubias. *Estudios filológicos*. 2013. № 52. P. 143–161.
217. Vargas Franco A. Redes sociales, literacidad e identidad(es): el caso de Facebook. *Colombian Applied Linguistics Journal*. 2016. Vol. 18. № 1. P. 11–24.
218. Venegas Garcia M. M. El campo semántico “tristeza” en español (siglos XII–XIX) : tesis. Madrid, 1988.
219. Walton D. *Informal logic: a handbook for critical argumentation*. Cambridge University Press, 1989.
220. Weinstein F., Aldunate N. Procesamiento lingüístico y emocional de agresiones verbales. *Revista de Sociología*. 2021. Vol. 36. № 1. P. 99–113.
221. Yus F. El discurso de las identidades en línea: El caso de Facebook. *Discurso & Sociedad*. 2014. Vol. 8(3). P. 398–426.

Словникові дефініції лексеми «agresión» та «агресія»

Джерело	Словникова стаття
«agresión»	
[161]	«1. Ataque o acto violento que causa daño <...> 2. Acto contrario al derecho de otro, en particular, ataque armado de una nación contra otra»
[164]	«1. Acción y efecto de agredir. 2. der. Acción que vulnera el derecho de otro. 3. Ataque violento contra una persona con el objeto de dañarla físicamente y/o a sus bienes»
[174]	«1. Acción de agredir o atacar a una persona para hacerle daño sufrir agresiones físicas. 2. DERECHO Acto contrario al derecho de otro. 3. MILITAR Ataque armado de una nación contra otra, violando el derecho internacional. 4. MILITAR Ataque rápido y por sorpresa, realizado por el enemigo o considerado injusto y reprobable»
[205]	«1. f. Acto de acometer a alguien para matarlo, herirlo o hacerle daño. U. t. en sent. fig. 2. f. Der. Ataque armado de una nación contra otra, sin declaración previa»
[163]	ataque, atentado, asalto, embestida, atraco, acometida, acorralamiento, provocación
[166]	agresión, acometida, asalto, ataque, embestida, provocación, ofensa.
[205]	ataque, golpe, embestida, atentado, acometida, acometimiento, arremetida.

«агресія»	
[117]	«Неспровокований збройний напад однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її незалежності»
[17]	«Неспровокований збройний напад однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її незалежності»
[6]	«1. Неспровокований збройний напад однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її незалежності. 2. перен. Активно ворожа поведінка однієї людини (або людей) стосовно іншої (або інших), що виявляється у злісних нападах, образливих акціях і т. ін»
[118]	«1. Незаконне застосування сили однією державою проти іншої, збройний напад однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її незалежності і т. ін. <...> 2. Ворожа внутрішня настанова або ворожий тип поведінки особи щодо когось або чогось. <...> 3. Навальний наступ якого-небудь негативного для людини, природи і т. ін. явища»; агресивний: «1. Який здійснює агресію; загарбницький <...> // Здійснюваний методом агресії; наступальний, ворожий <...> 2. Який характеризується агресією (у 2, 3 знач.) <...> 3. спец. Який хімічно руйнує що-небудь»
[77]	«1. Неспровокований збройний напад однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її нездоланності. 2. Войовнича ворожість по відношенню до оточуючих (про людину чи тварину)»
[46, с. 12]	АГРЕСІЯ, напад, вдертя, вломлення, вторгнення, інвазія, експансія; пор. ВІЙНА
[116]	НАПАД (дії, спрямовані проти кого-, чого-небудь з метою

	<p>заподіяння шкоди, загарбання території тощо); АГРЕ́СІЯ (напад однієї держави на іншу); НАЛІ́Т, НА́СКОК (раптовий стрімкий напад); НАБІ́Г, НАЇ́ЗД заст. (раптовий напад, короткочасне вторгнення – перев. невеликими силами). Пор. 1. нава́ла</p>
--	---

Засоби вираження вербальної агресії

	Укр.	Ісп.
Лексико-семантичний рівень		
Інвективи	+	+
Інвективні лексеми з оцінно забарвленими суфіксами	+	+
Інвективи, що супроводжуються прикметниками-епітетами	+	+
Обценна лексика та дисфемізми	+	+
Лексеми, що мають негативне оцінне значення	+	+
Сталі вирази	+	+
Вульгарні сталі вирази зі скатологічними елементами	+	+
Неологізми, okazіоналізми	+	+
Okazіональні трансформації антропонімів	+	+/--
Граматичний рівень		
Вживання на адресу співрозмовника граматичних форм 2-ої особи («ти-номінація»)	+	+
Вживання на адресу співрозмовника (учасника поточного комунікативного акту) граматичних форм 3-ої особи (прим. ісп.: «él», «ella», «ellos», «ellas», відповідних дієслівних форм)	+	+
Застосування граматичних форм жіночого роду на адресу особи чоловічої статі	+	+
Застосування граматичних форм середнього роду на адресу людини	+	-
Упущення іменника після вказівних займенників	+	+

Вживання означеного артикля з іменем або прізвищем особи, на яку скеровано агресію	-	+
Розповідні речення	+	+
Спонукальні речення	+	+
Частка «нехай» + форма 3-ої особи множини теперішнього часу/«que» + дієслово у формі presente de subjuntivo	+	+
Граматична конструкція зобов'язання «треба + інфінітив»/«hay que + інфінітив»	+	+
Інфінітив	+	+
Неповне речення	+	+
Наказовий спосіб, 2 особа однини/множини (3 особа – для ісп.; прогібітив – для ісп.)	+	+
Дієслово в умовному способі	+	+
Питальні речення	+	+
Прямі запитання, що передбачають односкладну відповідь (так або ні)	+	+
Питання, що передбачають надання розгорнутої відповіді	+	+
Питально-відповідні комплекси	+	+
Риторичні питання	+	+
Графічний та орфографічний рівень		
Зміна регістра літер	+	+
Зловживання великими літерами	+	+
Навмисна зміна регістру літер під час написання власних назв (апелятивація)	+	+
Графічне табування слів, що належать до мови ворожнечі	+	+
Навмисне передавання звуків однієї мови графічними засобами іншої	+	-

мови		
Подовження голосних і приголосних літер	+	+
Повторення знаків оклику або питання	+	+
Вживання закритої дужки	+	-
Емодзі	+	+
Анімовані та статичні зображення, наліпки	+	+

Лінгвопрагматичні вияви агресії в мережевому дискурсі

	Стратегія дискредитації	Стратегія завдання образи	Стратегія погрози	Стратегія тролінгу
Укр.	+	+	+	+
Ісп.	+	+	+/--	+
Інтенція	підривання довіри, приниження, применшення авторитету чи значення адресата	викликання в адресата почуття гіркоти, досади й душевного болю, стану роздратування шляхом висловлення негативної оцінки адресата	викликання в адресата почуття страху з метою насильно змусити адресата виконати дії, необхідні адресанту	виведення адресата зі стану рівноваги, викликання в нього яскраво вираженого почуття злості, що може призвести до втрати адресатом контролю над своїми діями
Ядерні тактики	тактика навішування ярлика; тактика апеляції до очевидності / наведення	тактика переходу на особистості; тактика применшення значущості; тактика надання	тактика залякування; тактика наказу	-

	аргументу / апеляції до авторитету	суб'єктивної негативної оцінки; тактика апеляції до очевидності; тактика навішування ярлика за умовною моделлю «X є N», де X – це особа, до якої застосовано стратегію, а N – щось негативне (актуалізується в лексемі з негативною семантикою)		
Банк тактик	тактика «крок назад», тактика «ти дурак» – «сам дурак», тактика апеляції до авторитету, тактика апеляції до очевидності, тактика викриття в лицемірстві, тактика гіперболізації, тактика гіперболізації, тактика докору, тактика залякування, тактика запитання з підтекстом, тактика запитання-відповідь, тактика ілюстрації, тактика наведення аргументу, тактика навішування ярлика, тактика надання суб'єктивної негативної оцінки, тактика надання хибної альтернативи, тактика наказу, тактика насмішки, тактика образливого порівняння за умовною моделлю «з X такий ..., як з мене ...», тактика перекручування, тактика			

	<p>переходу на «ти», тактика переходу на особистості, тактика підвищення тону голосу, тактика повторення, тактика подиву, тактика применшення значущості, тактика створення контрасту, тактика хибної згоди, тактика хибної поступки за умовною моделлю «Це було б добре, але це не добре».</p>
--	---

Репрезентація семантичного поля «агресія»/«*agresión*»

	агресія	<i>agresión</i>
Аналіз лексико-графічних джерел		
Ядро	<i>насильницька дія, ворожість</i>	<i>acto violento</i> укр. «насильницька дія»
Периферія	<i>напад, загарбання, ліквідація, обмеження, збройна, неспровокована, держава, людина, наступальна, раптова, вторгнення, тип поведінки, внутрішня настанова, заподіяння шкоди, застосування сили, наступ, войовнича, вдертя, вломлення, інвазія, експансія, наліт, наскок, набіг, наїзд, злісна, загарбницька,</i>	<i>ataque</i> укр. «атака, напад », <i>acometer</i> укр. « стрімко нападати , атакувати; кидатися», <i>causar daño</i> укр. «заподіяти шкоди », <i>embestida</i> укр. « напад , атака, чіпляння, настирливість, надокучливість», <i>pasión</i> укр. «нація», <i>vulnerar el derecho</i> укр. «порушувати права», <i>agredir</i> укр. « нападати , образати», <i>armado</i> укр. « озброєний, збройний », <i>asalto</i> укр. « напад , атака, штурм, приступ», <i>atentado</i> укр. «замах, зазіхання», <i>física</i> укр. «фізична», <i>persona</i> укр. « людина », <i>provocación</i> укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», <i>acorralamiento</i> укр. «залякування», <i>arremetida</i> укр. «ярий напад , натиск», <i>atracó</i> укр. « наліт, напад , грабіж», <i>sin declaración</i> укр. «без оголошення», <i>enemigo</i> укр. «ворог, недруг», <i>golpe</i>

	<i>образлива, стрімка, незаконна, тварина.</i>	укр. «удар», <i>herir</i> укр. «ранити», <i>injusto</i> укр. «несправедливий», <i>matar</i> укр. «убивати», <i>ofensa</i> укр. «образа», <i>rápido</i> укр. «швидкий, стрімкий», <i>reprobable</i> укр. «вартий догани, ганебний», <i>por sorpresa</i> укр. «раптово, несподівано», <i>violento</i> укр. «насильницький»
ЛСГ «Насильницька дія»		
підгрупа «Фізична дія (вчинок)»	<i>napad</i> , <i>загарбання, ліквідація, обмеження, вторгнення, застосування сили, наступ, вдертя, вломлення, інвазія, експансія, наліт, наскок, заподіяння шкоди, набіг, наїзд</i>	<i>ataque</i> укр. «атака, напад », <i>acometer</i> укр. «стрімко нападати, атакувати; кидатися», <i>causar daño</i> укр. «заподіяти шкоди», <i>embestida</i> укр. « напад , атака, чіпляння, настирливість, надокучливість», <i>vulnerar el derecho</i> укр. «порушувати права», <i>agredir</i> укр. « нападати », <i>asalto</i> укр. « напад , атака, штурм, приступ», <i>atentado</i> укр. «замах, зазіхання», <i>provocación</i> укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», <i>acorralamiento</i> укр. «залякування», <i>arremetida</i> укр. «ярий напад, натиск», <i>atraco</i> укр. « наліт, напад , грабіж», <i>golpe</i> укр. «удар», <i>herir</i> укр. «ранити», <i>matar</i> укр. «убивати»
підгрупа «Вербальна дія»	Не представлена	<i>agredir</i> укр. «ображати», <i>provocación</i> укр. «провокація, провокування,

		під'юджування, підбурювання», <i>acorralamiento</i> укр. «залякування», <i>ofensa</i> укр. «образа»
підгрупа «Характеристика дії»	<i>неспровокована, збройна, наступальна, раптова, злісна, образлива, незаконна, загарбницька, стрімка, войовнича</i>	<i>armado</i> укр. «озброєний, збройний», <i>física</i> укр. «фізична», <i>sin declaración</i> укр. «без оголошення», <i>injusto</i> укр. «несправедливий», <i>rápido</i> укр. «швидкий, стрімкий», <i>reprobable</i> укр. «вартий догани, ганебний», <i>por sorpresa</i> укр. «раптово, несподівано», <i>violento</i> укр. «насильницький»
ЛСГ «Суб'єкт»		
підгрупа «Характер»	<i>ворожість, тип поведінки, внутрішня настанова</i>	Не представлена
підгрупа «Виконавець та об'єкт дії»	<i>держава, людина, тварина</i>	<i>nación</i> укр. «нація», <i>persona</i> укр. «людина», <i>enemigo</i> укр. «ворог, недруг»
Асоціативне поле		
Ядро	<i>злість, крик, зло, біль, страх, війна</i>	<i>violencia</i> укр. «насильство», <i>dolor</i> укр. «біль», <i>maltrato</i> укр. «погане ставлення»
Периферія	<i>ненависть, бійка, військова, жорстокість, насильство,</i>	<i>discriminación</i> укр. «дискримінація», <i>odio</i> укр. «ненависть», <i>acoso</i> укр. «переслідування, гонитва; гоніння, цькування», <i>bullying</i> укр. «булінг»,

	<p>червоний, аб'юз, буря, вибух, відчувати, ворог, вспильчивість, гнів, грубість, дискомфорт, жорстке ставлення, захист, злий, зло в очах і обличчі людини, конфлікт, лайка, мужчини, напад, невиправдане застосування сили, негатив, неприйняття, несправедливість, образи, обурення, піднімання руки, погана людина, протест, психічний стан, сила, сильна, скандал, стиснуті кулаки, тремор, удар, характер, чоловіки, чорний, шум, я</p>	<p><i>causar daño</i> укр. «заподіяти шкоди», enojo укр. «досада, прикрість, гнів», <i>fisico</i> укр. «фізичний», <i>golpe</i> укр. «удар», <i>golpear</i> укр. «ударяти, бити», insulto укр. «образа», <i>provocación</i> укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», rabia укр. «гнів, лють», <i>sexual</i> укр. «статевий, сексуальний», <i>verbal</i> укр. «словесний», <i>asco</i> укр. «огида, відраза», <i>ataque fisico</i> укр. «фізичний напад», <i>atentado</i> укр. «замах, зазіхання», brutalidad укр. «грубість, жорстокість», <i>burla</i> укр. «насмішка, знуцання», <i>comportamiento hostil</i> укр. «ворожа поведінка, неприязна поведінка», <i>debilidad</i> укр. «слабість, кволість», <i>despiadada</i> укр. «безжалісна, жорстока, нелюдяна», <i>disgusto</i> укр. «досада, незадоволення, засмучення», <i>encogimiento del corazón</i> укр. «стискання, скорочення серця», groserías укр. «неввічливість, нечемність, грубість», <i>guerra</i> укр. «війна», <i>herida</i> укр. «рана, поранення», injusta укр. «несправедлива», <i>insultar</i> укр. «ображати», ira укр. «гнів,</p>
--	--	--

		<p>обурення, лють», <i>lastimar físicamente</i> укр. «ранити, завдавати ушкодження, завдавати болю», <i>maldad</i> укр. «злоба, злість», <i>miedo</i> укр. «страх», <i>molestar</i> укр. «набридати, надокучати», <i>muerte</i> укр. «смерть», <i>ofender</i> укр. «ображати», <i>pensamientos negativos</i> укр. «негативні думки», <i>tristeza</i> укр. «сум, печаль», <i>violencia verbal</i> укр. «словесне наси́льство»</p>
ЛСГ «Насильницька дія»		
<p>підгрупа «Фізична дія (вчинок)»</p>	<p>крик, зло, війна, бійка, наси́льство, аб'юз, жорстке ставлення, захист, конфлікт, напад, невиправдане застосування сили, піднімання руки, протест, скандал, удар, шум</p>	<p><i>violencia</i> укр. «наси́льство», <i>discriminación</i> укр. «дискримінація», <i>acoso</i> укр. «переслідування, гонитва; гоніння, цькування», <i>bullying</i> укр. «булінг», <i>causar daño</i> укр. «заподіяти шкоди», <i>golpe</i> укр. «удар», <i>golpear</i> укр. «ударяти, бити», <i>provocación</i> укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», <i>ataque físico</i> укр. «фізичний напад», <i>atentado</i> укр. «замах, зазіхання», <i>burla</i> укр. «насмішка, знуцання», <i>guerra</i> укр. «війна», <i>lastimar físicamente</i> укр. «ранити, завдавати ушкодження, завдавати болю», <i>molestar</i> укр. «набридати, надокучати», <i>muerte</i></p>

		укр. «смерть»
підгрупа «Вербальна дія»	<i>грубість, лайка, образи</i>	<i>discriminación</i> укр. «дискримінація», <i>acoso</i> укр. «цькування», <i>bullying</i> укр. «булінг», <i>insulto</i> укр. «образа», <i>provocación</i> укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», <i>burla</i> укр. «насмішка, знущання», <i>groserías</i> укр. «неввічливість, нечемність, грубість», <i>insultar</i> укр. «ображати», <i>molestar</i> укр. «набридати, надокучати», <i>ofender</i> укр. «ображати», <i>violencia verbal</i> укр. «словесне насильство»
підгрупа «Інструмент»	<i>сила</i>	Не представлена
підгрупа «Характеристика дії»	<i>військова, сильна</i>	<i>maltrato</i> укр. «погане ставлення», <i>físico</i> укр. «фізичний», <i>sexual</i> укр. «статевий, сексуальний», <i>verbal</i> укр. «словесний», <i>ataque físico</i> укр. «фізичний напад», <i>comportamiento hostil</i> укр. «ворожа поведінка, неприязна поведінка», <i>despiadada</i> укр. «безжалісна, жорстока, нелюдяна», <i>groserías</i> укр. «неввічливість, нечемність, грубість», <i>lastimar físicamente</i> укр. «ранити, завдавати ушкодження, завдавати болю», <i>violencia verbal</i> укр. «словесне насильство»

ЛСГ «Суб'єкт»		
підгрупа «Характер»	<i>жорстокість, вспильчивість, грубість, злий</i>	<i>brutalidad</i> укр. «грубість, жорстокість»
підгрупа «Виконавець та об'єкт дії»	<i>ворог, мужчини, чоловіки, погана людина, я</i>	Не представлена
підгрупа «Емоції, почуття та фізичний стан»	<i>злість, зло, біль, страх, ненависть, червоний, буря, вибух, відчувати, гнів, дискомфорт, зло в очах і обличчі людини, негатив, неприйняття, несправедливість, обурення, психічний стан, стиснуті кулаки, тремор, чорний</i>	<i>dolor</i> укр. «біль», <i>odio</i> укр. «ненависть», <i>enojo</i> укр. «досада, прикрість, гнів», <i>rabia</i> укр. «гнів, лють», <i>asco</i> укр. «огида, відраза», <i>debilidad</i> укр. «слабість, кволість», <i>disgusto</i> укр. «досада, незадоволення, засмучення», <i>encogimiento del corazón</i> укр. «стискання, скорочення серця», <i>herida</i> укр. «рана, поранення», <i>ira</i> укр. «гнів, обурення, лють», <i>maldad</i> укр. «злоба, злість», <i>miedo</i> укр. «страх», <i>muerte</i> укр. «смерть», <i>pensamientos negativos</i> укр. «негативні думки», <i>tristeza</i> укр. «сум, печаль»
Семантичне поле		
ЛСГ «Насильницька дія»		
підгрупа «Фізична дія (вчинок)»	<i>крик, напад, зло, загарбання, (невиправдане) застосування сили,</i>	<i>acometer</i> укр. «стрімко нападати, атакувати; кидатися», <i>acorralamiento</i> укр. «залякування», <i>acoso</i> укр. «переслідування, гонитва; гоніння,

	<p><i>ліквідація, війна, бійка, насильство, аб'юз, вдертя, вломлення, вторгнення, експансія, жорстке ставлення, заподіяння шкоди, захист, інвазія, конфлікт, набіг, наїзд, наліт, наскок, наступ, обмеження, піднімання руки, протест, скандал, удар, шум</i></p>	<p>цькування», <i>agredir</i> укр. «нападати», <i>arremetida</i> укр. «ярий напад, натиск», <i>asalto</i> укр. «напад, атака, штурм, приступ», <i>ataque</i> укр. «атака, напад», <i>ataque fisico</i> укр. «фізичний напад», <i>atentado</i> укр. «замах, зазіхання», <i>atraco</i> укр. «наліт, напад, грабіж», <i>bullying</i> укр. «булінг», <i>burla</i> укр. «насмішка, знущання», <i>causar daño</i> укр. «заподіяти шкоди», <i>discriminación</i> укр. «дискримінація», <i>embestida</i> укр. «напад, атака, чіпляння, настирливість, надокучливість», <i>golpe</i> укр. «удар», <i>golpear</i> укр. «ударяти, бити», <i>guerra</i> укр. «війна», <i>herir</i> укр. «ранити», <i>lastimar físicamente</i> укр. «ранити, завдавати ушкодження, завдавати болю», <i>matar</i> укр. «убивати», <i>molestar</i> укр. «набридати, надокучати», <i>muerte</i> укр. «смерть», <i>provocación</i> укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», <i>violencia</i> укр. «насильство», <i>vulnerar el derecho</i> укр. «порушувати права»</p>
<p>підгрупа «Вербальна дія»</p>	<p><i>грубість, лайка, образи</i></p>	<p><i>acorralamiento</i> укр. «заякування», <i>acoso</i> укр. «цькування», <i>agredir</i> укр. «ображати», <i>bullying</i> укр. «булінг», <i>burla</i> укр. «насмішка, знущання»,</p>

		<p><i>discriminación</i> укр. «дискримінація», groserías укр. «неввічливість, нечемність, грубість», <i>insultar</i> укр. «ображати», insulto укр. «образа», <i>molestar</i> укр. «набридати, надокучати», <i>ofender</i> укр. «ображати», ofensa укр. «образа», <i>provocación</i> укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», <i>violencia verbal</i> укр. «словесне насильство»</p>
підгрупа «Інструмент»	<i>сила</i>	Не представлена
підгрупа «Характеристика дії»	<p><i>військова, войовнича, загарбницька, збройна, злісна, наступальна, незаконна, неспровокована, образлива, раптова, сильна, стрімка</i></p>	<p>armado укр. «озброєний, збройний», <i>ataque fisico</i> укр. «фізичний напад», <i>comportamiento hostil</i> укр. «ворожа поведінка, неприязна поведінка», <i>despiadada</i> укр. «безжалісна, жорстока, нелюдяна», <i>fisica</i> укр. «фізична», groserías укр. «неввічливість, нечемність, грубість», <i>injusto</i> укр. «несправедливий», <i>lastimar</i> <i>fisicamente</i> укр. «ранити, завдавати ушкодження, завдавати болю», <i>maltrato</i> укр. «погане ставлення», por sorpresa укр. «раптово, несподівано», rápido укр. «швидкий, стрімкий», <i>reprobable</i> укр. «вартий догани, ганебний», <i>sexual</i></p>

		укр. «статевий, сексуальний», <i>sin declaraci3n</i> укр. «без оголошення», <i>verbal</i> укр. «словесний», <i>violencia verbal</i> укр. «словесне насильство», <i>violento</i> укр. «насильницький»
ЛСГ «Суб'єкт»		
підгрупа «Характер»	<i>ворожiсть, жорстокiсть, тип поведiки, внутрiшня настанова, вспильчивiсть, грубiсть, злий</i>	<i>brutalidad</i> укр. «грубiсть, жорстокiсть»
підгрупа «Виконавець та об'єкт дiї»	<i>держава, (погана) людина, ворог, мужчини, тварина, чоловіки, я</i>	<i>naci3n</i> укр. «нацiя», <i>persona</i> укр. «людина», <i>enemigo</i> укр. «ворог, недруг»
підгрупа «Емоцiї, почуття та фiзичний стан»	<i>злiсть, зло, бiль, страх, ненависть, червоний, буря, вибух, вiдчувати, гнiв, дискомфорт, зло в очах i обличчi людини, негатив, неприйняття, несправедливiсть, обурення, психiчний стан, стиснутi кулаки, тремор,</i>	<i>asco</i> укр. «огида, вiдраза», <i>debilidad</i> укр. «слабiсть, кволiсть», <i>disgusto</i> укр. «досада, незадоволення, засмучення», <i>dolor</i> укр. «бiль», <i>encogimiento del coraz3n</i> укр. «стискання, скорочення серця», <i>enojo</i> укр. «досада, прикрiсть, гнiв», <i>herida</i> укр. «рана, поранення», <i>ira</i> укр. «гнiв, обурення, лють», <i>maldad</i> укр. «злоба, злiсть», <i>miedo</i> укр. «страх», <i>muerte</i> укр. «смерть», <i>odio</i> укр. «ненависть», <i>pensamientos</i>

	<i>чорний</i>	<i>negativos</i> укр. «негативні думки», <i>rabia</i> укр. « гнів , лють», <i>tristeza</i> укр. «сум, печаль»
Семантичне поле		
ЛСГ «Насильницька дія»		
підгрупа «Фізична дія (вчинок)»	<p><i>крик, зло, конфлікт, протест, скандал, шум, напад, набіг, наїзд, наліт, наскок, наступ, acometer</i> укр. «стрімко нападати, атакувати; кидатися», <i>agredir</i> укр. «нападати», <i>arremetida</i> укр. «ярий напад, натиск», <i>asalto</i> укр. «напад, атака, штурм, приступ», <i>ataque</i> укр. «атака, напад», <i>atraco</i> укр. «наліт, напад, грабіж», <i>embestida</i> укр. «напад, атака, чіпляння, настирливість, надокучливість», <i>ataque físico</i> укр. «фізичний напад», <i>бійка, удар, golpe</i> укр. «удар», <i>golpear</i> укр. «ударяти, бити», <i>заподіяння шкоди, causar daño</i> укр. «заподіяти шкоди», <i>herir</i> укр. «ранити», <i>lastimar físicamente</i> укр. «ранити, завдавати ушкодження, завдавати болю», <i>matar</i> укр. «убивати», <i>(невиправдане) застосування сили, піднімання руки, acorralamiento</i> укр. «заялювання», <i>acoso</i> укр. «переслідування, гонитва; гоніння, цькування», <i>bullying</i> укр. «булінг», <i>жорстке ставлення, burla</i> укр. «насмішка, знуцання», <i>atentado</i> укр. «замах, зазіхання», <i>аб'юз, discriminación</i> укр. «дискримінація», <i>війна, guerra</i> укр. «війна», <i>інвазія, загарбання, ліквідація, molestar</i> укр. «набридати, надокучати», <i>вдертя, вломлення, вторгнення, експансія, захист, muerte</i> укр. «смерть», <i>provocación</i> укр. «провокація, провокування, під'юджування, підбурювання», <i>насильство, violencia</i> укр. «насильство», <i>обмеження, vulnerar el derecho</i> укр. «порушувати права»</p>	

<p>підгрупа «Вербальна дія»</p>	<p><i>лайка, acorralamiento</i> укр. «залякування», <i>acoso</i> укр. «цькування», <i>bullying</i> укр. «булінг», <i>burla</i> укр. «насмішка, знущання», <i>grubість, groserías</i> укр. «неввічливість, нечемність, грубість», <i>violencia verbal</i> укр. «словесне насильство», <i>ofender</i> укр. «ображати», <i>insultar</i> укр. «ображати», <i>insulto</i> укр. «образа», <i>образи, ofender</i> укр. «ображати», <i>ofensa</i> укр. «образа», <i>agredir</i> укр. «ображати», <i>discriminación</i> укр. «дискримінація»</p>
<p>підгрупа «Інструмент»</p>	<p><i>сила</i></p>
<p>підгрупа «Характеристика дії»</p>	<p><i>наступальна, військова, войовнича, загарбницька, збройна, armado</i> укр. «озброєний, збройний», <i>sexual</i>, укр. «статевий, сексуальний», <i>verbal</i> укр. «словесний», <i>violencia verbal</i> укр. «словесне насильство», <i>física</i> укр. «фізична», <i>ataque físico</i> укр. «фізичний напад», <i>lastimar físicamente</i> укр. «ранити, завдавати ушкодження, завдавати болю», <i>сильна, comportamiento hostil</i> укр. «ворожа поведінка, неприязна поведінка», <i>groserías</i> укр. «неввічливість, нечемність, грубість», <i>maltrato</i> укр. «погане ставлення», <i>reprobable</i> укр. «вартий догани, ганебний», <i>despiadada</i> укр. «безжалісна, жорстока, нелюдяна», <i>injusto</i> укр. «несправедливий», <i>образлива, violento</i> укр. «насильницький», <i>злісна, незаконна, раптова, стрімка, por sorpresa</i> укр. «раптово, несподівано», <i>rápido</i> укр. «швидкий, стрімкий», <i>неспровокована, sin declaración</i> укр. «без оголошення»</p>
<p>ЛСГ «Суб'єкт»</p>	
<p>підгрупа</p>	<p><i>ворожість, жорстокість, грубість, brutalidad</i> укр. «грубість, жорстокість», <i>вспильчивість, злий, тип поведінки, внутрішня</i></p>

«Характер»	<i>настанова</i>
підгрупа «Виконавець та об'єкт дії»	<i>держава, пасі́он</i> укр. «нація», <i>(погана) людина, persona</i> укр. «людина», <i>ворог, enemigo</i> укр. «ворог, недруг», <i>мужчини, чоловіки, я, тварина</i>
підгрупа «Емоції, почуття та фізичний стан»	<i>asco</i> укр. «огида, відраза», <i>debilidad</i> укр. «слабкість, кволість», <i>дискомфорт, біль, dolor</i> укр. «біль», <i>encogimiento del corazón</i> укр. «стискання, скорочення серця», <i>herida</i> укр. «рана, поранення», <i>несправедливість, обурення, disgusto</i> укр. «досада, незадоволення, засмучення», <i>tristeza</i> укр. «сум, печаль», <i>enojo</i> укр. «досада, прикрість, гнів», <i>гнів, ira</i> укр. «гнів, обурення, лють», <i>rabia</i> укр. «гнів, лють», <i>злість, зло, maldad</i> укр. «злоба, злість», <i>зло в очах і обличчі людини, ненависть, odio</i> укр. «ненависть», <i>неприйняття, страх, miedo</i> укр. «страх», <i>негатив, pensamientos negativos</i> укр. «негативні думки», <i>muerte</i> укр. «смерть», <i>червоний, чорний, буря, вибух, відчувати,</i> <i>психічний стан, стиснуті кулаки, тремор.</i>

**Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про
апробацію результатів дисертації:**

Наукові праці, в яких оприлюднено основні наукові результати дисертації (опубліковані у фахових виданнях України та в колективній монографії):

1. Малишева М. Г. Граматичні засоби вираження вербальної агресії в іспанськомовному мережевому дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 29. Т. 1. С. 258–262. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.48> (фахове видання)
2. Малишева М. Г. Реалізація агресивного потенціалу зоосемізмів у дискурсі соціальних мереж. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2022. Вип. 1. С. 253–256. <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2022.1.39> (фахове видання)
3. Малишева М. Г. Мультиmodalьне вираження вербальної агресії у мережевому дискурсі. *Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки і перспективи* : колективна монографія. За ред. Н. Кондратенко. Вінниця : Твори, 2022. С. 114–119. URL: <https://cutt.ly/qwZMV6c1> (розділ в колективній монографії)
4. Малишева М. Г. Вербалізація агресії в мережевому дискурсі (на матеріалі коментарів у соціальній мережі Facebook). *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 18. С. 238–243. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.18.43> (фахове видання)
5. Малишева М. Г. Створення алгоритму для визначення маркерів вербальної агресії в дискурсі соціальних мереж: лінгвістичний підхід. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип 39. Том 2. С. 130–134. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-2-22> (фахове видання)

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації (опубліковані в інших наукових виданнях України та в закордонних виданнях):

6. Малишева М. Г. Лексико-семантичні засоби вираження вербальної агресії в соціальній мережі Facebook. *Linguodidactica*. 2023. Вип. 27. С. 143–151. <https://doi.org/10.15290/lingdid.2023.27.10> (закордонне видання)
7. Малишева М. Г. Мережевий дискурс як різновид електронного дискурсу. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Філологія*. 2023. Вип. 27(2(26)). С. 68–74. [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2022.2\(26\).274983](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2022.2(26).274983)
8. Малишева М. Г. Репрезентація семантичного поля «Агресія». *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: Філологія*. 2021. Вип. 2(24). Том 26. С. 68–77. [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2021.2\(24\).251852](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2021.2(24).251852)
9. Малишева М. Г. Вираження вербальної агресії в коментарях соцмережі Facebook. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: Філологія*. 2020. Вип. 2(22). Том 25. С. 58–63. [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2020.2\(22\).235172](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2020.2(22).235172)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації (опубліковані тези доповідей на наукових конференціях):

10. Малишева М. Г. Covid-19 як чинник агресивної мовленнєвої поведінки в соціальних мережах. *Мова і право : матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару*. Дніпро : ДДУВС, 2021. С. 52–55. URL: <https://cutt.ly/cwZMM7Xf>
11. Малишева М. Г. Функції емодзі в іспанськомовному мережевому дискурсі: вираження вербальної агресії. *Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки та перспективи : збірник матеріалів I Міжнародного конгресу*. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2021. С. 71–73. URL: <https://cutt.ly/gwZM11g6>
12. Малишева М. Г. Комунікативна стратегія дискредитації в українськомовному сегменті мережі Facebook. *Прикладна лінгвістика 2021: проблеми і рішення : матеріали XVII Всеукраїнської науково-методичної конференції студентів і молодих науковців*. Миколаїв : НУК, 2021. С. 129–134. URL: <https://cutt.ly/hwZM0EwI>

Відомості про апробацію результатів дисертації:

Всеукраїнська науково-практична конференція молодих науковців «Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і перспективи розвитку» (Одеса, 26–27 листопада 2020); XVII Всеукраїнська науково-методична конференція студентів і молодих науковців «Прикладна лінгвістика 2021: проблеми і рішення» (Миколаїв, 13 травня 2021); Міжнародна науково-практична конференція «Слов'янські читання» (Одеса, 24–25 травня 2021); I Міжнародний конгрес «Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки та перспективи» (Одеса, 22–23 вересня 2021); Всеукраїнська наукова конференція «Слово – текст – мова у дослідницьких парадигмах сучасної лінгвістики» (Харків, 21 жовтня 2021); Всеукраїнський науково-практичний семінар «Мова і право» (Дніпро, 27 жовтня 2021); 76 наукова конференція професорсько-викладацького складу і наукових працівників Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Одеса, 24–26 листопада 2021); Міжнародна наукова конференція «Мова, культура і суспільство» (14 грудня 2021); Заочна міжвузівська наукова конференція «Соціально-гуманітарний підхід до вирішення актуальних проблем сучасного світу» (Дніпро, 30 березня 2022); Сьомі міжнародні наукові читання пам'яті члена-кореспондента НАН України Юрія Олександровича Карпенка (Одеса, 29–30 вересня 2022); Всеукраїнська науково-практична конференція «Мова і право» (Дніпро, 25 жовтня 2022); Всеукраїнська наукова конференція з міжнародною участю «Українська філологія в контексті розвитку європейської наукової думки», присвячена 85-річчю від дня народження професора Дмитра Бучка (Тернопіль, 10–11 листопада 2022); 77 наукова конференція професорсько-викладацького складу і наукових працівників Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Одеса, 23 листопада 2022); III Заочна міжвузівська наукова конференція «Соціально-гуманітарний підхід до вирішення актуальних проблем сучасного світу» (Дніпро, 30 березня 2023); V Міжнародна наукова конференція «Нова лінгвістична парадигма: теоретичні та прикладні аспекти» (Одеса, 15–16 грудня 2023).